1993
KASHGAR LITERATURE
قەشقەر ئەدەبىياتى
3

تەھرىر بۆلۈمىمىز ئاچقان ئەدەبىي ئىجادىيەت كۇرسىنىڭ ئوقۇتقۇچى-ئوقۇغۇچىلىرى

(پەرھات ئابلىز فوتوسى)

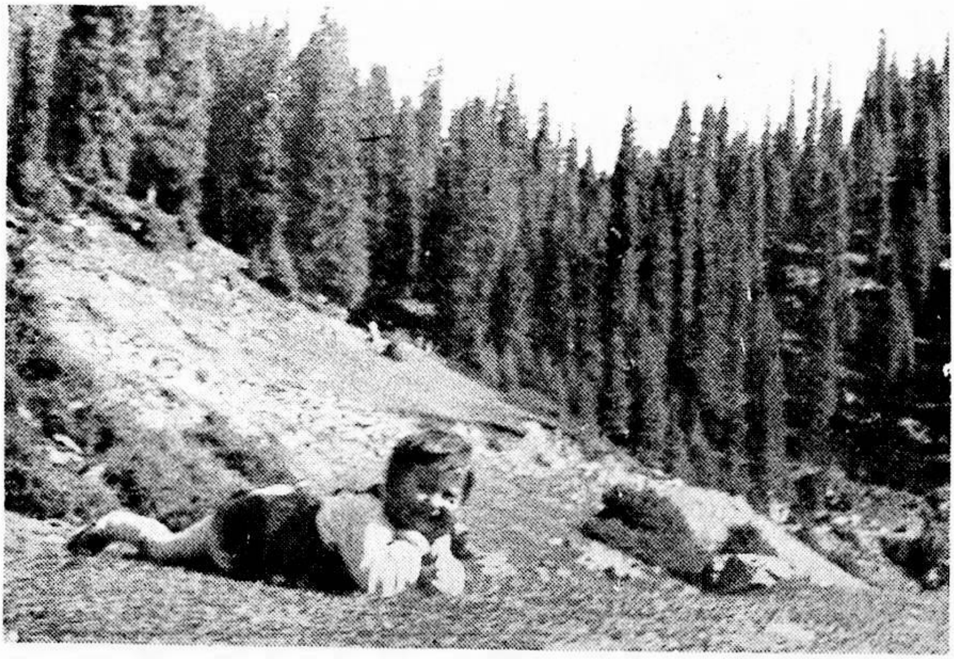

تەبىئەت قۇچىقىدا

(غېنىجان فوتوسى)

(قوش ئايلىق ژۇرنال)

3

1993

22- يىل نەشرى

(ئومۇمى 112 - سان)

«قەشقەر ئەدەبىياتى» تەھرىر بۆلۈمى

بۇ ساندا

نەسرىي ئەسەرلەر

ھاجى ئەخمەت ...... ئىككى ھېكايە 1

تەلئەت ئاتاۋۇللا ...... سەھرادىكى ھېكايە 6

تۇرسۇنئاي ئوبۇلقاسىم ...... پەرباد بولغان ئەقىدە 17

ھايات دولقۇنلىرى

ئەنۋەرجان سادىق، ئەسئەت ئابدۇقادىر، دىلمۇرات تۇرسۇن، ئەمەتجان قۇربان، داۋۇت راخمان، ئابدۇۋەلى سەمەت، ئايكۆل روزى، ھەبىبۇللا مۇھەممەد، ئابدۇقەييۇم مەجنۇن، ئابدۇغېنىجان سەيدىن، ئۆمەرجان ئوبۇل، ئەنۋەر ئابدۇكېرىم، رەشىدەم ئىسمائىل، تۇرسۇن ئەمەت، ئابلىكىم ئابلىمىت، نۇرمۇھەممەت تۇرسۇن، ئەيسازېمىن، مۇھەممەت ياسىن، ئابدۇراخمانجان ئابدۇكېرىم، دولقۇن ئىمام، ئوسمان تالىپ، ياقۇپ بەختى ...... نەسرلەر 27

شېئرىيەت گۈلزارى

ھوشۇر ئىبراھىم، ئابدۇكېرىم ئەخمەت، مۇھەممەت ئەخمىدى، ئابدۇرېھىم مۇھەممەت، تۇرغۇن ئوبۇلقاسىم، ئوسمان قاۋۇل، نىياز جالالىدىن، قادىر بۇلاق، قادىر سىدىق، مۇھەممەتئىمىن قۇربان، ئالىم ياۋا، ئەمەتجان قەييۇم، جېلىل ھوشۇر، يۈسۈپىشىلى قۇربان، يالقۇن ئۆمەر ...... شېئىرلار 57

ئەدىب ۋە سەنئەتكارلىرىمىز

ئابدۇرېھىم سابىت ...... ھايات توغرىسىدىكى لىرىكىلىق ئويلار 76

ساتىرا ۋە يۇمۇرلار

تۇرسۇن نىياز ...... مەسەل ۋە چۆچەكلەر 87

مەمتىمىن ئابدۇللا ...... مەسەللەر 94

ئەنۋەر مەتسەيدى ...... بىر جۈپ تورۇلغا 96

ئەدەبىي ئىجادىيەتكە دائىر مۇلاھىزىلەر

كېرىمجان ئابدۇرېھىم ...... ئەدەبىي تەنقىدچى 98

باللار ئەدەبىياتى

ئابلاجان مۇھەممەت ...... ھەسرەتلىك ئىلتىجا 107

ئابلىمىت قۇربان (ساباھى) ...... شېئىرلار 114

يۇرت تەزكىرىسىدىن

مۇھەممەتئىمىن قۇربانى ...... قەشقەردىكى داڭلىق ئىككى مەدرىس ھەققىدە بىلگەنلىرىم 116

خەزىنە

ئەنۋەر ئابلەت ...... خەلق قوشاقچىسى ئالماس ئابدۇللايۇپ 120

ئالماس ئابدۇللايۇپ ...... قوشاقلار 120

قېرىنداش مىللەتلەر ئەدەبىياتىدىن

ئابدۇرېھىم نەۋرۇز، قۇربانخان ئاخۇنباي، سادىر قادىر، ئابدۇرۇسۇل تاش، ئەكبەر مۇھەممەت ...... شېئىرلار 123

ئەدەبىي ئوبزور ۋە ئۇچۇرلار

ئابلىمىت قۇربان، تۇرسۇنئاي ئوبۇلقاسىم ...... قەشقەردە ئەدەبىي ھايات 125

مۇقاۋىنىڭ 1- بېتىدە: سەنەم (قەشقەر شەھەر ھېيتگاھ مەيدانىدىكى سۈرەتچى غوپۇرجان سۇلايمان فوتوسى)

(بۇ ساندىكى قىستۇرما رەسىم ۋە ھۆسن خەتلەرنى ھېبىبۇللا ھەسەن ، دىلمۇرات تۇرسۇنلار ئىشلىگەن، مۇقاۋىنى ئابلىز تاش لايىھىلىگەن)

ھاجى ئەخمەت

ئىككى ھېكايە

چوڭ شەھەرنىڭ غەربىدىكى سودا مەركىزىگە جايلاشقان «تەڭرىتاغ رېستورانى» كۈندىن - كۈنگە ئاۋاتلىشىپ، يىراق - يېقىنغا داڭقى تارىلىشقا باشلىدى. رېستوران بىناسى ئۆزگىچە بىر خىل ئۇسلۇبتا لايىھەلەنگەن بولۇپ، ئۇنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشىلا گۈزەل بولۇپ قالماستىن، تىجارەت زالىنىڭ كۆركەم ۋە ئازادە، سەرەمجانلاشتۇرۇلغانلىقى، پول ۋە تام - تورۇسلىرىنىڭ يامغۇر بىلەن يۇيۇلغان ھاۋادەك غۇبارسىز - يالتىراقلىقى، لازىمەتلىك سايمانلارنىڭ زاۋۇتتىن ئەمدىلا پۈتۈپ چىققاندەك يېڭى، پاكىز تۇتۇلغانلىقى بىلەنمۇ خېرىدارلارغا بىر خىل كۆڭۈل ئازادىلىكى ھېس قىلدۇراتتى. بولۇپمۇ، ئىشتىن سىرتقى مۇزىكا ھەۋەسكارلىرىدىن تەشكىللەنگەن مىللىي چالغۇ ئوركېستىرىنىڭ پائالىيىتى بۇ يەرنىڭ كەيپىياتىنى ئالاھىدە جانلاندۇرۇۋەتكەنىدى. خېرىدارلار داڭلىق ئاشپەزلەرنىڭ قولىدا پىشۇرۇلغان لەززەتلىك تائاملارنى يېگەچ، خۇشپۇراق چاي ۋە قەھۋە ئىچكەچ ئولتۇرۇپ، قۇدرەتلىك سېھرى كۈچكە ئىگە مۇقام ئاھاڭلىرىنى تىڭشاپ ھوزۇرلىناتتى.

مەن بىر نەچچە دوستلۇرۇم بىلەن بۇ رېستوراننىڭ دائىملىق خېرىدارلىرىدىن بولۇپ قالغانىدىم. ھەر كۈنى كەچ ئىشتىن چۈشۈپلا بۇ يەرگە يىغىلاتتۇق - تە، كۆڭۈللۈك سۆھبەت قۇرۇش ۋە يېقىملىق مۇزىكىلارنى ئاڭلاش ئارقىلىق، ئەقلىي ئەمگەكتىن كېيىنكى ھارغىنلىقىمىزنى چىقى-

راتتۇق. رېستوران خوجايىنى دىلمۇرات سەنئەتكارلارغا خاس نازۇك تەبىئەتلىك، خۇشچىراي يىگىت ئىدى. ئۇ بىزنىڭ كېلىشىمىزگىلا قولىدىكى ئىشلىرىنى يىغىشتۇرۇپ قويۇپ، كۈتكۈچىلەرگە چاي، تاماق كەلتۈرۈشنى بۇيرۇۋەتكەندىن كېيىن، يېڭى كىتابلار، ئىلىم - پەن ساھەسىدىكى يېڭىلىقلار، شېئىر ۋە سەنئەت توغرىسىدىكى قىزىقارلىق پاراڭلىرىمىزنى پۈتۈن ئىخلاسى بىلەن تىڭشاپ ئولتۇراتتى.

ئادەتتىكىدەك بۈگۈنمۇ ئىشتىن يېنىپ رېستورانغا كىردىم‌دە، خېرىدارلارنىڭ گەپ سۆزلىرىگە قۇلاق سالغاچ ئاغىنىلىرىمنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇردۇم. تېخى مۇزىكا باشلانمىغاچقا، كىشىلەر قىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كەتكەنىدى. ئۇلارنىڭ ئېيتىشىچە، بىر يېڭى رېستوران ئېچىلىپتۇ. ئارىلىقى بۇ يەردىن ئانچە يىراق ئەمەس، نامى «ئالەم رېستورانى» ئىكەن. تىجارەت زالىنىڭ تاملىرىغا ئادەتتىكىدىن ئۆزگىچە بىر خىل ئالاھىدە ئەينەك ئورنىتىلغان بولۇپ، ئادەملەرنىڭ شەكلىنى ئۆزگەرتىپ — ئورۇقنى سېمىز، پاكارنى ئېگىز، سەتنى ئۇز، مايماقنى تۈز قىلىپ كۆرسىتىدىكەن. كىشىلەر بۇ قىزىقچىلىقنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈشكە ئىنتىلگەنلىكتىن، رېستوراننىڭ ئىچىگە ئادەم سىغماي كەتكەنمىش...

مەن ئەتراپقا كۆز يۈگۈرتۈپ، خېرىدارلارنى كۆزىتىشكە باشلىدىم. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئوقۇتقۇچىلار، مۇخبىرلار، يازغۇچىلار، سەنئەتكارلار، ھۈنەرۋەن - كاسىپلار ھەمدە ياش قۇرامى، تەققى - تۇرقى، مەدەنىيەت سەۋىيىسى بىر - بىرىدىن پەرقلىنىدىغان ھەر خىل تەبىقىلەرگە مەنسۇپ كىشىلەر بار ئىدى. زالنىڭ تاملىرىغا ئورنىتىلغان ئەينەك ماڭا تونۇشۋە ناتونۇش بۇ كىشىلەرنىڭ ھەر خىل قىياپەتلىرىنى ئەينەن كۆرسىتىپ تۇراتتى. بۇ خىل كۆرۈنۈش ھەر تەرەپتىكى تاملارنىڭ ئارقىسىدا يەنە بىردىن رېستوران زالى باردەك بىر خىل ھالەتنى شەكىللەندۈرگەنىدى. مەن ئەينەكتە كۆرۈنگەن ئەكسىمگە قاراپ ئولتۇرۇپ: «شەكلىنى ئۆزگەرتىپ كۆرسىتىدىغان ئەينەك دېگەن شۇنچىۋىلا داۋراڭ قوزغىغۇدەك قانچىلىك بىر نېمىتى؟ بۇمۇ كىشىلەرنىڭ تەبىئىتىدىكى نورمال نەرسىلەردىن كۆرە، غەيرى نورمال نەرسىلەرگە بەكرەك قىزىقىدىغان ئۆتكۈنچى ھەۋەسىتىن ئىبارەت، خالاس. «ئالەم رېستورانى» غا ھەممىلا كىشىنىڭ بېرىپ كېتىشى ناتايىن، پەقەت ئۆز ھالىتىنى ئەينەن كۆرۈشتىن خىجىل بولىدىغان ئايرىم ئادەملەرلا ئۇنىڭ دائىملىق خېرىدارلىرىدىن بولۇپ قالار...» دېگەنلەرنى خىيالىمدىن كۆچۈردۈم...

ئەتىسى كامانىدۇرۇپكىغا چىقىدىغان بولۇپ، ناھىيىگە يۈرۈپ كەتتىم. ئارىدىن بىر ھەپتە ئۆتۈپ «تەڭرىتاغ رېستورانى» غا بارسام ئۇنىڭ ئىچى چۆلدەرەپ قاپتۇ. بىر بوتۇلكا «ئىماي داچۈي» نى ئالدىغا قويۇۋالغان رېستوران خوجايىنى دىلمۇرات ئۆزىنىڭ دائىملىق خېرىدارلىرىدىن بولغان ئۈچ - تۆت ئاغىنىلىرى بىلەن ئىچىشىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇ مېنى كۆرۈش بىلەن باشقىچىلا جانلىنىپ كەتتى.

— كېلىڭمىز ئادىلكا، بۇياققا ئۆتۈڭ! — دېگىنىچە قوللىرىمنى چىڭ سىقىپ كۆرۈشۈپ، مېنى ئۆز يېنىغا ئولتۇرغۇزدى، — مەن تېخى سىزنىمۇ بۇ يەرنى تاشلاپ، ھېلىقى «ئالەم رېستورانى» دېگەنگە كېتىپ قالدىمىكىن دەپ رەنجىپ، يۈرۈپتىكەنمەن،

ھەرنىمە بولسا كونا چوپقىتىڭىزنى ئۇنۇتماپسىز، مۇبارەك دىدارىڭىزنى كۆرۈپ كۆڭلۈم ئارامىغا چۈشتى. بۈگۈن ھەقىقىي ئىخلاسمەن ئاغىنىلەر جەم بولۇپتۇق، ئەركىن-ئازادە ئولتۇرۇپ، قانغۇدەك بىر ئىچىشىۋالايلى...

دىلمۇراتنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ، يۈزىكىمنىڭ بىر يەرلىرى ئىچىشقاندەك بولدى. ئۇ ھەممىنى ئالدىن ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغانىكەن، گويا مېنىڭ كېلىشىمنى كۈتۈپ تۇرغاندەك كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقىچە ئارىلىقتا شىرەنىڭ ئۈستى خىلمۇ خىل يېمەكلىك ۋە ئىچىملىكلەر بىلەن تولۇپ كەتتى. سۈرەتتەك چىرايلىق كۈتكۈچى قىز خوجايىنىنىڭ كۆز ئىشارىتى بىلەن تەڭلا ھاۋارەڭ پەردىنى ئېچىۋېدى، سەپ تۈزۈپ ئولتۇرغان سازەندىلەر كۆرۈندى. دىلمۇراتنىڭ يەنە بىر ئىشارىتى بىلەن تەڭ زال ئىچىدە مۇقامنىڭ يۈرەكنى ئەزگۈچى مۇڭلۇق ساداسى ياڭرىدى. بىردىنلا ۋۇجۇدۇم قىزىپ، ئالدىمدىكى لىق تولدۇرۇلغان رومكىغا قول ئۇزاتتىم. ئۇزۇندىن بىرى ئىچىملىكتىن پەرھىز تۇتۇپ كېلىۋاتقانىدىم، مەيلىلا، بىر قېتىملىقتا نېمە بولاتتى؟ بۈگۈن ئەسلى قىياپىتىنى ئۆز پېتى كۆرۈشتىن ئىزا تارتمايدىغان قەدىناس بۇرادەرلىرىم بىلەن بىر ئىچىپ قوياي!...

ئادەم ۋە شەيتان

چېچىدىن تىرنىقىغىچە گۇناھقا پاتقان بۇ شور پىشانە ئادەم شىپاسىز كېسەل بىلەن يىقىلىپ، ئاغرىق ئازابىدىن جان ھەلقۇمىغا يەتكەندە، شەپقەت تىلەپ تەڭرىگە ئىلتىجا قىلدى:

— ئى ھەممىگە قادىر ئىگەم، كۆرۈپ ۋە بىلىپ تۇرۇپسەنكى، تىرىك جان ئىگىسى بولۇپ تۇرۇقلۇق ھېلىدىنلا بەدىنىم چىرىپ، قان-زەرداپ ئىچىدە سېسىپ كېتىۋاتىمەن. بەلكى بۇ مەن — گۇناھكار بەندەڭگە قەھرى-غەزىپىڭ قايناپ-تاشقاندا بەرگەن ئاخىرقى جازايىڭدۇر ۋەياكى باشتىلا پېشانەمگە پۈتۈلگەن بىر قىسمەتتۇر. مەيلى، نېمە بولسا بولسۇن، ئۆزۈڭ ياراتقان بىر ئاجىز بەندەڭنى مېھىر-شەپقىتىڭدىن مەھرۇم قىلمىغايسەن. ئەگەر ماڭا شىپالىق بېرىپ، جىسمىمنى كېسەللىك رەنجىدىن خالاس ئەتسەڭ، يامانلىقتىن قول ئۈزۈپ، ئاخىرقى ئۆمرۈمنى ساڭا تائەت-ئىبادەت قىلىش بىلەن ئۆتكۈزىمەن. ئىقرارمەنكى، سېنىڭ ئالدىڭدا ئېيتىپ تۈگەتكۈسىز ئېغىر گۇناھلارنى سادىر قىلدىم، لېكىن بۇ ئىشلارنىڭ ھېچبىرى سەۋەبسىز ئەمەس، بۇنىڭ ھەممىسىگە لەنىتى شەيتان سەۋەبكار...

ئۇنىڭ سۆزى شۇ يەرگە كەلگەندە قۇلىقىغا بىرسىنىڭ ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ، ئاھ ئۇرغان ئاۋازى ئاڭلانغاندەك بولدى-دە، بەدىنى شۈركىنىپ كەتتى. لېكىن ئۇ ئۆي ئىشىكىنىڭ مەھكەم تاقاقلىق ئىكەنلىكى ۋە ئۆزىنىڭ يالغۇزلۇقىنى ئويلاپ «سىرتتىن ئاڭلانغان بىرەر تىۋىش بولسا كېرەك» دېگەن خىيال بىلەن ئۆزىنى تىنچلاندۇردى.

— شەيتان مېنى ئەقلىي-ھوشۇمدىن ئازدۇردى، شۇنىڭ بىلەن مەن خام سۈت ئەمگەن بەندە سېنى ئۇنتۇپ، كۆڭلى قارىلىق قىلدىم. شەيتان مېنى يولدىن ئازدۇردى، شۇنىڭ بىلەن ھالال ئەمگەكتىن قول ئۈزۈپ، كەيپ-ساپاغا بېرىلدىم. يانچۇقۇم قۇرۇقدىلىپ، قەرزگە بوغۇلغانىدا

باشقىلارنىڭ ھەققىگە قاراساناپ، ئەگ-
رى قوللۇق قىلدىم. يەنە...يەنە قالغانلى-
رىنى سۆزلىمىسەممۇ قىلغان - ئەتكەنلى-
رىمنىڭ ھەممىسى ئۆزۈڭگە بەش قولدەك
ئايان. ئەگەردە شەيتاننىڭ كەينىگە كىر-
مىگەن بولسام، ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرىدامۇن-
داق خورلۇق ۋە ئازابقا قالمىغان بولات-
تىم. شەيتان ئازدۇرغان بۇ ئەقىلسىز
بەندەڭنى...

دەل شۇ پەيتتە ئۇنىڭ قۇلىقىغا بىر
شەپە ئاڭلانغاندەك بولدىدە، ئاغزىغا چاڭ-
گىدە تەككەن بىر شاپىلاقتىن زۇۋانى تۇ-
تۇلۇپ قالدى. قورققىنىدىن كۆزلىرى
ئالاق - جالاق بولۇپ، ئەتراپىغا قارىۋى-
دى، ئۆي ئىچىنى غۇۋا يورۇتۇپ تۇرغان شام-
نىڭ يورۇقىدا ئىس تۇتەكتەك لەپىلدەپ
تۇرغان بىر سايە خىرە - شىرە كۆزىگە
كۆرۈنگەندەك بولدى. ئۇنىڭ تۈگمەن تې-
شى ئېسىپ قويغاندەك ئېغىرلىشىپ كەتكەن
تىلى كالۋالىشىپ:

— كىمسەن؟!— دېگەن سۆزنى ئاغزىدىن
ئاران چىقىرالىدى.

سايە زۇۋانغا كىردى:

— ئۆزىنى تونىمىساڭمۇ، ئىسمىنى ئاغ-
زىڭدىن چۈشۈرمەيدىغان ھېلىقى شەيتان
مەن بولىمەن!

تىلاۋەت قىلىۋاتقان ئادەم قورققىنىدىن
غال - غال تىترەپ، بەدىنى سوغۇق تەر-
گە چۆمۈلدى.

— مەن... مەن... ئۆزلىرىنىڭ بۇ يەردە
ئىكەنلىكلىرىنى بىلمەي، ئاغزىمغا كەل-
گىنىنى ۋالاقلاۋېرىپتىمەن. كەچۈرسىلە ...
كەچۈرسىلە!...

ئۇ سەجدە قىلىۋاتقان كىشىدەك سايىغا
قاراپ باش ئۇردى.

— ھۇ يارامسىز مەخلۇق!— دېدي شەي-
تان ھەر بىر سۆزنى غەزەپتىن كىرىشىپ
كەتكەن چىشلىرىنىڭ ئارىسىدىن چىقى-
رىپ،— ئەسكىلىكتە ئۇچىغا چىققان سەن
بۇزۇق ئوغرى قىلغان - ئەتكەنلىرىڭ يەت-
مىگەندەك ئۆلۈم چۈشكىدە يېتىپمۇ يەنە
ئەسكىلىكتىن قول ئۈزمەي، يامانلىق-
گۇناھلىرىڭنى خۇدا ئالدىدا ماڭا دۆڭگەپ
قويۇۋاتساڭ، سېنى قانداقمۇ كەچۈرەي!...

تىلاۋەتچى خۇددى ئەزرائىلنىڭ ئالدى-
دا تۇرغاندەك قورقۇنچ بىلەن ئەمدىلىك-
تە خۇدانى ئۇنتۇپ، شەيتانىدىن ئۆز گۇ-
ناھىنى تىلەشكە باشلىدى:

— ئۆزلىرىگە قارا چاپلىغانلىقىم ئۇ-
چۇن ئۆلۈمگە لايىقمەن، لېكىن ھازىرقى
ھالىتىمنى كۆرۈپ تۇرۇپلا، بۇ مۇدھىش
كېسەلنىڭ دەردىدىن دوۋزاخ ئازابىنى
تارتىۋاتىمەن. ماڭا ئىچلىرى ئاغرىسۇن،
ئالدىلىرىدا سادىر قىلغان گۇناھىمدىن
ئۆتكەيلا!...

— تولا كاپشىما!— دېدى شەيتان ئۇ-
نىڭ سۆزىنى بۆلۈپ،— ئۇزاق زامانلاردىن
بىرى جاھان كېزىپ يۈرۈپ، ئادەمزات
دۇنياسىدا سەندەك رەزىل مەخلۇقنى ئۇچ-
راتمىغانىدىم. گەرچە يامانلىقنى ئۆزىگە
ئادەت قىلىۋالغانلار ئاز بولمىسىمۇ، لې-
كىن « ئۆزى قىلغان ئەر، ئۆز ئىشىغا ئۆ-
كۈنمەس » دېگەندەك كۆپىنچىسى ئۆز گۇ-
ناھىنى بوينىغا ئېلىشتىن قاچمايتتى.
لېكىن سەن چۈپرەندە مەخلۇق پەسكەشلىك-
زۇغۇيلۇقتا ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى بېسىپ چۈش-
تىڭ. قېنى ئېيتە، سېنى يولدىن ئازدۇر-
غان زادى كىم؟ ساڭا قىمارۋازلىقنى، ئوغ-
رىلىقنى، زىناخورلۇقنى... مەن ئۆگىتىپ
قويغانمىدىم؟ سېنى قاتىللىق قىلمىشقا
مەن كۈشكۈرتكەنمىدىم؟!... بىلىپ قويغىن-
كى، مەن دېگەن پەرىشتىلەر قەۋمىدىن

بولىمەن! راست، بىر چاغلاردا نادان ۋە
گالۋاڭ ئادەملەرنى كولدۇرلىتىپ يۈردۈم.
ئادەملەر مېنىڭ كارامىتىمگە قايىل بو -
لۇپ، تاماشالىرىمنى كۆرۈشتى. بىراق، كې-
يىنكى چاغلاردا ئادەملەر تولىمۇ قۇۋ -
ھىلىگەر بولۇپ كەتتى. بىر - بىرىنى
ئالداش، يولدىن ئازدۇرۇشتا مېنى بېسىپ
چۈشتى. ھىلىگەرلىك، ساختىپەزلىكتە ماڭا
دەرس بەرگۈدەك ئادىمىيشەيتانلار بار -
لىققا كېلىپ، مېنى بىكارچى قىلىپ قوي -
دى. شۇڭا مەن ئۆز كەسپىمدىن قول ئۈ -
زۈپ، ئەمدىلىكتە ئادەملەرنىڭ تاماشا-
سىنى كۆرۈش بىلەن كۆڭۈل ئاۋۇندۇرۇپ
يۈرۈيدىغان بولدۇم. شۇنداق تۇرۇقلۇق
مەن قانداقمۇ سېنى يولدىن ئازدۇراي؟...
لېكىن، سەن قارا كۆڭۈل مەخلۇق ئۆزگۈ-
ناھىڭنى ماڭا دۆڭگەپ، نامىمنى بۇلغۇدۇڭ،
مۇنداق تۆھمەتخورلاردىن بىرىنى باشقى-
لارنىڭ قولى ئارقىلىق ئۆلتۈرگەنىدىم،
ئەمدى سېنى ئۆز قولۇم بىلەن ئۆلتۈ -
رىمەن!...

راستىنلا بىرى كېلىدىن بوغۇۋاتقاندەك
تىلاۋەتچىنىڭ نەپىسى قىسىلىپ، كۆزلىرى
چۆچەكتەك ئالىيىپ كەتتى.

— راست... راست ئېيتتىلا... مېنى سى-
لى ئەمەس، ئەنە شۇ ئادىمى شەيتانلار
يولدىن ئېزىقتۇرغان... ئەسلىدە مەن شۇ-
لارنى دېمەكچىدىم...

— يالغان ئېيتىۋاتىسەن، ھوي تىلىغا
كۆيدۈرگە چىقىدىغان مەخلۇق!-دەپ ۋار-
قىرىدى شەيتان غەزىپىنى باسالماي،-
سەن قارا يۈز ئوغرى يالغانچىلىق بىلەن
يۈزلىگەن - مىڭلىغان كىشىلەرنى دامىڭغا
چۈشۈرۈپ، خانىۋەيران قىلىۋەتتىڭ. ھا-
زىر مېنى ئالدىماقچى بولىۋاتىسەن ، بۇ-
نىڭغىمۇ مەيلى، بىراق دۇئا - تىلاۋەت
قىلغۇچى قىياپىتىگە كىرىۋېلىپ، يالغان-
ياۋىداق گەپلەر بىلەن خۇدانىمۇ ئالدى-
ماقچى بولدۇڭ. مانا بۇ قىلمىشىڭ ئۈچۈن
راستىنلا ئۆلۈمگە لايىقسەن!...

تىلاۋەتچىنىڭ نەپەس ئېلىشى قىيىن -
لىشىپ، پۈتۈن بەدىنى ئاغرىق ئازابىدىن
بوشىشىپ كەتتى. بوينىدىكى كۆزگە كۆ -
رۈنمەيدىغان سىرتماقنى ئېلىۋېتىشكە ئۇ-
رۇنغاندەك ئىككى قولى بىلەن بوينىنى
قاماللاپ ئۆز - ئۆزىنى بوغۇشقا باشلىدى.
ھايال ئۆتمەي ئۇنىڭ چىرىپ كېتىۋاتقان
تېنى بىر تەرەپكە قىڭغىيىپ، پور كۆتەك-
تەك يەرگە دۈملاپ چۈشتى.

مەسئۇل مۇھەررىرى: تۇرسۇن نىياز

(بېشى 16 - بەتتە)

خىل خۇشاللىق تەسىرىدىن خەلپەمنىڭ
چىشسىز ئېغىزى بىر ئاز ئېچىلىپ قالدى.

— مۇبارەك بولسۇن خەلپەم! ئۆزلىرى-
گە ئامەت كەپتۇ! - دېدى مۇئەللىم خەت-
نى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن.- ئايتۇرا-
خاچامنى دەرھال يۆتكەپ كېلەيلى! ئۇ بى-
چارىمۇ ئاتا - ئانا مېھرىگە قانسۇن، ھې-
لىمۇ ئۇنبەش يىلدىن بېرى كۆرۈشۈشنى
رەت قىلىپ كەلدىلە.

— شۇنداق ئەپەندىم، بىچارە قىزىم
ئاتا - ئانىسى تىرىك تۇرۇپ، يېتىملىك
دەردىنى ئاز تارتمىدى. بۇنىڭ ھەممىسى
شەيتانى لەئىننىڭ شەررىدىن بولغان دې-
سىلە ئەپەندىم. شەيتاننىڭ كەينىگە كىر-
مىگەن بولسام، رەھمەتلىك كۈيئوغلۇم بى-
لەن ئاتا - بالا بولۇپ ئۆتمەمتىم. ئىن-
شائاللا، ئۇلۇغ پەرۋەردىگار مەرھۇمنىڭ
ياتقان يېرىنى جەننەتتە قىلغاي. ئەپەن-
دىم مەن قايتاي، ھېلى ھەم بولسىمۇ بى-
چارە قىزىمنى تاغدىن قايتۇرۇپ ئەكىلىپ،
ئاتىلىق قەرزىمنى ئادا قىلاي. - دېدى
خەلپەم ۋە بۇ خۇشاللىقتىن ھاشىخان بۇ-
ۋىمنى خەۋەردار قىلىش ئۈچۈن كەشنى
قولىغا ئېلىپ، ئۆي تەرەپكە يۈگۈردى.

مەسئۇل مۇھەررىر: تۇرسۇن نىياز

تەلئەت ئاتاۋۇللا

سەھرادىكى ھېكايە

(ھېكايە)

1

زەيدىن خەلپەمنىڭ ئادا ـ جۇدا بولۇپ كەتكىنىگە ئون بەش يىل بولغان قىزى ئايتۇراخاننى ئۆزىيىنىغا قايتۇرۇپ ئەكەلگەنلىكىدىن ئىبارەت بۇ خەۋەر خۇددى بىرەر نامدار زاتنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىدەك قوشنا كەنتلەرگە پۇر كەتتى.

دېمىسىمۇ، زەيدىن خەلپەمنىڭ ئۆز پۇشتىدىن تاغان قىزى بىلەن «مەڭگۈلۈك ئادا ـ جۇدا بولۇپ كەتكەنلىكى» ۋە ئۆزىنىڭ «مۇسۇلمان تۇغۇلۇپ، مۇناپىقلىق يولغا ماڭغان بۇنداق ئىمانسىزنىڭ دادىسى ئەمەسلىكى»نى جاكارلاپ، ئەگەر قىزى بىلەن «باردى ـ كەلدى قىلىشسا، مەھشەرگۈنى ئىمانسىزلار قاتارىدىن ئورۇن ئېلىشقا رازى» ئىكەنلىكى ھەققىدە جامائەت ئالدىدا قەسەم ئىچكەنلىكى ۋە شۇ بۈيۈك قەسەمگە يۈكسەك دىنىي ئەقىدىسى بىلەن ئەمەل قىلىپ، ئون بەش يىلدىن بېرى بىرەر قېتىممۇ يۈز كۆرۈشمىگەن قىزىنى زور ھەشەمەت بىلەن ئۆيىگە قايتۇرۇپ كەلگەنلىكىگە ئەھۋالدىن خەۋەرسىز كىشىلەرنىڭ ئاسانلىقچە ئەقلى يەتمەيمەيتتى.

2

ئايتۇرا تەڭتۇشلىرىدىن پەرقلىق ھالدا چوڭ بولدى. ئۇنىڭ كىشىگە ياش يالتىراپ تۇرغاندەك كۆرۈنىدىغان سۇس قارا كۆزلىرى، ئىنچىكە قېشىنىڭ تۇتاشقان جايىدىن خۇددى پەسكەسا قىنغاندەك ھاسىل بولغان سەل قىرلىق بۇرنى ۋە ئويماقتەك ئېغىزىنىڭ ئىككى تەرىپىدە سەللا كۈلۈمسىرەشتىن پەيدا بولىدىغان زىنا قىلىرى ھەر قانداق ئادەمنىڭ زوقىنى قوزغايتتى. ئۆز زامانىسىدا كاتتا دەۋران سۈرگەن ئۆـ

لىمانىڭ نەۋرىسى بولغان زەيدىن خەلپەم بىلەن، «تېپىشمىغىچە ئېلىشماس» دېگەندەك مىجەز ـ خۇلقى ۋە ھايات مەنتىقىسى ئېرىگە تامامەن ئوخشىمايدىغان، ئىشان ئەۋلادىدىن بولغان ھاشىمخان بۇۋىمىنىڭ ۋۇجۇدىدىن پەيدا بولغان بۇ سەھرا گۆزىلىنى كۆرگەن قولۇم ـ قوشنىلار «غورلاينىڭ ئۇۋىسىدىن كاككۇك چىققانلىقى»غا ھەيران ئىدى. ئۇماق قىزنىڭ جانىنى سۆيۈندۈرگۈدەك دەرىجىدىكى چىرايلىقلىقىدىن خەلپەم بىلەن بۇۋىمىنىڭ بېشى ئاسمانغا يەتتى.

ئۇلار ئامراق قىزىنىڭ تۇنجى ئارزۇسىنى يەردە قويماسلىق ئۈچۈن، ئۆز ئىرادىسىغا خىلاپ ھالدا، ئايتۇرانى «ئۆيدە ئوقۇتۇپ، ئاغزىغا ئىمان سېلىش» تىن ئىبارەت «ئۇلۇغ» مەقسەتتىن ۋاز كېچىپ، ئۇنى مەكتەپكە بەردى. ئايتۇرا باشلانغۇچ مەكتەپنى تۈگەتكەندىن كېيىن خەلپەم: «قىز بالا ئۈچۈن بۇنىڭدىن ئارتۇق ئوقۇش دۇرۇس ئەمەس» دەپ ئۇنى ئۆيگە ياندۇرۇپ ئەكەلدى ـ دە، ئۆيدە ئىككى يىل تۇرغۇزغاندىن كېيىن، كەنت بوغالتىرلىرىغا يېلىنىپ يۈرۈپ، يېشىنى ئاۋۇتۇپ، ئۇنى ئەمگەكچىلەر قاتارىغا ئۆتكۈزۈۋالدى. ئايتۇرا جۇدۇنلۇق يىللارنىڭ جاپالىق ئەمگەك قايناملىرىدا ئۆزۈپ يۈرۈپ، ھاياتنىڭ ئون بەشىنچى باھارىنى كۈتۈۋالغان مەزگىللەردە ئۇنىڭ سەزگۈلىرىدە يېڭى ئۆزگىرىش يۈز بەردى. ئۇ كېچىلىرىنى خىيال بىلەن ئۆتكۈزىدىغان بولۇپ قالدى. خىيال ئۇنىڭغا ئۆزىمۇ دەپ بېرەلمەيدىغان بىر خىل خۇشاللىق تۇيغۇسى بېغىشلايتتى. ئۇنىڭ ياشلىق ئوتلىرى يالقۇنجاپ تۇرغان ۋۇجۇدى ئاللىقانداق بىر شادلىققا تەشنادەك، بۇ شادلىق ئۇنىڭغا خىيال قىلىشتىنلا كېلىدىغاندەك، خىيال قىلغاندىمۇ پەقەت مۇشۇ مەھەللىدىكى تۇل موماي ـ ھەلىمىخاننىڭ يالغۇز ئوغلى روزەمنى خىيال قىلغاندىلا ھاسىل بولىدىغاندەك سېزىلەتتى. روزەم ـــ ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئەلا ئوقۇۋاتقان ئوقۇغۇچىسى ئىدى. ئەپسۇس، كاچ پەلەك بۇ نۆۋەي كۆچەتنى مۇنبەت زېمىندىن يۇلۇپ تاشلىدى. ئۇ تولۇق ئوتتۇرىنىڭ ئىككىنچى يىللىقىغا چىققاندا ئاشۇ مۇدھىش يىللارنىڭ جۇد ـ شىۋىرغانلىرى ھەلىمىخان مومايىنى پالەچ كېسەللى بىلەن كىشەنلەپ، ئورنىدىن تۇرالماس قىلىپ قويدى. شۇنىڭدىن كېيىن روزەم بارلىق ئارزۇ ئارمانلىرىدىن ۋاز كېچىپ، ئانىسىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىش ئۈچۈن مەكتەپتىن قايتىپ كەلدى ـ دە، بۇ ئائىلىنىڭ تېرىكچىلىكى ئۈچۈن ھەرىكەتلىنىۋاتقان بىردىن ـ بىر ئادەم بولۇپ قالدى.

ـــ روزەم، ھەلىمىخان ئانامنىڭ ئەھۋالى قانداقراق؟ ـ دەريا بويىدا ئەتىرەتنىڭ ئاتلىرىنى سۇغىرىپ كېلىۋاتقان روزەمدىن سورىدى ئايتۇرا بىر كۈنى «ئانام» دېگەن سۆزنى ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا.

ـــ خېلى ياخشى، ھازىر ئانچە ـ مۇنچە ئولتۇرالايدىغان بولدى. ئەمما، قولى پەقەت تۇتمايدۇ ـــ جاۋاب بەردى روزەم مەيۈس ئاۋازدا.

ـــ تاماقنى ئۆزۈڭ ئەتتىڭمۇ؟

ـــ ھەئە.

ـــ ھەممە تاماقلارنى ئېتەلەمسەن؟

ـــ قوناق ئۇنىدا بولىدىغانلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئېتەلەيمەن.

ـــ نان ياقالامسەن؟

ـــ ياق.

ـــ ئۇنداقتا ھەمىشە قازان ئاسىدىكەن

سەن - ھە؟

— ياق، بەزىدە ئوچاققا كۆمەچ سالىمەن.

ئايتۇرا ئۇلۇغ كىچىك تىنىدى. ئۇ روزەمنىڭ چىرايىغا «لاپپىدە» قارىدى ۋە پەس ئاۋازدا:

— مەن بېرىپ نان يېقىپ بېرەيمۇ؟ — دېدى.

— شۇنچىلىك دېگىنىڭگە رەھمەت، شۇنداق قىلساڭغۇ بەك ئوبدان بولاتتى. ئەمما، خەلپەمنىڭ ئاچچىقىنى بىر نېمە دەپ بولمايدۇ. ناۋادا بىلىپ قالسا، سېنى ئۆيگە سولاپ قويۇشتىن يانمايدۇ...

ئۇلارنىڭ تۇنجى سۆھبىتى ئەنە شۇنداق بولدى. شۇنىڭدىن باشلاپ، ئۇلار پات - پات ئۇچرىشىپ، يۈرەك سۆزلىرىنى تۆكىدىغان بولدى. ئۇلار بىر - بىرىدىن ئايرىلىپ تۇرغان ۋاقىتلىرىدا ھەر ئىككىسى ھاياتىدا قانداقتۇر بىر نەرسە كەملىك قىلىۋاتقاندەك ھېس قىلىشىدىغان بولۇپ قالغانىدى. روزەمنىڭ قەلبى ئايتۇرا بىلەن بەختلىك كۈنلەرنى ئۆتكۈزۈشكە قانچە تەلپۈنسىمۇ يوقسۇللۇق تۈپەيلىدىن خەلپەمنىڭكىگە ئەلچى كىرگۈزۈشكە مۇمكىنچىلىك يوق ئىدى.

تەقدىرنىڭ تۈگمىنى بىر ئىزىدا چۆرگىلەۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە خۇددى تىنچ دېڭىزدا تۇيۇقسىز بوران چىقىپ، شىددەتلىك دولقۇن پەيدا قىلغاندەك ئايتۇرانىڭ ھاياتىدا ئۇخلىسا چۈشىگىمۇ كىرمەيدىغان بىر بەختسىزلىك يۈز بەردى. ئاتا - ئانىسى ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئېقىۋاتقان نارازىلىق ياشلىرىغا ۋە يېلىنىپ يالۋۇرۇشلىرىغا پەرۋا قىلماي، ئۇنى ئاكىسى توختىنىڭ ئۇلپەتدىشى — «بارات چېكىم» گە ياتلىق قىلدى.

بارات، «قوشقۇدۇق» كەنتىدىكى بىردىنبىر ھاللىق ئائىلە ئەخمەت مۇزدۇزنىڭ يالغۇز ئوغلى بولۇپ، ئىشتىنىنىڭ بېغىنى ئۆزى ئېتەلەيدىغان بولغانىدىن باشلاپ، تاماكا چېكىشنى ئۆگەنگەنىدى. بۈگۈنكى كۈندە بولسا ھوجرىسىنىڭ تېمىغا ساغرىپ پىشقان نوگايدىن ياسالغان چىلىمنى يۆلەپ، ئۇلپەتداشلىرى بىلەن ھەر كۈنى يېرىم كېچىگىچە «نوگايدىن ئوت، بۇرنىدىن دۇت» چىقىرىشىپ، ھاياتنىڭ «پەيزى» نى سۈرۈش بىلەن كۈن ئۆتكۈزەتتى. ئايتۇرانىڭ ئاكىسى توختى، باراتنىڭ ئۇلپەتداشلىرى ئىچىدىكى «بىر جان، بىر تەن» بولۇپ ياشاشقا قەسەم ئىچىشكەن «قىيامەتلىك» بۇرادىرى بولۇپ، ئۇ ئۆزىنىڭ نەشە خۇمارىنى چىقىرىشتا باراتنىڭ يانچۇقىغا قاراشلىق ئىدى. شۇڭا ئۇ باراتنى بىر تۇغقىنىدىنمۇ ئەزىز كۆرەتتى. ئايتۇرانىڭ ئۆزىدىن يەتتە ياش چوڭ ھەم ئىككى خوتۇننى يولغا سېلىپ بولغان «قاپاق سۆلەت» نوچىغا مەجبۇرىي ھالدا نىكاھلىنىپ قويۇلۇشى زەيدىن خەلپەم ئائىلىسىنىڭ ئاساسلىق ئەمگەك كۈچى بولغان توختىنىڭ تەشەببۇسىدىن بولغانىدى. ھەر يىلى بۇ ئائىلىگە كىرىم بولىدىغان ئونبەش مىڭغا يېقىن نومۇرنىڭ ئون مىڭغا توختى ئىشلىگەچكە بۇ ئائىلىدە ئۇنىڭ دېگىنى ھېساب ئىدى. ئايتۇرا باراتنىڭ يىرىك ساقال باسقان تۇپىرەڭ چىراي، سالپايغان قاپاقلىرى ئاستىدىكى نۇرسىز كۆزلىرى ۋە دورداي كالپۇكلىرى ئارىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان رەتسىز، سېرىق چىشلىرىنى كۆرگىنىدە يىرگىنىشلىك بىر تۇيغۇ ۋۇجۇدىنى شۈركەندۈرەتتى، بارات گەرچە «قوشقۇدۇق» كەنتىدىكى ئەڭ گۈزەل گۈلنى چېكىمىگە قىسىش شەرىپىگە ئىگە بولغانلىقىدىن ئاغزى قۇلىقىغا يەتسىمۇ، ئەمما ئايتۇرانىڭ ئۆزىگە

بىر قېتىممۇ كۆڭلى كۆتۈرۈلگۈدەك مۇئا-
مىلە قىلمىغانلىقىدىن كۆڭلى ئارامىدا
ئەمەس ئىدى.

— چوڭ ئۆيدە ئوتتۇن تۈگەپتۇ. مەن
جاڭگالغا بېرىپ كېلەي، ئۆيدە يالغۇز ئول-
تۇرغۇڭ كەلمىسە ئۆيۈڭگە بېرىپ كەلسەڭ-
مۇ مەيلى، — دېدى بارات بىر كۈنى ئاي-
تۇراغا ۋە چۈشتىن كېيىن جاڭگالغا قاراپ
يولغا چىقتى. ئۆيدە ئايتۇرا يالغۇز ئىدى،
بۇ ئۇنىڭ باراتنىڭ نىكاھىغا ئۆتكەن ئۈچ
ھەپتىدىن بۇيانقى تۇنجى قېتىملىق ئىخ-
تىيارسىي ھەرىكەت ھوقۇقىغا ئېرىشكەن كۈ-
نى ئىدى. ئۇ ئۆزىنگە چاپلىشىۋالغان يىر-
گىنىشلىك مەخلۇقتىن ۋاقىتلىق بولسىمۇ
ئايرىلغانلىقىغا كۆڭلىدە خۇشال بولدى.
ئايتۇرا سۇپا ئۈستىدىكى كۆرپىگە ئۆزىنى
تاشلاپ پۇت - قوللىنى سۇنۇپ ياتتى. ئال-
لىقانداق بىر راھەتلىنىش سېزىمىنىڭ تە-
سىرىدىن ئۇنىڭ ۋۇجۇدى تىترىدى. شۇتاپتا
ئۇنىڭ خىيال قەسىرىگە روزەم كىرىۋال-
غانىدى. ئۇ، ئۈچ ھەپتىدىن بۇيان روزەم
بىلەن خىيالەن بىرگە بولۇپ كەلدى. ئۇ
ئاتقا مىندۈرۈلۈپ ناتونۇش ئۆيگە مەجبۇ-
رىي ھالدا كۆچۈرۈپ كېلىنگەندىمۇ، ئې-
يىقتەك تۈكلۈك، سوغۇق بەدەننىڭ قوپال-
لىق بىلەن خالىغانچە بوزەك قىلىشلىرىغا
ئۇچرىغاندىمۇ، نەچچە قېتىم ئىشىكنىڭ
سىرتىدىن قۇلۇپلاپ، ئۆيگە يالغۇز سولاپ
قويۇلغاندىمۇ، ئۇ دائىم روزەمنى خىيال-
دىن چىقارمىدى.

مانا بۈگۈنكىدەك يالغۇز قالغاندا روزەم
بولغان بولسا، ئۇنىڭ ياشلىق ھېسلىرى
ئۇرغۇپ تۇرغان ياش ۋۇجۇدىدا شادلىق
سىمفونىيىسى ياڭرىغان بولاتتى. ئايتۇرا
ئەنە شۇنداق تاتلىق سېزىم ئىلكىدە خېلى
ئۇزۇن تەۋرەنگەندىن كېيىن ئورنىدىن
تۇرۇپ، ئىشىكنى قۇلۇپلاپ، ئانىسىنىڭ
ئۆيىگە قاراپ ماڭدى. ئۇ ئانىسىنىڭ ئۆ-
يىگە بېرىشتا روزەملارنىڭ ئىشىكى ئال-
دىدىن ئۆتەتتى. روزەمنىڭ ئۆيىگە يېقىن-
لاشقانسېرى ئۇنىڭ يۈرىكى رىتىمىدىن ئې-
زىشقا باشلىدى. دەل شۇ چاغدا يان يول-
دىن قاپاقتا سۇ كۆتەرگەن روزەم چىقىپ
كەلدى. ئارزۇسىغا يېتەلمىگەن بۇ ئاشىق-
مەشۇقلار بىر - بىرىنى كۆرۈپ داڭ قېتىپ
قېلىشتى. بىر ئايغا يېقىن ۋاقىت ئىچىدە
ئايتۇرانىڭ تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز دەرىجى-
دە ئۆزگىرىپ كەتكەن جامالىنى كۆرۈپ
روزەمنىڭ ئىچى سىرىلىپ كەتتى. دېمى-
سىمۇ ئۇرۇقلاپ، كۆزلىرى ئىچكىرىلەپ
كەتكەن، ئىككى مەڭزى سىرتىغا تومپى-
يىپ چىققان، پۈتۈن تۇرقىدىن كىشىنىڭ
ئىچىنى ئاغرىتقۇدەك دەرىجىدە بىچارىلىق
چىقىپ تۇرغان ئايتۇرا خۇددى كۈزنىڭ
ئاچچىق شامىلىدا تىترەپ تۇرغان ياپراق-
قا ئوخشاپ قالغانىدى.

— نەگە ماڭدىڭىز؟

— ئانامنىڭكىگە.

— يالغۇز بېرىشىڭىزغا بارات ئىجەب
يول قويۇپتۇ- ھە؟

— ئۇ بۈگۈن جاڭگالغا كەتتى، — مىسكىن
ئاۋازدا جاۋاب بەردى ئايتۇرا.

— توختاڭ، مەن سۇنى ئەكىرىپ قو-
يۇپ چىقاي.

— ھۇ، نومۇسسىز بۇزۇقلار! ئەمدىغۇ قو-
لۇمغا چۈشۈشكەنسەن! — خۇددى قۇلاق تۈۋىدە
بومبا پارتلىغاندەك ئاڭلانغان دەھشەت-
لىك ئاۋازدىن ئۇلار چۆچۈپ كەتتى. ئۇ-
لارنىڭ ئالدىدا كۆزلىرى قان يالىغان
ئىتتەك قىزارغان، تۇرقىدىن ئەسەبىيلىك
چىقىپ تۇرغان بارات تۇراتتى.

— ھۇ، يۈزسىز بۇزۇق، مەن سېنىڭ مۇشۇن-

داق قىلىدىغانلىقىنى بىلەتتىم. بۇزۇقچىلىق قىلغانلىغا تويەقانجۇق!- بارات يۈيۈرۈلۈپ كەلگەن پېتى ئايتۇرانىڭ ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە ئۇرۇشقا باشلىدى. ئايتۇرانىڭ نالىسىغا چىدىمىغان روزەم مۈرىسىدىكى قاپاقنى يەرگە تاشلىدى- دە، يۈگۈرۈپ بېرىپ باراتنىڭ قولىغا ئېسىلدى:

— بارات ئاكا، ئايتۇرانى نېمىشقا ئۇرىسىز؟ ئۇنىڭدا گۇناھ يوق، ئايتۇرانى مەن گەپكە تۇتۇپ تۇرغان. ئۇنى ئۇرماي مېنى ئۇرۇڭ!- دېدى.

— توغرا دېدىڭ يېتىم ئوغلاق، ئۇرىدىغىنى راستىنلا سەن!- دېدى بارات ۋە ئايتۇرانى تاشلاپ، روزەمنىڭ ياقىسىدىن قاماللاپ تۇتۇپ، يول بويىدىكى جىگدىگە بىر قانچىنى ئۇسسۇتتى. ئۆزى قىلىۋاتقان بۇ زورلۇقنىڭ ئاقىۋىتىنى تەسەۋۋۇر قىلىش ئىقتىدارىدىن مەھرۇم قالغان باراتنىڭ ئەسەبىيلىكى شۇ دەرىجىدە چېكىگە يەتتىكى، ئۆزىدىن ئون ياش كىچىك بولغان روزەمنىڭ خۇدانىشىپى كەلتۈرۈپ قىلغان يالۋۇرۇشلىرىغا قىلچە قۇلاق سالمىدى. ئۇ روزەمنى جىگدىگە ئۇسسۇتۇپ بولغاندىن كېيىن، ياقىسىدىن تۇتۇپ ئالدىغا تارتىپ، سول قۇلاق تۈۋىگە كۈچ بىلەن بىر مۇشت ئۇردى. زەرپ بىلەن ئۇرۇلغان مۇشتنىڭ كۈچىدىن قاڭقىپ كەتكەن روزەمنىڭ بېشى يېرىم مېتىر يىراقلىقتىكى جىگدىدىن بىر ئېلىك ئۇزۇنلۇقتا چىقىپ تۇرغان ئۇچلۇق چوقاتماققا قاتتىق ئۇرۇلدى- دە، دەھشەتلىك بىر ئىڭراپ جىمىپ قالدى. قىيا- چىيانى ئاڭلىغان كىشىلەر يېتىپ كېلىپ جېدەلنى بېسىقتۇردى. بۇ چاغدا ئەمدىلا ھاياتنىڭ ئون سەككىزىنچى باھارىغا قەدەم قويغان روزەمنىڭ روھى بۇنىڭدىن ئون يىل بۇرۇن كەتتىنىڭ ئاتخانىسىدا ياغاچ بېسىۋېلىپ ئۆلۈپ كەتكەن دادىسى — قاسىم ئۇستىنىڭ روھى بىلەن ئامانلىق سورىشىۋاتاتتى.

× ×

قىز- يىگىتلەرنىڭ ئورتاق ئارزۇسى ئۈچۈن تەڭ سوقىدىغان يۈرەكلەرنىڭ ئىنتىلدۈرۈشىدىن پەيدا بولغان نازۇك تۇيغۇ ۋە ئۇ تەلەپ قىلىدىغان يۈكسەك ئىنسانىي ئەركىنلىكتىن قىلچە ساۋاتى بولمىغان باراتتا، ئۆزىدەك ياپىراقسىز تىكەنگە ئايتۇرادەك بۇلبۇلنىڭ قونمايدىغانلىقىنى چۈشىنىپ يەتكۈدەك ئەقىل يوق ئىدى. ئۆزىنى يىگىتلەرنىڭ ئەڭ نوچىسى ھېسابلايدىغان بارات ئايتۇرانىڭ ئۆزىگە ئەل بولمايۋاتقانلىقىنىڭ سەۋەبىنى ئىزدەپ ئويلىنىشقا باشلىدى، «ئايتۇرانىڭ بېشىنى چوقۇم باشقا بىرسى ئايلاندۇرۇۋاتىدۇ، بولمىسا مەندەك سەرخىل يىگىتكە ئۇنچە بويۇن قاتتىقلىق قىلمىغان بولاتتى. ئۇنى بىر قانچە كۈن ئىختىيارىغا قويۇپ بېرىپ، مېنىڭ ئېشىمغا توپا سېلىۋاتقان مۇناپىقنى تاپمىسام بولمايدۇ.» ئۇ يۇقىرىقىلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزگەندىن كېيىن، بىر چىلىم تەشىنى خۇددى كىت سۇ تارتقاندەك سۈمۈرۈۋەتتى- دە، بېشىنى چاتىرىقىغا ساڭگىلىتىپ تۇرۇپ، ئۆزى بىلەن بىر ھازا «كېڭەش» قىلىپ «جاڭگاللىغا بېرىش» ھېلىسىنى ئويلاپ تاپتى. ئۇ جاڭگاللىغا بېرىش ئۈچۈن ئۆيىدىن چىقىپ مەھەللىدىن بەش چاقىرىم يىراقلىقتىكى بىر ئۆلپەتىدىشىغا ئېشەك بىلەن ھارۋىنى ساقلاپ بېرىشكە بېرىپ، قوناقلىق بىلەن مەھەللىگە قايتىپ كەلدى ۋە باغنىڭ بىر بۇلۇڭىغا مۆكۈپ تۇردى. دۇنيادا كارامەت

ئىشلار بولۇپ تۇرىدۇ. تەقدىرنىڭ تۆگـ
مىنى بەزىدە يامان نىيەتلىك كىشىلەرـ
نىڭ ئارزۇسىغا بېقىپمۇ ئايلىنىپ قالىدۇ.
ھاياتلىق ھادىسىلىرى ئىچىدە شۇنداقمۇ
تاسادىپىي توغرا كېلىپ قېلىشلار بولۇـ
دۇكى، بۇنداق توغرا كېلىپ قېلىشلار بەـ
زى يامان نىيەتلىك ئادەملەرنىڭ ئۆز
مەقسەتلىرىنى بەدەلسىز ئىشقا ئاشۇرۇشـ
نىڭ ئەپچىل پۇرسىتى بولۇپ خىزمەت قىـ
لىدۇ. بۈگۈن دەل شۇنداق بولدى. ئېنىقـ
راق قىلىپ ئېيتقاندا باراتنىڭ پەرىزى
ھەم ئۈمىدى ئاشۇنداق توغرا كېلىپ قېـ
لىشى سەۋەبىدىن ئىشقا ئېشىپ قالدى.

باراتنىڭ «جاڭگالغا بېرىش» ھېلىسىـ
دىن خەۋىرى بولمىغان ئايتۇرا ئىشىكنى
قۇلۇپلاپ، ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۆيىگە ماڭـ
غاندا باراتمۇ مۆكۈنگەن جايىدىن چىقىپ،
يولغا پاراللېل قىلىپ ئېلىنغان ئېرىقنىڭ
ئىچىگە كىردى-دە، ئايتۇرانىڭ ئارقىـ
سىدىن مەلۇم ئارىلىق قالدۇرۇپ ماڭـ
دى. ئۇ پات - پات ئېرىقتىن بېشىنى چىـ
قىرىپ، ئايتۇراغا قاراپ قوياتتى. بىر
چاغدا ئۇ ھالاللاپ ئالغان ئايالنىڭ روـ
زەم بىلەن كۆز بېقىشىپ تۇرغانلىقىنى
كۆردى-دە، ۋۇجۇدى تەسۋىرلىگۈسىز دەـ
رىجىدە تەلۋىلىك ئارىلاشقان ياۋايىلارـ
چە غەزەپلىنىشىنىڭ تەسىرىدىن تىترەپ
كەتتى. ئۇ ئېرىقتىن خۇددى قوزىغا تاشـ
لانغان ئاچ بۆرىدەك ئېتىلىپ چىقىپ روـ
زەم پاجىئەسىنىڭ جىنايەتكارىغا ئايلانـ
دى. ئارىدىن ئۈچ ئاي ئۆتكەندىن كېـ
يىن، خەلق قانۇنىنىڭ قۇدرەتلىك كۈچى
ھاياتلىق ئۈچۈن قىلچە پايدىسى بولمىـ
غان، زىمىندىكى بۇ ئارتۇق «يۈك» نى
تىرىكلەر تىزىملىكىدىن ئەبەدىي ئۆچۈـ
رۈپ تاشلىدى. گەرچە ئايتۇراغا قانۇن
تەرىپىدىن ھېچقانداق جىنايىي جاۋابكارـ
لىق ئارتىلمىغان بولسىمۇ ئەمما، جىسـ
مانىي ۋە روھىي ئازاب سەۋەبىدىن ئىنـ
سانىي مۇھەببەتنىڭ ئەڭ نازۇك تەرەپـ
لىرىگە ئانچە ئەھمىيەت بېرىپ كەتمەيـ
دىغان ئەينى زامان كىشىلىرى تەرىپىـ
دىن ئۇ «ئىككى ئادەمنىڭ بېشىغا چىقتى»
دېگەن جىنايەت بىلەن ئەيىبلىنىپ، چىـ
دىغۇسىز دەرىجىدىكى مەنىۋى جازالارنىڭ
ئازابلىشىغا ئۇچرىدى. ئۇنىڭغا ئەڭ ئېـ
غىر كەلگىنى ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ خورلىـ
شى ئىدى. ئايتۇرانىڭ «ئىككى ئادەمنىڭ
بېشىغا چىققان» لىقى سەۋەبىدىن مەھەللە
ئىچىدە يۈزىنى كۆتۈرەلمىگەنلىكى، مۇھىمى
ئەخمەت موزدۇزدەك چاقىرسا ئېتى بار،
ئۇتسا سېپى بار، يۈز-ئابرۇيلۇق، مۆلۈكـ
دار قۇدىسىدىن بىمەھەل ئۈزۈلىشىپ كەتـ
كەنلىكى ئۈچۈن كۆڭلى پاراكەندە بولغان
زەيدىن خەلپەم بىلەن ھاشىخان بۇۋىسىم
ئايتۇرانى «تەتۈر پېشانە» لىكتە ئەيىبـ
لەپ، ئۇنىڭ جاراھەتلەنگەن قەلبىگە كۈنـ
دە دېگۈدەك تاپا - تەنە نەشتەرىنى سانـ
چىپ ئارام بەرمىدى. بولۇپمۇ ئەڭ يېـ
قىن ئۇلپەتدىشىدىن ئايرىلىپ قالغان
توختى، ئايتۇراغا ھەددىدىن زىيادە ئۆچ
بولۇپ كەتتى. خۇمارى تۇتقاندا قېرىنـ
داشلىق مېھرى - مۇھەببەتتىن بىر چىـ
لىم نەشىنى ئەلا بىلىدىغان بۇ تەلۋە:
«مېنىڭ سەندەك سىڭلىم يوق» دەپ نەچـ
چە قېتىم غەۋغا كۆتۈردى. ئۇنىڭ مۇجۇلـ
غان يۈرىكىگە مەلھەم بولغۇچى تەسەللىي
سۆزلىرىنى قىلىدىغان بىرمۇ ئادەم چىقـ
مىدى. ئىككى ئادەمنىڭ ئۆلۈشىدە چىۋىـ
نىڭ قانتىچىلىك ھەسسىسى بولمىغان ئايـ
تۇراغا مەھەللە كىشىلىرى نەپرەت ۋە غەـ
زەپلىك قاراشلار بىلەن مۇئامىلە قىلاتتى.

3

شۇ دىغانلىق قىش كۈنلىرى يېتىپ كەلدى. ئېغىر روھىي ئازاب مەھكۇملۇقىدا ھايات كەچۈرۈۋاتقان ئايتۇرا ئائىلىسىگە كەلگەن قومۇش يىغىش ۋەزىپىسىنى ئورۇنداش ئۈچۈن «قوشقۇدۇق» كەنتىنىڭ ئەڭ چەت تەرىپى بىلەن چېگرىلىنىدىغان دۆلەت ئىگىلىكىدىكى چارۋىچىلىق مەيدانىدىن قومۇش توشۇشقا باشلىدى. ئۇ ھەر كۈنى ئوتتۇز چاقىرىمدەك يول مېڭىپ ئاتمىش جىڭدىن ئارتۇق قومۇشنى يۈدۈپ ئەكىلىش ئۈچۈن نۇرغۇن جاپا چەكسىمۇ، ئەمما، بۇ ئەمگەكتىن كۆڭلى بىر ئاز خۇشال بولدى. چۈنكى، ئۇ مۇشۇ ئەمگەك ئارقىلىق باشقىلارنىڭ بولۇپمۇ ئۆيىدىكىلەرنىڭ كۆزىدىن يىراقلىشىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولاتتى-دە، ئەمگەكنىڭ جاپاسىدىن نەچچە ھەسسە ئارتۇق بولغان روھىي ئازابتىن ۋاقىتلىق بولسىمۇ قۇتۇلاتتى. بىر كۈنى ئۇ خىيال بىلەن مېڭىۋېرىپ، قومۇش ناھايىتى زىچ ئۆسكەن بىر يەرگە كېلىپ قالدى-دە، ئاسانلا بىر يۈدۈم قومۇش يىغىۋېلىپ، ئارغامچا بىلەن باغلىدى. لېكىن قومۇشنى يۈدۈپ ئەمدىلا ئورنىدىن تۇرۇشىغا:

— ھەي، توختا! — دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى. چۆچۈپ كەتكەن ئايتۇرا ئاۋاز چىققان تەرەپكە قارىدى: بىر چاقىرىمدەك يىراقلىقتىكى چوشقا قوتىنى تەرەپتىن بىر ئادەم يۈگۈرۈپ كېلىۋاتاتتى. بۇ كىشىلەر تەرىپىدىن «مامۇت چوشقا» دەپ ئاتىلىدىغان، چارۋىچىلىق مەيدانىنىڭ چوشقا باققۇچىسى ئىدى. ئۇ بىكتۇەن تەۋەلىكىدىكى بۇ كەڭرى جاڭگالدا مابەيسىڭ ئىسىملىك قېرى خوتۇنى بىلەن مەيدانىنىڭ چوشقىسىنى باققاچ، جاڭگالنىڭ قومۇشلىرىنىمۇ مۇھاپىزەت قىلاتتى. شۇ يىللاردا دېھقانلار پەقەت بىكتۇەن تەۋەلىكىدىكى جاڭگالنىڭ ئەتراپىدىكى يەرلەردىن قومۇش چېپىشقا ھوقۇقلۇق ئىدى. ئەگەر بىكتۇەننىڭ يېرىدىن قومۇش چاپسا مۇھاپىزەتچىلەر تەرىپىدىن ئارغامچا، كەتمەن، تاماقلىرى تارتىۋېلىناتتى.

ئۆزىنىڭ «چەكلەنگەن رايون» غا كىرىپ قالغانلىقىنى چۈشەنگەن ئايتۇرا نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي قېتىپلا قالدى.

— قومۇشنى يەردە قوي! — دېدى مامۇت خۇددى كىچىك بالىغا بۇيرۇق قىلغاندەك. ئايتۇرا ھودۇققىنىچە ئۈستىدىكى قومۇشنى يەرگە قويدى. مامۇت ئايتۇرانىڭ كەتمەن، ئارغامچا، تاماقلىرىنى قولىغا ئالدى ۋە:

— بۇنىڭدىن كېيىن بۇ يەردىن قومۇش چاپىدىغان بولساڭ ئۇدۇل چاڭجاڭنىڭ يېنىغا ئاپىرىمەن، — دەپ ھەيۋە قىلغاندىن كېيىن قوتان تەرەپكە كەتتى. بۇ كېلىشمەسلىكتىن خۇدىنى يوقاتقان ئايتۇرا خېلى ئۇزۇنغىچە قېتىپ تۇرۇپلا قالدى.

قەدەمدە بىر ئۇچراۋاتقان بۇ تەتۈر قىسمەتلەر ئۇنىڭ جاراھەتلەنگەن يۈرىكىنى يەنە تىلغاشقا باشلىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ۋۇجۇدى دېكابىر ئېيىنىڭ نەشتەردەك سانجىغۇچى جۇدۇنلىرىنى سەزمەيتتى. ئەگەر ئۇ قولىنى قوۋۇشتۇرۇپ، مەھەللىگە قايتىپ كەتسە، ئاتمىش جىڭ قومۇش ئۈچۈن بېرىلىدىغان ئون سەككىز نومۇردىن قۇرۇق قالغاندىن سىرت، نەرسىلەرنى تارتقۇزۇپ قويغانلىق «گۇناھى» ئۈچۈن قانداق ھاقارەتلىك سۆزلەر بىلەن ئەيىبلىنىدىغانلىقى ئۇنىڭغا ئايان ئىدى. ئۇنىڭغا ئاسمان يىراق، يەر قاتتىق بىلىنىشكە باشلىدى. ئۇ بۈگۈن تۇنجى قېتىم بۇ دۇنيانىڭ جاپا-مۇشەققەتلىرىدىن ئە-

بەدىي قۇتۇلۇپ كېتىشنى ئويلىدى، بۇ قور-
قۇنچلـۇق مەقسەتكە يېتىشنىڭ تۇرلۇك ئۇ-
سۇللىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. لـې-
كىن، ئۇ خىيالىنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇ-
رالمىدى. ئۇ نېمىگىدۇر تارتىشقانـدەك،
زېمىنغا سـوغ نەزەر بىلەن تىكىلىپ تۇر-
غان سۇررەڭ ئاسمانغا ۋە زېمىننىڭ ئاسـ-
مان گىرۋىكى بىلەن لەۋ يېقىشىپ تۇرغان
يىراق چېتىگە نەزەر سالدى. ئۇنىڭ ئىك-
كى مىنۇت ئالدىدا ئويلىغان خىيالـىرى
نەرلەرگىدۇ غايىب بولدى.

ئاھ! ھاياتلىق ئالىمى، سەن نېمە دې-
گەن مۇقەددەس، سېنىڭ مېھرىڭ نېمە دې-
گەن بۈيۈك! سەندە ياشاۋاتقان ئادەملـەر
قانچىلىك ئازابلارغا يولۇقسىمۇ، لېكىن،
ئىنسانلار بىر مىنۇت بولسىمۇ سەن بىلەن
بىرگە ياشاشنى نەقەدەر ئارزۇ قىلـىدۇ -
ھە ؟ بىر ئەسىردىن ئارتۇق سەن بىـلەن
بىللە ياشىغان كىشىلەر ئەزرائىلغا ئاما-
نەتنى تاپشۇرۇش ئالدىدىمۇ سېنـى ئـەڭ
ئاخىرقى قېتىم كۆرۈۋېلىش مـەقسىتـىدە
كۆزلىرىنى چوڭ ئېچىپ، ئەتراپقا تويماسـ-
لىق بىلـەن قارىۋالىدۇ ئەمەسمۇ؟ ھاياتـ-
لىق دۇنياسىنىڭ ئەنە شۇنداق تارتىـش
كۈچى ئايتۇرانى قورقۇنچلـۇق مـەقسەتـ-
تىن ۋاز كەچتۈرۈپ، ئۇنى «مامـۇت چوشـ-
قـا» نىڭ قوتىنى تەرەپكە ئېلىپ ماڭدى.

— ئاكا نەرسىلىرىمنى قايتۇرۇپ بەر-
سىڭىز! مەن ئەمدى بۇ يەرگە ئىككىنچـى
كەلمەي!- دېدى ئايتۇرا بىچارىلەرچە ئا-
ۋازدا، ئوتتۇن يېرىۋاتقان مامۇتقا. بۇ چاغـ-
دا ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئېتىلىپ چىققان مەر-
ۋايىتتەك ئىككى تامچە ياش ۋاقىتسىز توم-
پېيىپ چىققان مەڭزىدە توختاپ قالدى.

مامۇت ئايتۇرانىڭ تۇرقىدىن چىقىپ تۇر-
غان ئادەمنىڭ يۈرىكىنى ئەزگۈدەك دەرىجىـ-
دىكى بىچارە ھالەتنى كۆرۈپ، بـىر دەم
سۈكۈت قىلدى ۋە ئۈن - تىنسىز ئۆيگەكىـ-
رىپ، ئۇنىڭ نەرسىلىرىنى ئېلىپ چىقىپ
ئۇنىڭ قولىغا بەردى. ئاتا - ئانىسىدىن
كىچىك ئايرىلىپ قېلىپ مۇھتاجلىق كۈنـ-
لـەردە نۇرغۇن قېتىم ياشلىرىنى تۆككەن
مابەيىنىڭ ئىسسىقلىك خۇيزۇ بوۋاينىڭ بالا
قىـلىۋېلىشى بىلـەن بىگتۈەن ئىگىلىكىـ-
دىكى بۇ چارۋىچىلىق مەيدانىنىڭ ئىشچىـ-
لىقىغا ئۆتۈپ ئۆز باشلىقلىرىنى رازى قىـ-
لىپ كېلىۋاتقان مامۇت، ئايتۇرانىڭ كۆز-
لىرىدىن ئېتىلىپ چىققان ئاشۇ ئىككى تامـ-
چە ياشتىن تەسىرلەنگەنىدى. ئايتۇرا ما-
مۇتقا ئۆز مىننەتدارلىقىنى ئىزھار قىلىپ
بولغاندىن كېيىن قايتماقچى بولۇپ، ئىكـ-
كى قەدەم ميڭىشىغا مامۇت ئايتۇرانى توخـ-
تاتتى ۋە:

— ئۆيىڭىزدە گۈلە بارمۇ؟ - دەپ سو-
رىدى.

— بار، - جاۋاب بەردى ئايتۇرا.

— سىز ئەتە ماڭا گۈلە ئالغاچ كېلىڭ!
قومۇش تازا ئۆسكەن يەردىن چاپقىلى قو-
يىمەن.

ئـايتۇرا شـۇ كـۈنى كـەچتە دادىسـى
ئىشتان بېغىغا باغلاپ يۈرىدىغان ئاچقۇچـ-
نى پەم بىلەن ئېلىپ قازناقنى ئاچتىـدە،
بىر ياغلىقتا گۈلە ، قاق، ۋاسالغۇلارنـى
چىگىپ، ھويلىغا يوشۇرۇپ قويدى. ئەتىسى
ئۇ ھېلىقى ياغلىقنى مامۇتقا بەرگەندە، ئۇ
ئايتۇراغا كۆپ رەھمەت ئېيتتى ۋە ئايتۇ-
رانى خالىغان يەردىن قومۇش چېپىۋېلىشـ-
قا بۇيرۇپ قويۇپ، ئۆزى چوشقىلارغا يەم
بېرىشكە تۇتۇندى. شۇنىڭدىن كېيىن ئايـ-
تۇرا پات - پات مامۇتقا گـۈلـە ، قاق ۋە
رەڭلىنىپ پىشقان كىچىك كاۋىلارنى ئـە-
كىلىپ بېرىدىغان بولدى. مامۇتمۇ بەزـ-
دە ئايتۇرانىڭ كېلىشىگە ئـۈلگـۈرتـۈپ ،

بىرەر يۇدۇم كەلگۈدەك قومۇش چىپىپ تەييارلاپ قويمىدىغان بولدى.

× ×

ئىشتىن ھېرىپ كەلگەن توختىنىڭ قاتتىق خۇمارى تۇتتى. ئۇ مورىغا يۆلەپ قويۇلغان چىلىمنىڭ يېنىغا كەلدى - دە، سەرخانىنى پاكىزلەپ، تەگلىك سېلىپ بولغاندىن كېيىن يانچۇقىغا قول سالدى، ئۇنىڭ يۈرىكى «جىغ» قىلىپ قالدى، ئۇ جىددىيەشكەن ھالدا باشقا يانچۇقلىرىنى ئاختۇردى. ئەمما ئۇنىڭ قولىغا تۇنۇگۈن ئىككى يۈەنگە سېتىۋالغان ياڭاقچىلىك چوكۈلۈقتىكى نەشە ئۇرۇنمىدى. ئۇ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى -دە، ھويلىدا كىر يۇيۇۋاتقان ئايتۇرانىڭ يېنىغا چىقتى.

— مېنىڭ خادانى ئىشتىنىم قېنى؟

— ئەنە، ھازىرلا يېيىپ قويدۇم، -دېدى ئايتۇرا تەمتىرەپ تۇرۇپ.

توختى ئالدىراپ بېرىپ، ئىشتاننى قولىغا ئالدى ۋە يانچۇقىنى ئاختۇردى. سۇدا ئېرىپ كەتكەن نەشە خۇددى شىلىمغا ئوخشاش يانچۇقتا چاپلىشىپ قالغانىدى.

قاتتىق خۇمارى تۇتقانلىقتىن نېرۋىلىرى ئەسەبىيلەشكەن توختى بۇ ھالەتنى كۆرۈپ غەزەپتىن تىترەپ كەتتى.

— ھۇ ناننى ھارام يەيدىغان كالۋا، نېمىشقا يانچۇقنى ئاختۇرمىدىڭ؟ ھەممە پالاكەت سەن تەتۈر پېشانىنىڭ كاساپىتىدىن بولۇۋاتىدۇ. يا بىر يەرگە بېرىپ كۇنۇگنى ئالمىدىڭ ...! توختىنىڭ «تەتۈر پېشانە»، «كۇنۇگنى ئال!» دېگەن بۇ سۆزلىرى ئايتۇرانىڭ يۈرىكىگە خۇددى زەھەرلىك خەنجەردەك ئۇرۇلدى. توختىنىڭ تەلۋىلىكى ئاسانلىقچە يانىدىغاندەك ئەمەس ئىدى.

ئۆز قېرىندىشىدىن كۆرۈۋاتقان بۇخورلۇققا بەرداشلىق بېرەلمىگەن ئايتۇرا ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى - دە، توختىنىڭ ھاقارەتلىك ئاۋازىنى ئارقىدا قالدۇرۇپ ئۆزىنى سىرتقا ئاتتى. ئۇ نەگە بېرىپ، نەدە تۇرۇشنى بىلمەيتتى. ئۇنىڭ ھالىغا - ھال، دەردىگە دەرمان بولىدىغان تۇغقىنى ياكى يېقىن ئادىمى يوق ئىدى. ئايتۇرانىڭ قەدىمى ئىختىيارسىز ھالدا كۈندە ئىككى قېتىم مېڭىپ ئادەتلەنگەن، قومۇشلۇققا ئېلىپ بارىدىغان كىچىك يولغا توغرىلاندى.

× ×

زەيدىن خەلپەم ئۆزىنى ئىزدەپ كەلگەن ئۈچ ناتونۇش مېھماننى ئۆيگە باشلىدى. سىڭىپ پىشقان زاغرا ۋە ئۈجمە شېرنىسى بىلەن سېلىنغان داستىخان يىغىشتۇرۇلغاندىن كېيىن مېھمانلار ئىچىدىكى سالاپەتلىكرەك كەلگەن بىرسى سۆز ئالدى.

ئۇ ئۆزىنىڭ چارۋىچىلىق مەيدانىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ئىكەنلىكىنى تونۇشتۇرغاندىن كېيىن، ئۆزلىرى ئېلىپ كەلگەن سومكىدىن چىپەرقۇت، ئاق دۇردۇن، دۇخاۋا، دىكا، ئايالچە ئۆتۈك قاتارلىق نەرسىلەرنى ئېلىپ داستىخانغا قويدى. بۇ نەرسىلەرنى كۆرگەن خەلپەم بىلەن ھاشىخان بۇۋۋىم ھەيرانلىق كەيپىياتى بىلەن بىر - بىرىگە قاراشتى. كېيىن مېھماننىڭ ئاغزىدىن قىزى ئايتۇرانىڭ مەيدانىنىڭ چوشقا باققۇچىسى ماۋۇتقا تېگىپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ، غەزەپتىن يېرىلغۇدەك ھالغا كەلدى. تۈنۈگۈندىن بېرى ئايتۇرانى ئىزدەپ تاپالماي، تۈرلۈك

تەشۋىشلىك خىياللار ئىلكىدە كۆڭلى پا-
راكەندە بولغان خەلپەم ئەمدى خورلۇق
ئىسكەنجىسىدە ئازابلىنىشقا باشلىدى.
ئۆز قىزىنىڭ مەھەللىدىكىلەر ئارىسىدا
يامان ئاتىقى بار «چوشقىچى» غا تېگىپ
كەتكەنلىكىنى قاتتىق هار ئالغان خەلپەم
داستىخاندىكى نەرسىلەرنى مېھمانلار-
نىڭ قولتۇقىغا قىستۇرۇپ، ئۆيدىن قوغ-
لاپ چىقاردى. بۇ ئىش بىردەمدە پۈتۈن
مەھەللىگە پۇر كەتتى، ھەممە ئادەم شۇ
ئىش توغرىسىدا غۇلغۇلا قىلىشىۋاتاتتى،
ھەتتا بەزىلەر «ئايتۇرا، مامۇت چوشقا
بىلەن ئەمەس، باشقا بىر خەنزۇ بىلەن
توي قىپتۇ» دېگەن گەپلەرنىمۇ تارقات-
تى. ئايتۇرانىڭ ئۇنىماسلىقى ۋە تەش-
كىلىنىڭ ئارىلىشىشى سەۋەبىدىن ئۇنى
ئۆيگە ياندۇرۇپ ئەكىلەلمىگەن زەيدىن
خەلپەم ئۆز پۇشتىدىن مۇشۇنداق بىر
«مۇناپىق» نىڭ تۆرىلىپ قالغانلىقىغا
قاتتىق ئۆكۈندى. مانا بۈگۈن
تەقدىر خەلپەمنى ئۇنىڭدىن ئارتۇق
قىسمەتلەرگە دۇچار قىلدى. ئۆز بېشىغا
كەلگەن بۇ خورلۇق ۋە ھاقارەتكە چىدى-
مىغان زەيدىن خەلپەم ئۆزىنى قويىدىغان
يەر تاپالماي قالدى - دە، ئەتىسى بام-
دات نامىزىدىن كېيىن جامائەتنى توخ-
تىتىۋېلىپ، قىسسىمىزنىڭ بېشىدا كىتاب-
خانلارغا ئايان بولغان بىر قاتار قەسەم-
لەرنى ئىچىپ، قىزى بىلەن مەڭگۈلۈك ئا-
دا - جۇدا بولۇپ كەتتى.

4

ئارىدىن ئون بەش يىل ئۆتۈپ كەتتى. بۇ
جەريانىدا «قوشقۇدۇق» دا كاتتا ئۆز-
گىرىشلەر يۈز بەردى. «قوشقۇدۇق»-
لۇقلارمۇ تۈمەنلىگەن ئۇيغۇر دېھقانلىرىغا
ئوخشاش تۈرلۈك كەسىپلەر بىلەن شۇ-
غۇللىنىپ، ھالال تەرلىرىنىڭ راھىتىنى
كۆردى، ئەمما زەيدىن خەلپەم ئائىلىسى-
دە تىلغا ئالغۇدەك بىرەر يېڭىلىق يۈز
بەرمىدى، ئەگەر يېڭىلىق يۈز بەردى دې-
يىشكە توغرا كەلسە، ئۇزۇن يىل داۋام
قىلغان نەشكەشلىك سەۋەبىدىن توخ-
تىنىڭ مېڭىسىدىن ئايرىلىپ
قالغانلىقىنى تىلغا ئېلىش كۇپايە ئىدى.
يېشى خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالغان
زەيدىن خەلپەم ئۆيگە يىغىلغان ئۇندەك
نارەسىدىنىڭ ئاغزىغا «ئىمان» سېلىش بى-
لەن مەشغۇل ئىدى. ھاشىخان بۇۋىم بول-
سا ئۆلۈم - يېتىم يۈز بەرگەن يەرلەرگە
ئالا قويماي بېرىپ، ئايال مۇردىلارنى
يۇيۇپ - تاراشتىن كەلگەن كىرىم بىلەن
ئۆينىڭ پارچە - پۇرات چىقىمىنى قامداپ
كېتىۋاتاتتى. ئائىلە ئەھۋالىنىڭ ئەنە
شۇنداق بولۇشىغا قارىماي، خۇددى تۇغما
گاچا ناخشا ئېيتىشنى ئارزۇ قىلغىنىدەك
خەلپەم مۇشۇ كۈنلەردە ھەج قىلىپ چۇ-
شەيدىغان بولۇپ قالدى.

تام قوشنىسى — كازىم كىگىزچىنىڭ يا-
شىنىپ قالغانلىقىغا قارىماي ئۆز ھۇنىرى-

گە يېڭىلىقلارنى كىرگۈزۈپ، ناھىيە تە-
ۋەسىدە داڭدار كاسىپلاردىن بولۇپ قال-
غانلىقى ۋە بىر سودىگەر چوپقىتىنىڭ
ياردىمى بىلەن ۋېزا ھەل قىلىپ، ھەج
قىلىپ كەلگەنلىكى زەيدىن خەلپەمنىڭ
ھۆججەيرىلىرى ئاجىزلاشقا باشلىغان ۋۇ-
جۇدىغا تىنچسىزلىق يەتكۈزۈۋاتاتتى.
خەلپەم ئەنە شۇنداق ئاراسىزلىق ئىچىدە
ياشاۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر پارچە
خەت تاپشۇرۇۋالدى. خەت ئايرىلىپ كەت-
كىنىگە ئون بەش يىل بولغان قىزى ئاي-
تۇرادىن كەلگەن بولۇپ، كونۋېرتقا ئاي-
تۇرانىڭ ئادرېسى يېزىلمىغانىدى. خەل-
پەم بىر خىل قىزىقىش بىلەن كونۋېرتنى
ئاچتى، خەت يېڭى يېزىق بىلەن يېزىل-
غانىدى. ئۇ خەتنى كۆتۈرۈپ، ئابدۇل
مۇئەللىمنىڭ يېنىغا باردى. خەت مۇن-
داق قۇرلار بىلەن باشلانغانىدى:

«مېھرىبان دادا، ئانا، ئاكا! ياخشىمۇ
سىلەر، تېنىڭلار سالامەت، ئوبدان تۇرۇ-
ۋاتامسىلەر؟ دادا، ئانا، سىلەر ئايتۇرا
ئىسىملىك بىر قىزىڭلارنىڭ بارلىقىنى
ئۇنتۇپ كەتتىڭلارمۇ ياكى ئېسىڭلاردا بار-
مۇ؟ ئېھتىمال ئۇنتۇپ كەتكەنسىلەر. ئە-
ما مەن سىلەرنى بىر مىنۇتمۇ ئېسىمدىن
چىقارمىدىم. مەن ئەينى چاغدىكى ئۇس-
تى - ئۇستىلەپ كېلىۋاتقان ئازابلارنىڭ
بېسىمىغا بەرداشلىق بېرەلمەي، سىلەر-
نىڭ ئىرادەڭلەرگە خىلاپ ھالدا ئىش
قىلدىم. ماۋۇتاخۇن بىلەن ئۆتكەن
ئون بەش يىللىق ھاياتىمنىڭ جەريانلى-
رىنى بۇ خەتتە تەپسىلىي سۆزلەپ بو-
لالمايمەن. شۇنداق بولسىمۇ ھازىرقى ئەھ-
ۋالىمدىن سىلەرنى خەۋەردار قىلاي. بىز
سىلەردىن ئون بەش چاقىرىم يىراقلىقتى-
كى دەيداندا بەش يىل ھايات كەچۈرگەن-
دىن كېيىن، بۇنىڭدىن ئون يىل بۇرۇن
مەيداندىن كۆتۈرە بېرىلگەن ئىككى يۈز
تۇياق قوينى ھەيدەپ، بۇ يەردىن ئىككى
كۈنلۈك يىراقلىقتىكى «تۇلۇغتاش» ياي-
لىقىغا كۆچۈپ كەتتۇق. ئۇ يەردە توققۇز
ئۆيلۈك ئۇيغۇر چارۋىچى بار ئىكەن. بىز
ئۇلار بىلەن خۇددى بىر تۇغقانلاردەك چىق-
قىشىپ كەتتۇق. ئەپسۇسكى، تەقدىرنىڭ
مېنى جازالايدىغان قىسمەتلىرى تېخى تۈ-
گىمىگەن ئىكەن. رەھمەتلىك ماۋۇتاخۇن
بۇنىڭدىن ئىككى ھەپتە ئىلگىرى قىيادىن
غۇلاپ كېتىپ، ئالەمدىن ئۆتتى. مەن ھا-
زىر ئىككى بالا بىلەن ئىگە - چاقىسىز
قالدىم. ماۋۇتاخۇندىن مىراس قالغان
ئون ئىككى مىڭ يۈەن بىلەن بەشيۈز ئاتمىش
تۇياق قوي مېنىڭ ئىگىدارچىلىقىمدا تۇ-
رۇپتۇ. سىلەر بۇ مال - دۇنيالارنى تاپ-
شۇرۇپ ئېلىپ، مېنىڭ گۇناھىمنىڭ كاپا-
لىتى ئۈچۈن سەرپ قىلىڭلار! مېنىڭ سى-
لەرنىڭ ئالدىڭلاردىكى گۇناھىم ساقىت
بولىدىغانلا بولسا بۇ پۇللارنى قانداق
ئىشقا سەرپ قىلساڭلار مەن رازى. مەن
«قىزىم» دەپ چاقىرىشىڭلارنى، مېنىڭ ئاتا-
ئانا مېھرىگە تەشنا ۋۇجۇدۇمنى ئۆز باغ-
رىڭلارغا ئېلىشىڭلارنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىمەن.

ئاتا - ئانا مېھرىگە تەقەززا - گۇناھ-
كار قىزىڭلار ئايتۇرا.»

خەلپەم خەتنىڭ بېشىنى سەل خۇش
ياقماسلىق بىلەن ئاڭلىدى. ئاخىرقى قۇر-
لارغا كەلگەندە، مۇئەللىمگە يېقىنراق
سۈرۈلۈپ، پۈتۈن دىققىتى بىلەن ئاڭلىدى.
«ئون ئىككى مىڭ يۈەن»، «بەشيۈز ئات-
مىش تۇياق قوي» دېگەن گەپ - سۆزلەر-
نى ئاڭلاپ، ئاجىز يۈرىكىنىڭ رىتىمى سەل
جىددىيلەشتى. ھەيرانلىق ئارىلاشقان بىر

(ئاخىرى 5 - بەتتە)

تۇرسۇنئاي ئوبۇلقاسىم

بەرباد بولغان ئەقىدە

(ھېكايە)

ۋاپاغا جاپا بارمۇ؟
ئىزدىسە تېپىلار.
— خەلق ماقالى

قاراڭغۇ كېچە، ئەتراپ جىم-جىت. غۇۋا يېنىپ تۇرغان يول چىراغلىرىنىڭ سۇس يورۇقىدا نەگىدۇر ئالدىرىشىپ مېڭىشقان ئاندا-ساندا ۋېلسىپىتلىكلەردىن باشقا، پۈتۈن شەھەر شېرىن ئۇيقۇغا كەتكەنىدى.

— ئاپا، ئاپا نەگە بارىمىز؟

پۇتىغا ئون پاتمان ئېغىرلىقتىكى تۆمۈرنى باغلاپ قويغاندەك، قەدەملىرىنى تەستە ئېلىپ كېتىۋاتقان زۇلخۇمار دەستلەپتە ئوغلىنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى ئاڭقىرالماي قالدى، كېيىن بىردىنلا ئېسىگە كەلگەندەك، قورقۇنچ ئىچىدە ئەتراپقا ئالاڭلاپ قارىدى-دە، بالىنىڭ سوئالىغا تۈزلا جاۋاب بەردى:

— چوڭ ئاپىڭىزنىڭكىگە بارىمىز، بالام.

— ھە، چوڭ ئاپامنىڭكىگىما؟ گويا ئاپامنىڭ يېنىغا بارىمىزما؟ ھە... ھېيىپ قالدىم كۆتنىمە.

— گەپنى ئاز قىلىپ مېڭىڭە!

زۇلخۇمار بالىنى سىلكىشلىدى، شۇ تاپتا ئۇنىڭ قۇلىقىغا ھېچنەرسە كىرمەيتتى، كاللىسى چېكى يوق چىگىش خىياللارغا، ئىچى دەردكە توشۇپ كەتكەنىدى، تاراملاپ تۆكۈلىۋاتقان كۆز ياشلىرى چانىقىدىن چىققان پېتى بايا ئۇرۇلغان تەستەك زەربىدىن قىزىرىپ كەتكەن مەڭزىنى بويلاپ توختىماي ئېقىپ چۈشىۋاتاتتى. لېكىن ئۇ، بۇ كۆز ياشلىرىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇغاندەك ياكى بولمىسا ئۇنى ئېيتقانسېرى تېخىمۇ ئەدەپ كېتىشتىن قورققاندەك بىر خىل ھېسسىياتتا كارى يوق كېتىۋاتاتتى. شۇ چاغ ئۇشتۇمتۇت ئالدى تەرەپتىن بەتبەشىرە بىر لالما ئىت «لوڭگىدە» چىقىپ كەلدى، بۇ ئىشتىن يۈرىكى «قارت»-دە قىلغان زۇلخۇمار دەرھال ئوغلىنى كۆكسىگە مەھكەم بېسىپ، زوڭزىيىپ ئولتۇرۇۋالدى. ھېلىمۇ ياخشى لالما ئىت ئۇلارغا خۇشياقمىغاندەك بىر قاراپ قويۇپ، يول چېتىدىكى دۇكان-ئاشخانىلارنىڭ ئالدى بىلەن كېتىپ قالدى. «تۇۋا! بۇ ماڭا نېمە كۈن؟! يېرىم كېچىدە مۇشۇ ئىتتەك كوچىدا تەنتىرەپ قالغىنىم نېمىسى؟ بۇ زادى نېمە ئۈچۈن...» زۇلخۇمار شۇلارنى ئويلاپ بىردىنلا ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي ئۈن سېلىپ يىغلىۋەتتى.

1

— زۇلخۇمار بۇ يىل ساقمۇساق يىگىرمە ئۈچ ياشقا كىرىپ قالدى، سەن يىگىرمە ئۈچ ياشقا كىرگەن ۋاقتىڭدا ئىككىنچى قىزىمىز گۈزەلنۇرغا ئانا بولغانىدىڭ، — ئۇنى — بۇنى دەپ يۈرۈپ، داشۆدە بەش يىل ئوقۇتتۇق، خىزمەتكە چىقىلىمۇ بىر يىل بولاي دېدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ دېيىشكەن يەرمۇ بىزگە تۇغقان،

ئوغلى شىر ئېلىجانمۇ يامان ئەمەس، پۇلـ
نى پۇلغا ئۇرىدىغان بالا بولدى، تىجاـ
رەتكە بەك پىشتى؛ قىزىمىزكىيىنكى كۈنـ
لەردە قىينىلىپ كەتمەي جاھان ئۆتكۈزەر،
ھېلىمۇ ئۇلار بىزنىڭ ئاغزىمىزغا قاراپ
كەلگىنى ئالتە يىل بولدى. ئەمدى غىلىڭـ
پىلىڭ دېيىشكە ئامال يوق.

— بالىنىڭ ئاچىسىغا دېيىشىچە، ئۆـ
زىنىڭ...

—بولدى قوي، ئۆزۈمگە ئوخشاش ئاگـ
لىق بىرسىگە قىلىمەن، دەيدىغانـ
دۇ ھەقىچان، ئۇ خەقنىڭ ئالغان ماشىـ
غا مۇشۇك ئاپتاپقا چىقامتى...؟

ئىشتىن يېنىپ ئەمدىلا بوسۇغىدىن پۇـ
تىنى ئالغان زۇلخۇمار مېھمانخانا ئۆيدىن
چىقىۋاتقان بۇ گەپ - سۆزلەرنى ئاڭلاپ
دادىسى بىلەن ئانىسىنىڭ يەنە شۇ توي
ئىشى توغرىسىدا مەسلىھەتلىشىۋاتقانلىقىـ
نى بىلدى - دە، پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسـ
سەپ ئاشخانىغا كىرىپ كەتتى. يۈرىكى
دۇپۇلدەپ، يۈزىگە قىزىللىق تارىدى،
ئۆزىغۇ بۇ ئىشتىن پۇتۇنلەي خەۋەرسىزمۇ
ئەمەس، لېكىن نېمىشقىدۇر مۇشۇنداق
مىنۇتلاردا يۈرىكى ئىختىيارسىز ئېغىپ،
سارا سىمگە چۈشۈپ قالاتتى.

زۇلخۇمار ئۆيغا پاتتى: ئۆيدىكىلەرنىڭ
يەنە شۇ ھېلىقى بىر نەۋرە ئاكىسى شىرـ
ئېلىنىڭ كېيىنى قىلىۋاتقانلىقى ئېنىق
ئىدى. بىر ئاينىڭ ئالدىدا ھاممىسى گەپـ
نى ئەگىتىپ، بۇگەپنى ئۇنىڭغا پۇراتقانـ
دا، ئۇ ئۇيۇلۇش ئىچىدە تۈنجى قېتىم ئويـ
غا پاتقانىدى. شۇندىن بېرى نەچچە كېـ
چىلەرنى مۇشۇ ئوينىڭ ئىسكەنجىسىدە
ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزگەنلىكىنى پەقەت بىرلا
ئۆزى بىلىدۇ. تاپاۋىتى ئوبدان، بىر
ئۆزىلا شۇنچە پۇل تېپىپ، شەھەرنىڭ

ئوتتۇرىسىدىن ئىككى ئېغىز ماگىزىنـ
نى ئىجارىگە ئېلىپ، كىم دېسە «شىر ئېلىـ
جان» دەپ تونۇلغىنى راست. لېكىن ئۇنىڭ
روھىي دۇنياسىنىڭ قانداقلىقىنى خۇدا
ئۆزى بىلىدۇ. مۇھىمى خوي - پەيلى ئوـ
سال بولمىسا، ئادەمنى خورلىمىسا، كۈنـ
دە بىر ۋاخ تاماق يەپ، يىلدا بىر قۇر
كىيىم كەيسىمۇ مەيلى ئەمەسمۇ؟!

زۇلخۇمار قايناق داشۆ ھاياتىنى، ساـ
ۋاقداشلىرىنى، ئەتراپىدا پەرۋانىدەك
چۆرگىلەپ يۈرگەن يىگىتلەرنى ئەسكە ئالـ
دى: ئۆزىنىڭ سالاھىيىتىنى ئۇنتۇغان
ھالدا قەلب چۈشەندۈرۈپ، ئۇنىڭ كۆز
ئالدىدىلا تىزلانماقچى بولغان بويتاق
ياش ئوقۇتقۇچىلارنى ۋە ئۇلارنىڭ ئۆزىنى
مۇشۇ مەكتەپكە ئېلىپ قېلىش توغرىسىدا
بېرىشكەن قاتمۇ قات ۋەدە - قەسەملىـ
رىنى خىيال قىلدى، قىزىقارلىقى شۇكى،
ئۇلارنىڭ دەرس، مۇنبىردە قېتىۋالغان بەـ
ھەيۋەت بەستى، ھېلىقى گۈللۈك يېنىدا
بولسا پىلە قۇرتىدەك يۇمشاپ، قىلغىلى
قىلىق تاپالماي قېلىشلىرى كۆز ئالدىدىن
ئۆتكەندەك بولدى. ئۆز ۋاقتىدا ئۇ، ئۇـ
لارنىڭ ھېچقايسىسىغا پىسەنت قىلمىغاـ
نىدى، نېمىشقا؟! سەۋەب بەكلا ئاددى:
ئۇ، ئەتراپىدىكى بۇ ئەركەكلەرگە ئۆچ
ئىدى. ئۇلارنىڭ قاتۇرۇپ دەزمال سىلىنـ
غان كاستيۇم-بۇرۇلكىسى، ئالا - چىپار
گالستۇكى، قالپاقلىرى باشقا قىزلارنى
شۇنچە جەلپ قىلغىنىغا قارىماي، ئۇنىڭ
كۆزىگە شۇنداق يېقىمسىز كۆرۈنەتتى.
سىپايە مۇئامىلە، خوتۇن كىشىلەردەك
ياسىنىپ يۈرۈشلەرنى مەسخىرە قىلاتتى.
باشقىلارغا ئىچىدىكىنى ئاسانلىقچە بىلـ
دۈرمەيدىغان، لېكىن ئۆزىنى شۇنچە ساـ

لاپەتلىك تۇتقىنى بىلەن، گىزى كەلگەنـ
دەئالدىدىن بەز ئاشمايدىغان، ساختا ئاـ
لىيجاناپلىقتىن يىرگىنەتتى . ئۇنىڭچە
بولغاندا، ئەر كىشى ئەر كىشىدەك بولۇـ
شى ، گەپىمۇ، ئىشىمۇ گاچ - كۈچ قىلىـ
دىغان، قەھرىمۇ بار، زەھرىمۇ بار، قارا
توغرىراق كەلگەن ئەركەكلەر ھەققىي
ئەركەك ھېسابلىناتتى. ئۇنىڭ ئەتراپىدا
بۇنداق ئەركەكلەردىن زادى قانچىسى بار؟
ھەممىسى ئولتۇرسا - قوپسا ئۆزىنى پۈۋـ
لەپ يۈرىدىغان بىر نېمىلەر.

زۇلخۇمار مۇشۇلارنى ئويلاپ ، مەكتەپ
پۈتتۈرگىچە تالاي يىگىتلەرنى نائۈمىد
قويدى . مۇھەببەتتىن ئىبارەت بۇ سىرـ
لىق قەشقەرگە شۇنچە بەيئەت قىلىشىمۇ ،
لېكىن ئاجايىپ رەڭدار بېزەلگەن بوسۇغىـ
دىن پۈت ئېلىشقا جۈرئەت قىلالمىدى .
مانا ئەمدى شىر ئېلىشنىڭ كېيى چىقىۋاتىـ
دۇ . بۇ ئۇنىڭ دىتىغا ياقمىدىغاندەك قىـ
لىدۇ. ئۆزىمۇ تەتۈر ئۈستىخان، قارا توغـ
را نېمە، ئەمما...

زۇلخۇمار ، بىر نۇقتىغا تىكىلگىنىچە
ئۇزاق خىيال سۈرۈپ تۇرۇپ كەتتى.

2

قارىماققا شۇنداق سىرلىق ، كۆز قورـ
قىتىدىغان ئىشلارمۇ ۋاقتى كەلگەندە بىلىنـ
مەيلا ئۆتۈپ كېتىدۇ. زۇلخۇمارنىڭ تويى
بولغىنىغىمۇ مانا تۆت ئايدىن ئاشتى .
ئۇنىڭ چېكىپ يۈرۈپ تاللىغانلىقىغا ياـ
رىشا ئىككەيلەن ئوبدانلا چىقىشىپ قالـ
دى . بولۇپمۇ قېيىن ئاتىسى بىلەن قېيىن
ئانىسى زۇلخامارنى قەۋەتلا ياخشى كۆـ
رۈپ قالدى . قېيىن ئانىسى يۇمشاق ، ئاق
كۆڭۈل ئايال بولغاچقا ، ئۇ ئىشتىن چۈشـ
كىچە تاماقنى تەييار قىلىپ قوياتتى .
بەزى چاغلاردا ئۇ خېجىل بولغاندەك قىلـ
سا قېيىن ئانىسى :

- بالام سىلە مەنچە بولغىچە ئاش -
تاماق دېگەننى تولا ئېتىپ ھېرىپ قالىلا،
ھازىرچە مەن بولغاندىكىن، ئۆي ئىشلىـ
رىنى مەن ئۆزۈم قىلاي ، سىلە خىزمەتـ
لىرىنى ياخشى ئىشلىسىلە ، - دەپ ئۇنى
قېينچىلىقتىن قۇتۇلدۇراتتى .

زۇلخۇمار ھەممە ئىشتا شىر ئېلىشنىڭ دېـ
گىنى بويىچە قىلدى . ئۇنىڭچە ئەر، ئەرـ
دەك بولۇشى، خوتۇن، خوتۇندەك بولۇشى
ھەرگىز مۇئايال كىشى ئېرى بىلەن تەڭ تۇرىـ
مەن دېمەسلىكى كېرەك . ئۇ، يوق ئىشلار
ئۈچۈنمۇ ئېرى بىلەن جېدەللىشىپ ، قوـ
رۇنى بېشىغا كىيىدىغان، تالا - تۈزدېمەي
سىلكىشلەيدىغان ، ئېرىغا بالا كۆـ
تەرتىپ قويۇپ، ئۆزى گەدىنىنى رەپىدىدەك
قاتۇرۇپ ماڭىدىغان ئاياللارغا ئۆچ ئىدى.
ئەرلەرنىڭ ئىززىتىنى قىلىش، ئۇلارنىڭ
غۇرۇرىنى ئاسراش كېرەك - دە ! چۈنكى
غۇرۇر دېگەنمۇ چاڭ-توزانغا ئوخشايدۇ .
ئاسرىمىساڭ ئاز- ئازدىن توزۇپ تۈگەيـ
دىغان نەرسە. كىچىك ئىشلاردا
غۇرۇرى پايخان بولغان ئاـ
دەمنىڭ ، چوڭ ئىشلاردا ۋىجدانى
بىلەن ئىش قىلىشى ناتايىن، غۇرۇرى يوق
ئەرنىڭ ھەيكەلدىن نېمە پەرقى؟

توي بولۇپ،ھەپتە-ئون كۈنگىچە شىرـ
ئېلى زۇلخۇمارنى «سىز» دەپ چاقىردى ،
زۇلخۇمارمۇ بىر نەچچە كۈنگىچە
ھەدەپ ئۆتىكۈزۈۋەتتى . ئەمـ
ما ئون كۈندىن كېيىن چىدىمىدى.

- ماڭا قارىسىلا،- دېدى بىر كۈنى ئۇـ
يالغان ھالدا ئېرىگە - بىلىمىلىغۇ، بىزنىڭ
بۇ يۇرتتا ئاياللار ئېرىنى سىلە دەيدىـ
غان ، ئەرلەر ئاياللارنى سەن دەيدىغان
ئادەت بار ، بولا ئەمدى ، بۇنىڭدىن كېـ

يەن مېنى «سەن» دەپ چاقىرسىلا...

شۇنىڭدىن كېيىن شىرئېلى زۇلخۇمارنى «سەن» دەپ چاقىرىدىغان بولدى. كۈنلەر ئەنەشۇ تەرىقىدە ئۆتۈۋەردى. «نىكاھ ئىسسىق» دېگەن راستمۇ، قانداق ئېيتقىلىپ، زۇلخۇمار شىرئېلىگە ئېچىكىپ قالدى، ئېچىكىپ قالدىلا ئەمەس، ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالدى. توي قىلغان كۈندىن باشلاپ تانسا، كىنو - تىياتىر دېگەنلەرنى ئېغىزغا ئالمىدى، ئوشۇق- تۆشۈك كوچا-كويلاردا يۈرمىدى، ماڭىدىغان يولى ئۆي ۋە ئىدارىنىڭ ئارىلىقى بىلەنچەكلەندى. ئۇنىڭ رۇخسىتىسىز بىرەر ئائىلە بىلەنمۇ كىرىپ - چىقىش قىلمىدى. شىرئېلى دۇكاننى تاقاپ ئۆيگە كىرگەن چاغلىرىدا ئۇنى ئازادە ئولتۇرارمىكىن دەپ، ئۆي ئىچى پاكىز بولسىمۇ قايتا - قايتا سۈرتۈپ ئەتىر چېچىپ، هاۋاسىنى ئالماشتۇرۇپ تۇردى. ئېغىزغا تېتىغۇدەك بىرەر چىشلەم نەرسە تاپسا، ئۇنىڭسىز گېلىدىن ئۆتمىدى. شىرئېلى باشقا جايلاردىن مال يۆتكەپ ئۆيگە قايتىپ كەلگەندە، ئىشتىن يېرىم سائەت بالدۇر قايتىپ كېلىپ، ئۇنى ۋاقتى-قارايىدا غىزالاندۇرۇش ئۈچۈن تاماق تەييار قىلاتتى، ھەتتا بەزى ۋاقىتلاردا ئۇنىڭ پۇتلىرىنى يۇيۇپ ئۇستىخانلىرىنى تۇتۇپمۇ قوياتتى. نېمە ئالدى، نېمە ساتتى، قانچىلىك پايدا ئېلىپ، قانچىلىك بۇزۇپ-چاچقانلىقى بىلەن كارى بولمايتتى، ياخشى يەيمەن، ياخشى كىيىمنى دېمەيتتى. زۇلخۇمار تۇنجى قىزىنى تۇغقاندا شىرئېلىنىڭ بىر قېتىملىق سودىدا كەتكۈزۈپ قويغانلىقىنى ئۇقۇپ، ئۇنىڭغا ئاز بولسىمۇ كۆڭلىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن شىرئېلىگە ئاز - تولا يارىشىق قىلدۇرۇپلا قايتىپ كەلدى، بولمىسا ئۇنىڭ تۇغقىنىمۇ باشقىلارنىڭ تۇغقىنىغا ئوخشاشلا بالا، ئۇمۇ شۇخەق يېگەن ئاچچىق تولغاقنى يېگەن، ھەر قېتىم تۇغسا ئۇستى - بېشىنى نەچچە قۇر جابدۇتۇپ، توي قىلدۇرىدىغان خوتۇنلاردەك ئۇنىڭغا ئوخشاشقۇ، «مەيلى، تۇرمۇشۇم خاتىرجەم، كۆڭلۈم ئۈلۈك بولسىلا، ماڭا شۇ ئەۋزەل» دەپ ئويلايتتى ئۇ، شۇڭا ئېرىنى ئۆز لايىقىدا ئەز قىلمەن دەپ، بىرەر قېتىم بالا باقتۇرۇپمۇ باقمىدى.

بۇ جاھان شۇنداق جاھان، ئۈستىدىن ئۆرىدىغان بازغان بولمىسا، مۇقەررەر ھالدا ئاستىدا تۇرىدىغان سەندەل بولىسەن.

ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن زۇلخۇمار ئۆزىنىڭ ھەددىدىن زىيادە ئىتائەتمەنلىك قىلغانلىقىنى، ئۆز قەدىر-قىممىتىنى تولۇق بىلمىگەنلىكىنى ئاستا-ئاستا ھېس قىلىشقا باشلىدى. بولۇپمۇ شىرئېلىدە بولۇۋاتقان ئۆزگىرىشلەر («ياۋاش» نىڭ ئاستا-ئاستا ئۆسۈپ چىقىۋاتقان «مۈڭگۈزى») ئېنى تەئەججۈپلەندۈردى. ئۇ، ھەر قانداق ئۆي ئىشىدىن مۇستەسنا ئىدى، بالىلار بىلەن كارى يوق، غەمسىز ياشايتتى، ئاشتامىقىنى ئۆز خاھىشى بويىچە ئەتتۈرۈپ يەپ، زۇلخۇمار ۋە بالىلارنىڭ نېمە يېگۈسى بارلىقى بىلەن كارى يوق ئىدى، ئەتكەن تاماق دىتىغا ياقمايلا قالسا، قازاننى بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ يەرگە ئۇراتتى. بالىلار كۈلۈپ ئويناشقان چاغلىرىدا، شۇنداقلا قاراپ قويغاندىن باشقا، ئەركىلىتىپمۇ قويمايتتى، سەللا يىغلىسىغۇ بولدى، رەڭگى ئۆچۈپ، ئاچچىقتىن پۇشۇلداپ ئولتۇرۇپ كېتەتتى.

زۇلخۇمار بارا - بارا ئۆز تەقدىرىدىن

ئەنسىرەشكە باشلىدى. باشتىلا ئۆزىنىڭ بۇ ئاتلىقىدىكى قەدرى – قىممىتىنى تىكلىيەلمىگەنلىكىدىن پۇشايمان قىلىدى، ئەمما ئىش ئۆتكەندە ئامال قانچە؟ مانا توي قىلغىلى تۆت يىل بولاي دەپ قالدى، ئۇماق ئىككى بالىسى بار، كىشىلەرنىڭ ھەۋىسى كەلگەندەك چاغلىرىنى ئۇنىڭغا بېغىشلىغانىكەن، ئەمدى بەزى ئىشلارغا چىداش كېرەك. كېيىنچە ئۇنىمۇ تۈزۈلۈپ قالار.

زۇلخۇمار ئەنە شۇنداق خىياللارنى قىلاتتى. ئەمما شىر ئېلىدە قىلچە ئۆزگىرىش بولمىدى، مىجەزى بارغانسېرى ئۇساللىشىپ، تېخى يېڭى – يېڭى قىلىقلارنى چىقىرىشقا باشلىدى، كۈندە دېگۈدەك ھاراقنى بولۇشىغا ئىچىۋېلىپ، ئۆيگە كىرىپ تايىنى يوق گەپلەرنى باھانە قىلىپ، زۇلخۇمارنى ئېگىز – پەس تىللايدىغان، زۇلخۇمار سەللا نارازىلىق بىلدۈرسە، ئۇنى قوناق سوققاندەك دۇمبالايدىغان، ئۆيدىكى نەرسە – كېرەكلەرنى بۇزۇپ – چېقىپ ۋەيران قىلىدىغان بولۇۋالدى.

بىر كۈنى شىر ئېلى بىر نەچچە دوستلىرى بىلەن يان قوشنىسىنىڭ ئۆيىدە ئىچىشىپ ئولتۇرۇپ قالدى. زۇلخۇمار ئۆينىڭ ئۇششاق – چۈششەك ئىشلىرىنى تۈگىتىپ، بالىلارنى ئۇخلىتىۋەتكەندىن كېيىن، شىر ئېلىنىڭ كېيىملىرىگە دەزمال سېلىۋېتىشنى ئويلىدى ۋە دەزمالنى توكقا چېتىپ قويۇپ، كىيىم – كېچەكلەرنى رەتلەشكە كىرىشتى، ئەمما نېمە بولدىكىن – تاڭ، خېلى بىر ۋاقىتقىچە دەزمال قىزىمىدى، زۇلخۇمار بىر ھازا ھەپىلىشىپمۇ ئوڭشىيالمىدى، ئەمدى باشقىلاردىن دەزمال سورىماي ئامال يوق ئىدى.

زۇلخۇمار قوشنىسىنىڭ ئىشىكىنى قاقتى.

– شۇ ھە، ئۆيگە كىرسىلە زۇلخۇمار، – دېدى ئىشىكنى ئاچقان ئۆي ئىگىسى ئارزۇگۈل.

– بىزنىڭ دەزمالدىن شۇنچە قىلىپمۇ توك ئۆتكۈزەلمىدىم، دەزماللىرىنى بېرىپ تۇرسىلا بوپتىكەن.

– ئاۋۋال ئۆيگە كىرسىلە، ئاندىن...

– خوش باللار يالغۇز...

ئارزۇگۈل دەزمالنى ئېلىپ چىققىلى ئۆيگە كىرىپ كەتتى، شۇ چاغ يان تەرەپتىكى مېھمانخانىنىڭ نېپىز ئىشىكمە لەگزىسىدىن سورۇندىكى ئىچىۋاتقانلار ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. زۇلخۇمار، شىر ئېلىنىڭ قولىدىكى رۇمكىنى كۆتۈرگىنىچە ئاغزى بېسىلماي سۆزلەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئۇلۇغ كىچىك تىنىدى – دە، «بۈگۈنمۇ ماڭا بىر مۇنچە خاپىلىق بارئىكەن» دەپ ئويلىدى ئىچىدە.

شۇ ئەسنادا شىر ئېلى قولىدىكى ھاراقنى «قېنى، خوش!» دېگەن تىجاراكلىنىق سادالار ئىچىدە بىراقلا كۆتۈرۈۋېتىپ، قوشۇمىسىنى تۈرۈپ، يەرگە بىرنى تۈكۈردى، ئاندىن گويا ھاراقنى «پەسكە چۈش!» دېگەندەك، مەيدىسىنى پەس تەرەپكە قارىتىپ سىيلىدى، كېيىن بىردىنلا ھىق تۇتقاندەك قىياپەتتە يەرنى يېرۈشتۈرۈپ قۇسۇۋەتتى.

زۇلخۇمار ئۇجۇقۇپلا كەتتى، نېمە رەسۋاچىلىق بۇ؟ يەنە كېلىپ خەقنىڭ ئۆيىدە-ھە؟! ئۇ بۇرۇلۇپلا تاشقىرىغا چىقىپ، تېزلا بىر كۆرەك توپا ئېلىپ كىردى – دە، يەردىن ئۈستۈن قارىماي ئۆيگە كىرىپ كۆرەكتىكى توپىنى قۇسۇقتا تەكشى چاچتى، سۈپۈرگىدە سۈپۈرۈپ يەنە كۆرەككە ئالدى، ئاندىن يانچۇقىدىكى قول ياغلىقىنى ئېلىپ شىر ئېلىنىڭ بۇلغانغان كىيىم – كې

چەك، ئېغىز - بۇرۇنلىرىنى سۇر تۇشكە باشلىدى.

بايا زۇلخۇمارنىڭ كىرىشى بىلەن تەڭ باشلانغان جىمجىتلىق تېخىچە ھۆكۈم سۈرمەكتە ئىدى. شۇ ئەسنادا شىر ئېلىنىڭ يېقىن دوستى ئەركىن چاقچاقچا ئېغىز ئاچتى:

— نېمىلا دېگەن بىلەن ئاكلىق ئادەمدە! بىزنىڭ خوتۇنلىرىمىز مۇشۇنچىلىك ئەقىدە قىلىدىغان بولسا، تاپىنىغا سۆيۈپ ئۆي تۇتاتتۇق.

— بۇنى ئۆزۈڭنىڭ سايىماخۇنلۇقۇڭدىن كۆر، ئاداش!— ئۆيدە كۈلكە كۆتۈرۈلدى.

— ۋە، يۇسۇپ كەپنى ئاز قىل جۇما، سەنمۇ بۇ يەردە پو ئاتقىنىڭ بىلەن سورىغان ۋاقتىڭ توشۇپ قېلىپ ئارانلا ئولتۇرسەن، ھېلى كۆرىمىز، مۇشۇ يەردىن چىقىپ ئۇدۇل ئوردا ئالدىغا چاپىسەن، باھاسى چۇشكەن سامىسىدىن بەشنى ئېلىپ، ئۇزۇن تاياقنىڭ ئۇچىغا چېكىپ، ئىشىك بېشىدىن ساڭگىلىتىپ: «خوتۇن ماۋۇسامسىنى ئېلىپ ئىشىكنى ئېچىۋېتىڭلار» دەپ توۋلايسەن.

ئولتۇرغانلار قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىشتى.

— سېنىمۇ كۆرىمىز تېخى،- دېدى يۇسۇپ سەل ئۆرە بولۇپ،- سەنمۇ ھېلى «خوتۇن، كاسايامۇ قولۇمدا، لەگپۇڭمۇ ئالغاچ كەلدىم، ئىشىكنى ئېچىۋېتىڭلار» دەرسەن.

كۈلكە تېخىمۇ ئەۋجىگە چىقتى.

زۇلخۇمار ئۇن - تىنسىز ھالدا شىر ئېلىنىڭ كۆڭلىكىنىڭ پەشلىرىنى سۇر تۇۋاتاتتى.

— ئايىغىمنىمۇ!- دېدى شىر ئېلى مەيدىسىنى كېرىپ، بۇيرۇق تەلەپپۇزدا. زۇلخۇمار ئۇنىڭ ئايىغىدىكى قۇسۇقلارنى سۇر تۇشكە تۇتۇندي.

— بايا بىر مۇنچە ۋەز ئېيتىپ كەتتىڭلار، ئاغىنىلەر،- دېدى شىر ئېلى تېخىمۇ گىدىيىپ،- خوتۇن خەخ دېگەننى ئاڭلىق - پاڭلىق دېگەن ئادەم ئۆزى ساراڭ، بۇنىيەملەرنىڭ ئاڭلىقلىقى مانا مۇشۇنىڭدىن،- شىر ئېلى مۇشتۇمىنى كۆكتە پۇلاڭلاتتى،- قول دېگەننى خۇدايىم ئۇنى - بۇنى تۇتۇشقىلا ياراتمىغان، مانا مۇنداق قىلساڭلار مۇشت بولىدۇ، مانا مۇنداق قىلساڭلار تەستەك بولىدۇ، ماۋۇ ئىككىسى جۈپلىشىپ كەلسە تېخىمۇ ياخشى،- شىر ئېلى پۇتىنى زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ ئايىغىنى تازىلاۋاتقان زۇلخۇمارنىڭ ئېڭىكىگە تاقىدى.

زۇلخۇمار ئەلەمدىن يىغلىغۇدەك بولۇپ قوللىرى تىترەپ كەتتى، كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ، ئۆي ئىچى چۆگىلەۋاتقاندەك بىلىندى. ئۇ، ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ سىرتقا ماڭدى ۋە ئۆيىگە چىقىپ ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلاپ بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى.

ئۇلار چوڭ ئۆيدىن ئۆي ئايرىپ چىققاندا، قېيىن ئاتىسى ئەر - خوتۇن ئىككىسىگە ئۆينى ئوبدان تۇتۇش، چىرايلىق ئۆتۈش توغرىسىدا كۆپ نەسىھەت قىلغان، شىر ئېلىگىمۇ بۇنىڭدىن ئېتىبارەن ھاراق ئىچمەسلىكىنى، ئەگەر يەنە ھاراق ئىچىپ، زۇلخۇمارنى خاپا قىلىدىغان بولسا، ئاتا - بالىلىقتىن كېچىدىغانلىقى، ھاراق - بەختلىك ئائىلىنى ۋەيران قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا كۆپ قېتىم نەسىھەت قىلغانىدى، لېكىن زۇلخۇمار قېيىن ئاتىسىغا يېلىنىپ، يالۋۇرۇپ تۇرۇپ: ئاتا، مېنى كەچۈرسىلە، مەن سىلىدىن بىر ئىشنى ئۆتۈنۈپ قالاي، ئەرلەر چوقۇم ئەرلەردەك ياشىشى كېرەك. ئۇ، مەن بىلەن تويى قىلىپلا دوستلىرىنىڭ قا-

تارىدىن چۈشۈپ قالساھەت ئەمەسمۇ؟دۈشـ
مەنلىرى «ھە، كادىر ئايالدىن بىرنـى
ئالدىم دەپ، ئايىلىدىن بىسوراق تاپقان
پۇلىدىن ئون پۇڭ پۇل خەجلىيەلمەيدىغان
بولۇپ قالدى، كادىرنىڭ ئوچىقىغا ئوت
قالاۋاتىدۇ، دېيىشمەمدۇ؟» مەن ئۇنى خار
قىلماسلىقىم، ئۇنى چوقۇم ئەر
قىلىشىم كېرەك، بۇنىڭدىن كېيىن زۆرۈر
تېپىلمىسا ھاراق ئىچمىسۇن،توغرا كېلىپ
قالسا، باشقىلار ئالدىدا تەمتىرەپ تۇرسا
قانداق بولىدۇ؟ـ دەپ يىغلاپ، شىر ئېلىـ
نىڭ ھاراق ئىچىشىگە ئۆزى يېشىل چىراغ
يېقىپ بەرگەنىدى. «ياخشىلىققا يامانلىق
ھەر جايدا بار» دېگەندەك، مانا
ئەمدى ئۇنىڭ بۇ قىلىقىنىڭ ئۆزىگە بالا
بولىدىغانلىقىنى ئۇ نەدىن بىلسۇن؟ دەرد
تارتقاندا بېرىپ،ئاتا ـ ئانىسىغا ئېيتىپ
ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلسۇنمۇ؟ چۈنـ
كى ئۇ توي قىلغاندا ئۇلار زۇلخۇمارنى
بۇ ئۆيگە باغلاپ ئەكىرىپ قويمىغان، ئۆز
رازىلىقى بىلەن كىرگەنغۇ؟! خىزمەتداشـ
لىرىغا ، ساۋاقداشلىرىغا
دەپ، ئىچـ قارنىنى بوشىتىۋالسۇنمۇ؟
ياق، ئۇلارمۇ ئۆز ۋاقتىدا بۇ تويغا نائىـ
لاج قوشۇلغان. ئەمدى ئۇلار بۇ ئىشنى
ئاڭلىسا: «ھە،خوپ بوپتۇ، پۇلنى دەپ
ئۆزىگە لايىق ئادەم بىلەن توي قىلماي،
كۆرۈۋاتقان كۈنى شۇمىكىن» دېيىشىپ چاـ
ۋاك چالمامدۇ؟

بىر كۈنى كەچ، زۇلخۇمار شىرئېلىگە
تاماق ساقلاپ ئولتۇراتتى، ئۇنىڭ قۇلىقى
ئىشىكتە، يۈرىكى ئەنسىز سوقاتتى، ئېلىپـ
ۋىزورمۇ توكەپ، ئۇيقۇسىمۇ كەپقالدى.
ياتاي دېسە، ئۇخلاپ قېلىپ، ئۇنىڭ ئاچـ
چىقىنى كەلتۈرۈپ قويۇشتىن ئەنسىرەپ
كىتاب كۆرۈپ ئولتۇردى. سىرتتا شىرـ
ئېلىنىڭ ئېغىر باسقان ئاياغ تىۋىشى
ئاڭلاندى. زۇلخۇمار ئىشىك ئۇرۇلۇشتىن
بۇرۇنلا ئىشىك تۈۋىگە بېرىپ بولدى.

ـــ ھە، قېنى! بۇ ياققا كەل، ما... ما
ئاغزىمنى سۈرت، كىيىملىرىنى تازىلا! ـ
دېدى شىرئېلى ئۆيگە كىرىپلا. زۇلخۇمار
تىزلا ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ «ھە، بايا
ئىشىك ئاچقاندا،دېمىقىمغا ئۇرۇلغان سېـ
سىقچىلىق باشقا نەرسە ئەمەسكەندە؟ دەپ
ئويلىدى. چۈنكى شىرئېلىنىڭ ئېغىز ـ
بۇرۇنلىرى، كىيىم ـ كېچەكلىرىگە قارىـ
غىلى بولمايتتى.

ـــ ئاستىراق سۈرتمەمسەن؟ سۈرتتۈم
دەپ ئېڭەكلىرىمگە ئۇرۇۋېلىۋاتامسەن نېمە؟ـ
دەپ ئالايدى شىرئېلى زۇلخۇمارنىڭ كېـ
لىدىن بوغۇپ. زۇلخۇمار نېمىلەرنىدۇر،
دېگۈسى كېلىپ، بوغىزىغا بىر نەرسىلەر
كەپلىشىپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن بۇنداق
ۋاقىتتا ئۇنىڭغا بىر نەرسە دەپ پايدا
ئالغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلگەچكە،
زورىغا كۈلۈمسىرەپ جاۋاب بەردى.

ـــ سىزنى نېمە دەپ ئۇرۇۋۋالاتتىم، بىر
ئۆيدىكى ئادەممۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە مېھرىـ
بان ئەرـ خوتۇنلارمۇ بىرـ بىرىنى ئۇرامدۇ؟

بىراق زۇلخۇمار بۇ سۆزىنىڭ
شىرئېلىنىڭ تىتاڭ تومۇرىغا تېگىپ كېـ
تىشىنى نەدىن بىلسۇن، شۇ ھامان «ھۇ
ھارامزادە قۇۋ! سەن تېخى ماڭا دەرس
ئۆتكۈچى بولۇپ كەتتىڭمۇ؟» دېگىنىچە،
زۇلخۇمارنى قالايمىقان ئۇرۇشقا باشـ
لىدى. زۇلخۇمار ئېغىر تاياق ئازابىدىن
كېيىنكى ئىشلارنى بىلمەي،ھوشىدىن كەتـ
تى. بىر ھازادىن كېيىن ئاستا كۆزىنى
ئېچىپ، ئەمدىلا ئورنىدىن تۇراي دېۋىـ
دى، بېشى بىر نەرسىگە قاتتىق ئۇرۇلۇپ
كەتتى ـ دە، تازا سىنچىلاپ قاراپ ئۆـ

زىنىڭ كارىۋاتىنىڭ ئاستىدا ياتقانلىقىنى بىلدى، بۇ كېچە زۇلخۇمار ئۆستىخانلىرى قاتتىق ئاغرىپ، كېچىنى تاڭغا قانداق ئۇلىغانلىقىنىمۇ بىلەلمەي چىقتى. ئەتىسى ئىشقا بېرىشقا مۇمكىن بولماي، ئۆيىدىكى تېلېفون ئارقىلىق ئىدارە رەھبەرلىكىنى: «تۈنۈگۈن ۋېلىسىپىتتىن يىقىلىپ كېتىپ، بىر پۇتۇم سۇنۇپ كەتتى، ئىشقا بارالمايدىغان ئوخشايمەن» دەپ خەۋەرلەندۈرۈپ قويدى.

زۇلخۇمار بۇ قېتىم شىر ئېلى بىلەن چىرايلىقچە سۆزلىشىش قارارىغا كەلدى. يامان ئادەمنى ياخشى قىلىپ ئۆزگەرتىدىغانمۇ ئادەمغۇ؟ بەلكى ئۇ مەست ھالەتتە قىلغان ئەسكىلىكلىرىنى بىلسە، چوقۇم پۇشايمان قىلار. ئۇ شۇ ئۈمىدتە دەيدىغان گەپلىرىنى چىرايلىق تىزىپ، مەستلىكىدىن يېشىلىپ، تورۇسقا قاراپ ياتقان شىر ئېلىنىڭ يېنىغا باردى ۋە ئۇنىڭ قولىنى ئاستا تۇتۇپ:

— بۈگۈن قانداقراق قوپۇپلا، باشلىرى ئاغرىۋاتمايدىغاندۇ؟ ئويغانغان بولسىلا چاي تەييارلاپ قويغانىدىم، ئەپكېلەيمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— ئەكەلگىنىڭ بولسا، سوزىماي ئەكىلىۋەرمەمسەن، مانە، بۈگۈن بەك يۇمشاپ قاپسەنغۇ؟ خوتۇن خەق دېگەنگۇ داۋىسى كېلىدۇ، ئەدەبلەپ تۇرسا، مانا شۇنداق يىلىكتەك يۇمشاپ قالىدۇ، — دېدى شىر ئېلى تەنە قىلىپ.

— ماڭا بۇنداق سوغۇق سۆزلەرنى قىلمىسىلا، بۇنىڭسىزمۇ دەردىم يېتىپ ئاشىدۇ، سىلە بىلەن چىرايلىقچە پاراڭلاشماي دەپ ئويلىغانىدىم، سىلە زادى مەندىن قايسى ئىش توغرۇلۇق رەنجىپلا، يا سىلىنىڭ كۆڭۈللىرىنى ئالالماي قالـغان تەرەپلىرىم بارمۇ؟ — دېدى زۇلخۇمار يىغلامسىراپ.

— ھى!... ئۇنداق بولمىدىغان بولسا، سېنى بۇ ئۆيدە ساقلاپ نېمە قىلاتتىم، ئۇنداق بولمىدىغان بولسا، ئالىمبۇرۇن سېنى يۇيۇپ — تاراپ، يەرلىكىڭدە قويۇپ بولغان بولاتتىم. — دېدى شىر ئېلى قىلچە خىجىل بولماي.

— نېمە؟ مەنمۇ چاقىرسا ئېتى، تۇتسا سېپى بار، ئۆزۈمگە لايىق ئادەم، سىلىنىڭ بۇنداق خورلاشلىرىغا ماقۇل دەپ يۈرۈۋەرمەيمەن، — دېدى زۇلخۇمار ئۆزىنى تەستە بېسىۋېلىپ.

— ھە، تېخى مۇنداق دېگىن. سېنىڭ شۇ تۇتسا سېپى، چاقىرسا ئېتى بار خىزمىتىڭنى، چىرايىڭنى دېمىسەم نېمە قىلاتتىم. ھۇ، ئاۋات ئۆستىڭىنىڭ لاي سۈيىنى ئىچىپ قالغان سەھرالىق. بىزگىچۇ بىر قۇر كىيىم بولسىلا بولدى، نى - نى چىرايلىق سەتەڭلەر نېمە دېسەك «ئۆزلىرىنىڭ كۆڭۈللىرى بويىچە بولسۇن» دەپ يالۋۇرۇپ، كۆزىمىزنىڭ ئىچىگە قارايدۇ.

زۇلخۇمار شىر ئېلىنىڭ يەنە نېمىلەرنى دەپ كەتكەنلىكىنى بىلەلمىدى، ئۇ، چۆچۈپ ئېسىنى يىغقاندا، شىر ئېلى سۆزىدىن توختىغانىدى.

ئۇلارنىڭ بۇ قېتىمقى سۆھبىتى ئەنە شۇنداق سوغۇق ۋە يۈرەكنى زېدە قىلىدىغان گەپ-سۆزلەر بىلەن ئاياغلاشتى. زۇلخۇمار قاتتىق ئازابلاندى.

3

ئۇلار توي قىلىپ بەشىنچى يىلىغا قەدەم قويغان يىلى ئەتىيازدا زۇلخۇمار بىردىنبىر يۆلەنچۈكى — مېھرىبان دادىسىدىن ئايرىلىپ قالدى، بۇنىڭ دادىسى ئۆلۈپ كەتكەن كۈنلەردە، شىر ئېلى شاڭخەيدە مال يۆتكەش بىلەن بولدى.

زۇلخۇمار بىر كۆزى قان، بىر كۆزى ياش يىغلاپ - قاقشاپ، دادىسىنىڭ قىرىقىنى ئوشقۇزۇپلا ئۆيىگە قايتىپ كەلدى، ئۇ، ئۆز كۆڭلىدە دادام ئۆلۈپ كەتتى، بەلكىم ئۇنىڭ ئەمدى ماڭا ھېسداشلىقى كېلىپ قالار، دەپ ئويلىغانىدى، بىراق ئىش ئۇنىڭ كۈتكىنىدەك چىقمىدى. زۇلخۇمارنىڭ دادىسى ئۆلۈپ كېتىپ، ئىككى ئاي بولغاندا، ئىشنىڭ تېخىمۇ چوڭى چىقتى: بىر كۈنى كەچتە ئۇ تاماق ئېتىپ، شىر ئېلىگە ساقلاپ ئولتۇراتتى، بىر چاغدا ئۇ چالا مەست ھالەتتە ئۆيگە كىرىپ كەلدى - دە، تولىمۇ قوپاللىق بىلەن:

— ماڭا دەرھال ئورۇن راستلاپ بەر، ئۇخلايمەن، - دېدى دەلدەڭشىپ. زۇلخۇمار شىر ئېلىنىڭ چىشىغا تېگىپ قويۇشتىن ئېھتىيات قىلىپ، يۇيۇۋاتقان كىرىنى قويۇپ، شىر ئېلىنىڭ يېنىغا كىردى-دە:

— تاماق يېمەمسىلا، - دەپ سورىدى.

— ياق، گەپنى جىق قىلما، بولە ئىتتىك!

زۇلخۇمار دەرھال ئورۇن راسلاشقا تۇتۇندى، بىراق «ئانامنىڭ ئۆلۈشىنى بىلسەم بىر تاۋاق كېپەككە سېتىۋېتەتتىم» دېگەندەك، زۇلخۇمار شىر ئېلىنىڭ بېشىغا دۇخاۋا تاشلىق ماموق ياستۇقنى قويماي، گۈل تىكىلگەن توزغاق ياستۇقنى قويدى، ئادەتتىكى كۈنلەردىمۇ شۇنداق قىلاتتى، شىر ئېلى «كاپ» قىلىپ ياستۇقنى تۇتۇۋالدى - دە، ئېلىپلا يەرگە ئاتتى. زۇلخۇمار نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي گاڭگىراپلا تۇرۇپ قالدى.

— ۋەي، ئاۋۇ ياستۇقنى ئاناڭنىڭ بېشىغا قويۇپ بېرەمتىڭ، ئېيىتقىنا! سەن مېنى كۆزۈڭگە ئىلامسەن - يوق، مەن سېنىڭ نېمەڭ؟ مېنى بوزەك قىلىمەن دەپ ئويلاۋاتامسەن؟ - شىر ئېلى ئورنىدىن چاچراپ قوپتى.

— ھەر كۈنى شۇنداق قىلاتتىمغۇ، بىرەرسى بولسىمۇ پاكىزرەك تۇرسۇن دەپ ئويلاپتىمەن، سىلىنى مەن نېمە دەپ بوزەك قىلاتتىم، ئاياغلىرىغا باش قويايمۇ ئەمدى؟!

— باش قويساڭ قوي، ئاسمانغا چىقىپ كەتسەڭمۇ، سەن دېگەن ئايال، مەن دېگەن ئەر، ھېلى چىشلىرىڭنىڭ بارىنى تۆكۈۋېتىپ جاۋاب ياندۇرغىنىڭغا تويغۇزىمەن.

— بۇ ئاي، بۇ كۈنلەردە سىلە ماڭا بۇنچىۋالا ئوشۇقلۇق قىلمىسىلا، بىلىسىلەرى ھازىر ماڭا سىلىنىڭ مۇھەببەتلىرى، ھېداشلىقلىرى كېرەك، مەن نېمىلا بولماي، ئالتۇندەك ئىككى بالىنىڭ ئانىسىغۇ؟ - دېدى زۇلخۇمار ئۇنىڭ قولىغا ئېسىلىپ يۇقۇلداپ يىغلاپ تۇرۇپ.

— نېمە مېنىڭ دادام ئۆلۈپ كەتتى، ماڭامۇھەببەت كېرەك دەمسەن، تازا ياخشى بولدى، مەن ئەنە شۇ داداڭنىڭ ئۆلۈشىنى كۈتۈپ تۇرغان، سەن تېخى بالا دەپ قاپسەن، مەنلا ھايات بولىدىكەنمەن، ئۇنداق بالىدىن نەچچىسى تۇرۇپتۇ، يەنە شۇنىمۇ بىلىپ قال!...

شىر ئېلى قويۇن يانچۇقىدىن بىردىنلا بىر كىنەشكىنى چىقىرىپ، ئۇنىڭ ئىچىدىن بىر نەرسىنى ئاۋايلاپ ئېلىپ، زۇلخۇمارغا سۇندى:

— مانا بۇ، بالىلارنى باقىدىغان ئانا، ئەمدىغۇ كۆڭلۈمدىكىنى بىلگەنسەن.

زۇلخۇمار شىر ئېلىنىڭ قولىدىن بىر ئايالنىڭ سۈرىتىنى ئېلىپ ئۇنىڭغا قاراپ قېتىپلا قالدى.

— نېمە... بۇ... بۇ...

— ھە، شۇنداق، ئۇ سەن مۇشۇ ئۆيدە ئىككى قېتىم مېھمان قىلغان، ھېلىقى كۈچارلىق سودىگەر ئايال، ئىسمى تائىنۇر،

ئەللىك مىڭ يۈەن پۇلى بار، يەنە نېمە-
لەرنى بىلگىڭ بار؟!

ئۆي تۇتۇش، بالا بېقىش، ئەرنى رازى
قىلىش كويىدا تىمىسقىلاپ يۈرگەن زۇل-
خۇمار بۇنداق ئىشلارنىڭ يۈز بېرىشىنى
نەدىن بىلسۇن، شىرئېلى كۆرسەتكەن سۇ-
رەتتىكى تاڭنۇر ئىسىملىك بۇ ئايال راستىن
بۇ ئۆيگە ئىككى قېتىم كىرگەن،
لېكىن زۇلخۇمار ئاددىي-ساددا، ئاق كۆ-
ڭۈل بولغاچقا، ئېرىدىن ئونياش ئۆپچۆ-
رىسىدە چوڭ كېلىدىغان بۇ ئايالنى
ھېچبىر سۈرۈشتۈرۈپ
ئولتۇرمايلا، شىرئېلىنىڭ: «ئۇ، ئۈرۈمچى-
لىك سودىگەر ئايال، قەشقەرگە مال ئې-
لىپ كەلگەن» دېگەن سۆزىگە ئىشەنگەنىدى.

— ھۇ، لوكچەك، ھەرنېمە بولسا قورسى-
قىڭدىكىنى تولۇق ئاشكارىلاپ ئوبدان
قىلدىڭ، مەنمۇ سېنىڭ زۇلمىڭدىن قۇ-
تۇلغانغا خوش، خېتىمنى بەر! — دېدى
زۇلخۇمار دەرغەزەپ بىلەن.

— لوكچەك!؟ لوكچەك بولسام ياخشىغۇ،
لوكچەك دېگەن مانامۇنداق بولىدۇ، — دېدى
شىرئېلى كۆزى قانغا تولغان ھالدا زۇل-
خۇمارغا تاشلىنىپ، شۇ ئەسنادا ئۆيدىكى
ۋاراڭ - چۇرۇڭدىن ئويغىنىپ كەتكەن
ئۈچ ياشلىق ئوغلى بەختىيار، ئىق-
قىراپ يىغلىغىنىچە كېلىپ، شىرئېلىنىڭ
پاقالچىقىنى چىشلىۋالدى، ئاغرىق ئازا-
بىغا چىدىمىغان شىرئېلى «ۋايجان!» دەپ
تۇۋلىدى - دە، بەختىيارنى قاتتىق بىرنى
تەپتى، بەختىيار يەرگە يىقىلدى.. بالى-
نىڭ يىغىسىغا چىدىمىغان زۇلخۇمار بەخ-
تىيارنى قولىغا ئېلىپ، كەسكىن تەلەپ-
پۇزدا ئېيتتى:

— خېتىمنى بەر، ھازىرلا ئۆيۈڭدىن چى-
قىپ كېتىمەن!

— نېمە! خېتىمنى بەر! مەن خېتىڭنى
يانچۇقۇمغا سېلىپ يۈرمىگەن، ئىشىك بېشىغا
ئېسىغلىق، ئېلىپ مېڭىۋەر، يوقال كۆزۈمدىن!

× ×

ئەتراپ جىمجىت، يول چىراغلىرىنىڭ
غۇۋا يورۇقىدا ھەممە نەرسە كۆكۈش كۆ-
رۈنەتتى، نەگە بېرىش، نەدە تۇرۇشىنى
بىلمىگەن زۇلخۇمار تۆت كوچا دوقمۇشىدا
بىر ھازا خىيال سۈرۈپ تۇرۇپ قالدى،
ئاندىن بىر نەرسىنى كۆڭلىگە پۈككەندەك،
سەل تېتىكلەشتى - دە، بۇرۇلۇپلا يولغا
راۋان بولدى. شۇتاپتا بۇ ئادەمسىز كو-
چىدا ئۇنىڭ ۋىجىك گەۋدىسى بارا-بارا
كىچىكلەپ بارماقتا ئىدى.

(بېشى 56 - بەتتە)

بېدە چېچەكلىدى، خۇشبۇي ھېد دىماقلارنى مەست قىلاتتى، ئۇچۇش شارائىتىم پەشمەپ يېتىلگەندە بىراقلا كۆتۈرۈلدۈم. كۆزۈمگە ھېچ نەرسە — ئالەم، كائىنات، تاغلار، باغلار، گىياھلار... كۆرۈنمەيتتى.

دەل ئۇنىڭ كۆكسىگە - دىلبىرىمنىڭ يۇمران كۆكسىگە سوقۇلدۇم، ئارقامغا داجى-دىم، ئۇنىڭ كۆكسى يانار تاغ، بىر جۈپ كۆزى ئوت دېڭىزى ئىدى. ئېنېرتسىيىلىك ھەرىكەتمۇ ياكى شەيئىدىكى ئىنتىلىش كۈچىمۇ ۋە ياكى بىر سېھرى ئاتەشمۇ داق يەرگە جاق قىلىپ يىقىلدىم. بۇ مېنىڭ ھالاكەت تەقدىرىم بولسا كېرەك؟!

ھاياتىم بارمۇ - يوق؟ ماڭا قاراپ بېقىڭلار.

1993 - يىل، مارالبېشى ئاۋات

بۇ ساندىكى نەسىرلەرنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى: تۇرسۇن نىياز
مۇختەر ئىبراھىم

«ھايات دولقۇنلىرى» ئىسمىدا قوبۇل قىلىنغان مۇكاپاتلىق ئەسەرلەر

ئەنۋەرجان سادىق

ئاچچىق ياشلار

1

سېنىڭ نەزەرىڭدىكى مەن تولىمۇ بىچارە. پەقەت قولۇمنىڭ قىسقىلىقىدىن ساڭا قول ئۇزىتالمايمەنۇ، بىراق ئۇزاتقۇم كېلىدۇ، لېكىن يەنىلا ئاجىزمەن. سېنى يوشۇرۇن ياخشى كۆرىمەنيۇ، يەنىلا ياخشى كۆرۈشكە پېتىنالمايمەن. بۇ ھەقتە دائىم ھەسرەتلىنىمەن، ياشلىنىمەن. ھەسرىتىمنى ھېچكىم چۈشەنمەيدۇ. ياش تۆكىمەن، يەنە ياش تۆكىمەن، گويا گۈل بەرگىدىكى شەبنەملەرنى بۇلبۇل كېلىپ قونۇپ سىرغىتىۋەتكەندەك... ئىچىمدە شۇنداق ئاچچىق نىدا قىلىمەن: ئاھ، مېنى سېنىڭ ئالدىڭدا ئاجىز قىلغان، يۈرىكىم كۆيگەن، لېكىن سۈكۈت ئىچىدە كۆيۈشكە توسالغۇلۇق قىلغان بىرلا نەرسە — قولۇمنىڭ قىسقىلىقى، بۇ نېمىشقىمۇ مۇھەببەت ئۈستىگە قۇرۇلغان بولغىيتى-ھە؟!

2

سەھەردە مۇنچاق - مۇنچاق شەبنەملەرنى كۆردۈڭمۇ؟ بۇ شەبنەملەر قۇياشنىڭ ياشلىرى. قۇياش كۈندۈزى كائىناتنى يورۇتىدۇ، ئالەمگە نەزەر سالىدۇ. ئۇ كۈندۈزى بۇ دۇنيادىكى ئىنسانلارنىڭ نەقەدەر رەزىل ۋە ساختىلىقىنى كۆرۈپ، كېچىسى ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلايدۇ. شۇڭا ئۇنىڭ ياشلىرى زېمىنغا چۈشۈپ، گۈل - گىياھلارنىڭ بەستىدە پاناھلىنىپ، ئۈنسىز ھالدا ئانا تۇپراققا سىڭىپ كېتىدۇ.

3

مەن چۈشۈمدە گويا پەرىشتىدەك ئاپئاق تۇمان ئىچىدىن ئۇچۇپ كەپسەن ۋە ئۇدۇللا مېنىڭ غېرىب كۈلبەم ئالدىغا چۈشۈپسەن. يەنە مېنى قۇچاغلىغىنىڭچە ئاپئاق تۇمان ئىچىگە ئېلىپ كېتىپسەن. مەن تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز لەززەتكە چۈشۈپتىمەن. بىر چاغدا مەن قۇياشقا قاراپ:

— سەن ئەجەپ قاقاقلاپ كۈلمەي، جىمجىت ھالدا ئۇپۇقتىن كۆتۈرۈلۈپ زېمىنغا نۇر چېچىپ، ئاستاغىنا ماكانىڭغا قايتىدىكەنسەنغۇ؟ - دېدىم. قۇياش كۈلۈپ تۇرۇپ:

— تەكەببۇرلۇق ھاياتلىقنىڭ دۈشمىنى، - دېدى. مەن يەنە كېچىدە ئاستا - ئاستا كۆتۈرۈلۈۋاتقان ئايغا قاراپ:

— سەن نېمانچە مۇڭلۇق، دېدىم. ئۇ، ئۇلۇغ نەپەس ئالغاندىن كېيىن: — پەقەت سۈكۈت ئىچىدىكى مۇڭ ۋە تەلمۈرۈش ئەڭ تاتلىق، - دەپ جاۋاب بەردى.

4

ھايات ئىككىنچى قېتىم سۇ ئاستىدا قالماقتا. كۆزلىرىڭنىڭ كاۋىكىدىن ئىككىنچى

قېتىملىق ھاياتلىقنى تېپىش ئۈچۈن كۆزلىرى روھسىزلاشقان بىر كەپتەر ئۈچۈپ چىقـ ماقتا. مەن لەيلەپ قالغان كىرپىكلىرىمنى ھاياتلىقنىڭ بەلگىسى قىلدىم. كۆزلىرىمدىن ئۈچۈپ چىققان كەپتەر ئىككىنچى قېتىم زەيتۈن شېخىنى ھاياتلىققا بەلگە قىلماقچى بولغاندەك، ئۇدۇل كىرپىكلىرىمگە قاراپ ئۈچماقتا. مەن مەڭگۈلۈك تىڭىرقاشتا قاراپ قالماقتىمەن.

5

غېرىب گۈگۈم، كۈتۈش ۋە تەلمۈرۈش ئەۋج ئالماقتا. موردىلاردىن قېچىپ چىققان ئاچچىق ئىسلار ئەلەمسىز لەيلەپ يۈرمەكتە. سەن يۈرىكىمنى مۇجۇماقتىسەن، تۈيغۇـ لىرىمنى ئوغۇرلىماقتىسەن. مەن بارلىق ھەسرەتلەرنى ئىچىمگە يۇتۇپ، ئوت بولۇپ كۆـ يۈپ سېنىڭ رەھىمسىز ئۇششۇك شامالىرىڭدا كۈلدەك توزۇماقتىمەن. پەقەت سەنلا قەلـ بىمدە ئاچچىق كەچمىشنى يالداما قىلىپ قالدۇرماقتىسەن. ئاھ!… بۇ قانداق سۆيگۈ؟!

6

مېنىڭ بارلىق تەلپۈنۈشلىرىم ساڭا نىسبەتەن مۇز ئارىسىدا ئۈششىگەن قۇيۇش، سېنىڭ تۇتقۇ بەرمەي قېچىشلىرىڭ ۋە يوشۇرۇن ئازابقا مۇپتىلا قىلىشلىرىڭ، مېنىڭ قەلبىمدە گويا تومۇزدا تەرلىگەن سۇسىز قىرغاق.

1993- يىل، تاقتۇ

ئەسئەت ئابدۇقادىر

مۇزلىغان ئۇيۇق

ئازغان روھ

يورۇقمۇ ئەمەس، تۇتۇقمۇ ئەمەس، ئۆي ياكى سىرت ئىكەنلىكىنى پەرق ئەتكىـ لى بولمايدىغان بىر جايدا تۇرغۇدەكمەن. ئەتراپ سۈس تۇتەكسىمان، تۇرۇپ قەدىمكى بۇتخانىلاردا كۆجە كۆيدۈرۈلگەندەك ھالەت شەكىللەنسە، تۇرۇپ گۈگۈمدىكى مانان قاپلىغان ئىپتىدائىي قەبرىستانلىقتەك كۆرۈنىدۇ.

قورقۇنچلۇق مەنزىرىلەردىن تېنىم شۈركىنىپ، ئەتراپىمغا ئەنسىزلىك بىلەن قارايمەن. خىلىدىن كېيىن كۆزۈم بىر ۋېۋىسكىغا چۈشۈپ قالدى. ئىنچىكىلىك بىلەن زەن سېلىپ قارىسام، «ئامانەت قايتۇرۇش ئورنى» دەپ يېزىقلىق تۇرۇپتۇ.

مېنىڭ بۇ جاي بىلەن نېمە ئىشىم، نېمە سەۋەبتىن كېلىپ قالدىم؟ ھەيرانلىقتىن بىر پەس تىڭىرقاپ تۇرۇپ قالدىم. بىردىنلا غەلىتە ـ غەلىتە ئاۋازلار ئاڭلىنىشقا باشـ لىدى. تېخىمۇ ھەيران قالارلىقى شۇكى، سانسىزلىغان قوللار بىر تەرەپتە پەيدا بولۇپ، ئىككى قولۇم تېنىمدىن ئاجراپ قوللار توپىغا قوشۇلۇپ كەتتى. بېشىم، پۇتۇم، تېنىم ھەممىسى ئۆز توپلىرىنى تاپتى، ھەتتا تېنىمنىڭ ئىچكى قىسمىمۇ ئاجراپ كەتتى.

توۋا! ئەمدى مەندە نېمە قالدى؟ ئۆزۈمگە زەن سېلىپ قارىسام، مەن تۇرغان جايـ

دا پەقەت بىر بوشلۇقلا تۇرىدۇ. مەندىكى بۇ يوقىتىشلارغا چىداپ بولالماي يىغا تۇتتى. يىغلاي دېسەم، كۆزۈممۇ يوق. ئاھ، خۇدا! ماڭا ئۇۋال بولدى!

يورۇقمۇ ئەمەس، تۇتۇقمۇ ئەمەس، ئۆي ياكى سىرت ئىكەنلىكىنى پەرق ئەتكىلى بولمايدىغان بوشلۇقتا (قايسى تەرەپكە كەتكەنلىكى ئېنىق ئەمەس) روھىمنى ساقلاپ تۇرغۇدەكمەن.

مۇتلەق قەسەم قىلىمەنكى، روھىمنى قەرز ئالمىغانغۇ ئاخىر؟!

غالجىر ئىت

كوچىدا تۈكلىرى پارقىراق بىر ئىت كېتىۋاتاتتى. ئۇ يۇندە ئازگىلى ئەتراپىدىن بىر سۆڭەك تېپىۋېلىپ خۇشلۇقىدىن قۇيرۇقىنى شىپاڭلىتىپ يالاشقا باشلىدى. توساتتىن بىر توپ غالجىر ئىتلار ئېتىلىپ كېلىپ بىچارە ئىتنى سۆڭىكىدىن مەھرۇم قىلدى. غالجىر ئىتلار سۆڭەكنى تالىشىپ، بىر ـ بىرىنى چىشلەپ بوغۇشتى.

ئەسكى تام كەينىدە يۇندىگە چۈشۈپ كەتكەن سۆڭەكتىن مېھرىنى ئۈزەلمىگەن ئىت ئۆز ـ ئۆزىگە: «ھەممىمىز ئوخشاشلا ئىت ئىكەنمىز، نېمىشقا ئۇلار مېنى يەكلەيدىغاندۇ، ئېسىت سۆڭەك....» دەپ ئويلانغاندۇ بەلكىم.

خېلى مۇقەددەم ئۆزگىچە بىر نەرسە ئىجاد قىلىۋىدىم، كىشىلەر مېنى ياقتۇرمىدى، ھەتتا مېنى كۆرسە يەۋەتكۈدەك ئالىيىشىپ، ئېغىزلىرىنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ تىللاشتى. شۇ تۈپەيلى ئۆيگە بېكىنىپ ئولتۇرۇپتىمەن. ئويلاپ باقسام، ھەممىمىز ئادەم نەسلىدىن ئىكەنمىز.

مانانلىق ئارال

مانانلىق كۆل جىمجىت سۈكۈتكە چۆمگەنىدى. مەيىن چىقىۋاتقان يامغۇر شامىلىدىن سۇ يۈزىدە تۈرۈم ـ تۈرۈم دولقۇنلار ھاسىل بولۇپ، قىرغاققا كۈچسىز ئۇرۇلۇپ تۇرماقتا.

ھاۋا ئوچۇق كۈندە كۆل ئوتتۇرىسىدىكى گۈلگە پۈركۈنگەن كىچىك ئارالنى تاماشا قىلىدىغانلار قىرغاقتىكى قويۇق سۆگەتلىكتە تولۇپ كېتەتتى، ۋاراڭ ـ چۇرۇڭلار ئەتراپنى بىر ئالاتتى.

ھازىر، پەقەت مەنلا كىچىك ئارالنى كۆزىتىپ ئولتۇرغىنىمغا خېلى ۋاقىت بولۇپ قالدى. مانانلىق كۆل يۈزىدە ھېچنېمىنى كۆرەلمىگەن بولسامۇ، يەنىلا بىر نۇقتىغا ـ كىچىك ئارال بار تەرەپكە كۆزۈمنى ئۈزمەي قاراپ تۇرۇۋاتىمەن.

بىردىنلا يامغۇر تامچىلىغىلى تۇردى. ھەر بىر تامچە ـ سۇ يۈزىدە كىچىك چەمبەرلەرنى ھاسىل قىلىپ تۇرىدۇ. چەمبەرلەر ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەي ئۆز ئارا گىرەلىشىپ يوقايتتى، يەنە يېڭىدىن چەمبەرلەر ھاسىل بولاتتى.

ئارال تەرەپتىن بىر جۈپ ئۆدەك مەن تەرەپكە ئۈزۈپ كېلىشكە باشلىدى، ئۆدەكلەر گويا رەقىبى بىلەن ئۇچرىشىپ قالغاندەك مېنى كۆرۈپلا بىر نەچچىنى غاقىلدىشىپ قويۇپ، كەلگەن تەرەپكە كەتتى. بۇ بىر جۈپ جانىۋارنىڭ گەۋدىسى قويۇق ما-

ئان قويىنىغا كىرىپ كۆزدىن غايىپ بولدى. يامغۇر شارقىراپ يېغىشقا باشلىدى. يامغۇر تامچىلىرىنىڭ يوپۇرماقلارغا، سۇغا تەگكەن ۋاقتىدىكى ئاۋازى شۇنداق قاتتىق ھەم سۇرلۇك، قويۇق سۆگەتلىك ماڭا دال بولالمىدى. بىر پەستىلا ئۇستى - باشلىرىم يامغۇر سۈيىگە چىلىنىپ كەتتى. مەن كۆل بويىدىن كەتمەكچى بولدۇم ھەمدە بۇ خىيالىمدىن تېزلا ۋاز كەچتىم. مەندەك بىر يىگانە ئادەم كىمنىڭ ئىشىكلىرى ئالدىدا تەمتىرەپ يۈرەرمەن. بولدىلا، كۆل بويىدا يامغۇر سۈيىگە چىلىنىپ تۇرغىنىم ياخشىدەك تۇرىدۇ.

غەلىتە چۈش

تۆت ئەتراپى چەكسىز كەتكەن قۇملۇقتا ئايالىم بىلەن مەن كۆز نۇرىمىز، يىگانە ئوغلىمىزنى ئىزدەپ يۈرگۈدەكمىز. بار ئاۋازىمىز بىلەن توۋلىغۇدەكمىز، يىغلاپ - قاقشىغۇدەكمىز. ئاخىر ئېغىزلىرىمىز قۇرۇپ، چاڭقاپ كەتكەنلىكتىن ھالسىزلانغۇدەكمىز، شۇنداقتىمۇ بالا پىراقىدا كۆچىمىزنى يىغىپ ئالغا قاراپ ماڭغۇدەكمىز.

قانچىلىك ماڭغانلىقىمىزنى بىلمەيمىز، بىر چاغدا كۆز ئالدىمىزدا سۇلىرى سۈزۈك، تىنچ ئېقىۋاتقان بىر دەريا تۇرغۇدەك، بىز ئۇسسۇزلۇقىمىزنى قاندۇرۇپ مادارىمىزغا كېلىۋېلىش ئۈچۈن ئۆزىمىزنى دەرياغا ئاتقۇدەكمىز. شۇئان بىرسى قوللىرىمىزنى تۇتۇۋېلىپ ماڭغۇزمىغۇدەك. قارىساق، بىز ئىشقىدا سەرسان بولغان ئوغلىمىز تۇرغۇدەك، ئەر - ئايال ئىككىمىز خۇشاللىقتىن خۇدىمىزنى يوقىتىپ ئوغلىمىزنى باغىشلاپ سۆيگۈدەكمىز. ئۇنىدىن كېيىن تەشنالىقىمىزنى قاندۇرۇش ئۈچۈن سۇغا قول ئۇزاتساق، ئوغلىمىز يەنە بىزنى توسۇپ:

— سۇنى ئىچسەڭلار، ھەق تۆلەيسىلەر، - دېگۈدەك.

— نېمە ئۈچۈن قوزام؟ - ئانىسى ھەيران بولغان ھالدا سورىغۇدەك، - دەريا سۈيىگىمۇ ھەق تۆلەمدۇ كىشى؟

— بۇ دەريا مېنىڭكى، ئىچمەن دېسەڭلار ھەق تۆلىشىڭلار كېرەك.

— بىز سېنى ئىزدەيمىز دەپ يېنىمىزغا بىر نەرسە سېلىۋالماپتىمىز…

— ئۇنداقتا پۈتۈن كىيىمىڭلارنى سېلىپ رەنىگە قويۇڭلار!

— بالام!…

مەن چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتىم. يا ھەزرەت، نېمە دېگەن قورقۇنچلۇق چۈش بۇ!

باھاردىكى قار

بۇ بىر نەچچە ئايدىن بېرى ئۆيدە بېكىنىپ ئولتۇردۇم. قولىقىمغا ئىززىغىرىن شامالنىڭ ھۇشقۇيتقان ئاۋازى كىرىپ تۇردى. مۇشۇكۇم مەش يېنىدا تۈگۈلۈپ مۆگىدىمەكتە، ئۇنىڭمۇ سىرتقا چىقمىغىنىغا بىر نەچچە ئاي بولۇپ قالدى. بەزىدە ئوۋ ئوۋلاش خۇمارى تۇتۇپ قالسا ئۆي ئىچىنى بىر نەچچە قېتىم ئايلىنىۋېتىپ، مەش يېنىدا جىممىدە تۈگۈلۈپ ئولتۇرىدۇ.

بىزنىڭ مەشكە قاقلىنىپ ئولتۇرغىنىمىزغا بىر نەچچە ئاي بولۇپ قالدى. دېرىزە

ئەينەكلىرىگە مۇز دانچىلىرىدىن ئاجايىپ گۈزەل نەقىش چېكىلگەن. بۇ نەقىشلەر گاھىدا گۈل شەكلىدە بولسا، گاھى قارغا پۈركەنگەن شەھەر ياكى تاغنىڭ شەكلىدە كۆرۈنەتتى. گاھىدا سانسىزلىغان ئادەم بېشى بولۇپ شەكىللىنەتتى.

يېقىنقى بىر نەچچە كۈن ئىچىدە دېرىزە ئەينىكىدە نەقىشلەر كۆرۈنمەيدىغان بولۇپ قالدى. مۇشۇكۇممۇ ئەتىدىن كەچ كىرگىچە سىرتتا ئوينىغىنى - ئوينىغان. مەنمۇ دېرىزىنى ئېچىۋېتىپ ساپ، ئىللىق ھاۋانى ئۆيگە كىرگۈزىدىغان بولدۇم. تۈنۈگۈن نەي بىلەن سوزۇپ چېلىنغان يېقىملىق بىر كۈينى ئاڭلىدىم. كۈي قەلبىمنى چىرمىۋالغان بۇرۇختۇملۇقنى تازىلىۋەتكەندەك بولدى. ئۆزۈم خېلىلا يەڭگىللەپ قالدىم.

بۈگۈن سەھەردە ئورنۇمدىن تۇردۇم - دە، ھويلامدىكى كىچىك ئېتىزلىقنى يۇمشىتىپ، كۈزدە ئېلىپ قويغان گۈل ئۇرۇقىنى تېرىماقچى بولدۇم.

نېمە ئىش بۇ؟ قار لەپىلدەپ يېغىپ تۇرىدۇ، ھەممە يەر ئاق لىباسقا ئورالغان. مەن تېڭىرقىغان ھالدا تۇرۇپ قالدىم. تېخى تۈنۈگۈنلا باھارنىڭ ھىدى دىماقلارنى غىدىقلىغان ئەمەسمىدى؟

مەن لەپىلدەپ يېغىۋاتقان قارغا بىر پەس تىكىلىپ قاراپ تۇردۇم. ئارقىدىن چوڭقۇر ئەپسۇسلانغان ھالدا ئۆيگە كىرىپ كەتتىم. قەلبىمگە نېمىشقىدۇر بىر نەرسە يېپىشىۋالغاندەك بەكمۇ بىئارام بولۇپ كەتتىم.

مۇشۇكۇم سۇپا ئۈستىدە تۈگۈلۈپ مۈگدىمەكتە.

ئايرىلىش

مەشۇقۇم ھېلىلا يېنىمدا مېنى باغاشلاپ سۆيۈۋاتقان ھالدا ئولتۇراتتى. ئۇ ھېلىلا يېنىمدا ئىدى. يېپەكتەك قوللىرىدا مەيىن شامالدا چۇۋۇلغان چاچلىرىمنى تۈزەپ، ئوقچۇپ - ئوقچۇپ چىقىۋاتقان سۆيگۈمنى ناز بىلەن قوبۇل قىلىۋاتاتتى.

ئۇ كەتتى، سەرسان بۇلۇتلارغا مىنگىشىپ، يىراق-ئىنتايىن يىراق ئادەمزات قەدىمى يەتمەيدىغان جايغا كەتتى. مەن مەجرۇھ بولغان يۈرىكىمنى تىترەپ تۇرغان قوللىرىمدا قاماللاپ ھەسرەت بىلەن ياش تۆكمەكتىمەن.

مەشۇقۇم ھېلىلا يېنىمدا، شەھلا كۆزلىرىدە بېقىپ، مېنى باغاشلىغان ھالدا ئولتۇراتتى...

ئاشىق ئىلاھ

ئۇ مېنى ئەسەبىيلەرچە ياخشى كۆرىدۇ. قەيەرگە بارماي ماڭا سايىدەكلا ئەگىشىۋالىدۇ، چوقۇنىدۇ، تىۋىنىدۇ. مەندىن مۇھەببەت تىلەيدۇ، ھەتتا، ماڭا سەرخىل گۈللەر خۇش ھىد چېچىپ تۇرغان گۈزەل چاھارباغ؛ ئالتۇندىن تەخت، ئۈنچە-مەرۋايىتۋە لەئلى - ياقۇتتىن ياسالغان ھەشەمەتلىك بىنا؛ زېرىكىپ، بۇرۇختۇم بولۇپ قالماسلىقىم ئۈچۈن جاھاندىكى جىمى خۇش ئاۋازلارنى خىزمىتىمگە سېلىشقا؛ يېمەك - ئىچمەكىم ئۈچۈن جەننەتنىڭ ئېسىل نېمەتلىرىدىن ھەر ۋاقىت كەلتۈرۈپ تۇرۇشقا؛ چەكلىك ئۆمرۈمنى ئەبەدىيلىك قىلىپ بېرىشكە تەييار ئىكەنلىكىنى بىلدۈردى.

ئۇنىڭ دىگەنلىرىنىڭ قىلچە مۇبالىغىسى يوق. ھەتتا، غەزىپى كەلسە ئەڭ دەھشەتلىك ئازاب-ئوقۇبەتلەرگە گىرىپتار قىلالايدۇ؛ دوزاخ ئوتىدا كۆيدۈرۈپ كۆل قىلىۋېتەلەيدۇ. ئۇ ھەممە بەيئەت قىلىدىغان قۇدرەت ئىگىسى-ئىلاھ، مەندە ئۇنىڭغا بەرگۈدەك مۇھەببەت يوق. شۇڭا مەن ئۇنىڭدىن شۇنداق بىزار.

1992 - يىل، خوتەن

دىلمۇرات تۇرسۇن

يىگىرمە بىرىنچى ئەسىر

ھايات سىمفونىيىسى

قەلەمنى قولۇمغا ئالدىم، چۈنكى، مۇزىكا باشلانغانىدى. پۈتۈن كىلىتكىلىرىمنى تىترىتىپ ياڭراۋاتقان بۇ مۇزىكا ھەم ھاياتىمىنىڭ كاپالەتچىسى ھەم ئەسىرىمىنىڭ قەلبى ئىدى. يازدىم… يازدىم… يەنە يازدىم…

قەلەمنى قاپچۇققا سالدىم، چۈنكى مۇزىكا توختىغانىدى، پۈتۈن بەدىنىمنى گۈلگە پۈركۈۋەتكەن بۇ تىنچلىق مىنى سۆكۈت ئىچىدە سۆيۈپ تۇراتتى.

مۇھەببەت ۋە نەپرەت

مەن سىنىڭ ھەيكىلىڭنى مۇزىكا بىلەن ياساپ چىقتىم ۋە ئۇنىڭغا ئۆزۈم ياخشى كۆرىدىغان كىيىملەرنى كىيگۈزۈپ، بىر ھازا ھوزۇرلىنىپ ئولتۇرۇپ كەتتىم. يەنە بىر ئۆزۈم كۈلكىنى توختىتالماستىن مىنى ئەخمەق دەپ ئەيىبلىدى.

مەن سىنىڭ ئاۋازىڭنى مۇزىكا بىلەن ياساپ چىقتىم ۋە ئۇنىڭ بىلەن قىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كەتتىم. يەنە بىر ئۆزۈم كۈلكىسىنى توختىتىپ مىنى ساراڭ دەپ ئەيىبلىدى.

مەن سىنىڭ قاش، كۆز، بۇرۇن، ئېغىزلىرىڭنى مۇزىكا بىلەن ياساپ چىقتىم ۋە لېۋىمنى ئاستا ئۇنىڭ لېۋىگە باستىم. يەنە بىر ئۆزۈم غەزەپلەنگەنلىكىدىن مىنى ئەسكى دەپ ئەيىبلىدى.

مەن سىنىڭ رەسىمىڭنى مۇزىكا بىلەن سىزىپ چىقتىم ۋە ئۇنى رامكىغا ئېلىپ يېزىق ئۈستىلىمگە قويۇپ قويدۇم. يەنە بىر ئۆزۈم كۆز يېشىنى توختىتالماستىن قاتتىق ۋارقىرىدى - دە، رەسىمنى ئېلىپ يەرگە ئاتتى. رەسىم پارچىلىنىپ كەتتى، مەنمۇ پارچىلىنىپ كەتتىم. بىراق يەنە بىر ئۆزۈم بۆلۈك - بۆلۈكلاردا ئاڭلىنىۋاتقان مۇزىكىنىڭ ئۇۋاقلىرىنى ئىزدەش بىلەن ئاۋارە ئىدى.

مۇزىكا

مۇزىكا — ئەدىبلەر ئەسىرىنىڭ قەلبى.
مۇزىكا — رەسساملار سىزىۋاتقان يالىڭاچ بەدەن رەسىمىنىڭ ئۆزى.
مۇزىكا — ئىنسانپەرۋەرلىك ۋە چىنلىقنىڭ تەشەببۇسچىسى.

مۇزىكا — موزۇرلانغۇچىلارنىڭ سۆيگىنى.
مۇزىكا — مەجرۇھلارنىڭ ئەركىن دۇنياسى.
مۇزىكا — كومپوزىتورلارنىڭ پەرزەنتى.
مۇزىكا — مۇزىكانتلارنىڭ ئايالى.
مۇزىكا — سەنئەتكارلارنىڭ خاراكتېرىنى يېتىلدۈرىدىغان سەنئەت.
مۇزىكا — ھېسسىياتسىز ئەبلەخنىڭ يازدا كىيگەن قىشلىق پەلتوسى.
مۇزىكا — مۇھەببەتنىڭ مۇھەببىتى، ھېسسىياتنىڭ ھېسسىياتى.

دوستلۇق پەلسەپىسى

يەر شارى دېدى:
— قېنى، قايسىڭ ئۆز ئوق-ئوق ئەتراپىدا توختىماستىن ئايلىنىپ باقسەن، مەن ئۇنىڭغا رىقابەت ئېلان قىلىمەن.
قۇياش دېدى:
— قېنى قايسىڭ بىر توپ لاۋا دولقۇنى ھاسىل قىلىپ كۆلگە ئايلانماستىن كۆيۈپ باقسەن، مەن شۇنىڭ بىلەن رىقابەتلىشىمەن.
ئاي دېدى:
— باشقىلارنىڭ كۆزىنى ياشاشقۇراتماستىن توپىماي كۆز تىككىدىغان بىر گۈزەلنى كۆككە قارايدىغان قىلىپ باق، مەن شۇنىڭ بىلەن رىقابەتلىشىمەن.
يەتتە تىكەن يۇلتۇز دېدى:
— قېنى يەتتىڭلار بىرلىشىپ مەڭگۈ ئۆزگەرمەس بىر مۇنتىزىم شەكىل ھاسىل قىلىپ بېقىڭلار، مەن ئۇنىڭ بىلەن رىقابەتلىشىمەن.
مەن دېدىم، مېنىڭ دېگىنىم ئىنتايىن ئاددى:
— بىر كۆل چېچىپ ئۇنىڭغا لاي سۇ باشلاپ قويدۇم، قايسىڭلار سۇنى سۈزۈلدۈرۈپ ئۇنىڭ ئىچىدىكى ئاپئاق ھەيكەلنى كۆرەلىسەڭلار، مەن شۇنىڭ بىلەن دوست بولىمەن.

1993 - يىل، قەشقەر

ئەمەتجان قۇربان

بوشلۇق پەنجىرىسى

ئېنتىلىش

تىنىمسىز ئېقىۋاتقان دەريانىڭ شاۋقۇنىغا قۇلاق سېلىپ، گۈدەكلەرچە، قۇم لايلىرىدىن كىچىك - كىچىك ئۆيلەرنى سېلىۋاتىمەن. قۇم ئۆيلىرىمنىڭ ھۆل تاملىرى بارا-بارا قۇرۇشقا باشلىدى.
كۆلەڭگەم ئۈزىراپ دەريانىڭ يۈزلىرى قىزىرىشقا باشلىدى.

قېنى پاسىبانلىرىم كېلىڭلار، بۇ «ساراي» لارنى قوغداپ تۇرۇڭلار!

مەن ئەتراپىمدىكى قۇش ماياقلىرىدىن قۇم ئۆيلىرىمىنىڭ ئەتراپىغا رەتلىك ئورۇنلاشتۇردۇم ۋە ئاستا ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۆيگە كىرىپ كەتتىم. بۇ كېچە، كېچە چىققان بوران مېنى تولىمۇ ئەنسىرەتتى. چۈنكى مېنىڭ قۇم ئۆيلىرىم بۇ دەھشەتلىك قارا بوراندا ۋەيران بولۇپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى. شۇنداق خىياللار بىلەن ئۇخلاپ قاپتىمەن. ئەتىگەندە ئورنۇمدىن تۇرۇپلا قۇم ئۆيلىرىمگە قاراپ يۈگۈردۈم، رەھىمسىز بوران بىر نەچچە توپ تېرەكلەرنى قىڭغايتىپ قويۇپتۇ. ئۈمىدىم بارغانسېرى ئۈزۈلۈشكە باشلىدى. مانا يېتىپ كەلدىم. ئاھ، ئۆيلىرىم ساپساق تۇرۇپتۇ. ياق، بۇ مېنىڭ ئەسلى ئۆز قولۇم بىلەن سالغان ئۆيۈم ئەمەس، تاملىرىمۇ ھۆل پېتى تۇرۇپتۇ. مەن ئەتراپىمغا سىنچىلاپ قارىدىم. مەندىن ئانچە يىراق بولمىغان بىر يەردە ئىشىكى ئوچۇق بىر ئۆي تۇرىدۇ. تۈكچىدەك ئىزلار شۇ ياقتا ئىدى.

قۇياش كۆرگەن چۈش

قۇياش چۈش كۆردى. ئۇ چۈشىدە تۈندىكى بىر نۇرلۇق يۇلتۇزغا ئايلىنىپ قالغانىمىش. ئۆپچۆرىسىدىكى باشقا قوشنا يۇلتۇزلار ئۇنىڭغا زوقمەنلىك بىلەن قارىغانىمىش. ئۇ پۈتۈن جىسمىدىكى يورۇقلۇق مەنبەسىنى تۈن قوينىغا سىڭدۈرۈپ ئاخىرى زېمىنغا ساقىپ چۈشۈپ ئۆلگەنىمىش، ئۇ زېمىندا قەبرىسىز قالغانىمىش.

قۇياش ئۇيقۇدىن ئويغىنىپ كۆرگەن چۈشىنى ئەسلىدى. ئاندىن ئۆزىنىڭمۇ ئۆلگەندىن كېيىن بۇ دۇنيادا قەبرىسىز قېلىشىنى ئۈمىد قىلدى.

تىلەك

بىر ئىلاھىي كۈچ - قۇدرەتنىڭ تەسىرىدە قۇياش بوپ يارالسام مېنىڭ ئەڭ كۆپ بەرىكەت ياغدۇرىدىغان يېرىم بولۇك - پوچقاق، چوڭقۇر ھاڭ، قاراڭغۇ ئۆڭكۈر بولار ئىدى.

دۆمبەل

چوك يولدا بىر كىچىك دۆمبەل بار ئىدى. قانچىلار بۇ دۆمبەلدىن مۈدۈرۈپ بىپەرۋا ئۆتتى.

چوك يولدا بىر كىچىك دۆمبەل بار ئىدى.
بىر كىشى ئۇ دۆمبەلنى تۈزلەپ تەكشىلەپ قويىدى.
چۈنكى، ئۇ كىشى شۇ دۆمبەلگە پۈتلىشىپ كېتىپ باشمالتاق پۈتىغا پەشۋا يېگەنىدى.

قومۇش

ئەتىياز مەزگىلى.

ئۆيىمىزدىكى كارىۋاتنىڭ ئاستىدىكى زەي، قوۋساقىغۇ، يوچۇق يەردىن رەڭگى خۇددى دەرەخ شاخلىرىدىن ئايرىلغان كەچكۈز ياپراقلىرىدەك سېرىق، تېنى بولسا ئۇزۇن چاچلىق قىزلارنىڭ تال - تال چاچلىرىدەك شۇنداق ئىنچى-

كە، ئاخىر، پۇۋلەپ قويسا ھازىرلا سونۇپ كېتىدىغاندەك بىر قومۇش ئۈنۈپ چىقتى. قومۇش بارا - بارا ئۆسۈپ كارىۋاتنىڭ قىسمىلىرىدىن بېشىنى چىقىرىپ ئۆسۈۋەردى. مەن ئۆيىمىزدىكى يېشىللىقنىڭ رىسالىسى سۈپىتىدە ئۇنى يۇلۇۋەتمەي ئاۋايلاپ ئۆستۈردۈم. بۇ قومۇش نە ئېتىز - ئېرىقلاردا، نە شورلۇق جاڭگاللاردا، نە بىپايان قاقاس - چۆللۈك، چەكسىز كەتكەن كەڭرى دالىلاردا ئۆسىدىغان قومۇشقا ئوخشىمايتتى. بۇ قومۇش بىر مەزگىلدىن كېيىن ئۆينىڭ تورۇسىغا يېتىپ ئۆينىڭ ئۆگزىسىنى تېشىپ چىقتى. مەن ئاخىرى ئۆيىمىزنىڭ ئۆگزىسىنى تېشىپ چىققان بۇ قومۇشنى يىلتىزىدىن يۇلۇپ ئېلىپ تالاغا تاشلىۋەتتىم.

ئەپسۇس، شۇ قومۇش تېشىپ چىققان ئۆيىمىزنىڭ ئۆگزىسىدىكى تۆشۈكچىدىن ئاسمان ئىلاھى تەرىنى تۆرگەندە ياغقۇر تامچىلايدىغان بولۇپ قالدى.

بوشلۇقتا سۇنغان روھ

روھىم بىر قۇش بولۇپ ئۇچۇپ كەتتى.

مەن ئۇ قۇشنىڭ بوشلۇقتا پەرۋاز قىلىپ پۈتۈن كائىناتنى سەير ئەتكىنىگە خوش بولۇپ تۇردۇم.

ئارىدىن خېلى ۋاقىت ئۆتكەن بولسىمۇ قۇش ئۇچۇپ كەلمىدى. مەن قۇشنى ئۇزاق كۈتتۈم، يەنىلا كەلمىدى.

دېمەك، روھىم بىر قۇش بولۇپ ئۇچۇپ كېتىپ كەلمىدى.

مەن قۇشنى ئىزدەپ ماڭدىم. ئۇزۇن يول بېسىپ بىر تاغ باغرىغا يېتىپ كەلدىم. تاغ چوققىسىدا شاخلىرى بۆك - باراقسان، مەزمۇت قەد كۆتەرگەن بىر تۇپ قارىغاي تۇراتتى. مەن تاغقا ياماشتىم. تاغچوققىسىغا چىقىپ ھېلىقى قارىغاينىڭ ئاستىغا قارىسام قۇش ئىككى كۆزىنى مۆلدۈرلىتىپ تاپېتەك ياتاتتى. لېكىن ساق ئىدى.

ئەپسۇسكى، بوشلۇقتا پەرۋاز قىلىۋاتقان بۇ قۇش تاغ چوققىسىدىكى بۇ بىر تۇپ قارىغاي شاخلىرىغا ئۆزىنى ئۇرۇۋېلىپ ئىككى قانىتىنى سۇندۇرۇۋالغانىدى.

1993 - يىل يانۋار، مارالبېشى شورلۇق ئۇتار

داۋۇت راخمان (ئوقۇغۇچى)

روھ جىلغىسىدا

مېنىڭ ئۆيۈم

بالىلىقىمدىكى ئوماق قىلىقلىرىمدىن، شېرىن چۈشلىرىمدىن تارتىپ تاكى ياشلىقىمدىكى رەڭگىنا رەڭ خىياللىرىمغىچە ـــ ھەممىسى مۇشۇ ئۆيدە بولغان.

مەن بۇ يەردە، مۇشۇ قەدىمچە بېزەلگەن ئۆيۈمدە تۇرۇۋاتىمەن. ۋەھالەنكى مەن ئۆيۈم ئالدىدىكى گۈلزارلىقنى، گۈلزارلىقتا ئۇچۇپ يۈرگەن چىرايلىق كېپىنەكلەرنى ئەسلا كۆرۈپ باقمىدىم.

كۆزلىرىم پەقەت ئۆيۈمدىكى ماڭا تونۇش، ماڭا دىلكەش، ياغاچ، سېغىز ياكى تاش بەدەنلىك سان - ساناقسىز قورچاقلىرىم بىلەنلا ئۆتىدۇ خالاس.

گاھى چاغلاردا خۇددى بالىلارچە، ئاشۇ قورچاقلىرىمدىن نۇرغۇن ئىشلارنى سوراپ كېتىمەن.

ئەپسۇس، ھەر قېتىم ئۇلارنىڭ ماڭا تاشلاپ بېرىدىغىنى، ئۈنسىز، خىلمۇ خىل تەبەسسۇم بولۇپ، ئۆز تەكچىسىدە غادىيىپ ئولتۇرغىنى ئولتۇرغان.

ئاھ... مەن تۇيۇقسىز ئۆزۈمگە قاراپ قالدىم. قاراپ قالدىمىيۇ قورقۇپ كەتتىم.

چۈنكى، بەدىنىم كارنىيىمغىچە سېغىزغا ئايلىنىپتۇ. شۇ ئەسنادا ئۆزۈمنى سىرتقا ئاتقىنىمنى بىلىمەن، گۈپ قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ بەدىنىم كۆكۈم - تالقانغا ئايلاندى. بېشىم بولسا بەدىنىمدىن ئاجراپ، دومىلىغىنىچە سىرتقا چىققاندىن كېيىن، كۆزلىرىم ئىشىك ئۈستىگە ئېسىلغان ۋېۋىسكىغا تىكىلگىنىچە قېتىپ قالدى.

چۈنكى ۋېۋىسكىدا چىرايلىق قىلىپ يېزىلغان «مۇزېيخانا» دېگەن سۆز (خەت) يالتىرايتتى.

روھ جىلغىسىدا

ئاسماندىن، قۇياشنىڭ كېسىلگەن بىر پارچىسى، ئۇزۇن ئاپئاق نۇر يولى ھاسىل قىلغىنىچە ئاللىقانداقتۇر بىر يەرگە چۈشۈپ كەتتى.

مەن يۈگۈردۈم، ئۇ چۈشۈپ كەتكەن يەرنى ئىزلەپ بار كۈچۈم بىلەن يۈگۈردۈم.

ئۇ چوڭقۇر بىر جىلغىدا، ئاپئاق نۇر چېچىپ يالىلداۋاتاتتى.

مەن جىلغىغا قاراپ ھاڭ - تاڭ قالدىم:

ئۇ يەردە بىرسى كۈلۈۋاتاتتى. بىراق ئۇ، ھەقىقىي ساپ كۈلكە ئىدى.

ئۇ يەردە بىرسى يىغلاۋاتاتتى. بىراق ئۇ، يۈرەكتىن ئۇرغۇپ چىققان ھەقىقىي يىغا ئىدى.

ئۇ يەردە بىرسى ئولتۇراتتى. ئۇ، يوقىتىپ قويغان ئۆزۈمنىڭ، ھەقىقىي ئۆزى ئىدى.

كۈلۈش

تەگرىم ماڭا شۇنداق بىر كۆز ئاتا قىلدى.

مەن بارلىق ئادەملەرگە تەكشى قاراپ چىقتىم - دە، سەۋدايىلارچە كۈلۈپ كەتتىم.

كۈلدۈم - كۈلدۈم...

كىشىلەر بولسا ياقىسىنى تۇتۇشقىنىچە قېتىپ قېلىشتى.

بىر چاغدا، ئۆزۈمنىڭ بۇ كۈلۈۋاتقان ھالىتىمنى كۆرمەكچى بولۇپ ئەينەككە قارىدىم. قارىدىم - يۇ ئۆزۈممۇ ھەيرانلىق ئىچىدە ئوخشاشلا قېتىپ قالدىم.

شۇ پېتى قانچىلىك تۇرغانلىقىمنى بىلمەيمەن. بەلكىم بىر ئەسىر، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ كۆپرەك تۇرغاندىمەن.

ئىشقىلىپ ئېسىمنى يىغىپلا، پېشانەمنىڭ بىر قات تېرىسىنى زەرب بىلەن

سويۇۋېلىپ يىراقلارغا ئېتىۋەتتىم ۋە ئەسەبىي ھالەتتە قېتىپ قېلىشقان كىشىلەرگە قاراپ، ئىچىمۇ قاتتىقراق كۈلۈشكە باشلىدىم...

بەتبەشىرە خىيال

ئىس - تۈتەكلەر بىلەن قارىيىپ كەتكەن ئۆيۈمنىڭ بۇلۇڭ-پۇچقاقلىرىنى، سان-ساناقسىز ئۆمۈچۈك تورلىرى قاپلاپ كەتكەنىدى.

بۇ تورلاردا كۈندە دېگۈدەك بەش - ئالتە جان تىپىرلايتتى - دە، ئۆمۈچۈكنىڭ بىر كۈنلۈك تاماق تىزىملىكىدىن ئۆچۈرۈلۈشكە مەجبۇر بولاتتى.

مانا، بۈگۈنمۇ ئۆمۈچۈكنىڭ ھۈنىرىنى تاماشا قىلىۋاتىمەن:

ئۇ بىردەم ئۇيانغا ئۆتۈپ، بىردەم بۇيانغا ئۆتۈپ، شۇنداق ئەپچىللىك بىلەن تور توقۇۋاتىدۇ...

مەن بۇ ماھارەتلەرگە تىكىلگىنىمچە خىيالغا چۆكتۈم. بىراق، دەم ئۆتمەي تېنىم دەھشەتلىك شۈركىنىپ كەتتى.

— ئەگەر ئادەملەر ئۆمۈچۈكنى ئۇستاز تۇتۇۋالسا...؟!

مېنىڭ دوستلىرىم

تۈنۈگۈن بىرسى كېلىپ:

— سەن ھاياتنى چۈشەنمە. چۈنكى سەن ھازىر ئەڭ بەختلىك، - دېگەنىدى.

بۈگۈن بىرسى كېلىپ:

— باشقىلار سېنى ماختىسا «ياق» دېمەي ئۇچقىن. چۈنكى ئۇنىڭ ئۆزىمۇ بىر پەرۋاز، - دېدى.

ئىشىنىمەن، ئەتە چوقۇم بىرسى كېلىدۇ ۋە مەندىن:

— سەن كىم؟ - دەپ سورايدۇ.

ھەييامنىڭ ھەسرىتى

مەن قۇرۇقدىلىپ قالغان بوتۇلكامنى تاشلىۋېتىپ، دەلدەڭشىگىنىمچە ئۆمەر ھەييامنىڭ قەبرىسى ئالدىغا كەلدىم - دە:

— ئەي ھەييام، مەي توغرىسىدا ھەممىنى يېزىپ بوپسەن. ئەمدى مەن نېمە يازاي، — دەپ جار سالدىم.

ھەييامنىڭ قەبرىسىدىن مۇنداق نىدا كەلدى:

— ئەي يىگىت، راست، مەن ئۆمرۈم بويى مەي ھەققىدە شېئىر يېزىپ ئۆتكەن. ئەمدىلىكتە بولسا قاتتىق ھەسرەت چېكىۋاتىمەن. بولدى بەس، ئەمدى سەن مەي ھەققىدە ئەمەس، مەستلىك ھەققىدە يازغىن!

سۆيگۈ

دەقىقىلەر، سارغايغان كۈز غازاڭلىرىدا كۆمۈلۈپ، ياشلىق ئېغىمىدا سانسىزلىغان رەڭلىك چەمبىرەكلەرنى پەيدا قىلدى.

چېمبىرەكلەرنىڭ ھەر بىر تال ياقۇت كۆزىدە بىردىن قۇياش يالتىرايتتى. چېمبىرەكلەرنىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان ھاياتلىق نەيچىسىدە، بىر تامچە، پەقەت بىر تامچىدىنلا سۇ تىنىمسىز دومىلاپ، ئۇنىڭغا سېھرىي كۈچ ئاتا قىلاتتى. بىر چاغدا بىر دانە رەڭلىك چېمبىرەكنىڭ ئىنچىكە ھاياتلىق نەيچىسىدىن مەن دۇنياغا كېلىپ تېخىچە ئاڭلاپ باقمىغان (ئەسلىدىنلا ۋاقتى كەلمىگۈچە ئاڭلانمايدۇ) ئاجايىپ بىر سادا چىقىپ، مېنى ھوشسىزلاندۇرۇپ يىقىتتى. بىھوش ھالەتتە قانچىلىك ياتقىنىمنى بىلمەيمەن، ئىشقىلىپ ھوشۇمغا كېلىپلا، شەيدايىلارچە يۈگۈرۈپ باردىم-دە، ھېلىقى رەڭلىك چېمبىرەكنى قولۇمغا ئېلىپ، بوينۇمغا سېلىۋالدىم.

ھىجران

بوينۇمغا سېلىۋالغان چېمبىرىكىم ئاستا - ئاستا كىچىكلىمەكتە، يۈرىكىمنىڭ پۇرۇخشۇپ قايناشىدىن ئۆرلەپ چىققان قان ھورلىرى ئۈستۈمدە ئۈچۈپ يۈرگەن پەرىلەرنىڭ ھالقىلىرىدا توختاپ، سوۋۇغاندىن كېيىن، قان تامچىلىرىغا ئايلىنىپ چۈشۈپ، بۇ بىپايان زېمىنغا سىڭمەكتە. كۆزۈمنىڭ قارىچۇقلىرى غۇۋا بىر نۇقتىدا قېتىپ قالغان، مەن تولغىناتتىم. لېكىن تولغىنىشىم تېنىمدە ئەكس ئەتمەيدۇ. چۈنكى مېنىڭ تولغىنىشىم ھېسسىي تولغىنىش ئىدى.

چېمبىرەك بارغانسېرى كىچىكلىمەكتە، خۇددى ئىلاھ بۇيرۇق چۈشۈرۈۋاتقاندەك كىچىكلىمەكتە. مەن ئۈمىدسىز كۆزلىرىمنى ھېلىقى بىر نۇقتىدىن تېخىچە ئالالمايۋاتىمەن. پەقەت جانسىز ئېڭىمدە، ئاجىز بولغان ھېسسىي تولغىنىشلا بار ئىدى، خالاس.

ئۆلۈش

چېمبىرەك ئاستا - ئاستا كېڭىيىپ، بوينۇمدىن، ھەتتا يەر شارىدىنمۇ ئاجراپ چىقىپ، چەكسىز بوشلۇقتا غايىب بولدى. كۆزۈم بولسا ھېلىقى نۇقتىدا پۈتۈنلەي قېتىپ قالغان بولۇپ، ئېڭىمدە نە ھېسسىي تولغىنىشمۇ سېزىلمەيتتى.

دۇنيادىكى ئەڭ زور ئۆزگىرىشلەرمۇ، ماڭا نىسبەتەن ھېچبىر قىزىقتۇرغۇچىلىقى يوق ھەرىكەت بولۇپ تۇيۇلماقتا.

مەن ھەيرانلىق ئىچىدە ئۆزۈمگە سىنچىلاپ قارىدىم. ئەسلى مەن ئاللىقاچان ئۆلگەنىكەنمەن.

1993- يىل يانۋار، مارالبېشى 44- تۇەن

ئابدۇۋەلى سەمەت

ۋىسال بوشلۇقىدىكى پەرۋازلار

ناخشا ئاۋازى

يىراقتىن بىر ناخشا ئاۋازى ئاڭلانماقتا.

ناخشىدىكى مەردانىلىق، ئېچىنىش، ئارمان مېنى جەلپ قىلىۋالدى.

ئۇ — ۋىسال ئۈچۈن سىلىنغان چۇقان.
ئۇ — ئۇيقۇدىكى دىلبەرگە بولغان ئىچىنىش.
ئۇ — شىرىن، گۈزەل ۋىسال دەملىرىگە بولغان ئارمان.
ئۇ ناخشىنى جۆر بولۇش مېنىڭ يىگىتلىك بۇرچۇم، دەپ ھېسابلىدىم.

كېچىكىش

مېنىڭ ھىجران ناخشام دېرىزەڭ كۆزنىكىدە مۇز بولوپ قېتىپ، قۇياشنىڭ ئىللىق تەپتىدىن ئېرىپ دېرىزەڭ سىرتىغا جىمجىتقىنا سىرغىشقا باشلىدى.
ئاھ، باشقا بىرىنىڭ ۋىسال ناخشىسىنىڭ دېرىزەڭ تەشتەكلىرىدە گۈل بولۇپ ئۈنگەنلىكىنى مەن نېمىشقا كۆرمىدىم- ھە؟!

قاراش

چوققىدىكى بۈركۈت مەغرۇرلۇق بىلەن يەرگە قارىدى، لېكىن ئۇ ئۆزىنى كۆتۈرۈپ تۇرغان چوققىنىڭ يىلتىزى يەردە ئىكەنلىكىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىدى.

ئىرادىنىڭ بۇيرۇقى

سەن مېنى ماختاپ كۆككە ئۇچۇرماقچى بولغىنىڭدا مەن ساڭا:
— بولدى قىل، مەن ئۇچۇشۇمنى قولۇمدىكى بۇ بۈركۈتۈمگە بەرگەن، دەيمەن .
سەن ناھايىتى نۇرغۇن نازۇ نېمەتلەرنى ئالدىمغا ئېپكەلگىنىڭدە مەن يەنە:
— بۇ نەرسىلەرنى كۈچۈكىمگە بەر-، دەيمەن.
بۇ ئىرادەمنىڭ ۋىجدان سوتى ئالدىدا جازالىنىشتىن قورقۇپ ماڭا چۈشۈرگەن بۇيرۇقى.

يالداما

باھار......
دېرىزەڭ كۆزنىكىدە قېتىپ قالغان تامچىنى كۆرۈپ ھەيران قېلىشۋاتامسەن؟!
رەنجىمە، ئۇنىڭ ساڭا قالدۇرغىنى، پەقەت قارىچۇقتىكى بىر تامچە ياش بولدى، خالاس.

ئىلتىجا

كەل ئۇمىقىم، كەل!
مەن ساڭا گۈگۈمنى يېپىنچا قىلاي،سەن يورۇقتا بېرەلمەيدىغان قىممەتلىك سوۋغاڭنى بېرىشكە مۇيەسسەر بولغىن. مەن ئۇنى مۇھەببەت دەردىدە چاڭقىغان دىلىمنىڭ مەلھىمى قىلاي.
كەل ئۇمىقىم، كەل!

مەن...

مەن دېرىزەڭگە يامغۇر بولۇپ ئۇرۇلغۇچى كۆز يېشى؛
دېرىزەڭدىن شۇڭغۇپ كىرىپ سېنى باغاش ئەتكۈچى كۈن نۇرى؛

ھىدلىرىڭنى پۈرىغۇچى مەيىن شامان!

سەۋدايى

ئۆيۈمنىڭ ئىشىكى قاياقتا قالدى؟

دېرىزىگە ئاچقۇچ تەگلىشىمنى كۆرۈپ كىشىلەرنىڭ مېنى «ساراڭ» دېيىشىدىن ئەنسىرەيمەن، لېكىن يەنىلا ئېزىپ كېتىپتىمەن.

مەڭگۈلۈك ئابىدە

ئاھ كۆزۈڭدىن مەستكەبى دەلدەڭشىپ چىقىۋاتقان ئەقىدەمگە قاراپ مېيىقىڭدا كۈلۈمسىرەپ قوي! مەن ئاشۇ كۈلۈمسىرىشىڭنى ئۆزۈمگە مەڭگۈلۈك ئابىدە قىلىۋالاي!

رەڭلەنگەن كۈلگە

سۈرىتىڭنى قولۇمغا ئالدىم ـ دە، كۈلۈپ تۇرغان ئېغىزىڭنى قولۇم بىلەن توسۇدۇم، كۆزۈم شۇندىلا كۆزۈڭدىكى مىسكىنلىكنى كۆردى. شۇنىڭدىن بېرى مەن سېنى كۈلۈپ تۇرغان ھالەتتە تەسەۋۋۇر قىلالمايدىغان بولۇپ قالدىم.

ئاخىرقى ۋىسال

سەن قۇياش بولۇپ ئۇچۇپ كەتتىڭ، يۈرىكىم چۆچۈل بولۇپ كۆيۈپ كەتتى؛
سەن ئۇپۇق قوينىغا سىڭىپ كەتتىڭ، يۈرىكىم دەريا بولۇپ ئېقىپ كەتتى؛
سەن تەكلىماكاندا كۈلۈپ كەتتىڭ، يۈرىكىم تەكلىماكانغا سىڭىپ كەتتى.

1991 - يىل فېۋرال، مارالبېشى شورلۇق ئوتار

ئايگۈل روزى

رىشتە ۋە ئىلتىجا

1

ئىشىكىم ئالدىدا بىر تۈپ ئەمبەر دەرىخى سەن ئۈچۈنلا پۇراق چېچىپ تۇرىدۇ. پىژغىرىم ئىسسىقتا تەرلەپ، ئۇزۇن يول يۈرۈپ چارچاپ كەتكەنسەن، كەلگىن بىر دەم سايىدا...

مەن ھوجرامنى جابدۇپ، تەشنا روھلار ئالدىدا گۆگۈم كۈيىنىڭ سۇلغۇن ناۋالىرى ئىچىدە نېيىمنى چېلىپ سېنى كۈتەي.

2

پىراق چۇقانلىرى كۆڭلۈمنى ئارامىدا قويمىغاچ، كەچمىش تېغىدىن كۆچۈپ كېتەي دەپ سەپەر تەييارلىقى قىلىۋاتقىنىمدا، سېنىڭ تۆت پەسىلدە تۆت تەرەپكە بېرىپ ئىبادەت قىلىدىغانلىقىڭ ئېسىمگە كېلىپ كۆزلىرىم ياشلاندى، باغرىم ئېزىلدى.

ئاھ، بۇ ۋاقىتتا سەن كۈزنىڭ ئالتۇن نۇرلىرىدا يۇيۇنۇپ قار گۈللىرىدىن دەس-

تە تىزىپ، باھار ھەم يازنىڭ چىرايلىق كېچىلىرىدىكى ئاي شولىسى چۈشۈپ تۇرغان خىجالەت دەرياسى بويىدا تىترەپ تۇرغان مۇبارەك قوللىرىڭنى ئېگىز كۆتۈرۈپ تەڭ-رىدىن ماڭا بەخت تىلەۋاتاتتىڭ!

3

ماڭا ئۇنداق ئىشقى ھەۋەس تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان ئاھۇكۆزلىرىڭ بىلەن تىكىلىپ قاراۋەرمە. گەرچە سايەم ھېچ يەرگە چۈشمىسىمۇ، لېكىن ئىستىكىم ئاۋالقىدەكلا ياش، ئۇ تەشنالىق ھەم تەلۋىلىكتە سەندىنمۇ بەكرەك ئېچىرقاپ كەتكەن.

4

مېنى ئەيىبكە بۇيرىما يولۇچى. ساڭا لىرىك ھەم چۈچۈك تىللىرىم بىلەن ئېيتىپ بەرگۈدەك بىرەرمۇ يېڭى ناخشام يوق، باش - ئاخىرى يوق ھىجران كۈيىچىسى مېنى ئەقلىمدىن ئاداشتۇرۇپ، ھالىمدىن كەتكۈزدى، ھاياتىمكى ھەممە - ھەممىدىن بەزدۈردى. تېخى ئاشۇ نەشپۈت چېچەكلىگە ئوخشاپ كېتىدىغان پاك ھەم ساددا روھىمۇ كۆك-تىكى ئۈمىد يۇلتۇزىنىڭ ھامان بىر كۈنى نۇرلىنىدىغانلىقىغا ئىشەنمەيدىغان بولۇپ قالدى.

5

غەرب تەرەپتىكى ئاۋۇ ئۆستەڭ سۈيىگە چىلىنىپ تۇرغان سىرىنگۈل ياپراقلى-رىغا، ھۆپپىدە ئېچىلغان جىگدە چېچەكلىرىگە قاراپ نېمىگە ئېرىشكەنلىكىمنى بىلىۋالدىم.

ئاشۇ خۇشبۇي جىگدە ھىدىدىن جەزملەشتۈرىمەنكى، سەن مېنىڭ قىزارغان نە-پەسلىرىمنى تېپىۋالدىڭ.

6

نېمىشقا ئاياغلىرىڭنىڭ نازۇك تىۋىشىدىن ئەنسىز چۆچۈپ، ئاي نۇرىغا پۈركەن-گەن جىمجىت خانەمگە قەدەم باسمايسەن؟

ئىزا تارتىشنىڭ ئەمدى بىھاجەت سۆيۈملۈكۈم، سۆيگۈ سىرلىرىنىڭ تولىمۇ ئۇ-ياتچان كېلىدىغانلىقىنى، ۋىسال پەيتىنىڭ دەخلى - تەرۇزسىز، يات كۆزلەردىن خالىي بولىدىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالدىڭمۇ؟

7

سېنىڭ شاماللىرىڭنىڭ شوخ ھەم لەرزان، قەلب كۆلچىكىڭنىڭ پاك ھەم رومان-تىك ھېسسىياتلار بىلەن لىقمۇلىق تولۇپ كەتكەنلىكى ماڭا ئايان.

شۇڭا مەن سېنى ئۆلمەس ئەقىدە ۋە مۇھەببىتىم بىلەن سۆيىمەن. نازلىق قىزغى-نىش، سۆلكەتلىك تارتىنىش ئىچىدە چەكسىز ئىنتىلىپ سۆيىمەن. سېنىڭمۇ سەۋرى دە-رىخىگە يۆلىنىپ تۇرۇۋەرمەي كۆيۈۋاتقان ئوتتۇمغا ماي بولۇپ چېچىلىشىڭنى ئۈمىد قىلىمەن.

8

تىنىقلىرىمىز جۇپ رىتىم بىلەن خاسىيەتلىك جۇپ ئاينىڭ جۇپ كۈنىنى سۆيگۈ قامۇسىنىڭ بىرىنچى بېتىگە يېزىۋاتقاندا، سەن ئويلىمىغان يەردىن «سېنى بەختلىك قىلىش ئۈچۈن يەنە نېمىلەرنى ھازىرلىشىم كېرەك؟» دەپ سوراپ قالدىڭ. مەن ئۇت

چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىڭدىن خىجىل بولغاندەك، بوشلۇقلارغا قارىۋىلىپ چىمەن ھەم سەممىي ھىسسىياتىم بىلەن سۇس، لېكىن ھەقىقىي كۈلۈمسىرەپ قويدۇم. شۇنداقتىمۇ، سەن ھېچ قايىل بولمىغاندەك ئەمەس ئىدىڭ. ئاخىرى مەن ياش ۋە تەبەسسۇم بىلەن پۈتۈن دۇنيا ئاڭلىغۇدەك قىلىپ ساڭا شۇنى جاكارلىدىم:

— مېھرى - ۋاپا بىلەن بېزەلگەن بۇ ئۆمرۈمدە ئەبەدىيلىك سۆيۈشلەر ئۈچۈن، سۆيگۈ كۈيى ئاڭلاپ لەۋلىرىڭدىن تېمىۋاتقان قانغا مىلىنىپ پەقەت قان رەڭلىك ھايات كەچۈرۈشلەر مېنى مەڭگۈ بەختلىك قىلالايدۇ.

ھەبىبۇللا مۇھەممەد

ئۈپۈقتا قاتقان سۈرەتلەر

تەقدىر

ئۇ ماڭا يىغلاپ تۇرۇپ سۆيگۈسىنى ئىزھار قىلدى. مەن كۈلۈپ تۇرۇپ قوبۇل قىلدىم.

كۈنلىرىمىز مۇھەببەت باغچىسىدا خۇشال-خۇرام سەيلە قىلىش بىلەن ئۆتتى. چىن ئىشقىمىز گۈلخاندەك يېنىپ، ئارزۇ ئارمانلىرىمىز يېلىنجاشقا باشلىدى.

شادلىقنىڭ قايغۇسى، كۈندۈزنىڭ كېچىسى بولغىنىدەك، ئارقىدىنلا قىسمەت بىزنىڭ يەلكىمىزگە جاپا - مۇشەققەتنىڭ تېغىنى يۈكلەپ قويدى.

مانا ئەمدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ سۆيگۈسىنى ئېلىپ كەتتى، مەن يىغلاپ تۇرۇپ قايتۇردۇم.

زەررىچە تەن

مەن زەررىدىنمۇ كىچىك تېنىمنى باشقۇرالماي تەمتىرەپ، ھەر ياققا سوقۇلۇپ يۈردۈم، باش-كۆزلىرىم يېرىلدى، پۈتۈن بەدەنلىرىم ئىششىپ كەتتى. زارلىندىم، قاقشىدىم... كۈنلەر ئۆتتى.

ئەمدى مەن باشقىلار قارىسا كۆزىگە كۆرۈنگۈدەك زەررىچىگە ئايلاندىم. زەررىچە تېنىم بارغانسېرى قاۋۇل تەنگە ئايلاندى. شۇڭا باشقىلار ماڭا يېپىشتى، مەن بىلەن بىللە مېڭىشتى.

كۆلەڭگە

مەن سۇبھىدىلا ئۈپۈققا قاراپ يول ئالدىم. نۇرغۇن يول بېسىپ، يېرىم يولدا قوياش بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم. شۇ ھامان كۆلەڭگەم ماڭا ئەگەشتى. كۆلەڭگەمگە قارىسام، كۆلەڭگەم مېنىڭ جىسمىمدىن نەچچە ھەسسە چوڭ تۇراتتى. مەن ئىنتايىن مەغرۇرانە ھالدا كۆرەڭلىدىم. ماڭا شۇنداق ھەيۋەتلىك «ھەمراھ» ھەمىنىڭ بولغانلىقىدىن پەخىرلەندىم. مەن قوياشقا مىڭ رەھمەت ئوقۇپ ماڭا بىر كۆلەڭگە سوۋغا قىلغانلىقىدىن مەمنۇن بولدۇم. قوياش ئاشۇ چاغدىلا ماڭا بىر ھومىيىپ قويۇپ، مېنى تاشلاپ

كەتتى. مەن كۆلەڭگەمنىڭ بارغانسېرى كېچىكلەپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ، ئويلىنىپ تۇرۇپ قالدىم. كۆلەڭگەم مانا ئەمدى پۈتۈنلەي يوقالدى.

مەن شۇندىلا قۇياشنىڭ ماڭا ئاتا قىلغىنى سوۋغا بولماستىن بەلكى، سەپىرىمدە ماڭا قوشۇپ قويغان ئېزىتقۇ ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتىم.

گۈلدىكى مۇھەببەت

ئۇ قىز ماڭا بىر دەستە گۈلنى سۇندى، مەن ئىككى قوللاپ ئالدىم. مەن ئۇزۇن يىللاردىن بېرى ئۇ قىزغا كۆڭلۈمنى ئىزھار قىلالماي يۈرگەنىدىم.

مانا بۈگۈن ئۇ قىز گەپ - سۆزسىزلا مۇھەببەت ئىزھار قىلدى. شۇ تاپتا يۈرىكىم كۆكسۈمگە، تېنىم ئىچىمگە پاتماي قالغانىدى. چۈنكى ئۇ قىزنىڭ ماڭا سۇنغان بىر دەستە گۈلى ئىچىدىكى يانمۇيان تىزىپ قويغان بىر جۈپ گۈلى ماڭا ئۆز سۆيگۈسىنى ئۈن - تىنسىز ئىزھار قىلىپ تۇرۇپتۇ.

سۆيگۈ تەڭسىزلىكى

سەن قەلب قەسرىمدىن بۈيۈك زات سۈپىتىدە ئورۇن ئالغىنىڭدا، مەن ئايىغىڭدا پايىپېتەك بولۇپ يۈردۈم.

مەن سېنىڭ قەلب قەسرىڭدىن بۈيۈك شاھ سۈپىتىدە ئورۇن ئالغىنىمدا، ئەپسۇس سەن يەنىلا گىمدىيىپ يۈردۈڭ.

ئۇپۇقتىكى ناخشا

مەن سەھەردىلا ناخشا توۋلىدىم.

ناخشام ئۇپۇققا سىڭىپ كەتتى. مەن ناخشامنى قايتۇرۇۋېلىش نىيىتىدە ناخشامنى چاقىرىۋېدىم، ئۇپۇقتىن ناخشام قايتىپ كەلمەستىن، بەلكى قۇياش كۈلۈمسىرەپ چىقتى.

ئۇچرىشىش

كىرپىكلىرىمنى ئۇپۇقنىڭ تورىغا ئېسىپ قويدۇم. شۇندىلا كۆز قارىچۇقۇم قۇياش بىلەن سالاملاشتى.

قەلبىمدىكى شېئىر

قەلبىمدە بىر شېئىر ئۇخلاپ ياتىدۇ. قانچە قېتىم ئىلھامىم كەلگەن بولسىمۇ، يېزىشقا جۈرئەت قىلالمىدىم. بولمىسا قەلەم، ئاپپاق قەغەز بېتى، شۇنداق ياخشى شارائىت ... ھەممىسى تەييار. قەلبىمدىكى شېئىرنى يازالايمەن. لېكىن شاتۇتى بولۇپ قېلىشتىن ئەنسىرەيمەن!

1993 - يىل، قاغىلىق كۆكيار.

ئابدۇقەييۇم مەجنۇن

بىھوش بولغان تىنىقلار

مەن — ھايات

دۇنيانىڭ ئازاب يۈكلىرى مېنىڭ يەلكەمدە، تەقدىرنىڭ قىسمەت قامچىلىرى مېنىڭ بېشىمدا، مۇھەببەت قايغۇلىرى ماڭىلا مۇجەسسەم. ئوتلۇق قىزىقىش ۋە ھەسەتلىك قىزغىنىش مەندە تەڭلا مەۋجۇت.

ماڭا كۈلكە ۋە يىغا كۆلەڭگۈدەك ھەمراھ، مەن گاھ چەكسىز بەخت ئىچىدە ھوزۇرلىنىپ كۈلسەم، گاھ ھېسابسىز ئازاب ئىچىدە زارلاپ تىپىرلايمەن. مەن يەنە سانسىز يۈرەكلەرنىڭ نازۇك ھېسلىرىنى ئويغىتىپ، ئۇلارنىڭ چەكسىز شادلىقتىن بىھوشلانغان مەيلىنى ئۇتالايمەن ھەمدە يەنە ساناقسىز يۈرەكلەرنىڭ ئىزگۈ ھېسلىرىنى قىلىچتەك ئىتتىك سوغۇق تەبەسسۇملىرىم بىلەن پارە - پارە قىلىپ، ئۇلارنى قۇتۇلغۇسىز ئازابلىرىم بىلەن رەنجىتەلەيمەن. مەن بۈگۈنى ئۆلسەم ئەتىسى تۇغۇلىمەن، يەنە تەخىرسىز ئۆلىمەن.

بۇ دەۋرلىك ئالمىشىش ئەبەدىي شۇنداق بولىدۇ، بەلكىم...

مەن ھەسرەتلىك كۆزلەرنىڭ يېشىنى سۈمۈرۈپ چاڭقاقلىقىمنى باسىمەن، بۇ مېنى مەڭگۈلۈك خارابلاشتۇرىدۇ. مەن يېقىملىق تەبەسسۇملارغا تىكىلىپ-تىكىلىپ ئۆزۈمگە ئارام تاپىمەن. بۇ مېنى دەقىقىلىق شادلىقى بىلەن ئەبەدىيلىك ياشارتىدۇ...

مەن گاھى قۇياش بولۇپ زۇلمەتنى قوغلىسام، گاھى جاھالەت بۇلۇتى بولۇپ كۆلەڭگەم بىلەن ئالەمنى غۇۋالاشتۇرىمەن. بۇ، مېنىڭ مەۋجۇت بولۇشىمدىكى كۆرۈنمەس مەنبە...

مەن يەنە تۈنۈگۈننىڭ كونىرىماس تارىخى، بۈگۈننىڭ سادىق شاھىدى، ئەتىنىڭ يارقىن نامايەندىسى. بۇ، مېنىڭ يوقالماسلىقىمدىكى قۇدرەت.

مەن — ھايات.

مۇھەببەت

لەۋلىرىم ھەر دەقىق مۇھەببەت دەپ پىچىرلايدۇ. كۆزلىرىم مۇھەببەت ئۈچۈن پىلدىرلاپ نىگاھلىرىنى ئۈمىدسىز ئۈزىدۇ، تىنىقلىرىم مۇھەببەتلىك تىنىقلارنى قوغلىشىپ يىراق - يىراقلارغا ئۇچىدۇ. تىلىم ئۈنسىز شىۋىرلاپ مۇھەببەتلىك دۇرۇت بىلەن ئۆزىگە تەسكىن تاپىدۇ. دىلىم ھېسابسىز ئازابلار ئىچىدىن يىگانە بىر شادلىققا ئېرىشەلمەي بىھوشلۇقتا ئارامسىزلىنىدۇ. يۈرىكىم ئامالسىز قالدى. ئۇ، مۇھەببەت دەپ ئالىلىقاچان ئۆلگەن. ئۇنىڭ ئاجىز سوقۇشلىرى ئۇنىڭ ھاياتلىقىنىڭ بەلگىسى ئەمەس، ئەڭ ئاداققى ساداقىتىنىڭ ئاجىز نىداسى.

ھېسلىرىم ئىختىيارسىز داۋالغۇپ ۋۇجۇدۇم قىرغاقلىرىغا ئۇرۇلماقتا، مۇھەببەت ماڭا شادلىق بېغىشلىمىغان، بىراق مەن ئۆزۈمنى، گويا روھىم، جىسمىمنى ھەتتا پۈت-

خول تېنىمنى مۇھەببەت ئۈچۈن سەدىقە قىلغانىدەك شۇنچە شاد سېزىۋاتىمەن، بۇ شادـ
لىق ماڭا بىر مەيۈسلۈكنى تەكلىمەكتە. مۇھەببەت ئۈچۈن ئۆلگەن يۈرىكىم، بىر يېتىم
جۇل ـ جۇل ناخشىسىنى ئۈنسىز تەكرارلىماقتا. مەن مۇھەببەت دەپ تۇغۇلغانىدىم.
ئۆلگەندىمۇ مۇھەببەت دەپ ئۆرلەرمەنمۇ؟...

مەن — سەن ئۈچۈن

مەن — ئاتەش چاقماق...
سەن — يېشىل ـ ياپراق ...
مەن سېنىڭ ئاشىقىڭ، مەن ۋىسالىڭنى ئاختۇرۇپ ماگىمدەك پارتلاپ تۈن قويـ
نىنى بىتەخىر كېزىمەن.
يۈرىكىم — سەن ئۈچۈن يېنىپ تۇرغان پاتماس قۇياش.
كۆزلىرىم — بىدارلىقتىكى ساڭا تەلمۈرگەن مۆڭلۈك چولپان.
سادالىرىم — ساڭا بېغىشلانغان ئوتلۇق ناخشا.
چاقماقلىرىم — ساڭا ئەۋەتكەن كۈمۈشتەك يالتىراق پاك سۆيگۈ.
كۆز ياشلىرىم — ئاھلىرىمدىن تۆكۈلگەن ئۈمىد يامغۇرى.
ئېقىپ كەتكەن يۇلتۇزلار — كۆيگەن يۈرىكىمنىڭ مىسكىن ياشلىرى.
گۈلدۈرمامام — سېنىڭ بەختىڭگە تۇۋلىغان شۇئارىم.
ئېھ يېشىل، ياپراق
مەن — سەن ئۈچۈن...

1993 ـ يىل فېۋرال، يوپۇرغا

ئابدۇغېنىجان سەيدىن

ئانا ھەققىدە رىۋايەت

1

سېنى سۆيگۈم كەلدى. سۆيدۈم، سۆيدۈم... تەشنالىقىم قانماي تۇرۇپلا سەن ئەرشـ
كە ئۇچۇپ كەتتىڭ. سۆيگۈ ئىشتىياقىدا مۆلدۈرلىگەن كۆزلەر ئەلەم مۇنچاقلىرىنى ئاسـ
تى. سۆيۈشكە ئىنتىزار زېمىن سۆيگۈ يادنامىسىنى ئىزدەپ ھالسىرىدى. قۇياش سېنىڭ
ھارارەتلىك سۆيگۈڭنى ئىزدەپ ھاردۇق يەتكەن گەۋدىسىنى تاغ كەينىگە تاشلىدى، ئانا!
دۇنيادا كىممۇ ئانا سۆيگۈسىگە قانغان؟ كىممۇ ئانا سۆيگۈسىز ئۆز مەۋجۇتلۇقـ
نى تاپقان، بەختنى كۆرگەن؟

2

مەن ناخشا ئىزدەيمەن. مەن جاھاننى لەرزىگە سالغان، يۈرىكىمنى شادلىققا تولـ
دۇرغان، لەۋلىرىمگە تەبەسسۇم، كۆزلىرىمگە يارقىن نۇر ھەدىيە قىلغان، مىسكىن دۇنياـ
دىكى شوخ ناخشامنى ئىزدەيمەن.
قۇياش قىيامىغا يەتتى. غەمكىن گۈگۈم قۇياش سۆيگەن دالىلارغا
زۇۋانسىز كۆلەڭگىلەرنى باشلاپ كەلدى. باھارنىڭ

بەختىيار قۇشلىرى راھەتلىك چاڭگىسىغا كىرىپ كېتىشتى. مەنلا سىرتتا ئۆزۈمنىڭ شوخ ناخشىسىنى ئىزدەيمەن، سەن يېتىلەپ ئۆتكەن جىمجىت كوچىلاردا تىمىسقىلاپ يۈرىمەن، ئانا!

قولۇمدىكى سۈرەتكە سۆيۈنۈش ئىلكىدە تىكىلىمەن. بۇ سۈرەتتە سەن ئانىلىق غۇرۇرۇڭ، شەۋكىتىڭ بىلەن كۈلۈپ، مېنىڭ يۇمران ئەتلىرىمنى سىيلاپ ئولتۇرىسەن، مەن قىپيالىڭاچ ھالدا سېنىڭ قۇچىقىڭدا ئولتۇرۇپ بودرۇق قولۇمدىكى چىلاننى بىغەملىك بىلەن ئاغزىمغا سېلىشقا تەرەددۇتلىنىۋاتىمەن... مەن نېمىشقا ئۇ چاغلاردا «ئۇۋياتسىز» دەپ ئاتالمىغان بولغىيتىم؟

مەن پەسىل قۇشلىرىنىڭ باھارنى كۈيلەپ ئېيتقان ناخشىلىرىدىن، سۆيگۈ ئىشتىياقىدا بىھوشلانغان بۇلبۇلنىڭ كۆز يېشىدا قېتىپ، قۇياشنىڭ جىلۋىسىدىن ئۆزۈمنىڭ شوخ ناخشىسىنى ئىزدەيمەن. خازان بولغان گۈلزارلىقنىڭ چۇشىدىن، مويسىپىت تاغلارنىڭ ئېغىر سۈكۇناتلىرىدىن، ئۆلگەن دېڭىزنىڭ ئۇتلۇق نەپەسلىرىدىن، قېرى توغراقلارنىڭ شانلىق تەزكىرىسىدىن، ئۆزۈمنىڭ مۇڭلۇق ناخشامنى ئىزدەيمەن.

ئانا، مەن سېنىڭ مېھرىلىك كۆزلىرىڭدە قېتىپ قالغان بالىلىقىمنىڭ گىرىمسەن كوچىلىرىدىكى جاراڭلىق ناخشامنى ئىزدەيمەن. شۇ ناخشىلار ماڭا خۇشاللىق، چەكسىز بەخت ھەدىيە قىلىدۇ. پىكىرلىرىمنى ئۇرغۇتۇپ، تەسەۋۋۇرۇمنى بېيىتىپ بارىدۇ، شېئىرلىرىمغا جۇشقۇنلۇق ئاتا قىلىدۇ.

3

قۇياش پاتىدىغان چاغ بولدى. ئەمدى قۇشلار ئۇۋىسىغا كىرىپ كېتىدۇ، نامازشام شەپىرىڭىنىڭ ھاياتى باشلىنىدۇ، چېكەتكىلەر شادلىققا چۆمۈپ ئومۇمىي خورنى باشلايدۇ. پاقىلار ناغرىسىنى چېلىپ كۆل، سازلىقلارنىڭ ئارامىنى بۇزىدۇ...

ئانا، كۆز ياشلىرىڭنى سۈرت، گۆگۈم پەردىسى ئالەمگە يېيىلغىچە مەن سېنىڭ مېھرىلىك كۆزلىرىڭدىن ئاخىرقى رەت ئۆزۈمنى كۆرۈۋالاي. شەھەت رەقىبىنىڭ تەبەسسۇمىدا غالىب رەقىبىنىڭ يۈرىكى لەختە بولغان مۇشۇ بەختلىك مىنۇتتا مەن سېنى ئاداقسى قېتىم يېقىلمەس روھىم بىلەن سۆيۈۋالاي، كۆزلىرىڭدىن بالىلىقىمنىڭ رەڭدار دۇنياسىنى كۆرۈۋالاي. ئۇ يەردە مېنىڭ ئۆلۈمىمنىڭ ئىزاھاتى، ھاياتىمنىڭ لىرىك كۈيى بار. مەن ئاشۇ كۈينى ئاڭلىغان مىنۇتتا قايتا تىرىلىمەن-دە، سېنىڭ يەنە ئەللەي ناخشىسىنى ئېيتىپ مېنى ئۇخلىتىپ قويۇشۇڭنى ئۆتۈنىمەن، ئانا!

4

ئانا سېنى ئىلاھ دېگۈم كېلىدۇ. خۇدانىمۇ سەن تەۋەللۇت قىلغان دەپ قارايمەن. بىراق، بۇ قاراشلىرىم تۇپەيلى ھەممە ماڭا تەنھالىق تونىنى پىچىدۇ، مېنى يەكلەپ يىگانىلىق چۆللىرىگە سۈرگۈن قىلىدۇ. مەن تىڭىرقاش ئىچىدە قېرى توغراقلاردىن سېنىڭ تەزكىرەڭنى سورايمەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە توغراقتىن شۇنداق بىر ئىلاھ دۇنياغا كېلىدۇ، ئۇنىڭ گۈزەللىكىگە ئالەم ھەيرەتتە قالىدۇ. ئۇنىڭ كۈلكىسى بىلەن تەڭ تەڭرىمۇ ئۆز كۈلكىسىنى تېپىۋالىدۇ. ئۇ يىغلىسا تەڭرى ھازا تۇتىدۇ، ئۇنىڭسىز تەڭرى ئۆز مەۋجۇتلۇقىنى تاپالمايدۇ...

ئانا، مەن شۇ ئىلاھنىڭ كەمكۈتسىز سەن ئىكەنلىكىڭگە ئىشىنىمەن. سەن چوقۇم
مېنىڭ تىگىرقىغان ھېسلىرىمغا ماياك بولىسەن. تەشۋىشلىك دۇنيانى تەشۋىشتىن خا-
لاس قىلىسەن. ئاي سۆيگەن كوچىلاردا ئاشىق - مەشۇقلار مەۋھۇم تىۋىشلاردىن تەش-
ۋىشلەنمەي، سۆيگۈ ئىچرە تاڭغا قاراپ پىنھان كېچىلەرنى تىلەپ سۆيگۈ دۇنياسى
سايان يۈرۈپ كېتىدۇ. جىن ئۈلارنىڭ ھېسلىرىنى ئوغرىلاپ كېكەچ قىلالمايدۇ...

1993 - يىل يانۋار، ئۈرۈمچى

ئۆمەرجان ئوبۇل (ئاردان)

نەسىرلەر

1

مۇھەببەت ئۆز مەنزىلىگە يېتىپ بېرىپ، ۋىسال پەيتلىرىنىڭ شېرىن چۈچەكلى-
رىنى ئېيتىشتىن ئىلگىرى، ئۆز ئىسمىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالدى. ئاشۇ ۋە-
جىدىن ئۇ چەكسىز ئازاب، كۆز يېشى ۋە پۇشايماندىن باشقا ھېچنېمىگە ئېرىشەلمىدى.

2

كەلگۈسى — ئانا قورسىقىنىڭ ئاچچىق تولغاقلىرىدا تۇرۇپ ئىسىم تېپىپ بول-
غان ئىمجان بوۋاق بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئۇلۇغ. ئەپسۇس، ئۇ تۇغۇلغاندىن كېيىن قەدىر-
قىممەتسىز بىر نەرسىگە ئايلىنىپ قالىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىپمۇ باقمايدۇ.

3

تولۇنئاي — سۈزۈك ئاسمان بوشلۇقىدا جىمىرلىشىپ يۈرگەن ساناقسىز يۇلتۇزلار
ئارىسىدا ئۆزىنى تولىمۇ بۈيۈك، تولىمۇ قۇدرەتلىك بىلىپ، چەكسىز ئالەم ئېتىكىگە
مەسخىرە بىلەن ھىجايغاندا، ئۇپۇق يېرىپ كۆتۈرۈلىدىغان قۇياشنىڭ زېمىن قوينىغا
ساداقەتمەنلىك نۇرلىرىنى ياغدۇرۇپ تۇرۇپ، ئاشۇ ساناقسىز يۇلتۇزلارنىلا ئەمەس، ئۆ-
زىنىمۇ قوشۇپ يۇتۇۋېتىدىغانلىقىنى بىلمىسە كېرەك.

4

ئانا — مېھىر، سۆيۈش، ۋاپا بابىدا يۈكسەكلىك تاپقان ئارزۇلىرىنى سەدىقىمى-
مۇ ئوخشاشمايدىغان، قەرزگىمۇ ئوخشىمايدىغان سېخىيلىق يولى بىلەن قەلەندەرگىمۇ
ئوخشىمايدىغان، بىچارە مۇھتاجلارغىمۇ ئوخشىمايدىغان سەبىيلەرنىڭ ۋۇجۇدىغا چې-
چىۋېتىپ، كۆڭلەرنىڭ بىرىدە ئاز - تولا يىغىۋېلىش تەمەسىدە بولغاندا، ئۆزى چېچى-
ۋەتكەن ئاشۇ شەپقەت جەۋھەرلىرىنىڭ يەنە كىملەرگىدۇر چېچىلىپ بېرىۋاتقانلىقىنى
بىلىدۇ-دە، ئۇزاق ئۆتمۈشنى ئەسلەپ، يىراقلارغا تىكىلگىنىچە ئاچچىق ئۆھسىنىپ قويىدۇ.

5

سۈزۈك كۆل تەكتىدە چاقناپ تۇرغىنى سېنىڭ تەسەۋۋۇرۇڭدىكى ئېتىقاد، سادا-
قەت، سۆيگۈ ئابىدىلىرىنىڭ كۆچكەن ھەقىقىي ئاي بولماستىن، كۆك ئاسماندىكى
سان - ساناقسىز مەرۋايىت يۇلتۇزلار ئارىسىدا جەزبىدارلىق بىلەن يورۇقلۇق تۆكۈپ
تۇرغان تولۇنئاينىڭ شولىسى. سەن ئۇنى مۇھەببەت ئاسمىنىڭدىكى تەكداشسىز سەي-

يارە قىلىۋالماقچى بولساڭ، بېشىڭنى ئېگىز كۆتۈرۈپ كۆككە قارىغىن. شۇنداق قىلمىساڭ شۈبھىسىزكى، ئىنىق كۆل سېنى سەۋرى - تاقەتلىرىڭ بىلەن يۇتۇۋېتىدۇكى، ھەرگىز تولۇنئايىنى سۇزۇۋالالمايسەن.

1993 - يىل، خوتەن

ئەنۋەر ئابدۇكېرىم (ئاتۇش)

يۈرەك سىرلىرى

ئازاب

ۋىسالىڭ پىراقىدا ئوت بولۇپ كۆيدۈم. پۈتۈن سىرلىرىمنى قۇرلارغا تۆكۈۋەتتىم، سەن ئۇنى ناخشا قىلىپ ئوقۇپ ئالقىشقا ئېرىشتىڭ... سەن خارلانغان سۆيگۈمگە بولغان ئېچىنىشىمنى ئۈنسىز ھالدا يەنە قۇرلارغا تۆكۈۋەتتىم، ئەپسۇس، سەن ئۇنىمۇ ناخشا قىلىپ ئوقۇپ، «چولپان» بولۇپ نامىڭ تاراپ كەتتى...

ئۆلگەن سۆيگۈ

سېنىڭ جىلۋىلىرىڭ، بەكمۇ نازاكەتلىك تېنىڭنى مەھكەم قۇچاقلاپ، ۋىسالىڭ ھىجرانىدا چاك - چاك يېرىلغان لەۋلىرىمنى گىلاستەك لەۋلىرىڭگە ياقتىم. يۈرىكىم ئۈنسىز ھالدا يۈرىكىڭنىڭ شىۋىرلاشلىرىنى تىڭشاشقا باشلىدى. تۇيۇقسىز لەۋلىرىم «غۇژژىدە» قىلىپ، ئەسەبىي تىترەك ئاتەش بەدىنىمگە تاراپ كەتتى. يوقىلىۋاتقان سېزىملىرىم ئىچىدە، يۈرىكىڭدىن چىقىۋاتقان سادا غۇۋا ئاڭلاندى:

— پۇل — بەخت، پۇل — بەخت!...

ھىجراننىڭ ماھىيىتى

ھېچقانچە قىينالمايلا، سۆيگۈ ئىلاھىدىن ۋىسال شارابى ئېلىشقا مۇيەسسەر بولدۇم - دە، ئۇنى چەكسىز شادلىق ئىلكىدە ئاچكۆزلۈك بىلەن سۈمۈردۈم. ئەپسۇس، ئۇ تولىمۇ قىرتاق تۇيۇلۇپ، كۆڭلۈم قېقىلىپ كەتتى. مەن يەنە بىر قەدەھ سوراپ ئېلىپ ئەمدىلا ئاغزىمغا ئېلىپ بېرىشىمغا كۆرۈنمەس بىر قول ئۇنى ئېلىۋېلىپ قاچتى. ئۇنى قوغلاپ نۇرغۇن رىيازەت چەكتىم، جېنىم تۈمشۇقىمغا كېلىپ قالغاندىلا ئاندىن ئۇنى تارتىۋالالىدىم. پەقەت شۇ چاغدىلا ئۇ ئىنتايىن چەكسىز لەززەت ئاتا قىلدى.

بۇزۇلغان ئابىدە

مەن كۆزلىرىڭگە ئۇزاق تىكىلدىم، سەن ياشلىق ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇرغان شەھلا كۆزلىرىڭنى قارىچۇقۇمغا تاتۇرۇپ قويدۇڭ - دە، ئىللىق تەبەسسۇمىڭنى يادىكار قىلىپ ئارقاڭغا بۇرۇلدۇڭ... مەن كۆزلىرىڭگە تىكىلدىم، سەن، مەن كۆرۈپ باقمىغان ئەسەبىي ئۇچقۇنلار بىلەن، ئۆزۈڭ ئىلگىرى قارىچۇقۇمغا قاتۇرغان ئابىدەڭنى گۇمران قىلىپ، بەكمۇ سوغۇق بىر نىگاھىڭنى قالدۇرۇپ، ئارقاڭغا بۇرۇلۇپ كېتىپ قالدىڭ. ئەپسۇسلانغان ھالدا ئۆزۈمگە باقتىم، كىيىملىرىم جۇل-جۇل بولۇپ كەتكەنىدى...

1992 - يىل، مارالبېشى تۈمشۇق

رەشىدەم ئىسمائىل

باھا

سەن بىلەن تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالدۇق. مەن سەندىن ئۇنىڭ ئەھۋالىنى سو-رىدىم. سەن چىرايىڭنى پۈرۈشتۈرۈپ خۇش ياقمىغان ئاھاڭدا: «قويە ئۇنداق ھېسسىياتسىز مەخلۇقنى» دېدىڭ، مەن ساڭا قارىدىم، قارىدىميۇ، چۆچۈپ كەتتىم. چۈنكى سىنىڭ قولۇڭدا بىر دەستە سولىياۋ گۈل تۇراتتى، ئىككىمىز ئايرىلدۇق.

مەن ئۆز - ئۆزۈمگە:

«سەن ھەقىقىي ھېسسىياتنىڭ نېمىلىكىنى چۈشەنگۈدەك ھالەتتىمىدىڭ» دېدىم.

دېۋانە

ئۇ سوغۇقتىن ئۇششۇگەن ئورۇق قوللىرىنى كۆتۈرۈپ، يولدىن ئۆتكەن ھەر بىر كىشىدىن ئۆزىگە سەدىقە تىلەپ، يوغان كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ بىر بۇلۇڭدا ئولتۇراتتى.

ھېچكىممۇ ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ بىرەر موچەنمۇ بېرىپ قويمىدى.

يىللار شۇنداق ئۆتۈۋەردى : ئۇ چوڭ بولۇپ قىران يىگىتكە ئايلانغاندىمۇ ئۇ-نىڭ ئورنى يەنىلا شۇ بۇلۇڭ بولدى.

ئۇ قېرىپ ھالىدىن كەتتى، ئەمما ئۇ بۇرۇنقىدەك كىشىلەرگە ئۈمىدلىك باقماي يولدىن ئۆتكەن ھەر بىر كىشىگە چەكسىز نەپرەت ئىچىدە قارايدىغان بولۇپ قالدى.

گۈل

ئۇ ماڭا بىر تال گۈل تەقدىم قىلدى. مەن خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلدىم .

لېكىن مەن گۈلنى پۇراپ ئۇنىڭدىن گۈلگە خاس خۇشپۇراق ئەمەس ، بەلكى ئادەم ھىدى كېلىۋاتقانلىقىنى سېزىپ قالدىم. ئەسلىدە ئۇ بۇرۇنلا باشقىلار پۇراپ تاش-لىۋەتكەن گۈل ئىكەن.

ۋىسال ۋە يىغا

مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قارىدىم. مېنىڭ قارىغىنىم كۆز ئەمەس، ئوتلار يالقۇنجاپ تۇرغان ئاتەش ئىدى.

كۆز نۇرۇم ئۆز قۇدرىتىنى يوقاتتى ، جىسمىم بارا -بارا قورۇلۇشقا باشلىدى.

مەن ئۆز خۇدۇمنى يوقاتقان ھالدا تىگىرقاپلا تۇرۇپ قالدىم . دەل شۇ چاغدا قۇلىقىم تۈۋىدە شارقىرىغان ئاۋاز ئاڭلاندى . مەن ئاشۇ ئاۋاز چىققان تەرەپكە ئىتتىك قارىدىم ، ئۇ ئەسلى بىر بىچارىنىڭ ماڭا تېۋىنىپ كۆزلىرىدىن ئاققۇزۇۋاتقان ھەسرەتلىك يېشى ئىكەن .

تۇرسۇن ئەمەت (غەيۇر)

تەلپۈنۈشلەر دۇنياسىدا

1

بەخت جامىدا ۋىسال شارابىنى قانغۇچە ئىچىپ، ئۆزۈمنى تۇتالماي قاقاقلاپ كۈلدۈم. قارىسام تەقدىرىممۇ ماڭا ئەگىشىپ، ئۈنسىز كۈلۈۋاتاتتى. جۇدالىق سەرەڭگىسىدىن يانغان ئوت قەلب قەسرىمگە تۇتاشتى ـ دە، ھىجران ئازابىدىن يۈرىكىم ئۆرتىنىپ، كۆزلىرىمدىن ئاچچىق ياش تۆكۈلدى. مەن شۇندىلا تەقدىرىم چېھرىدە پارلىغان ھېلىقى تەبەسسۇم سىماسىنى ئىزلىدىم. ئەپسۇس، تەقدىرىممۇ ماڭا ئەگىشىپ، ئۈنسىز يىغلاۋاتاتتى.

2

تۈن قارا پەردىسىنى ئالەمگە يېيىپ، پۈتكۈل كائىناتقا جىمجىتلىق، ئۇيقۇ، غەپلەت تەقدىم قىلغىنى ئۈچۈن مەغرۇر گىدەيسە، قۇياش ئىللىق ھارارىتى بىلەن كائىناتقا يورۇقلۇق، ھاياتلىق، گۈزەللىك ئاتا قىلىپمۇ يەنىلا قانائەت قىلمىغاندەك، چەكسىز ئارمانلار ئىلكىدە ئۆكۈنمەكتە.

3

مەن ئۆزۈمنىڭ مەست بولۇپ قالغىنىمدىن ئەمەس بەلكى، كۆز ئالدىمدىكى يولنىڭ ئېگىز ـ پەس ئىكەنلىكىدىنلا يىقىلىپ چۈشۈشۈمدىن ئەنسىرەيمەن.

4

پەسىللەرنىڭ ئالمىشىشى ــ پەقەت ئاشۇ يېشىل ياپراقلارنى سارغايتىپ، ئۇلارنى بەرگىدىن تۆكۈلۈشكە مەجبۇر قىلالىدى ـ خالاس، لېكىن بەرگىدىن تۆكۈلگەن ساپسېرىق ياپراقلارنىڭ تەسۋىرلىگۈسىز چوڭقۇر مۇھەببىتى بىلەن تۇپراقنى سۆيۈپ چۈشۈشىنى، ئىشتىياق بىلەن تۇپراققا باغرىنى يېقىشىنى ھەرگىزمۇ توسۇپ قالالمىدى.

5

مېنىڭ دۇنياغا كۆز ئاچقان ۋاقتىم دەل تۈن پەردىسى ئالەمگە يېيىلغان چاغ ئىكەن. قارىسام پەقەت يۇلتۇزلارنىڭ نۇرىنىلا كۆرەلىدىم. كېيىن ئاي كۆتۈرۈلۈپ، خىرە ـ شىرە يورۇقلۇق چۈشۈردى. بۇ چاغدا باياقى يۇلتۇزلارنىڭ نۇرى سۇس، بەكمۇ سۇس كۆرۈنۈشكە باشلىدى. ئارقىدىن قۇياش كۆتۈرۈلۈۋىدى، ئالەم يوپ-يورۇق تۈس ئالدى ـ دە، نە يۇلتۇزلارنىڭ، نە ئاينىڭ نۇرلىرى بولسۇن، ھەممىسى كۆرۈنمەيلا قالدى.

6

سۆيۈملۈكۈم سەن مېنى سۆيۈۋاتقان چېغىڭدا ئەمەس، بەلكى مەن سېنى سۆيۈۋاتقان چېغىمدا، سۆيۈشنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى، سۆيگۈمدىن ھاسىل بولىدىغان لەززەتنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئاندىن ھېس قىلالىدىم.

1993- يىل يانۋار، مارالبېشى 52- تۈەن (چىغانچۆل)

ئابلىكىم ئابلىمىت

تەقدىر

بۇلبۇل نالىسى:
— ئېھ، تەقدىرىم! سەن نېمە ئۈچۈن مېنى تىكەن بىلەن قورشالغان قەپەزگە مەھكۇم ئەيلەيسەن!؟ مەن باشقىلارغا ئوخشاشلا ئەركىن پەرۋاز قىلىشنى خالايتتىم.
تەقدىرىنىڭ جاۋابى:
— بۇنى ئۆزۈڭنىڭ باشقىلارنى مەپتۇن قىلغۇچى سېھىرلىك ئاۋازىڭدىن كۆر.

رەشىك

مەن تاڭ سەھەردە چىقىۋاتقان مەيىن شامالغا نەپرەتلىنىمەن. چۈنكى، ئۇ سېنىڭ قاپقارا سۇمبۇل چاچلىرىڭنى ئوينىتىپ، ئاپئاق يۈزۈڭگە سۆيۈۋالىدۇ ئەمەسمۇ؟!

ساختىلىق

ئۇ مېنى سۆيدى ... باغرىغا مەھكەم بېسىپ، لېۋىمگە لېۋىنى بېسىپ ئەسەبىيلەرچە سۆيدى. بىراق، مەن سۆيۈلۈشتىن ئالىدىغان لەززەتنى ھېس قىلمىدىم. ئۇنىڭ لېۋىدە مەن تەشنا بولغان سۆيۈش— چوغدەك يۈرەكنىڭ قات - قېتىدىن ئېتىلىپ چىققان ئوتلۇق تىنىق يوق ئىدى.

چۈش رىشتىسى

چۈشۈمدە قۇشقاچ بولۇپ ئۇچتۇم، گۈزەل باغ ئىچىدە يۈرىكىم ئەنسىز سوقۇپ، ئۇۋامغا ئاران كىرىۋالدىم.

چۈشۈمدە بۈركۈت بولۇپ، ھۆكۈزگە ئېتىلدىم، ھۆكۈزنىڭ مۈڭگۈزى يۈرىكىمنى تېشىپ ئۆتتى. مەن بەخىرامان تۇرغۇدەكمەن.

كېيىنكى چۈشۈمنىڭ مەڭگۈ داۋاملىشىشىنى تىلىدىم.

1992- يىل، 11- ئاي، كۇما

نۇرمۇھەممەت تۇرسۇن

نەسىرلەر

1

ۋۇجۇدۇم قەلب كۆكۈمدە بالقىغان مۇھەببەت قۇياشىنىڭ ئۆتكۈر نۇرلىرىدا ئېرىلىپ، يۈرىكىمدىكى ئەبەدىيلىك قېتىپ قالغان قايغۇ سۆزلىرى ئېرىمەكتە ...

بۇ مۇھەببەت قۇياشىنى كىم مېنىڭ قەلب كۆكۈمگە كۆچۈرۈپ كەلگەندۇ؟ مەن بۇ

سۇئالغا جاۋاب ئىزدەپ، جىمجىت قاراڭغۇ كېچىدە يىراققا كۆز تىكتىم، يىراقتىن غۇۋا بىر يورۇقلۇق كۆرۈندى. مەن شۇندىلا قايتا روھلىنىپ يورۇقلۇق بار جايغا مەڭگۈلۈك سەپەرگە ئاتلاندىم.

2

مەن سېنى كۆرمەسلىك ئۈچۈن كۆزلىرىمنى يۇمۇۋالدىم، سەن ماڭا قارىماسلىق ئۈچۈن ئاسمانغا قارىۋالدىڭ.

لېكىن ئىككى ئاشىق يۈرەك ئاللىبۇرۇن بىر - بىرىگە قاراپ كۈلۈمسىرەپ بىزنى مازاق قىلىشىۋېتىپتۇ ئەمەسمۇ؟!

3

سەن چوغدەك يېلىنجاۋاتقان يۈرىكىمنى تېنىمدىن سۇغۇرۇپ ئېلىپ قۇياشقا قاراپ تۇتتۇڭ، بۇ چاغدا قۇياش يۈرىكىمنىڭ رەڭگىدە قىزىرىپ، يۈرىكىم تەپتىدە ئېرىپ كەتتى.

4

ئامرىقىم، سەن مېنىڭ كۆزلىرىمدىن ئۆز سۈرىتىڭنى ئىزلىمەي، ئوتلۇق يۈرىكىمنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن ئورۇن ئالغان مۇھەببىتىڭنى ئىزدىگىن. ئامرىقىم، سەن چۆچەكلەردىكى پەرىشتىلەر ھەققىدە چۆچەك سۆزلىمەي ئىككىمىزنىڭ مۇھەببەت تارىخىدىن ھېكايە سۆزلىگىن.

ئەيسا زېمىن

ھايات ۋە ئۆلۈم

— ئامرىقىم، كۆزۈڭ مەن ئۈچۈن ئالەمچە بەخت، مەن ئۇنىڭدىن ھايات يولۇمنى كۆرەلەيمەن.

— ئامرىقىم، كۆزۈڭ مەن ئۈچۈن چەكسىز ئازاب، مەن ئۇنىڭدا جان تالاشماي ئۆلەلەيمەن.

— ئامرىقىم، كۆزۈڭ ... ئاھ ... سېنىڭ كۆزۈڭ!

سەييارە مۇھەببەت

مەن مۇھەببەتنىڭ ئۇچۇپ كېتىپ بارغانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. مەن ئۇنىڭدىن: «نەگە بارىسەن؟» - دەپ سورىدىم.

ئۇ: «مۇھەببىتى سۇس، ئىرادىسى ئاجىز قەلبلەرنى سەيلە قىلىپ، تاغمۇ تاغ، باغمۇ باغ ئايلىنىپ يۈرۈيمەن» دېدى.

مەن ھەيرانلىق ۋە ئۆتۈنۈش ئىچىدە ئۇنىڭغا قاراپ تۇرۇپلا قالدىم.

سوۋغات

ئۇ ماڭا قان تەپچىرەپ تۇرغان يۈرىكىنى سۇندى. مەن ھاياجاندىن تىترەۋاتقان

بەدىنىمنى زورىغا بېسىپ، ئۇنىڭغا قولۇمنى سۇندۇم. ئەپسۇس، ئۇ يۈرىكىمنى مېنىڭ يېنىمدىكى بىرسىگە بېرىۋەتتى. ئاشۇ قىسقىغىنا بىر نەچچە دەقىقە ئىچىدە، ئۇنىڭ خۇمار كۆزلىرى خىرەلىشىپ، كۆز ئالدىمدىلا ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلدى.

مۇھەممەت ياسىن

ئاچچىق - چۈچۈك ھېسلار

1

بۇ ئەزىم دەريا دولقۇنلاپ كۆۋەجەپ ئاقماقتا. ئۇ تەبىئەتكە زىننەت، تۇپراقلارغا خال بېرىپ، گۈزەللىك ئاتا قىلدى. ئالەمگە ھۆرلۈك بەرگەن تامچىلارنى تۈمەن دىللار غەزەل ئېيتىپ كۈيلىدى؛ تاغمۇ قەددىنى ئېگىپ، بۇ ئەزىم دەرياغا قارىدى، تاغنىڭ كىرپىكىدە مۇنچاق ياشلار تىترەپ، ئەتراپتىكى رەيھان گۈللەرنىڭ پورەكلەپ ئېچىلغان ھۆسنىنى تاماشا قىلدى ... بۇ ئەزىم دەريا — ئەڭ قەدىمكى دەريا ...

2

— ھەي گاداي، ھەي ۋەيرانى ...

شۇنداق بىر سادا قۇلىقىم تۈۋىدە جاراڭلىدى. ئەپسۇسلاندىم، ئويلاندىم. مەن گادايمۇ؟! مەن ۋەيرانىمۇ؟ مېلىم بار، تۇرمۇشۇم باياشاد، بەس ... ئويلىدىم، ئويلاندىم.

ھە، ئاخىرى ئۇقتۇم، مەن ئەسلىدە «ئا»، «ب» دېگەن ھەرپىنىمۇ بىلمەيدىكەنمەن - دە.

3

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم دەپ سالام بەرسەم، ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام! دېدىك. ئەمما ئۇنىڭ قىيىنچىلىقى بار، ئەۋنى بار، شۇڭا كۆپرەك سالام بېرىدۇ،- دېدىك. ئۆزۈمنى تىك تۇتۇپ يۈرسەم كىبرى بار، كۆزىگە ماي تولۇپتۇ دېدىك. ساڭا ئەمەس باشقىلارغا باقسام ئۇ چاكىنا، تاماخور دېدىك. ئەي بۇرادەر سېنى نېمە دەپ چۈشىنىش كېرەك؟

4

غادايغانلارنى كۆرسەم ئۆزۈمچە تىڭىرقاپ قالىدىغان، قىلىدىغان ئىشلىرىمنى تاپالماي قالىمەن. مۇلايىملارغا نەزەر - گۈزۈرىمنىمۇ سالمايمەن، غادايغانغا غادىيىشنىمۇ بىلمەيمەن، بىراق بۇ نۆۋەت ئۇ كۆزەينەكنىڭ چوڭىنى تاقىۋالغانىكەن، بۇ سالىمىمنى شۇ قارا ئەينەككە ئاتىغان بولسام كېرەك.

5

— جاھان بىۋاپا...

— مەن بۇنى بىر ئەخمىقانە سۆز دەپ قارايمەن، چۈنكى جاھان بىۋاپا ئەمەس، بەلكى ئادەملەر بىۋاپا. چۈنكى ئادەملەر ئالەمنى مالەم قىلىپ يۈرۈۋاتىمدۇ...؟!

6

بوۋام ئۆمرىدە، بىر باغ بىلەن بىر قەبرە بىنا قىلىپ قويۇپتۇ. ئەپسۇسكى، بۇ دۇنيالىق بىر موچەن چاغلىق بايلىق قالدۇرماپتۇ. بۇ نىمە ئۈچۈندۇر؟ هازىر بوۋام بىنا قىلغان ئۇ باغدا نەۋرە - چەۋرىلەر مېۋىلەرنى يەپ هوزۇرلىنىۋاتىدۇ. بوۋام بىنا قىلغان قەبرىگە بولسا، ئۆز ئوغلى ھەمراھ بولدى. نەۋرە، ئەۋرە - چەۋرىلەرگىمۇ ئورۇن تېگىدۇ. نىمە ئۈچۈن بايلىق قالدۇرمىغاندۇ؟ ئويلاندىم، بوۋام ئەقىللىق ئادەم ئىكەن، بىزنى ئىشلەپ قان - تەر تۆكسۇن دېگەن ئوخشايدۇ…

7

— ئەجەل ۋە ئوق.

بۇ ئىككى ئۇقۇمنىڭ، بىرى هامان ئۆلۈمىز، يەنە بىرى تەر ۋە قان دېگەن مەناغا ئىگە. ئەجەل بۇ بىر قانۇنىيەت، ئىجاد بولسا تىرىشچانلىق - جاپالىق بىر ئەمگەكتۇر. شۇنى بىلىش كېرەككى، ئىجادىيەت ئەجەلنى قېرىتىدۇ، ئەجەلنى يوقىتىدۇ.

ئابدۇراخمانجان ئابدۇكېرىم

يۈرەكتىن ئۇقچىغان ھېسلار

1

مەن يۈرىكىمنى يوقىتىپ قويۇپ ئۇنى چەكسىز بوشلۇقلاردا ئىزلەپ يۈرگىنىمدە، چىن دىلىمدىن يوشۇرۇنچە ياخشى كۆرگەن دىلدارىمنى ئۇچرىتىپ قالدىم. ئۇمۇ يۈرىكىنى يوقىتىپ قويۇپ ئىزلەپ يۈرگەنىكەن. بىز ھەيرانلىقتا بىر - بىرىمىزگە تىكىلگىنىمىزچە تۇرۇپ قاپتىمىز.

دەل شۇ چاغدا، ئۇپۇق گىرۋىكىدە بىر جۈپ يۈرەك جۇلالاپ نۇر چاچقان پېتى ئېسىلىپ تۇراتتى.

2

مەن هويلامدىكى كىچىككىنە باغچامدا گۈل ئۆستۈردۈم. گۈللەر ئېچىلىپ تازا ۋايىغا يەتكەندە، قاياقتىندۇر ئۇچۇپ كەلگەن بىر بۇلبۇل مەن ئەڭ ياخشى كۆرۈدىغان بىر تۈپ ئەتىرگۈلنىڭ ئەمدىلا ئېچىلىشقا باشلىغان بىر تال غۇنچىسىنىڭ شېخىغا قونۇپ ھېلىقى غۇنچىنى قېنىپ - قېنىپ پۇرىۋالدى. مېنىڭ بۇلبۇلنىڭ ھاماقەتلىكىگە ئاچچىقىم كېلىپ، ئۇنى داڭگال بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈردۈم. مەن شۇ چاغدا كۆردۈمكى، غۇنچىنىڭ يۇمران بەرگىدە ھەسرەت، بۇلبۇلنىڭ كۆزلىرىدە بولسا ئىككى تامچە ياش كرىستالدەك يالتىراپ تۇراتتى.

3

مەن سۆيگۈنىمنى چىڭ قۇچاقلىغان پېتىم ئۇنىڭ يۈز-كۆزلىرىگە سارائىلارچە سۆيۈپ كېتىپتىمەن، بىر چاغدا ئۇنىڭ قوللىرى مەيدەمگە تىرىلىپ مېنى كۈچ بىلەن ئىتتەردى، لەۋلىرىم ئۇنىڭ لەۋلىرىدىن ئاجراپ كەتتى.

سۆيگۈنىمنىڭ كۆزلىرىدىن ياش، چىرايىدىن بولسا شادلىق نۇرلىرى تۆكۈلەتتى، مەن بۇ ياشلارنىڭ خۇشاللىق يېشى ياكى نادامەت يېشى ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدىم.

1993- يىل، يېڭىسار

دولقۇن ئىمام

ھىجران كۈيلىرى

1

مەن ساڭا ئايرىلىش توغرىسىدا سۆز ئاچقىنىمدا، چېھرىڭدە خۇشال كۈلكە پارلىـ
دى، مـەن بـۇنىڭدىن ئەجەبلىنىپ: «سەن ئازابلانىماسەن؟» دەپ سورىدىم. سەن كۈـ
لۈپ تۇرۇپ: «مۇھەببەت قانچە شېرىن بولسا، ھىجرانمۇ شۇنچە لـەززەتلىك بـولىدۇ.
مەن ئايرىلىشقا ــ ھىجرانغا رازى، چۈنكى مۇھەببەت ھىجران بىلەن ۋىسالنىڭ بىرـ
لىكىدۇر. ھىجران بولمىسا مۇھەببەت ئانچە مۇكەممەل بولماي كەمتۈك بولۇپ قالىدۇ.
شۇڭا مۇھەببەتنى سۆيگەن كىشى ھىجراندىنمۇ زارلانماسلىقى كېرەك» دېدىڭ.
مەن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ پاتراق ئايرىلساقكەنمىز دەپ ئارزۇ قىلىپ قالدىم.

2

مەن خـۇددى سەدىقە تىلەۋاتقان قەلەندەردەك ئىككى قولۇمنىڭ ئالقىنىنـى ئېـ
چىپ ساڭا تەلمۈرۈپ قارىدىم. سەن جاۋابەن بىر پارچە چوغنى— يۈرىكىڭنى بەردىڭ.
سەن بەرگەن چوغ قولۇمنى كۆيدۈرۈۋەتتى، مەن ئاچچىق ئازابىغا چىدالماي ئۇنى يەرـ
گە تاشلىۋەتتىم.

3

سەن سۆيۈلدۈڭ، بۇ مەن ئۈچۈن سېنىڭ بەختىڭ ئىدى. مەن سۆيگۈسىز قـالدىم،
بۇ مەن ئۈچۈن چەكسىز ئازاب بولدى، بىلدۈڭكى: ئاخىرىدا ھەر ئىككىمىـز ۋىسالنـى
نائۈمىد قويدۇق.

4

سېنىڭ چۈشۈمگە كىرگەن ۋاقتىڭ، مەن سەن ئۈچۈن رەقىبلەر بىلەن كۈرەش قىـ
لىپ، جان ھەلقۇمغا كېلىپ قالغان ۋاقتتا توغرا كېـلىدۇ ـ دە، قايتا غەيرەتلىنىپ ئۇـ
لار بىلەن ئېلىشىمەن. ئاقىۋەت مېنىڭ ئېلىشقىنىم ئۆز چۈشۈم بولىدۇ. ئـاخىرىدا چۈـ
شۈمنى يەڭگەن ۋاقتىمدا سەن تۇيۇقسىز غايىپ بولىسەن، مەن ھەسرەت چېكىپ كارىۋىـ
تىمدا ئولتۇرۇپ قالىمەن.

ئوسمان تالىپ

ئانا تۇپراق

ئانا تۇپراق، سەن بىز ئۈچۈن ئەڭ قەدىرلىكسەن. مەن سېنىڭ مېھرى ـ شەپقىـ
تىڭگە زادىلا قانمايمەن. سەن ئىنسانىيەت ئالەمىنىڭ، ياق بارلىق جـانلىق مەۋجۇـ
دادلارنىڭ بۆشۈكىسەن، دۇنيادا سەن ئەللەيلىتىپ باقمىغان جانلىق مەۋجۇدادلار بارـ
مىدۇ؟! مەن ئويلاپ، سېنىڭ ئالتۇن بۆشۈكىڭدە ئەللەيلىنىپ ئۆسمىگـەن، ئەزىز باغـ
رىڭدىن قاناتلىنىپ كۆچ ـ جاسارەتكە تولمىغان بىرمۇ جانلىقنىڭ يوقلۇقىنى ھېس قىلىـ

دىم. شۇڭا سېنى بىر ئۆمۈر قەدىرلەپ، مېھرى ئاتەش پېشانەڭنى تاۋاپ قىلىپ ئۆتىمەن.

ئېھ، ئانا تۇپراق، سېنىڭ نامىڭ ـ يەر شارى، سەن ئۆز باغرىڭدىكى بارلىق نەرسىلەرنىڭ ئانىسىسەن، مەنبەئىسەن، سەندە مەۋجۇت بارلىق شەيئىلەر ھاياتلىق ئالىمى ئۈچۈن ئابىھايات. سەن ئىنسانىيەت ئۈچۈن پۈتۈن ۋۇجۇدىڭنى بەخش ئەتكەنسەن، سەندە نە زارلىنىش، نە ۋايساش بولسۇن؟ بۇنىڭ ئەكسىچە سەن، مەيلى ئۈستۈڭدە، مەيلى ئاستىڭدا تولۇپ-تېشىپ تۇرغان نازۇ نېمەت، مۆجىزاتلىرىڭ بىلەن ئىنسانلارنى بېقىپ كەلدىڭ، مەن شۇڭا سېنى ئالەمشۇمۇل داستىخىنىكەڭ ساھىپخان دېيىشكە تامامەن ھەقلىقمەن. نەچچە مىڭ يىللاردىن بېرى ئىنسانلار سېنىڭ گۆھەر باغرىڭنى چېپىپ ـ چايناپ، ئاغدۇرۇپ ـ كولىغان بولسىمۇ، سېنىڭ ئۇلارغا بېرىدىغان نېمەتلىرىڭ زادىلا كېمىيىپ قالمىدى: سەن ئاغرىنىش ئورنىغا خۇشاللاندىڭ، بۇ نېمە دېگەن سېخىلىق، نېمە دېگەن كەڭ قورساقلىق ـ ھە!؟

سەن ئۆزۈڭ ياراتقان جانلىقلار ئالىمىنى ئاخىرىدا ئۆز قوينۇڭغا ئالىسەن. شۇ چاغدا باغرىڭدا ئۆسكەن، ئاشۇ جانلىقلارمۇ ئارمانسىز قوينۇڭغا كىرىدۇ. مەنمۇ باغرىڭدىن ئورۇن ئېلىپ ئارمانسىز ياتىمەن.

ئېھ، ئانا تۇپراق! سېنىڭ مېھرى ـ شەپقىتىڭگە بىر ئۆمۈر جېنىم تەسەددۇق، باغرىڭدا ياشاش سەن ئۈچۈن مەرسىيە توقۇپ، ئۆمرۈمگە خاتىمە بېرىشمۇ مەن ئۈچۈن بەخت!

ياقۇپ بەختى

شەپەقلەر مەڭزىدە يانغان سەتىرلەر

1

تۈنجى بوۋاق تۈنجى تۈندە زاكا يىپىنى ئۈزۈپ، تۈن پەردىسىنى يىرتىپ تاشلايدىغاندەك قاتتىق يىغلايتتى.

بوۋاقنىڭ يىغىسى سەۋەبسىز ئەمەس. ئۇ، ياش ئانىنىڭ قەلبىدىكى نېپىز قارلارنى ئۈچۈرتۈپ، باغلاردىكى باش باھارغا ئەلچىلىككە ئەۋەتتى، باش باھار تۈنجى قارنى كۆيلىمەكتە.

2

مەن سۇبھى ـــ سەھەر، تاڭلا ـ ئاخشام ناخشا ئېيتىمەن، ناخشام شەپەقلەر مەڭزىدە يانماقتا، ئۇنىڭدىكى لىرىك ھېسسىياتلارنى كىمدۇر بىرسى ئوغرىلاپ كەتمەكچى.

3

مەن بىر دانە ماي قوڭغۇزى بولۇپ، بىدە چېچەكلىرى ھۆپپىدە ئېچىلغانغا قەدەر ئۇخلاپ ياتىمەن.

(ئاخىرى 26 ـ بەتتە)

هوشۇر ئىبراھىم

شېئىرلار

ئانا — تۇمەن

قەشقىرىم ئانا يۇرت
تومۇرۇڭ تۇمەن
ئۇ گويا بەلباغدەك
ئورىغان سېنى.
ھاياتلىق شەربىتى
ئەمگۈزۈپ بىزگە
ئايلانغان تومۇرنىڭ
ئوقچىغان قېنى.
ساھىلىڭ ساماغا
لەۋ سوزغان چىمەن
قۇياشنى تاڭ سەھەر
ئوتلايدۇ قېنىپ.
قاتمۇ قات بەرگىلەر
چاقنىتار كۆزنى
شەپەقنى سۈمۈرۈپ
ئوتقاش رەڭ ئېلىپ.
بوستانلار كۈمۈشتۈر
جۇلاسى ئالتۇن
چىمەنلەر بەرگىگە
تاشلايدۇ سايە.
كېچىنەك ئۈينىسا
رەققاستەك ئۇسسۇل
ھەرىلەر گۈللەرنى
سۆيەر سىپايە.
چىمەنلەر بەرگىگە
چېچىلغان شاراب
نۇرانە چاقنىغان
يۇلتۇزلار كۆزى.
ياكى ئۇ گۈلسۈپەت
قىزلار بويىنغا
ئېسىلغان ئوتقاشتەك
ياقۇتنىڭ ئۆزى.

ساھىلدا قەد كەرگەن
بىنالار ھەيۋەت
پەرىلەر ماكانى
بەخت قەسرى.
مەرىپەت بۇلىقى
ئانا شۆيۈەننىڭ①
قوينىدا چاقنايدۇ
بىلىم جەۋھىرى.
شەرقىي كۆل لەپپا - لەپ
زىلال مەرۋايىت
ئاي، يۇلتۇز چۆمۈلۈپ
يۈيۈنار ئۇندا.
قېيىقلار بەيگىگە
چۈشكەن چەۋەنداز
ئاققۇلار شادلىنىپ
ئۈزۈشەر شۇندا.
يەكشەنبە بويۇڭدا
قاينايدۇ بازار
ئادەملەر گوياكى
دولقۇنلۇق دېڭىز.
يانچۇق توم، كۆكۈل توق
دېھقان يىگىتنىڭ
تويلۇققا مال تاللاپ
ئەركىلەيدۇ قىز.
«كەلسىلە، ئالسىلا...»
سىپايە ئاۋاز
يان - ياندىن دەمداردەك
تۇرىدۇ ئۇنلەپ.
بوتكىلار، ياپىلار
كۆزنى چاقنىتار
سەرخىل مال (تۈرى كۆپ)
تۇرار تۈمەنلەپ!...

① شۆيۈەن — قەشقەر پېداگوگىكا ئىنستىتۇتى

ئېھ! تۇمەن، سەپىرىڭ
ئۇزاق ۋە يىراق
ئۇنچىلەر چاچرىتىپ
ئاقىسەن ئويناپ.
بوستانلار، رەيھانلار
سىلكىنەر لىقشىپ
بەزمىلەر قاينايدۇ
قىرغاقنى بويلاپ.
قاغجىراق تۇپراقلار
ساڭا لەۋ سوزۇپ
ئۇمىدلىك كۆز بىلەن
چىللايدۇ سېنى.
ياشنىتىپ گۈللەيسەن
زېمىن قوينىنى
بولۇپسەن مايسىنىڭ
ھاياتلىق قېنى!

ئۇپۇقتا تۇتاشقان
ئېتىزلار بېتى
مول ھوسۇل كانىغا
ئايلىنار سەندىن.
ئاق ئالتۇن دېڭىزى
بولىدۇ ھاسىل
سەن بەرگەن ھاياتلىق
شەربىتى ـ قەندىن!
شۇ سەۋەب ئانامنىڭ
سۈتىدەك ئەزىز
كۆرىمەن سۈيۈڭنى
تۇمەنىم سېنىڭ.
ئانا يۇرت قەشقەرنىڭ
ئانىسى، پەخرى
ئانىسى ئۆزۈڭسەن
خەلقىمىنىڭ ـ مېنىڭ!

ئەيلىدىڭ

ئەي بۇلاق كۆزلۈك پەرى كۆڭلۈمنى ئاباد ئەيلىدىڭ،
ناز ـ كەرەشمەڭ ئىلكىدە غەملەرنى بەرباد ئەيلىدىڭ.

سەن نەقىش ئويدۇڭ دىلىمغا كىرپىكىڭ يىڭنەسىدە،
ئويىنىتىپ ئوتلۇق كۆڭۈلنى خۇددى شەمشاد ئەيلىدىڭ.

بويلىرىڭ سەرۋى، يۈزۈڭ رەڭگى گويا گۈلغۇنچىدەك،
ئىشقى سەۋداسىنى دىلدا زەپمۇ قات ـ قات ئەيلىدىڭ.

نەپسىڭ ئەنبەر مۇسەللەك، چاچلىرىڭ ئوتتىن تۇتەك،
لەۋلىرىڭدىن مەي بېرىپ قەلبىمنى پەرياد ئەيلىدىڭ.

شۇ مىنۇت جانىمنى ئالدىڭ مەن بىھوش جاندىن جۇدا،
روھى پىنھان ئاسمىنىدا كۈللى ۋاي ـ داد ئەيلىدىڭ.

رو چىۋىندەك سارغىيىپ ئىشقىڭدا بولدۇم بىر گادا،
ھەر نەپەس تۇتتى خۇمارىڭ مېنى مەيزاپ ئەيلىدىڭ.

دىلدا ئىشقىڭ نەزمىسى قىلدى داۋام مۇڭلۇق ناۋا،
ئۇيقۇدىن بىدار قىلىپ قەلبىمنى بەرباب① ئەيلىدىڭ.

① بەرباب—سازنىڭ نامى

سەن ئۈچۈن ئاتەش ئىچىدە لوقىراپ كۆيدى تېنىم،
شام - سەھەر ۋەسلىڭگە تەشنا خۇددى پەرھاد ئەيلىدىڭ.

كەل نىگار گۈلدەك بېقىپ، قەلبىمگە چۈش ئايدەك ئېقىپ،
سۆيگۈ جامىڭدىن بېرىپ سۇ، مېنى گۈلشاد، ئەيلىدىڭ!

سەن ئوخشايسەن ئۆزۈڭگە

ئاي، دەيدىكەن سېنى نىگار باشقىلار
مەن دەيمەنكى،
سەن ئوخشايسەن ئۆزۈڭگە.
تىنىقلىرىڭ ئىللىقلىقى قۇياشتۇر
تولۇنئايمۇ
چۆمگەن سېنىڭ كۆزۈڭگە.

سەن يېنىمدا تۇرغىنىڭدا ئامرىقىم
قۇياش، ئاينى
سېغىنمايمەن نېمىشقا؟
سەن ئۇلاردىن ئارتۇق ماڭا مىڭ ھەسسە
سەن ئوخشايسەن
ئەجرىم سىڭگەن يېمىشقا!

1992- يىلى مارت، قەشقەر

ئابدۇكېرىم ئەخمەت

شېئىرلار

ۋاپاسىز

كۆڭۈلگە گۈلخان ياققان شىكەردەك سۆزۈڭ،
ھە، ئەمدى نەگە كەتتىڭ، نەلەردە ئۆزۈڭ.
ئايرىلىش بولۇتلىرى توستى ئاي يۈزۈڭ،
ھىجرانىڭ ۋاپالىقكەن، ۋەسلىڭ ۋاپاسىز.

قىچقىلاپ خىياللىرىڭ بەرمىدى ئارام،
دەردىڭدە كۆزلىرىمدىن ياشلىرىم تارام.
شۇ بولدى كۆڭلۈمدىكى ساقايماس يارام،
خىيالىڭ ۋاپالىقكەن، ئۆزۈڭ ۋاپاسىز.

كىبىردىن غۇرۇرلىنىپ تارتىۋەمە ھال،
قارىغا ئايلانمىسۇن يۈزۈڭدىكى خال.
شەپقىتىڭ ئىشىكىنى چەكسۇن بۇ ئەھۋال،
ئازابىڭ ۋاپالىقكەن، رەھمىڭ ۋاپاسىز.

ئاچچىق ياش ئەمەس سېنىڭ، ئىكەن ئۆز يېشىم

زارىقىپ تەلمۈرەتتىم يولۇڭغا دىلدار،
ھىجران چاڭقىقىدىن قاقشاپ زارىزار.

خۇداغا شۈكرى!
پارلاپ ۋىسال قۇياشى—
قارشىمدىن چىقىپ كەلدىڭ ھەي جانىم—
نىگار.

جامالىڭ جامى بىلەن بولۇپ غەرق مەست،
ئاھ زىبا قامىتىڭگە يېپىشتىم-قۇچتۇم.
ئەمەلگە ئاشتى ئارزۇ ئارمان، تىلەكلەر،
ئاسمانغا يەتتى بېشىم ئەرشكە ئۇچتۇم.

ھېقىقەتەك سۆزۈڭ لېۋىڭ قونغاندا لەۋگە،
لىقمۇلىق تولدى كۆڭلۈم ئايلاندى بېشىم،
خۇشاللىق بەختىيارلىق تاجى باشلاردا:
نەگىمدۇر تۆكۈلەتتى مەرۋايىت يېشىڭ.

سۆيگەندە ئانار يۈزۈڭ شەھلا كۆزۈڭدىن،
كۆز يېشىڭ ئېقىپ كىرەر ئىدى لېۋىمدىن.
«...ئاخىر بۇ ھىجران ئەمەس، ۋىسال يېشىغۇ؟
ئەجىبا، مۇنچە ئاچچىق!...» دېدىم دىلىمدىن،

ئىكەنكىم شۇنچە ئاچچىق ئويغانسام چۈشۈم.
دىل سۇنۇق، دىلىدە غەم، ئاقار كۆز يېشىم،

ئاھ! ھىجراندەسىرتىندىن بىلىم پۈكۈلدى،
ئاچچىق ياش ئەمەس سىنىڭ! ئىكەن ئۆز
يېشىم.

مەيلىمۇ؟

گۈل يۈزۈڭ ئەتىسەم قىياس ئايغا نىگار،
يۈرىكىم كىرپىك ئوقۇڭ قىلدى پىگار.
قاشلىرىڭ قىلىچلىدى ئەيلەپ سىتەم،
پارە - پارە ئەيلىدى مەجنۇن سەنەم.

ئالما رەڭ مەڭزىڭدە ئالما ھىدى بار،
ھىدلىماق ئارزۇسى بولدى دىلغا يار.
لەۋلىرىڭ ئابى ھايات بەرسە نىياز،
دىل بىغىم چىمەنى خەندان قىشۇ - ياز.

كۆزلىرىڭ شەئلاسىدىن چاقناپ كۆزۈم،
ئىشىق زورى دەردى بىلەن زەئىپدارىيۈزۈم.
ئەتە كەچ ئىشقىڭ ئادا قىلسام ساما،
مىھرى شەپقەت ئىستىكى بىرلا تاما.

بى نەزەر بولدۇم سىنىڭ ئالدىڭدىمۇ،
سارغىيىپ ئىشقىڭدا ئۆلسەم مەيلىمۇ؟

مۇھەممەت ئەخمەدى

شېئىرلار

خەت ئەۋەت

ئۇدۇلىمدىن ئۆتسەڭ ھەر قېتىم،
نېچۈن يەرگە قاراپ ماڭىسەن.
يا سەۋەنلىك ئۆتكۈزمىدىڭ ھېچ،
ئېيتقىن زادى قانداق بالىسەن؟

گەر كۆزىمىز قالسا ئۇچرىشىپ،
يېتىرقاپلا كېتىسەن چۆچۈپ.
چۈشلىرىڭگە كىرگەن بولسام بىر،
ساڭا ئىسسىق قالدىمۇ ئۆتۈپ؟

ھىچ بىلمىدىم، شۇنداق قىلىشىڭ،
ھېسلىرىمنى ئويغاتتى قەۋەت.
ماڭا بولسا كۆڭۈل خاھىشىڭ،
ئىككىلەنمەي «سالام خەت» ئەۋەت.

ئەنسىرەيمەن

ماختاپ كەتتىڭ مېنى پەرىشتەم،
خەتلىرىڭدە «ئۆزۈڭ باتۇر» دەپ.
سەمەندەردەك ئوتنىڭ ئىچىدە،
ياشىغىنىم يامان بولدى زەپ.

سىغىنىشىم ھۇۋلاپ بۆرىدەك،
قارىچۇقۇمدىن سىرغىيدۇ مارجان.
مىڭ قۇياشنىڭ تەپتى بار ئاتەش،
يۈرىكىمدە سەن ئۈچۈن جانان.

ئىشىنىمەن ۋىسال بەتلىرى،
ئېچىلىدۇ بىز ئۈچۈن كەڭرى.
يېزىلىدۇ تۇمەنىمىڭ داستان،
ئاشۇ بەتكە قۇت بەرسە تەڭرى.

بۇ كەمگىچە ۋەسلىڭنى ئىزدەپ،
كەلدى جېنىم ئىچىم سىردىلىپ.
ئەنسىرەيمەن دىدارلاشقان چاغ،
كەتمىسىكەن يۈرەك يېرىلىپ.

يورۇقلۇق ئۈچۈن

چىلىلىغانىغا قەدەر خورازلار،
يۇدۇپ ماڭدىم قۇياشنى مەغرۇر.
ئۇپۇقىغا ئاتتىم شەرقىنىڭ،
چاچراپ چىقتى ئۇنىدىن ئوتقاش نۇر.

ھەر كۈندۈزدە ساقلاپ ياتىمەن،
كۈن پېتىشقا بىرىپ قۇياشنى.
خوراز بەلگۈ بەرسە ئاتىمەن،
كۆزلىرىدىن ئاققۇزۇپ ياشنى.

مۇساپىلەر بىلمىمەس ئۇزۇن،
ئارمانلىرىم بولغاچقا پۈتۈن.

ئىچ ـ ئىچىمدىن سىزىپ مىڭراھەت،
مەن ياشايمەن يورۇقلۇق ئۈچۈن.

كۆككە يەتسۇن مېنىڭ ھەسرەت نىدايىم

مەن قارايمەن ئاسماندىكى يۇلتۇزغا،
نە يۇلتۇزكى كۆڭلۈمدىكى گۈلقىزغا.
ئەسىر قىلغاچ سېھىرلىنىپ ۋۇجۇدۇم،
كۆز تىككەمەن گۈلقىز ماڭغان ھەر ئىزغا.

لېكىن، نېسىپ بولماي ئۆتتى گۈلقىزنىڭ،
پاك سۆيگۈسى (نېمە مېنىڭ گۇناھىم).
سولاشتىغۇ ئۇششۇك تەگكەن گىياھتەك،
ھىچ بىلمىدىم قىزدىلگۈلدەك چىرايىم.

«كۆيۈش» دېگەن مۇشۇسۆزنى مىڭ ئەپسۇس،
يىگىتلەرگە ياراتقانمۇ خۇدايىم.
شۇ مەنتىقە راست بولسىلا بولدى بەس،
كۆككە يەتسۇن مېنىڭ ھەسرەت ـ نىدايىم.

ئىككىلىكلەر

ئىشق

مەن سېنى سۆيدۇم ئۇزاقتىن دىل بېرىپ،
ۋادەردىخا! ۋەسلىڭ ئۈچۈن بولدۇم غېرىب.

مۇھەببەت

قونداق ئۆزرە چۆشكەندە مىكىيان،
خوراز بۇندا كۆتەردىغەلىيان.

ۋەتەن

يۈرىكىمنى مۇجىسا سۇكۇت،
پەر ئاستىغا ئالىدۇ بۈركۈت.

مەن

پەر قاقتىم چەكسىز ئاسمان قىلدى تارلىق،
چۇلغىدى ۋۇجۇدۇمنى ئىپتىخارلىق.

ئابدۇرېھىم مۇھەممەت

ئىككى غەزەل

سېنى باغرىمغا باسقۇم بار

كۆرۈپ مىڭ قانىمىدىم قەشقەر سېنى باغرىمغا باسقۇم بار،
توپاڭغا مەڭزۇ، لەۋزىمنى تۇمەن ھۆرمەتتە ياققۇم بار.
قەدىم تارىخقا ئوكيانسەن ئىېقىمدۇر ھەر كوچاڭ ـ رەستەڭ،
پۈتۈپ نامىڭنى ناخشامغا ھامان بىر نەزمە يازغۇم بار.
ھالالدۇر تەرىپى گۇمنام سۇپەت ـ شۆھرەتۇ، قىسسەڭگە،
ساڭا ئالقىشتا بىر كەنجى غەزەلخان، كۈيچى بولغۇم بار.
ئۇلۇغ ئاستانىسەن ئۇيغۇر خاقانى نەسلى بۇغراخان،
غۇرۇرى، روھنى توپلاپ ئاياۋسىز چاچقۇ چاچقۇم بار.
يۈسۈپ قادىر خاقان قەبرە تۇتۇپ باغرىڭدا ياتقاندۇر،
بېرىپ باشىغا ھەر بىر تاڭ دۇئادىن لەۋزە ئاچقۇم بار.
جاھاننى سەيلىگە چىللاپ ئوپالدا ياتقىنى مەھمۇت،
«دىۋان» پەخرىنى بىر مەشئەل قىلىپ دۇنيادا ياتقۇم بار.
نەسىھەت چەشمىسى ئۇرغۇپ تالاي خانلارنى تەلمۈرتكەن،
كىتابى «قۇت بىلىگ»نى كۆك بېتىگە نەچچە ئاتقۇم بار.

يۇرىكى بۇ شەھەرنىڭ سەن چىرايلىق جامە ھېيتگاھ،
سۇپاڭدا ئولتۇرۇپ تاشۋاي راۋابىن قايتا چالغۇم بار.

تۇمەن دەرياسىغا يانداش نىزارى ھەلىسىن بويلاپ،
سەئىدىن قەلبىگە سىرداش بولۇپ مۇڭزاردا ماڭغۇم بار.

باھادىر ئوغلى قەشقەرنىڭ ــ ئاتالغان نوچى سىيتاخۇن،
تېنىنى قەتلى قىلغاننى نەزەر قەھرىمگە ئالغۇم بار.

يانار قەلبئەسىدىن نوزۇك بايانى، كۈيلىرى ھىجرەت،
سۆيۈملۈك روھىنى ئىزدەپ داۋان، چۆللەرنى ئاشقۇم بار.

ئىلىمگاھىم نەزەرباغ ئۇ، ئۇلۇغ ئۇستازلىرىم تۇرغان،
بولۇپ تاڭلاردا نۇر، سەلكىن تامان شۇ جايغا ئاققۇم بار.

ئەزىز قەشقەر سېنى كۈيلەپ ھېرىش زېھنىمگە ياتتۇر ـ يات،
خىيال، پەخرىڭ، قەسرەڭگە بولۇپ مەستانە پاتقۇم بار.

گۈزەل يەكەننى سەيلە ئەتتۇق

ئەزىز قەشقەر ئارا ئاللاپ گۈزەل يەركەننى سەيلەتتۇق،
ئۇتۇپ ماچىنغا كەتمەستىن ئاۋۋال يەكەننى سەيلەتتۇق.

«بېھىشباغ»، «ھەز تىپىر»①دەيدۇ يېقىملىق زەپ سۇپەتى بار،
مۇبارەك ئىسمىغا قىلغان ئەمەل يەكەننى سەيلەتتۇق.

ئۇماقتۇر قىزلىرى نازى مىسالى ئەركە سىڭلىمدەك،
يۈزى ئالما، كۆزى نۇرلۇق زۆھەل يەكەننى سەيلەتتۇق.

سامادىن ئاخشىمى يۇلتۇز تامام يوللارغا قونغاندۇر،
كاۋاپىنىڭ ئىسلىرى قۇچقان تۇگەل يەكەننى سەيلەتتۇق.

بازارى غەيرىيي مۆجىزە ــ سېتىلغان گۆشلىرى كەپتەر،
سېتىقچى لەۋزى بەك شېرىن ــ ھەسەل يەركەننى سەيلەتتۇق.

نەفسە ھەيكىلى، ئابدۇرىشىتخان قەبرىسى جايى،
ئىجادكار ئەقلىگە بەرگەن بەدەل يەكەننى سەيلەتتۇق.

ناۋايى كۈيلىرىگە كۈي چىگىپ ئۆتكەن كىشى فۇرقەت،
مازارى ئادرىسى ياتقان بۇدەل يەكەننى سەيلەتتۇق.

سۆيەر سەنئەتنى ئاش ـ ناندەك قەدىم ئاستانە ھەر ئەھلى،
جاھان، تارىخ قونۇپ پۈتكەن غەزەل يەكەننى سەيلەتتۇق.

قىيالماي ئايرىلىشقا ھېچ بەختىمىز ئەيلىدى پۇرسەت،
شىپا ياقمايدۇ بۇ دىلغا ــ كېسەل، يەكەننى سەيلەتتۇق.

① «بېھىشباغ ، ھەزتىپىر» ــ يەكەن شەھەر ئىچىدىكى تەۋە جاي نامى.

تۇرغۇن ئوبۇلقاسىم

غەزەللەر

بويتاق

شېرىن ئاخشامدا ئاي يۇلتۇزغا يەك ـ تەنها باقار بويتاق،
بولۇپ يۇلتۇز گويا ھەم كەڭرى ئاسماندا ئاقار بويتاق.

ئۇچاركى ئارقىسىدىن قانچە يۇلتۇز ياش تۆكۈپ بەس ـ بەس،
يېتىپ ئالتۇن قەسىرگە، رام ـ ئىشىكلەرنى قاقار بويتاق.

جامال كۆرسەتمىدى ياش تەنگە ئوت ياققان گۈزەل چولپان،
بولۇپ مەست شۇ قەسىر ئەينەكلىرىنى، ۋاھ، چاقار بويتاق!

ئېسىت، كەتتى، ئېقىپ بىر نەچچە يۇلتۇز رەشىك كۆرى ئىچرە،
خىيالدا يارى چولپان كۆكسىگە قوش گۈل تاقار بويتاق.

قىلىپ يوتقان بۇلۇتنى، ئۇخلىدى جۈپ ـ جۈپ تۈمەن يۇلتۇز،
قىزارغان مەڭزىنى ياستۇققا ئارماندا ياقار بويتاق...

دەريا بويى

ئەيلىدى ئەقلىمنى مەست خىلۋەت ـ ياقا دەريا بويى،
سەيلىمىزگە قوشتى كۈي، بوستان ئارا، دەريا بويى.

«مەرھابا» دەپ چاچتى قىرغاق ئۈنچىلەر مارجانسىمان،
ئاھ، پەرىشتەم، بىز ئۈچۈن سالدى ساما دەريا بويى.

قول تۇتۇشقانچە چېپىپ، كەتتۇق يىراققا سۇ كېچىپ،
كۈلكىمىزگە ئاتتى شاد كۈلكە ـ سادا، دەريا بويى.

تاشلىنىپ قۇردۇق شېرىن سۆھبەت، چىمەن سالدى گىلەم،
ئەتتى بەخش نەمخۇش، بەلەن سالقىن ھاۋا، دەريا بويى.

لەۋلىرىڭنى رومكا ئەيلەپ سۆيگۈدىن تۇتتۇڭ شاراب،
مەن ئۈچۈن ئايلاندى جەننەتكە گويا دەريا بويى.

ئىككى گەۋدە جۈپلىشىپ كۆيدى كېلەچەك ئىشقىدا،
قۇت تىلەپ قالدى يۈرۈكقاش ـ شۇ ئانا دەريا بويى.

ئۇندا تۇنجى سۆيگۈمىز چاچقان، گۈلۈم، ئەنبەر ـ ئىپار،
يۈر بارايلى، ئىككىمىزگە مۇپتىلا دەريا بويى.

بىلمىدىم

كۆڭلىنىم دائىم رېئاللىقتىن يىراقمۇ، بىلمىدىم،
بىلمىدىم، مەن ياكى تۇرمۇشتا قالاقمۇ، بىلمىدىم.

ھېچ ئېرىشمەي بىر ۋاپادار دىلراباغا، قاتتى باش،
دەردتە قويغان ئاخشىمى ئىچكەن ھاراقمۇ، بىلمىدىم.

تۇۋا، دەريادىن ئۆتەلمەي كىردى كۆپ بۇرنۇمغا سۇ،
قۇلۇدقىمنى ئۆرۈگەن مايماق پالاقمۇ، بىلمىدىم.

شۇڭغىدىم كۆلگە، بولارمەنمۇ، دېڭىزغا غەرق، ئېسىت!
غەمگە سالغان شۇنچىلا ئاچچىق ساۋاقمۇ، بىلمىدىم.

دىلمىدىم، قويغانىمىدىك جاننى سېھىرلەپ باشتىلا،
كۆتكىنىم ئارزۇ قىلىپ سەن ـ سەن ئوماقمۇ، بىلمىدىم.

قولۇڭنى بەر

گۈلۈم، ئىشقىڭدا كۆيدى ياش يۈرەك ئەلۋەتتە ـ ئەلۋەتتە،
كويۇڭ قىلدى مېنى شۇنچە دەلەك، ئەلۋەتتە ـ ئەلۋەتتە.

ئۈمىد گۈلزارىدىن گۈلدەستە تىزدىم سەن ئۈچۈن تاللاپ،
قوبۇل ئەتسەڭ، دىلىڭغا بۇ ئەمەك، ئەلۋەتتە ـ ئەلۋەتتە.

لىرىكام قىسىلىپ قالدى ئېتىكلىك ئىشىكىڭدە، بىل،
تىنىقلارنى تۇرار ئايرىپ رۇجەك، ئەلۋەتتە ـ ئەلۋەتتە.

نىگاھىڭغا ئىدىم، خۇشتار، ئۆيۈڭدىن چىق ئوماق دىلدار،
ماڭا سۆيگۈڭ، ساڭا سۆيگۈم كېرەك ئەلۋەتتە ـ ئەلۋەتتە.

ئۇنايسەن تەكلىپىمگە، چۈنكى دىل باغىڭدا مەن باغۋەن،
ئېچىلغاي رىشتىمىزدىن گۈل چېچەك ئەلۋەتتە ـ ئەلۋەتتە.

رۇجەكنى ئاچ، يېنىمغا قاچ، ئاتاڭ ئەمدى بولالماس كاج،
قىلايلى سۆيگۈمىزدىن توي ـ كۆرەك، ئەلۋەتتە ـ ئەلۋەتتە.

ئىما قىلدى ساڭا تۇرغۇن، يەنە بار گەپلىرى نۇرغۇن،
قولۇڭنى بەر، ئەبەد كۆلگەي تىلەك ئەلۋەتتە ـ ئەلۋەتتە.

ۋىجدان

ۋىجدان دېسەم، ئاڭلاپ شۇئان ۋىجداننى بىلمەسلەر ئۆلەر،
ۋىجدان دېسەم، ئۆز قەدرىڭگە كىم يەتتى، ئارمانسىز كۈلەر.

«ۋ» تاۋۇشى چىققان ۋاپانىڭ جەننىتىدىن يول ئېلىپ،
گۈلزار سۈپەت دىللار بېغىغا ياخشى بۇلبۇل كۆندۈرەر.

«ئى» تاۋۇشى كەلگەن ئىشەنچىنىڭ تاغىدىن بولۇپ كېيىك،
ئۈممەت ئۈنىڭ بىر جۈپ كۆزى، دائىم كېلەچەكنى كۆرەر.

«ج» تاۋۇشى دەيدۇ، جەگەرلىك بول، ئىرادەڭ يانمىسۇن،
لاچىن كەبى ئۇچقىن، ۋىسال ئەييامىنى قوچقىن سەھەر.

«د» تاۋۇشى ئېيتار: داۋان ـ ئۆتكەل يولۇڭدا ھەر نەپەس،
نازلانسا جىن ئۆڭكۈردە، نەپرەتتىن توكۇر، چاچقىن زەھەر!

«ئا» تاۋۇشىدا ئاقكۆڭۈللۈكنىڭ باھاسىز سىمۋولى،
ئۇنتۇلمىسۇن، كۆڭۈل تارازاڭ ھەممىگە خوپ ئۆلگۈر.

«ن» تاۋۇشى ئەيلەر چاكار: نەيرەڭچىلىك ئاندىن نومۇس،
روھىڭغا جىسمىڭ كەلسە ماس، ئەل ئىچرە بولغايسەن گۆھەر.

كىمنىڭ گۈلى

بىر كۆرۈپ ھەيرەتتە قالدىم، بىلمىدىم كىمنىڭ گۈلى؟
ئىككى كۆرگەندە ئويالدىم، بىلمىدىم كىمنىڭ گۈلى؟

ئۈچ كۆرۈپ ئالدى يۈزۈم ئوت ياغمىدەك نىگاھىدىن،
تۆت كۆرۈشكە زار ئاتالدىم، بىلمىدىم كىمنىڭ گۈلى؟

تۆت كۆرۈشتە قالدى كۆزلەر ئۇچرىشىپ چاقماق چېقىپ،
كۆزلىرىدىن مەنا ئالدىم، بىلمىدىم كىمنىڭ گۈلى؟

بەش كۆرۈشكەن چاغدا لەۋلەر تىترىدى ياپراقسىمان،
ئالتە كۆردۈم، ئەمما تالدىم، بىلمىدىم كىمنىڭ گۈلى؟

يەتتە كۆرمەك ئىستىدىم، كۆرسەتمىدى رۇخسارىنى،
شەنگە سازىمنى چالدىم، بىلمىدىم كىمنىڭ گۈلى؟

ئوسمان قاۋۇل

ئۈچ شېئىر

دىلبەرنىڭ ئاق كۆكسىدەك ئاق بۇ كېچە

دىلبەرنىڭ ئاق كۆكسىدەك ئاق بۇ كېچە،
شامالغا قورچاق بولار سۆيۈشۈشلەر.
ساھىلدىن سۆگەتلەرنىڭ تۈۋىگىچە،
يامرىغان مۇڭلۇق ئۆكسۈش، كولۇشۇشلەر.

نەدىندۇر كېلەر بويان نەينىڭ ئۈنى،
چالغاندۇ ئۇنى قايسى دەردمەن يۇۋلەپ.
مەڭگەنگە يانپاشلىغان بوۋاي ھارغىن،
كۆز ئىككەن گۈلخان كۆيەر تۆتەپ-تۆتەپ.

چېكەتكە چىرىلدايدۇ بەسبەسى بىلەن،
غوۋا بىر ئاھاڭ كېلەر مەھەللە ياقتىن.
جىلغىدا شىرىلدايدۇ بۇلاق سۈيى،
مۇسەللەس سۇمۇرگەندەك چال ئاياقتىن.

ئەلۋەك نۇر توكۇلىدۇ كۆكتىن تال ـ تال،
ئارامىلىق تويغۇ چاچار تاغ سەلكىنى؛
كۆزلەرنى غەلەت قىلىپ سايە غىلپال،
قۇياشنى باشلاپ كېلەر ئەتىگىنى...

تاغ، مېنىڭ يۈرىكىم

تاغ، مېنىڭ يۈرىكىم،
باغرىم كەڭ ئاسمان.
چاقنىغان كۆزلىرىم
كۆكتىكى قۇياش؛
شۇئلاشقا ۋۇجۇدۇم بىر ۋولقانىسىمان.

ھۇجەيرەم ئوخشايدۇ قورام تاشلارغا،
ئېقىنلار گوياكى تومۇردىكى قان.
قۇشلارنىڭ ناۋاسى ئوزۇقۇم مېنىڭ؛
زەپەردەست تاغلاردۇر
يۈرىكىم مېنىڭ!...
پاتمايدۇ مەندىكى تىلەك ئالەمگە ،
چەكسىزلىك ئىلكىدە يالقۇنمەن
يالغۇن.
ھوممىسىپ قارايمەن رەزىللىكلەرگە،
غەزەپتىن بۇ تۇرقۇم قارايغان پۇتۇن...

يۈرىكىم تاغ مېنىڭ،
مەن چەكسىز بوشلۇق.
بوشلۇقنىڭ ئىلكىدە تۇماندەك لەيلەپ،
يۈرىدۇ بوۋاقتەك ئوماق بىھوشلۇق.

بولدۇم گاراخ①

(ئۆزۈمگە مەجۇى)

كېچە - كۈندۈز مۇسەللەس—مەي ئىچىپ بولدۇم گاراخ-بولدۇم گاراخ،
كوچا - رەستە دېمەي ھەرگىز يېتىپ بولدۇم گاراخ-بولدۇم گاراخ.

بىرى تەڭلەپ پۇچۇق ئاپقۇردىكى مەينى ئىچە دەيدۇ،
ئىچىپ ھەپتە جىگەرمۇ ھەم قېتىپ بولدۇم گاراخ-بولدۇم گاراخ.

چىقىپ قالسام بازارغا كەچ ئىچىشتىن يانمىدىم ئەسلا،
ئاشۇ ئىچكەنچە تاپقاننى چېچىپ بولدۇم گاراخ-بولدۇم گاراخ.

قولۇمدا مەيگە لىق تولغان قەدەھ، كۆزۈم جانانلاردا،
جانانغا بۇ ئەلەس كۆزنى تىكىپ بولدۇم گاراخ، بولدۇم گاراخ.

ماڭا قارارغا كۆزى يوق دۇكاندارنىڭ، بېزار مەندىن،
تاپالماي ئۆيىنى مەن ئېزىپ كېتىپ بولدۇم گاراخ-بولدۇم گاراخ.

ئىلىم - پەن، يۈكسىلىشلەرگە ئورۇن يوق كاللىمدا زىنھار،
مۇرۇۋۋەتلىك زاماندىن مەن قېچىپ بولدۇم گاراخ-بولدۇم گاراخ.

ئېتىمىڭ ئوسمان دېسە پونى، قىسارمەن كۈننى قولتۇققا،
ئېيۋەن بولسا نومۇس قىلماي ئىچىپ بولدۇم گاراخ-بولدۇم گاراخ...

نىياز جالالىدىن

ئېسىل خىسلەت كېرەك بىزگە

I

تىڭشا دوستۇم، ئالدىراپلا ھەممىنى بىلىمەن دېمە،
ئەلگە بەرمەي زەررە نەپ، ئاغزىڭدا سىنچاي دەملىمە.

---

① گاراخ بولماق — ئەس - ھوشىدىن ئايرىلماق، ئەقلىدىن ئاداشماق

پۇل بىلەن ئۆلچەشكە بولماس، ئەھلى ئىنسان قەدرىنى،
تاپقىنىم ئالتۇن - كۈمۈش دەپ خىسلەتنى پايخان ئەيلىمە.
نام - ئەمەل، شۆھرەت دېگەن ئۇ، تۈگىمەس دەسمى ئەمەس،
شۆھرىتىم ئالەمچە دەپ، ۋىجدان - ئىماننى چەيلىمە.
مەيلى شاھ، مەيلى گاداي ئوخشاش ھەقىقەت ئالدىدا،
سەن ئۆزۈڭنى گۈل بىلىپ، ئۆزگىنى خەس دەپ كۆيلىمە.
دەپ - دەپىنە، تاجى - تەخت ئۇ، كەلگۈسى قان - تەر بىلەن،
مىكرىدىن قىلتاق قۇرۇپ، دوستلارنى دەسسەپ ئۆرلىمە.
«پۇلى بارنىڭ گېپى ئوڭ» بولماس ھەمىشە بىل نادان،
«مەنلا يوللۇق» دەپ ئۆزۈڭ، يوقسۇلنى توڭ دەپ جۆيلىمە.

II

بىل بۇرادەر، بۇ جاھاندا ساختىلىق بەكمۇ خەتەر،
ئۆزگىنى ئالداپ ياشاشتىن، ياخشىدۇر ئىچمەك زەھەر.
ھەممىدىن يۈكسەك باھادا ئەھلى ۋىجدان بايلىقى،
تەڭ تۇرالماس بۇ خەزىنە ئالدىدا دۇرۇ گۆھەر.
ھەر كىشى يەتكەي مۇرادقا مېھنىتى - ئەجرى بىلەن،
ئەلگە نەپ بەرمەس «بىمار» نىڭ ھالىتى شۇنچە بەتەر.
بۇ ئىلىم - ھېكمەت، پەزىلەت نۇرىغا شەيدا جاھان،
بولسا سەندە شۇ پەزىلەت قوللىرىڭ ئەرشكە يېتەر.

III

دەۋرىمىز بەردى كاپالەت، باي بولۇش يوللۇق ھامان،
بارچە تۇلپار چۈشتى جەڭگە، غەلبىمىز بۇندا ئايان.
كەڭ ئېچىلدى ھەممىگە تەڭ چىن بەخت دەرۋازىسى،
«ھۆپپىدە» گۈل ئاچتى كۆركەم بۇ باھار، نۇرلۇق زامان.
بېيىدى ئەل، بېيىدى يۇرت، ھەر كۈنى ئۇز باشقىچە،
چىقتى كۆپلەپ ئەجرى بىرلە نامى مەشھۇر پالىۋان.
بۇ يېڭى قۇتلۇق سەپەردە، بىزگە چوڭ سۇرئەت كېرەك،
بىلكى سۇرئەتمۇ بىلىمسىز كەلمىگەي ھەرگىز ئاسان.
خارۇ - زار بولماس بىلىمنى ئۆزىگە يار تۇتقان كىشى،
پاك ياشاشنى ئۆمۈرۋايەت سەن ئۆزۈڭ قىلغىن مىزان.

قادىر بۇلاق

ئانا ھەققىدە مۇخەممەس

مەن ۋۇجۇدىمدىن تۇغۇلغاندا كۈلۈپ باققان ئانام،
رەڭگى رۇخسارىمغا تويماي كۆكسىگە تاققان ئانام،
ئۆمرىنى بەرسۇن خۇدا دەپ شام چىراغ ياققان ئانام،

مېھرى ئوت قايناق دېڭىزدەك، مەۋج ئۇرۇپ ئاققان ئانام،
بەختىيار پەرزەنت ئۈچۈن جەۋرى-جاپا تارتقان ئانام،

ئاسىرىدىك قىش كۆڭلىرى ئىسسىق ئورۇندا ياتقۇزۇپ،
سەن ئۆزۈڭ قاتتىق - قۇرۇق يەردە يېتىپ تاڭ ئاتقۇزۇپ،
تاڭ بىدار يىغلاپ چىقاتتىڭ كۆز يېشىڭنى ئاققۇزۇپ،
بىباھا بىر گۈل ئىدىڭ سەن، ۋاھ! ئەجەب كەتتىڭ توزۇپ،
ئاھ! مېنىڭ ئامراق بالام دەپ، ئارزۇلاپ باققان ئانام.

سۆزلىرىڭ ئىللىق ماڭا ئاق مەسكە قايماق ياغ ئىدىڭ،
خۇددى باغرىڭ خۇشپۇراق گۈللەر ئېچىلغان باغ ئىدىڭ،
مەقسىتىڭ، مەسلەك - ئىرادەڭ تەۋرىمەس بىر تاغ ئىدىڭ،
كۆيىنىپ پەرزەنتلىرىڭگە كۆندە خۇشخۇي چاغ ئىدىڭ.
قايدا سەن بەختىم باھارى، ئاممىتى قاچقان ئانام،

سەن ماڭا بەرگەندە سۈت باقسام يۈزۈڭگە ئەركىلەپ،
تىل بىلەن چىقتى ئاياغىم دەم مېڭىپ دەم ئۆمىلەپ،
چوڭ قىلىپ باغرىڭدا سەن قوشتۇڭ قاتارغا پەپىلەپ،
سەن مېنى مەكتەپكە بەرگەنتىڭ قولۇمدىن يېتىلەپ،
ئۈچ ئوغۇلنى چوڭ قىلىپ ئەل - يۇرت ئۈچۈن قاتقان ئانام

ئېھ! ئانا ھەسرەتتە قالدىم مەن كۆرەلمەستىن يۈزۈڭ،
مېنى دەپ قانداق يۇمۇلغاندۇر سېنىڭ ئىككى كۆزۈڭ،
كىم كېلىپ، كىم ئاڭلىغاندۇر ماڭا قالدۇرغان سۆزۈڭ،
بار قېنىمدا سۈت بىلەن بىرگە قوشۇپ بەرگەن تۇزۇڭ،
بىز ئۈچۈن چاق ئىگىرىپ بازاردا يىپ ساتقان ئانام.

ئەي ئانا بولساڭ ئىدىڭ كۆرسەڭ بۈگۈنكى دەۋرىنى،
مەن ئۇنۇتمايمەن پەقەت ئۆتمۈشتە تارتقان جەۋرىنى،
يىغلىدىم ئاچچىق يېشىم تۆكتۈم قۇچاقلاپ قەبرىنى،
بۇ ھاياتلىق يولىدا قالدىم يۈدۈپ مەن سەۋرىنى،
سۈت بىلەن بىرگە ئەقىل-ئىدرەك قوشۇپ باققان ئانام.

مەن كەبى پەرزەنتلىرىڭگە بىر ئۆمۈر ئاچتىڭ قۇچاق،
شۇم پەلەكنىڭ كاجلىقىدىن چاچلىرىڭغا كىردى ئاق،
مەن سېغىنغاچقا ئانىجان مەرسىيە، يازدىم قوشاق،
قەبرىڭگاھىڭنى قۇچاقلاپ ئوغلىڭىز قادىر بولاق،
باللارغا ئۆزىنى پەرمانىدەك ئاتقان ئانام.

قادىر سىدىق

ئانا دەپ بىر نىدا قىلسام...

—ئانا! دەپ بىر نىدا قىلسام مەدەت ئۇقچۇيدۇ فونتاندەك،
خەتەر ـ ئىسكەنجىدىن خالى پەلەكتە تۇرنا ئۇچقاندەك،
قېنىمدا شادلىقىم دەريا پۈتۈن ئالەمنى ئۇتقاندەك،
هوزۇرلۇق باغرىدا ئاق سۈت ئىمىپ، زەمزەمنى يۇتقاندەك،
سۆيۈپ مەڭزىمگە باغرىم دەپ، ئېتىپ ئاسمانغا، تۇتقاندەك،
ئۆزۈمنى سېزىمەن مەغرۇر شۇتاپ نۇسرەتنى قۇچقاندەك.

يورۇق ئالەمگە كۆز ئاچسام، ئانا دەپ تىل ئاۋۋال چىقتى،
يولۇقسام قايسىبىر دەردكە ئانامدىن نەق ئامال چىقتى،
(بوراندەك بولسىمۇ سۇرلۇك، ئېگىز تاغدەك قامال چىقتى)،
يېڭىشكە مەندە مۇشكۈلنى ئاجايىپ روھ، جامال چىقتى،
سەبىيچاغ—تۇنجى پەسلىمدىن بۇيان ئۆزلەشتى بۇ بىر سۆز،
«ئانا» دەپ هەر نىدا قىلسام هوزۇر بەخش ئەتتى بوستاندەك.

خۇشاللىق يا بىرەر تەشۋىش قەيەردە بولسا — يار ئوخشاش،
يېتىلگەن ئادىتىم دائىم ئانا! دەپ ئۈن سېلىپ تولاش،
شۇبۇ سۆز بەھرىدىن شۇ جاي—ئورۇندا يار ماڭا قولداش،
دېمەيدۇ كۆڭلى تۈز ئىنسان مېنى هەرگىزمۇ ئول يەكباش،
شۇبۇ سۆز مېهرى ـ ئەنگۈشتەر دىلىمدا يادلىنار مەڭگۈ،
جېنىمغا جان قوشار غايەت سىفاتى خۇددى قۇرئاندەك.

ئانا دەپ هەر نىدا قىلسام مۆكەر پىنهانغا دىشۋارلىق،
ياسايدۇ سەل ـ قىيان كۆڭلۈم قېتىدا ئارزۇ خۇشتارلىق،
ئەگەر يات بولسا ئەپسۇنگەر قىلالماس شۇندا مەككارلىق،
ئانامنىڭ تەلىمى بەرگەن ماڭا ئىدراكى هوشيارلىق،
مۇقەددەس نامىمۇ باشلار مېنى پاك نىيدا غەيرەتكە،
كېزىپ چۆل، تاغ ـ داۋان هالقىپ سەپەر قىلسام ملا كارۋاندەك.

ئانامنىڭ هەر سۆزى ـ لەۋزى مىزان هەرىكەتنى ئۆلچەشتە،
كۆزۈمگە نۇر ـ جاهاننەما ئۈمىد ۋەسلىنى ئىزلەشتە،
چىدام-مەردلىكنى تەخ ئەيلەپ تۇرار توسقۇننى چەيلەشتە،
جاراھەت بولسا تەن ـ جىسمىم شىپالىق دورا ئەملەشتە،
تېپىلغاي نى دەپى ـ دۇنيا، تېپىلماس جان ئانا لەۋزى،
سانايمەن لەۋزىنى چۈشكەن خۇدادىن ۋەهى ـ پەرماندەك،

ئانا ئەڭ مېھرىبان، غەمخار مەدەتكار بالىغا خالىس،
تۆكۈلگەن قان ـ تېرى، ھەققى جاپاسى بىباھا غالىس،
ئانامنى كۆيلىسەم مەنمۇ كېلەر سۆز قۇربىتىم ناقىس،
ئانام ئېيتقان: «ھامان ئوغلۇم ئېسىل ئەخلاققا بول ۋارىس»
مۇناسىپ ياخشى ئەخلاققا دىلىمدىن ئاشىنا بولسام،
خالايىق ئىچرە ئېكرامىم نوشىرۋان ياكى لوقماندەك.

بۈيۈكلۈك ئالىمى ئىچرە ئانادەك كاتتا ئىنسان يوق،
ئاڭا گەر باقسا كىم يانتۇ شۇبۇ پەرزەنتتە ۋىجدان يوق،
نە ۋىجدان بەلكى بىر ھايۋان ئىشىدا بەركە ـ ئىمكان يوق،
مۇبادا قارغىشىن ئالسا ئۇنىڭدەك خارۇ ۋەيران يوق،
ساداقەت ئىشقىدا تىنماي ۋاراقلاپ چاي كەبى قايناپ،
ئۇلۇغلاپ بىر ئۆمۈر ئۆتمەك، پەرھىزدۇر ئۇنى مېھماندەك.

ئېسىمدىن ئەسلا چىقمايدۇ ئانامنىڭ بىھېساپ ئەجرى،
بىھۇدە كۆڭلىنى چىگسەم تەبەسسۇم يامرىغان چېھرى،
تېنىنى ئەيلىبان قالقان ماڭا يەتكۈزمىگەن جەبرى،
قۇياشلىق كۆكسىدىن شېرىن ھاياتىم ئالدى نەپ ـ بەھرى،
سائادەت تەختىدە ئەركىن ھاياتىمنىڭ پەيزىنى سۈرسەم،
قۇچاقى مەن ئۈچۈن بولغان بۈيۈك خان قەسرۇ ئايۋاندەك.

مۇھەببەت خىلمۇ خىل رەڭدار چېچەكتەك جىلۋىدار شۇنچە،
نېمەرسە قوزغىسا ئىخلاس ئاڭا شۇ ئىنتىزار شۇنچە،
ئانامغا مېھرى-ئىخلاسىم دىلىمدىن ئىختىيار شۇنچە،
ئۇنى مەن چىن رىزا قىلسام ھاياتىم لالىزار شۇنچە،
تەسەددۇق بارلىقىم شەكسىز ئانامغا ـ پاسىبانىمغا،
غۇبارسىز تاغ سۈيى بوغدا كۆلىگە كۈندە ئاققاندەك.

مۇھەممەتئىمىن قۇربان

ئەلۋىدا ئۇستاز

(مۇۋەششەھ)

توختىدى ئاتەش نەپەس، دىللارنى باستى قايغۇ غەم،
تۈگمەستىن كۈيلىرىڭ ھېچ، سۇندى سەن تۇتقان قەلەم.

ئۇھسىنىپ قالدۇق پەقەت (تەقدىرگە يوقكەن ھېچ ئامال)،
سۆزلىنەر دوستلار ئارا تەۋسىپلىرىڭ، بولغاندا جەم.

رەستىلەردە ياش تۆكۈپ يۈرمەكتە «قەشقەر گۈزىلى»،
يىغلىبان «ئۇيغۇر قىزى پىردەۋسى» دەك شاھى سەنەم.

دوستلىرىڭ تۆكمەكتە ياش كەلگەچ جۇدالىق بىمەھەل،
پىيغمايىن بۇ دەرد يۈرەككە، بولدى ئاھ! سەكپارە ھەم.

ئىزلىدۇق ئالەمنى بىز، كەلدى سادا «مەن يوق» دېگەن،
ئۇچتى كۆزدىن قامەتىڭ، كەتتىڭ قەيەرگە مۆھتەرەم؟

سەن ئىدىڭ بەك ئەل سۆيەر، ئەل بەختىگە جان كۆيدۈرەر،
ئەل ـ ۋەتەن بەختى ئۈچۈن ئالغانىدىڭ مەزمۇت قەدەم.

ئالدى بۇ تەڭسىز پەلەك جانىڭنى تەندىن بىۋاقىت،
بولغۇسى ياتقان يېرىڭ شەكسىز بېھىش بەيتۇل ھەرەم.

مۇڭغا چۆكتى بىمەھەل تارىم، زەرەپشان بويلىرى،
تۆكتى ياش كىندىك قېنىڭ چۈشكەن ئەزىز يۇرت—«بەشكېرەم».

سەن غەزەپ بىرلە بۇرۇن مۇدھىش زامانغا تىغ ئۇرۇپ،
قان كېچىپ ھۆرلۈك ئۈچۈن جەڭگاھتا تۇتقان تۇغ ـ ئەلەم.

ئاقلىدىڭ ئەلنىڭ ئۈمىدىن، كۆيلىرىڭ ياڭرار ئەبەد،
ئۇ ئەسىردىن بۇ ئەسىرگە توختىماي ھېچ دەممۇ دەم.

قالدى ئالەم مۇڭلىنىپ، ئەزگەچ جۇدالىق باغرىنى،
ۋاي ئېسىت! ئاھ ئەلۋىدا ئۇستازىمىز ساھىب قەلەم!!

ئالىم ياۋا

سۆيگۈ مېلودىيىسى

كۆزلىرىڭدە...

كۆزلىرىڭدە سۆيگۈ بار، كۆزلىرىڭدە مۇھەببەت،
سۆيگۈ دېگەن ھاياتلىق، ھاياتلىقنى كىم سۆيمەس.
زىننىقىڭدا مىڭ قۇياش، ئۈنىڭدا مىڭ لاتاپەت،
قۇياش دېگەن بەختتۇر ئۇنىڭغا كىم ئىنتىلمەس.

كۆزلىرىڭدە شېئىر بار، كۆزلىرىڭدە لىرىكا،
شېئىر دېگەن يۈرەكنىڭ ناخشىسىدۇر رىتىملىق.
كىم ئىنتىلمەس شۇ يارقىن لىرىكاڭنى ئوقۇشقا،
ھەر مىسرادىن بىر گۈزەل كۈي تارايدۇ يېقىملىق.

كۆزلىرىڭدە ئاتەش بار، كۆزلىرىڭدە ئوت ـ يالقۇن،
ئوت ـ ئاتەشنىڭ ئىلكىدە چوغلىنىمەن ـ كۆيىمەن.
نىگاھلىرىڭ قوزغايدۇ، يۈرىكىمدە كۈي ـ شاۋقۇن،
سۆيگۈ ۋىسال، بەخت بار كۆزلىرىڭنى سۆيىمەن.

قوش تىرناق ئىچىگە ئېلىنغانلىرى مەرھۇم تۇردى ساماق ئەسەرلىرى.

ئېھ، تورغىيىم تۆكمە يېشىڭنى

چۈشلىرىمدە ھىجران ۋە ۋىسال
يۈرەر دىلغا تەشۋىشلەر سېلىپ.
ئىزلىرىمنى سوراپ شوخ شامال،
دەرپەردەڭگە ئۇرۇلار كېلىپ.

ئاي مۆكۈنگەن كېچىك ھوجراڭدا،
خىيال سۈرۈپ ياتقىنىڭدا جىم.
بىرى كېلەر ئاستا ھويلاڭغا،
بىلەلەمسەن ئېيتقىنا ئۇ كىم!؟

كىرپىكلىرىڭ بېزەك ئۇيقۇغا،
مىڭ جاپادا بولغاندا ئەسىر.
ئۇ، كۆمۈلۈپ ھالسىز تۇيغۇغا،
سۆيگۈسىدە ياسايدۇ قەسىر.

«تىرىق» قىلغان ئاشۇ ئاۋازدىن،
باش كۆتەرسەڭ ئۇيقۇدىن چۆچۈپ.
بىر سايىنىڭ پەردەڭ ئالدىدىن،
ئۆتكىنىنى قالىسەن كۆرۈپ.

بوسۇغاڭدىن باشلانغان ناخشا،
ئاڭلىيالماس بولۇپ قالغىچە.
دېرىزەڭگە يۆلىنىپ ئاستا،
مۈڭلىنىسەن سۈبھى تاڭغىچە.

ناخشا كېتەر مەھەللەڭدىن ئۇزاپ،
كۈيلىرىگە يۈرىكىڭ چېتىپ.
تېپىشالدىڭ ئەمدى بىر ئازاب،
خىيالىڭدىن شۇ ناخشا كېچىپ،

بىرى كېلەر چىغىر يول بىلەن،
ئاچچىق - ئاچچىق كۈيلەر ياڭرىتىپ.
شۇمىكىنە مۇھەببەت دېگەن،
بىر مىسكىنىنى يۈرەر سايرىتىپ.

گۆكۈم پەيتى ئەپكىشىڭ ئېلىپ،
ماڭغىنىڭدا كۆل بويى تامان.
يۈرىكىڭگە تەشۋىشلەر سېلىپ،
ناخشا ئېيتار بىرى شۇ ھامان.

سەن بىلمەيسەن تالاي كېچىلەر،
ناخشا ئېيتىپ يۈرگەن كىشىنى.
بەلكىم ئاشۇ يۈرىكىڭ بىلەر،
كېچىلىرى كۆرگەن چۈشىنى.

بىلەلمىدىڭ قايسى ناخشا ئۇ،
بىلىش ساڭا بولمىدى نېسىپ.
دېرىزەڭنى چەككەن كىمدۇ ئۇ،
يۈرەر نېچۈن چۈشۈڭگە كىرىپ؟

يۈرەك تىنۋىشى

1

قاغجىرىغان دەردلىك قەلبىمگە،
بەك ئوخشايسەن شاختىكى ياپراق.
سۆزلەپ بېرەر ماڭا ھەممىنى،
قىر بېشىدا سارغايغان شىۋاق.
سەرگەردانمەن ئەي مىسكىن شامال،
قۇيمىغىنا يۈرەككە زەرداب.
ئويلاپ، ئۆتكەن كۈنلەرنى بۇدەم،
كۆز ياشلىرىم كەتتى تامچىلاپ.

2

چالغىنىمچە قومۇش نېيىمنى،
سېنى يەنە كېلىپ قالار دەپ.
يىلان باغرى چىغىر يول بىلەن،
بوسۇغاڭغا بارغانتىم ئىزلەپ؛
ساداسىغا مۇڭلۇق نېيىمنىڭ،
كۆز ياشلىرىڭ تۇرسا تەپچىرەپ،
تەرسا موماڭ ئاچچىقلاپ دېدى،
ئۇيقۇمىزنى بۇزدۇڭغۇ ئەجەب.

3

خالاپ قالساڭ سېدە تۈۋىنى،
كۈتۈپ تۇرسام بوينىڭنى بىلەن.
يوللىرىڭنى ئۇسسۇلغا سېلىپ،
كۈلۈمسىرەپ چىقىپ كېلەمسەن.
ئازابلارغا بۆلۈپ دۇنيانى،
قۇلىقىڭغا قىستۇرۇپ چىمەن،

نەزەر باغىنىڭ تار كوچىسىدا،
تاچانىغىچە تىنەپ يۈرەرسەن.

4

قۇچىقىمدا يىغلاپ ئولتۇرۇپ،
سۆزلەپ بەردى ماڭا تورغىيىم.
بىز ،،ۋىڭداشقان سىدە تۈۋىدە،
سۆيگۈمىزگە باشلاپسەن گۆگۈم.
قۇياش ئەتە قاياقتىن چىقار،
يۈرىكىمنى پىۋىدا يۇدۇم.
كۈلۈپ سۆيۈش، يىغلاپ ئايرىلىش،
ئاھ! كىملەردىن قالغاندۇ ئۇدۇم.

5

ئەتە قانداق بولىدىغاندۇ؟
بىر نېمە دەپ بولماس ھاياتقا.
سەۋرى قىلسا قۇياش بىلەن ئاي،
يېتەر ئىمىش بىر كۈن مۇرادقا.
قالارمۇ ئاھ، مومام ئەنسىزەپ،
دەرد تۆككىلى كەتسەم بۇلاققا؟
ئادەم دېگەن چىداملىق، ئاخىر —
ئۆلۈپ كەتمەس، ھەسرەت - پىراققا.

1992 - يىل. پەيزاۋات كۆللۈك.

ئەمەتجان قەييۇم

ئىككى شېئىر

دوستۇم كىتاب

قەدىرلىكىم، كۆڭلۈم سەندىدۇر،
سەن تۈزىماس خۇشپۇراق گۈلۈم.
ئەقىل، ۋىژدان، دىيانەت ھەر قۇر،
ماياكسەن ئوقۇم ھەم سولۇم.
«مۇرۇۋۋەتلىك ياشا بىر ئۆمۈر...»
سادالىرىڭ بولدى چىن ئۇدۇم.
بىلدىم ئۇلۇغ ئارماننى ھوزۇر،
چوققىلارغا تۇتاشتۇر يولۇم.
سەن تۇتقازدىڭ شەمشەرنى ئۆتكۈر،
رەزىللەرگە يوللاشقا ئۆلۈم.
خۇشامەتكۈي، ئىككى يۈزلۈك تور،
چىرمالمىدى ئاياغ ۋە قولۇم.
سەندىن ئالغاچ ئوزۇقلۇق، ماغدۇر،
قارىغايدەك يىلتىزىم، غولۇم.
كەڭ ئاسمانچە ھېكمىتى ئۇچۇر—
بېرىپ كەلدىڭ، ئىشىمدا ئۇنۇم...
يەكۈنلىرىڭ ئۆچمەس تاش مۆھۈر،
ۋولقانلارغا بەرداشلىق ھۇلۇم.
دوستۇم كىتاب ھاياتتا كۈزۈر،
ئېشىپ بارار مەڭگۈلۈك رولۇم.

يوقالغان ئابروي

سېنى ئىزدەپ ياماشتىم تۆرگە،
ھامان پەستە كۆردۈم ئۆزۈمنى.
توسۇپ ئالدى بۇلۇت ۋە تۇمان،
يىراقلارغا تىككەن كۆزۈمنى.

غەۋۋاس بولۇپ، شۇڭغۇپ دېڭىزغا،
ئىزدىگەندەك دۇرنى، مارجاننى؛
ئىزدىدىم، بىر ئۇچراتمىدىم مەن،
قولۇمدىن قاسراق قالغاننى.

بىراۋلارنىڭ چاپىنىدىكى،
توپا - چاڭنى قاقتىم ئاۋايلاپ.
كۆچۈپ توپا يۈزۈمگە قالدىم،
مەدىكارغا — لايچىغا ئوخشاپ.

نەچچە مەرتە چاي بەردىم يۇرتقا،
قەستەمدە ئالىي نەسەبىم.
مەدەت بولماي خېنىش - ئەقرىبالار،
ئۆرلەپ باردى تۇتقاق - ئەسەبىم...

«نەگە قاچتىڭ ئابروي - ئىناۋەت،
ئەجەب ماڭا توختىمدىڭ قىممەت!؟»
سادا كەلدى: مەن يېقىن، ئەرزان،
بولسا كىمدە غەرەزسىز ھىممەت...»

جېلىل ھوشۇر

ئىككى شېئىر

ئۇنىڭ قۇدرەت كۈچىدىن...

قول ئۇزاتسام كىتابقا ، دېمە مېنى قەلەندەر!
ئۇ، ئىشقىدا ئۆرتەنگەن گويا مەن بىر سەمەندەر،
يەردىن كۆككە تاشلانسام، ئۇنى ئىزدەپ جان ئاتاپ،
چاۋاك چېلىپ ھەتتاكى يۇلتۇزلارمۇ يول بېرەر.
نادان كەلدۈق تۇمەن يىل، ئىزدەپ ئالتۇن، كۈمۈش-زەر
زەر ئەسلىنى بىلمىگەچ كەتتى ئۆمۈر، كەتتى تەر.
گۈزەل بىلدىم، زەر بىلدىم كىتاب بېتى ھەر قۇرنى،
قۇچاقلايمەن مەڭگۈلۈك، سۆيگۈم مېنىڭ ئۇ دىلبەر.
يىغسا ئالتۇن ـ كۈمۈشنى ھاماقەتتۇر دېمەيمەن،
تۇرمۇشلىرى گۈل بولۇپ ئەر ئۆمرىگە ئۇ يېتەر.
لېكىن كىتاب ــ بىلىمدۇر، ئۇ بايلىققا ھېچ يەتمەس،
ئۇنىڭ قۇدرەت كۈچىدىن ئەل كۆكىرەر، يەر تەۋرەر.

ۋاپا ئىزدەپ ئۆتكەيمىز

بۇ جاھانغا كۆز ئاچتى ۋاپا بىلەن ھەر ئىنسان،
ئېيتقان ناخشا، سازىمىز ۋاپا بىلەن باشلىنار.
ۋاپا ئىزدەپ ھەر جايدا ئەزىز جاندىن كەچكەن بىز،
ۋاپاسىزلىق ئاخىرى، داشقاللاردەك تاشلىنار.
ۋاپا بىلەن يۈرەكنىڭ گۈزەل بېغى سۈئىچەر،
ۋاپا ئىزدەپ يۈرۈيدۇ ئىنسانلارنىڭ كۆز نۇرى.
ئۇزىتىلار ھەر كىشى ، مۇھەببەتلىك ياش بىلەن،
«ۋاپا» زىكرى قىلىنار ئاخىرەتنىڭ سۆزلىرى.
كاككۇك سايرار ئارامسىز ۋاپا ئىزدەپ جۈپتىدىن،
تاتلىق شۇڭا مۇھەببەت ۋاپا بولغاچ يىلتىزى.
ۋاپا بىلەن بۇ ھايات شۇنداق تاتلىق، مەنىلىك،
ۋاپادار ھەر ئىنساندۇر ـــ يورۇق ئۈپۈق يۇلتۇزى!
ۋاپا ـــ بېرەر يۈرەككە، باھار كەبى ئىللىقلىق،
قاچان قوللار سۆيۈنگەن قان شورىغان تىكەندىن؟
مېھرىڭ بىلەن قارىساڭ بېشىم كۆكتە دىلبىرىم،
ئارتۇق بولماس خۇشاللىق بىر ـ بىرىنى سۆيگەندىن.

ۋاپا بىلەن سۆيگۈنى غەۋۋاس كەبى ئىزدەيمەن،
ۋاپا بىلەن تۇغۇلدۇم، ۋاپا بىلەن كۆلگەيمەن.
ۋاپا بېرەر دىللارغا مەڭگۈ سۇلماس گۈزەللىك،
ۋاپا بىلەن يول يۈرۈپ، ۋاپا ئىزدەپ ئۆلگەيمەن.

يۈسۈپئېلى قۇربان

ئىككى شېئىر

پاك بولاي دېسەڭ

كۆڭلۈم گويا كەڭ دېڭىز دېسەم،
چۆمۈلمەكچى بولۇپ يۈرۈپسەن.
داۋالغۇتۇپ، دولقۇنلىرىغا
كۆمۈلمەكچى بولۇپ يۈرۈسەن.

پاك بولۇشنى ئويلىساڭ ئەگەر،
دېڭىز ئەمەس، تۇپراققا كۆمۈل.
ئىنسان سىياق قايتا تۇغۇلغىن،
پەقەت شۇ چاغ پاك بولۇر ئۆمۈر.

ئالمىچى قىز

ئالدىم شېرىن جانانە ئالما،
رەستىدىكى ئالمىچى قىزدىن.
قىيا بېقىپ ئۇزاتتى قىزچاق،
كېتىپ قالدىم قايرىلىپ تېزدىن.

شۇنىڭدىن بېرى يوقالدى ئېسىم،
يۈرىكىم شۇ رەستىدە قاپتۇ.
مەنغۇ ئالما ئاپتىمەن، بىراق،
ئالمىچى قىز كۆڭلۈمنى ئاپتۇ.

يالقۇن ئۆمەر

ئىككى شېئىر

باھار ۋە ...

كىشىلەر باھارغا تەشنا ھەر نەپەس،
پەسلىنىڭ سەرخىلى، گۈزەل چېغى دەپ.
شائىرمۇ ئۇنىڭدىن ئالىدۇ ھەۋەس،
تەپەككۇر قۇشلىرى ساماغا ئۆرلەپ.

ئەپسۇسكى قەلبىمدە باھارغا ھېچۋاق
ئورۇن يوق، ئۇنى مەن كەتكەن ئۇنتۇلۇپ.
قانداقمۇ ئەيلىگەي دىلىمنى خۇشۋاق،
ۋۇجۇدۇم باھاردا مۇزلىغان تۇرۇپ.

چۈنكى، گۈل ئېچىلغان باھار پەسلىدە،
يار مېنىڭ قەلبىمگە داغلارنى سالغان.
غۇرۇرۇم ئۆرتىنىپ ھىجران ۋەسلىدە،
ياش جىسمىم مۇڭ-ھەسرەت ئىلكىدە قالغان.

ھەر باھار كەلسە گەر يىللارنى ئاتلاپ،
ھەسرەتلىك كەچمىشتىن يۈرەك ئېزىلەر.
شۈڭلاشقا قايغۇسىز قىش پەسلى شۇ تاپ،
قەلبىمدە باھاردىن ئىللىق سېزىلەر.

سۆيۈشەيلى تاڭ قالدۇرۇپ ئالەمنى

سۆيگۈ شېرنە، سۆيگۈ لەزىز، مۇقەددەس،
سۆيگۈ دېگەن ياشنىتىدۇ ئادەمنى.
كەل نىگارىم قۇچاقلىشىپ شۇئان بىز،
سۆيۈشەيلى تاڭ قالدۇرۇپ ئالەمنى.

كەل نىگارىم سۆيۈشەيلى بىز راسا،
ھەسەتخورلار چىدالماستىن قان يۇتسۇن.
ئاشىق دىللار سۆيگۈمىزنى قۇتلۇقلاپ،
شەنىمىزگە ئاتاپ نەزمە - كۈي پۈتسۇن.

سۆيۈشەيلى، سۆيگۈمىزنىڭ تەپتىدىن،
ئىللىقلىققا چۆمۈلسۇن بۇ كەڭ جاھان.
زوق ئىلكىدە تولۋالايلى شاد ناخشىنى،
قىلىپ ئەلگە بەختىمىزنى نامايان.

بۇ ساندىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى: **ئۇچقۇنجان ئۆمەر**
ئەركىن ئەبەيدۇللا

ئابدۇرېھىم سابىت

ھايات توغرىسىدىكى لىرىكىلىق ئويلار

— تۇرسۇن نىيازنىڭ ھاياتى ۋە ئىجادىي پائالىيىتى ھەققىدە

ئەدىبنىڭ بۇرچى — ھاياتنى كۆزىتىش، تەھلىل قىلىش، ئىنسان ھاياتىدىكى تېپىك ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان ئەڭ ماھىيەتلىك مەسىلىلەرنى تاللىۋېلىپ، ئۇنى لىرىك ھېسسىياتنىڭ كۈچى بىلەن پىششىقلاپ ئىشلەپ، كىشىلەرگە تەقدىم قىلىش ئارقىلىق كىشىلەرنى ھاياتنىڭ قانۇنىيىتىنى چۈشىنىش، ئىگىلەشكە يېتەكلەپ، ئۆز ھاياتىنى مەنىلىك ئۆتكۈزۈشكە دالالەت قىلىشتىن ئىبارەت.

شائىر، ئەدىب، ژۇرنالىست تۇرسۇن نىياز ئازغىنا كەم ئوتتۇز بەش يىللىق ئۆمرىنى كىشىلىك ھاياتنى تەتقىق قىلىشقا بېغىشلاپ، زور چىدام، غەيرەت، جاسارەت بىلەن ئىشلەپ، ئىجتىھات بىلەن ھايات توغرىسىدا نۇرغۇن تەسىرلىك لىرىكىلارنى ئىجاد قىلىپ، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا مۇناسىپ تۆھپە قوشقان تالانتلىق ئەدىبلەرنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ.

تۇرسۇن نىياز 1941 - يىلى قەشقەر پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ غولتوغراق يېزىسىدا دېھقان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. تۇرسۇن نىيازنىڭ كىندىك قېنى تۆكۈلگەن ئانا دىيار — غولتوغراق يېزىسى — پەيزاۋات ناھىيىسىنىڭ شەرقىي شىمالىغا، ناھىيە بازىرىدىن 70 كىلومېتىر يىراقلىقتا جايلاشقان ئەڭ يىراق، خىلۋەت يېزىلارنىڭ بىرى بولۇپ، ئۇنىڭ بالىلىق، ئۆسمۈرلۈك چاغلىرى ئەنە شۇ خىلۋەت ماكاندا ئانا تەبىئەت بەخش ئەتكەن ساپ ھاۋادىن ئەركىن نەپەس ئېلىپ، چۆل گۈللىرى — قىزىل يۇلغۇن، كۆك يانتاق چېچەكلىرىدىن ھوزۇرلىنىپ، چۆل قۇشلىرى — تورغاي، تومۇچۇقلارنىڭ مۇڭلۇق سايراشلىرىغا مەپتۇن ھەم سىرداش بولۇپ ئۆتتى. كەلگۈسىدىكى شائىرنىڭ مەرھۇم ئاتا - ئانىسى مەكتەپ يۈزى كۆرمىگەن ساۋاتسىز كىشىلەردىن بولسىمۇ، ئەمما ئۇلار يۇرت ئىچىدە ئىلىم - مەرىپەتنى قەدىرلەيدىغان ئالىيجاناب خىسلەتكە ئىگە ئاقكۆڭۈل، سەمىمىي، پەزىلەتلىك كىشىلەردىن بولغاچقا، ئۆز ئوغلىنىڭ تەربىيىلىنىشىگە، مەكتەپتە ئوقۇپ كەلگۈسىدە ياراملىق كىشىلەردىن بولۇپ چىقىشىغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلدى. ئوغلى باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 3- سىنىپ بوسۇغىسىغا قەدەم قويۇشى بىلەنلا ئۇنىڭ تىرىشچانلىقى، ئەلا نەتىجىسىدىن مەمنۇن بولغان ئاتىسى نىياز ئاخۇن ئارىلىقنى يىراق كۆرمەي، ناھىيە بازىرىغا ئاتايىتەن بېرىپ، شىنخۇا كىتابخانىسىدىن

ئۇنىڭ دەرستىن سىرتقى ۋاقىتلاردىن پايدىلىنىپ ئوقۇشى ئۈچۈن ھەر خىل ئەدەبىي كىتابلارنى ئەكىلىپ بەردى.

شائىرنىڭ ئانىسى نىساخان ئاچا ئاقكۆڭۈل، سەممىي، خۇشچاقچاق، ئىشچان ئايال ئىدى. ئۇ، ئەل ئىچىدە تارالغان ناخشىلارنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئېيتىشنى بىلەتتى. بىر قانچە يۈز كۇپلېت غەزەل - بېيىتلارنى، خەلق داستانلىرىنى يادقا ئوقۇيالايتتى، شائىر ئانىسىنىڭ شۇ چاغلاردىكى كۆز پەسلىنىڭ سۈتتەك ئايدىڭ كېچىلىرىدە چاق ئىگىرىپ، قوناق سويۇپ ئولتۇرۇپ تۈننى تاڭغا ئۇلىغان ھالدا ئېيتىپ چىقىدىغان، قات - قېتىدىن مۇڭ، پىغان ئۆرلەپ تۇرىدىغان يېقىملىق خەلق ناخشىلىرىدىن 300 كۇپلېتتىن ئارتۇقىنى يادلىۋالغان، قىشنىڭ ئۇزۇن تۈنلىرىدە ئېيتىپ بەرگەن «چىن تۆمۈر باتۇر»، «غېرىب - سەنەم»، «تاھىر - زۆھرا»، «بوز يىگىت»، «سېيىت نوچى» قاتارلىق چۆچەك - داستانلارنى زېھنىگە ئېلىۋالغانىدى.

«مېنىڭ شېئىر ئىجادىيىتىمگە قىزىقىشىمغا ۋە ئۇنىڭغا چوڭقۇر مۇھەببەت باغلىشىمغا بىردىنبىر سەۋەب بولغان مەنبە، — دەيدۇ شائىر ئۆزىنىڭ بىر ئەسلىمىسىدە، — ئانامنىڭ سائەتلەپ ئېيتسىمۇ تۈگىمەيدىغان، قات - قېتىدىن مۇڭ، پىغان ئۆرلەپ تۇرىدىغان يېقىملىق خەلق ناخشىلىرىدىن ئىبارەت. مەن كىچىكىمدە ئاڭلىغان بۇ ناخشىلارنى ۋە ئۇنىڭ تېكىستلىرىنى ئانام ئۆلۈپ كەتكەن 20 يىلدىن كېيىنمۇ ئۇنتۇپ كەتكىنىم يوق، چۈنكى ئۇنىڭ ماڭا تەۋرۈك قالدۇرۇپ كەتكەن 300 كۇپلېتتەك غەزەل ۋە بېيىتلىرى ھازىرمۇ خاتىرەمدە ساقلىنىپ تۇرۇپتۇ».

تۇرسۇن ئىميازنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەت ئىشلىرىغا بولغان قىزىقىشى ۋە ئىشتىياقى ئوتتۇرا مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇشقا باشلىغاندىن كېيىن تېخىمۇ كۈچەيدى. ئۇ، ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ دەرس ئىچى ۋە دەرستىن سىرتقى بوش ۋاقىتلىرىدىن پايدىلىنىپ يېتەكلىشى ئارقىسىدا مەشھۇر رۇس يازغۇچى، شائىرلىرىدىن پۇشكىن، لېرمونتوۋ، تورگېنوۋ، چېخوۋلارنىڭ ھاياتى، ئىجادىي پائالىيەتلىرى بىلەن، ئۇيغۇر، ئۆزبېك، تاتار، تاجىك، قازاق يازغۇچى - شائىرلىرىدىن ئۆمەر مۇھەممىدى، لۇتپۇللا مۇتەللىپ، تېيىپجان ئېلىيېۋ، ئايبېك، غاپۇر غولام، خەممەت ئالىمجان، زۇلپىيە، سەدىرىدىن ئەينى، ئابدۇللا توقاي، ئاباي، مۇختەر ئەۋىزوۋلارنىڭ ھاياتى، ئىجادىي پائالىيەتلىرى بىلەن تونۇشتى. بۇنىڭ ئىچىدە بولۇپمۇ تاتار شائىرى ئابدۇللا توقاي بىلەن ئۇيغۇر شائىرى لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ تولۇپ-تاشقان چوڭقۇر ھېسسىيات، جۇشقۇن ئىنقىلابىي روھ بىلەن سۇغىرىلغان جەڭگىۋار شېئىرلىرى ئۇنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتىگە زور تەسىر كۆرسەتتى.

شائىر ل. مۇتەللىپ شېئىرلىرىنىڭ ئۆز ئىجادىيىتىگە بولغان تەسىرى توغرىسىدا «لۇتۇن خاتىرىسىگە» ناملىق شېئىرىدا:

«ئەقلىم كىرىپ توققۇز ياشقا كىرگەن چېغىم،
لۇتۇن، سېنىڭ نامىڭ بىلەن تونۇشقانتىم.
ئوقۇپ يارقىن گاڭ ناخشاڭنى كىتابلاردىن،
دوستلار بىلەن مەنمۇ قوشاق قېتىشقانتىم.

دەپ يازسا، «مەپتۇن»، «ھەسرەت» قاتارلىق شېئىرلىرىنىڭ ئابدۇللا توقايىنىڭ «جانان»، «بولمىسا» قاتارلىق غەزەللىرىنىڭ تەسىرىدە يېزىلغانلىقىنى ئەسلەيدۇ.

1957 - يىلى 9 - ئاي ئۇنىڭ ھاياتىدىكى ئەڭ ئۇنتۇلغۇسىز خۇشاللىق يىل، ئايلارنىڭ بىرى بولدى. بۇ يىل، بۇ ئاي،كۈنلەردە ئۇنىڭ ئۇزۇندىن بۇيان ئارزۇقىلىپ كېلىۋاتقان مۇكەممەل بىر ئەدەبىيات تەربىيىسى كۆرۈش ئۈمىدى ئىشقا ئېشىپ، سابىق شىنجاڭ ئىنىستىتۇتىنىڭ تىل - ئەدەبىيات فاكولتېتىغا ئوقۇشقا قوبۇل قىلىندى. ئۇ بۇ مەكتەپتە ئۈچ يىل ئوقۇش جەريانىدا بىر تەرەپتىن ئەدەبىيات توغرىسىدىكى نەزەرىيىۋى بىلىملەرنى، جۇڭگونىڭ ۋە چەت ئەلنىڭ قەدىمكى، يېقىنقى زامان ئەدەبىيات تارىخىنى، ئۆز ئانا تىلىنىڭ گراممatikىلىق قائىدە - قانۇنلىرىنى تىرىشىپ ئۆگىنىپ، تىل ۋە ئەدەبىيات توغرىسىدا بىر قەدەر مۇكەممەل بىلىم ۋە چۈشەنچە ھاسىل قىلغان بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن پۈتۈن شىنجاڭنىڭ سىياسىي، ئىقتىسادىي، مەدەنىيەت مەركىزى ھېسابلانغان ئۈرۈمچى ۋە شىنجاڭ ئىنىستىتۇتىنىڭ ئىجتىمائىي مۇھىتى شائىرنى ئەدەبىي ھايات بوسۇغىسىغا قەدەم قويۇشقا تېخىمۇ كۆپ ئىمكانىيەت، شارائىت بىلەن تەمىنلىدى. ئۇ، مەكتەپ ھاياتىدا ئۇيغۇر تىلىدا نەشر قىلىنغان نۇرغۇن ئەدەبىي كىتاب، ژۇرناللارنى كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولغاندىن تاشقىرى، شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتىدىكى بىر قىسىم يازغۇچى- شائىرلار بىلەن، شۇنداقلا ئۆزى بىلەن بىر فاكولتېتتا ئوقۇۋاتقان، قولىغا قەلەم ئېلىپ يېزىقچىلىقنى باشلىۋەتكەن ياش ئىجادكارلار ۋە ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرى بىلەن تونۇشۇپ ھەمدە ئىجادىي ھەمكارلىقتا بولۇپ، ئوتتۇرا مەكتەپ ھاياتىدا يېزىشقا باشلىغان شېئىرىي مەشىقلىرى ئاساسىدا بىر قىسىم ياخشى شېئىرلارنى يېزىپ چىقتى. ئۇنىڭ «قەھرىمانلار قەبرىنى يادلاپ» ناملىق تۇنجى شېئىرى 1958 - يىلى 4 - ئايدا «شىنجاڭ نېفىتچىلىرى» گېزىتىدە ئېلان قىلىندى.

ئۇ ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن شىنجاڭ خەلق رادىئو ئىستانسىسىغا خىزمەتكە تەقسىم قىلىنىپ ئۇ جايدا بىر مەزگىل ئىشلىدى. 1961 - يىلى ئۆز يۇرتى پەيزاۋات ناھىيىسىگە ئالمىشىپ، 4 - ئوتتۇرا مەكتەپتە تىل ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى بولدى. 1966 - يىلى خىزمەت ئېھتىياجى بىلەن «قەشقەر گېزىتى» ئىدارىسىغا يۆتكىلىپ كېلىپ، مۇخبىر ۋە مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىدى. بۇ 20 يىللىق ھايات شائىرنى ئىلگىرىكىگە قارىغاندا تېخىمۇ ياخشىراق ئەدەبىي مۇھىت ۋە ئىجادىيەت شارائىتى بىلەن تەمىن ئەتكەچكە، ئۇ بۇ يىللاردا بىر تۈركۈم ياخشى شېئىرلارنى ۋە ھېكايىلەرنى يېزىشقا مۇۋەپپەت بولدى.

1984 - يىلى، ئۇ «قەشقەر گېزىتى» ئىدارىسىدىن «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرلىكىگە ئالماشتى. بۇ ئىش ئۇنىڭ ئەدەبىي ھاياتىدا مۇھىم بۇرۇلۇش ھاسىل قىلدى. ئىلگىرىكىگە قارىغاندا تېخىمۇ ياخشى ئىجادىيەت شارائىتىغا ئېرىشكەن شائىر بۇ يىللاردا ئاز بولمىغان ياخشى ئەسەرلەرنى ئېلان قىلدى. ئۇنىڭ بۇ ئەسەرلىرى 1987 - يىلى، 1989 - يىلى ھەر قايسى نەشرىيات ئورۇنلىرى تەرىپىدىن «ئاچا - سىڭىل» (مەمتىلى زۇنۇن بىلەن بىرلىكتە)، «ئۇزۇن سەپەر ناخشى-

لىرى»، «سۇدىن چىققان پەرىزات» دېگەن ماۋزۇلار ئاستىدا توپلام بولۇپ نەشىر قىلىندى. ئۇنىڭدىن تاشقىرى شائىرنىڭ بىر قىسىم شېئىر، ھېكايە، مەسەللىرى «كۆكلەم جىلۋىسى»، «توي تەنتەنىسى»، «قۇتلۇق ئىز»، «ياپراقتىكى نەقىشلەر»، «سۇزۇك بۇلاق»، «قەشقەر ناۋاسى»، «تۇمەن دەرياسى»، «تىيانشاندا باھار»، «يېشىل ۋادا»، «سالام يۇلتۇزلار»، «سادا»، «مۇھەببەت لىرىكىلىرى»، «شېرىن چۈشتىكى قارا كۆلەڭگۈ»، «ئەگرى شاخنىڭ تەقدىرى»، «ئۇيغۇر بالىلار ئەدەبىياتىدىن نەمۇنىلەر» قاتارلىق توپلاملارغا كىرگۈزۈلدى.

شائىر تۇرسۇن نىياز مۇشۇ يىللاردا «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ كاندىدات باش مۇھەررىرى ۋە تەھرىر بۆلۈم مۇدىرى، قەشقەر ۋىلايەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى بولۇش سۈپىتى بىلەن كۆپ ۋاقتى ژۇرنال خىزمىتىنى ۋە جەمئىيەت خىزمىتىنى تەشكىللەش، ھەر خىل پائالىيەتلەرنى ئۇيۇشتۇرۇش، خەلق ئاممىسىنىڭ كۈندىن - كۈنگە ئېشىۋاتقان مەنىۋى ئېھتىياجىنىڭ تەلىپىگە ئاساسەن ژۇرنالنىڭ سان - سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش يولىدا كۆپ باش قاتۇرۇپ، يېڭى سەھىپىلەر ئۈستىدە ئىزدىنىش، ژۇرنالغا كەلگەن ئەسەرلەرنى تاللاش - تەھرىرلەش، تەھرىرلەنگەن ئەسەرلەرنى تاللاش، باسما سۈپىتىنى تەكشۈرۈش قاتارلىق ئىشلار بىلەن بەنت بولۇپ ئۆتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇ:

قانچە كۈن، قانچە كېچە ئۆتتى ئۇنى مەن بىلمىدىم،
ئۇيقۇدىن كەچتىم، ئىجادىم باغىدىن گۈل ئىزدىدىم.
گۈل ئۈچۈن چەككەن جاپا يەتكۈزدى جانان ۋەسلىگە،
مەنمۇ بۇ ئىشقا غېرىبتەك ھېچ پۇشايمان قىلمىدىم.

دەپ يازغىنىدەك، ھاياتنى قەدىرلەپ، بىر مىنۇت ۋاقىتنى بوشقا ئۆتكۈزمەي، ۋاقىت ئىچىدىن ۋاقىت چىقىرىپ، چەت ئەل يازغۇچىلىرى، خەنزۇ يازغۇچىلىرى، ئۇيغۇر يازغۇچىلىرىنىڭ ياخشى يېزىلغان قىسقا ھېكايىلىرىدىن تاللاپ «100 ھېكايە» دېگەن كىتابنى؛ ھازىرقى زامان ئۇيغۇر يازغۇچى - شائىرلىرىنىڭ ئىجادىيەت ئادەتلىرىنى توپلەپ «قىزىقارلىق ئىجادىيەت ئادەتلىرى» دېگەن مەخسۇس توپلامنى؛ يېقىنقى زامان ئۇيغۇر شائىرلىرىنىڭ قىسقىچە تەرجىمھالى ۋە شېئىرلىرىنى تاللاپ «سامان يولى» ناملىق مەخسۇس توپلامنى (باشقىلار بىلەن بىرلىكتە)؛ مەشھۇر تارىخىي شەخسلىرىمىز ھەققىدىكى ئەسلىمىلەرنى توپلاپ «ئەسلىمىلەر» قاتارلىق كىتابلارنى تۈزۈپ نەشىر قىلدۇرۇپ، مول ھوسۇللۇق ئەدىبلىرىمىزدىن بىرى بولۇپ قالدى.

بىز تۇرسۇن نىيازنىڭ ئىجادىيىتىگە نەزەر سالىدىغان بولساق، ئۇنىڭ ئىجادىيەت تېمىسىنىڭ كەڭ دائىرىلىك ئىكەنلىكىنى، مەزمۇنىنىڭ چوڭقۇرلۇقىنى، پىكرىنىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى دەرھال ھېس قىلالايمىز. شائىر تۇرمۇشنىڭ ھەممە ساھەسىنى نەزەردىن ساقىت قىلماي، ناھايىتى ئەتراپلىق كۆزەتكەن ۋە چوڭقۇر مۇلاھىزە قىلغانلىقتىن، كىشىلىك تۇرمۇش ھادىسىلىرى ئىچىدىكى ئەھمىيەتلىك، ماھىيەتلىك تەرەپلە-

رىنى ماھىرلىق بىلەن تاللىۋېلىش ئارقىلىق ئۆز ئەسەرلىرىنىڭ تېمىسىنى كەڭ دائىرىلىككە ئىگە قىلالىغان.

تۇرسۇن ئىياز ئىجادىيىتىدە ھەممىدىن بۇرۇن كۆزگە چېلىقىدىغان تېما - ۋەتەنپەرۋەرلىك تۇيغۇسىدۇر.

«ۋەتەن — شائىرغا تۆرەلگەندە جىسمىغا جان، تۇغۇلغاندا يېيىشكە نان، ئۆلگەندە قويىدىن بىر كىشىلىك جاي بەرگەن» لىكى ئۈچۈن، شائىر ۋەتەننى ھەممىدىن ئەلا، مۇقەددەس، ۋەتەن مۇھەببىتىنى ھەممىدىن ئۈستۈن بىلىپ، ۋەتەن ئۈچۈن ھەممىدىن، ھەتتا جاندىن ۋاز كېچىشكە رازى بولىدۇ. ۋەتەننىڭ شەپقىتىگە جاۋاب قايتۇرۇش - ئۇنىڭ ئەجرىنى ئاقلاش ئۈچۈن بىر ئۆمۈر ۋەتەنگە سادىق بولۇپ، ئۆز مېھنەت تېرى ئارقىلىق ئۇنى گۈللەتمەكچى بولىدۇ. ۋەتەننىڭ بەختى — «مېنىڭ ئۆز بەختىم»، ۋەتەننىڭ غەم - خۇشاللىقى «مېنىڭ ئۆز غەم - خۇشاللىقىم» دەپ قارىغاچقا، كېرەك بولىدىكەن ۋەتەننىڭ بەخت‑سائادىتى، ئىززەت - ھۆرمىتى ئۈچۈن جېنىنى قۇربان قىلىشقا ئىرادە باغلايدۇ.

شائىرنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك تۇيغۇسى ئالدى بىلەن ئۆز يۇرتىغا بولغان مېھرى - مۇھەببىتىدە كونكرېت گەۋدىلەنگەن بولۇپ، ئۇ بۇ ھېسسىياتىنى «يۇرتۇڭ چۆل ئىكەن» دەپ ئۆز مۇھەببىتىدىن ۋاز كەچكەن بىۋاپا يارىنىڭ يازغان خېتىگە بەرگەن جاۋابى ئارقىلىق مۇنداق ئىپادىلەيدۇ:

چۆل ئەمەس، مەن ئۈچۈن تۇغۇلغان بۇ يۇرت،
كۆرۈنەر تۆت پەسلى ئوخشاش چىمەنلىك.
كۆكسىدە ئېچىلغان كۆك يانتاق گۈلى،
ئەڭ ئېسىل رەيھاندىن ئەلا - قەدىرلىك.

....

شۇ سەۋەب بۇ يۇرتنى سۆيىمەن جاندىن،
ئۇنىڭچىكە گىياھى قىپقىزىل قاندىن.
سەنمۇ ئەل - ۋەتەننى سۆيسەڭ مېنىڭدەك،
يۇرتۇمنىڭ قەدرىگە يېتىسەن ئاندىن.

شائىر «مەن ئۈچۈن قەدىرلىك تۇغۇلغان سەھرا» ناملىق شېئىرىدا بۇ ھېسسىياتىنى تېخىمۇ گەۋدىلەندۈرۈپ:

يۇرتقا پاك ئەقىدەم ئۆزگەرمەس زىنھار،
جان مۇلكۇم تېنىمدىن بولسىمۇ جۇدا.
«سەھرايى قىيامەت» دېگەن قايسى زات،
ئەسلىنى ئۇنۇتقانىكەن ئۇ دانا.
مەن سەھرا بالىسى، سەھرادا ئۆسكەن،
مەن ئۈچۈن گۈل ماكان تۇغۇلغان سەھرا.

دەپ يېزىپ، ئۆزىنىڭ «سەھرالىق» بولغانلىقى بىلەن پەخىرلىنىدۇ.

مېھنەت — ئىنسان ھاياتىنىڭ مەنبەئى، ئىنسان پائالىيىتىنىڭ ئاساسى. مېھنەتسىز ئىنسان، مېھنەتسىز دۇنيا بولمايدۇ. شائىر تۇرسۇن نىيازنىڭ كۈندىلىك پائالىيىتى مېھنەت بىلەن زىچ باغلانغانلىقى ئۈچۈن، ئۆز ئىجادىيىتىنىڭ بىر قىسمىنى مېھنەتنى ۋە مېھنەتكەشلەرنى ئۇلۇغلاشقا قاراتقان.

مېھنەت ۋە مېھنەتكەشلەرنى ئۇلۇغلاش ئۇيغۇر ئەدەبىياتىمىزدا تارىختىن بۇيان داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان ئەنئەنىۋى تېمىلاردىن بىرى بولسىمۇ، ئەمما بۇ تېما دەۋر چەكلىمىسى تۈپەيلىدىن دېھقانلارنى، قول ھۈنەرۋەنلەرنى مەدھىيىلەش ۋە ئۇلارنىڭ جاپا - مۇشەققەتلىك مېھنىتىنى ئۇلۇغلاشتىن يىراقلاپ كېتەلمىگەن. بىراق شائىر تۇرسۇن نىياز بۇ تېمىنى دەۋر تەرەققىياتىغا ماسلاشتۇرغان ئاساستا، مېھنەتنىڭ ھەر بىر تۈرىنى، مېھنەتكەشلەرنىڭ ھەر قايسى قاتلاملىرىغىچە كېڭەيتىپ، يېڭى مەزمۇنغا ئىگە قىلغان. بىز شائىرنىڭ قەلىمىدىن يالغۇز دېھقان ئوغۇل - قىزلىرىنىڭلا ئەمەس، بەلكى توقۇمىچىلىق ئىشچىلىرىنىڭ، نابورچىكلارنىڭ، دوپپىچى، كەشتىچى قىزلارنىڭ، نېفىت بۇرغىلىغۇچىلىرىنىڭ ھەتتا مېھنەتكەشلەرنىڭ ئەڭ ئاۋانگارت قىسمى بولغان پەن-تېخنىكا خادىملىرى ۋە زىيالىيلىرىنىڭ ئوبرازىنى، ئۇلارنىڭ جاپا - مۇشەققەتكە چىداپ تىرىشىپ ئىشلەپ، ئىنسانىيەتكە تەقدىم قىلىۋاتقان ئۇلۇغ مېھنەت تۆھپىسىنىڭ يارقىن كارتىنىسىنى ناھايىتى ئېنىق كۆرەلەيمىز:

شېئىر چىقماس شاتۇتىدەك شائىردىن،
ھېسابلاشسا يازماي تۇرۇپ جان بىلەن.
شېئىر دېمەك — ۋىجدان دېمەك، جان دېمەك،
شېئىر ئۆلمەس يازغاندىلا قان بىلەن.

مانا بۇ شائىر قەلىمىدىن چىققان شېئىر ئىجادىيىتى مېھنىتىنىڭ يارقىن كارتىنىسى بولغان بولسا، تۆۋەندىكىسى شائىرنىڭ ئەقلىي ئەمگەكچىلەرگە بولغان ھۆرمىتىنىڭ يۈكسەك نامايەندىسىدۇر:

يېشىم يەتتىگە يەتكەندە ئۆگەندىم «ئا» بىلەن «ب» نى،
تىلىم چىقتى يەنە بىر رەت سېنىڭدىن گۈل زابان ئۇستاز.
ئىلىم - ھېكمەت، ھەقىقەتتىن يورۇتتۇڭ دىل چىراغىمنى،
ئېقىپ كىردى مېھىر - ئىشقىڭ تېنىمگە قانىسمان ئۇستاز.
كۆچۈمگە كۈچ ئاتا قىلدى پېشانەڭدىن تارالغان نۇر،
ئۇلۇغ تۆھپەڭگە قايىلدۇر جىمىكى يەر - جاھان ئۇستاز.

شائىرنىڭ مېھنەت ۋە مېھنەتكەشلەرگە بولغان بۇ خىل ھۆرمىتى، مۇھەببىتى، ئەقىدە - ئىخلاسى، مەدھىيىسىنى «ئالتۇن باشاق»، «توقۇمىچى سىڭلىمغا»، «نابورچىك قىز»، «شائىر ئۆلمەس»، «قايتىپ كەپتۇ ‹شېئىر ئىلاھى›» قاتارلىق شېئىرلىرىدىنمۇ روشەن كۆرۈۋالالايمىز.

مۇھەببەت كىشىلىك تۇرمۇشنىڭ مۇھىم بىر تەركىبىي قىسمى. ئۇ ئىنسانلار پسىخىك تۇيغۇسىدىكى ئەڭ جانلىق، ئەڭ نازۇك، ئەڭ يېقىملىق، ئەڭ گۈزەل سېزىم بولۇپ، بۇ سېزىم ئىنسانىيەت جەمئىيىتىدە باشتىن - ئاخىر مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ. شۇڭا

ئىنسانلار مۇھەببەتتىن مەڭگۈ خالى بولالمايدۇ. شائىر تۇرسۇن نىيازنىڭ «نىگارىمغا»، «مەن ۋە پەرۋانە»، «ئالما ئۈزگەندە»، «گۈل ۋە بۇلبۇل»، «ياشلىقىمدا يېزىلمىغان شېئىرلار» (چاتما شېئىر)، «ئايدىن خېجىل قىز بالا»، «يارغا گۈل تۇتقۇم كېلۇر»، «باغۋەن قىزغا»، «كۆزلىرىڭ»، «ياشلىقىمدا يېزىلمىغان غەزەللەر» (چاتما)، «يالقۇن بولۇر ۋىسال ئىشقى ھىجران بىلەن»،«تىلىمىزمىكىن دېمە قايناق سۆيگۈمنى»، «بىۋاپاغا» قاتارلىق شېئىرلىرىنى مۇھەببەت تېمىسىغا بېغىشلاپ، ئۆزىنىڭ مۇھەببەت ھەققىدىكى بەزى قاراشلىرىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ.

روھى ئىنسانىنىڭ قورۇنماي ياتقۇسى تۇپراقتىمۇ،
چىن مۇھەببەت ھىجرىدە جان بولسىمۇ تەندىن جۇدا.
سۆيگۈ جان، سۆيگۈ مۇقەددەس، بۇرچىنى تىلدا ئۇنىڭ
مىڭ قەلەم ئۇپراپ، قۇرۇپ، يازغاندىمۇ بولماس ئادا.

مانا بۇ مىسرالاردىن بىز شائىرنىڭ چىن ئىنسانىي مۇھەببەتكە بولغان چۈشەنچىسى ۋە مەدھىيىسىنى كۆرۈپ يەتسەك، تۆۋەندىكى پارچىدىن ئۇنىڭ مۇھەببەتكە قىلىنغان خىيانەت، ساداقەتسىزلىككە بولغان ئەيىبلەشلىرى ۋە نەپرەت تۇيغۇسىنى ھېس قىلالايمىز:

نىگارىم خەير - خوش بولدى، مېنى كۆپ ئەسلىمە ئەمدى،
«ياشالماس ئۇ مېنىڭسىز» دەپ، ئۆزۈڭنى بەزلىمە ئەمدى.
ۋاپاسىزلىق يېغىپ تۇرغان كۆزۈڭگە مەن خېلى تويغان،
كۆيۈپ ئۆچكەن مۇھەببەتنىڭ كۈلىنى «پۈۋلىمە» ئەمدى.

شائىرنىڭ مۇھەببەت تېمىسىغا بېغىشلانغان شېئىرلىرىنىڭ ئۆزىگە خاس بىر ئالاھىدىلىكى شۇكى، شائىر ئۆزىنىڭ مۇھەببەت توغرىسىدىكى كۆز قاراشلىرى ۋە ھېس-تۇيغۇلىرىنى ئابستراكتنى ھالدا، قۇرۇقتىن - قۇرۇق بايان قىلماستىن، بەلكى مەلۇم تەبىئىي ياكى ئىجتىمائىي ھادىسىلەر بىلەن زىچ باغلىغان ياكى سېلىشتۇرغان ھالدا ئوبرازلىق، جانلىق ئىپادىلەپ، كونكرېتلىققا، تەسىرچانلىققا ئىگە قىلغان. شائىرنىڭ بۇ خىلدىكى شېئىرلىرى ئىچىدە «ۋاپانىڭ ئۆلچىمى ئەمەسكەن كۈيدە» ناملىق شېئىرى بىلەن «سۇدىن چىققان پەرىزات» باللادىسى ئالاھىدە خاراكتېرلىكتۇر.

شائىر «ۋاپانىڭ ئۆلچىمى ئەمەسكەن كۈيدە» ناملىق ئېپىك شېئىرىدا، باھار پەسلىدە گۈلگە ئاشىق بولۇپ تىنماي سايراۋاتقان ھەممە قۇشلار ئارىسىدا تىلسىز كېپىنەكنى كۆرۈپ: «ئۇنىڭ ئاھۇ نىداسى چېچەككە يەتمىسە، ئۇ قانداق بولۇپ چىن ئاشىق بولىدۇ» دەپ ھەيران قالغانلىقىنى، ئەمما مىنۇت ئۆتمەي يۈز بەرگەن تەبىئەت ئۆزگىرىشىدە، چاقماق، يامغۇردىن قورقۇپ، ھەممە قۇشلارنىڭ كۆزدىن غايىب بولغانلىقى، پەقەت كېپىنەكنىڭلا ھەممىگە بەرداشلىق بېرىپ، بىر تال چېچەكنى باغرىغا چىڭ باسقان ھالدا يېتىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ: «مەن دېدىم شۇندىلا پىكرىمدىن يېنىپ، ۋاپانىڭ ئۆلچىمى ئەمەسكەن كۈيدە، تىپتىنچ چاغلاردا سايرىغان قۇشلار، كېپەركەن باغدىمۇ جۇدۇنلۇق كۈندە» دېگەن خۇلاسىگە كەلگەنلىكىنى بايان قىلىش ئارقىلىق ۋاپادارلىقنى سىناشتا ئەمەلىي ئۇنۇمگە قاراشنىڭ زۆرۈر-

لۆكىنى تەكىتلىسە، «سۇدىن چىققان پەرىزات» ناملىق باللادىسىدا خەلق ئارىسىدا رىۋايەتكە ئايلىنىپ كەتكەن بىر ۋەقەنى يېزىش ئارقىلىق ھىجران - مۇھەببەتنى تاۋلايدىغان ئوچاق؛ كىمكى ھىجران ئازابىغا بەرداشلىق بېرەلىسە، ئاخىرى ئۇ ئۆزىنىڭ پاك سۆيگۈسىگە ئېرىشەلەيدۇ، دېگەن ئىدىيىنى ئالغا سۈرىدۇ.

يۇقىرىقىلاردىن باشقا يەنە شائىر ئىجادىيىتىدە ئىنسانپەرۋەرلىك، ئىجادىيەت پسىخولوگىيىسى، ئىلىم - پەن، تەبىئەت مەنزىرىسى، كىشىلىك ئەخلاقى مەزمۇن قىلىنغان شېئىر - رۇبائىيلارمۇ خېلى سالماقنى تەشكىل قىلىدۇ.

شائىرنىڭ ئىنسانپەرۋەرلىك مەزمۇن قىلىنغان شېئىرلىرىدا خەلقنى سۆيۈش، خەلققە كۆيۈنۈش، خەلق مەنپەئىتىگە پايدىلىق ئىشلارنى قىلىش، ئاجىزلارغا يار-يۆلەك بولۇش ئىدىيىسى تەرغىپ قىلىنسا، ئىجادىيەت پسىخولوگىيىسى مەزمۇن قىلىنغان شېئىرلىرىدا ئىجادىيەتنىڭ مەنىسى، ئىجادىيەتنىڭ جاپالىق جەريانى چۈشەندۈرۈلۈپ، شائىر- يازغۇچىلارنى تۇتىدەك سايراپ ئۆتىدىغان ئۆتكۈنچى شائىر- يازغۇچىلاردىن بولماستىن، بەلكى خەلق ئەبەدىلئەبەد سۆيۈپ ئوقۇيدىغان، مەڭگۈ ئۆلمەيدىغان ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىشقا دالالەت قىلىدۇ. شائىرنىڭ ئىلىم - پەن تېمىسىدىكى شېئىرلىرىدا ئىلىم - پەننىڭ كۈچ - قۇدرىتى مەدھىيىلىنىپ، كىشىلەرنى ئىلىم - پەننى سۆيۈشكە، ئىلىم - پەننى ئىگىلەپ، ئىلىم - پەننىڭ كۈچ - قۇدرىتى ئارقىلىق ۋەتەننى گۈللەندۈرۈشكە، ئىنسانىيەتكە بەخت - سائادەت يارىتىشقا چاقىرىق قىلىنسا، تەبىئەت تېمىسىدىكى شېئىرلىرىدا ئۆزىنىڭ تەبىئەت مەنزىرىسىدىن ئالغان ھوزۇرلىنىشلىرى لىرىكىلىق تۈستە ئىزھار قىلىنىدۇ. مەسىلەن:

بىر قېتىم كەلدىم جاھانغا كەلمىشىم يوقتۇر يەنە،
بۇ قەلەم سادىق ۋاپادار يولدۇشۇم بولدى ماڭا.
دېمىگىن: «بۇ بىر سىياغۇ؟» ئۇ مېنىڭ تامغان قېنىم،
شۇ قىزىل قاندىن يېزىلغان نەزمىنى سۇندۇم ساڭا.

مانا بۇ مىسرالارنى ئوقۇپ ھەقىقىي شېئىرنىڭ نېمىلىكىنى ۋە ئۇنىڭ ئىجاد قىلىنىشىدىكى مۇشكۈل جەريانىنى چۈشىنىپ يەتسەك، تۆۋەندىكى مىسرالارنى ئوقۇپ، تەبىئەتنىڭ گۈزەللىكىدىن شائىر بىلەن تەڭ ھوزۇرلىنىمىز:

گۈل بەرگىدىن توزىغاندەك ئاق ئەتىرگۈل،
چۈشەر لەرزان قار ئۇچقۇنى كەڭ سامادىن.
چەكسىز زېمىن ياتار شېرىن ئۇيقۇدا مەست،
سېھىرلەنگەن جانان كەبى ساپ ھاۋادىن.
(«قار سىزغان سۈرەت» تىن).

لىرىدامىنى يېزىپ قويدۇم ئاسمانغا،
بەردى ئىلھام ئۇن بەش كۈنلۈك پەرىزات.
يۇلتۇزلارنى چېكىت قىلدىم قۇرلارغا،
بولدى قەغەز سامان يولى كائىنات.
(«ئاسمان لىرىكىلىرى» دىن).

شائىرنىڭ كىشىلىك ئەخلاقىي مەزمۇن قىلىنغان شېئىرلىرىمۇ مۇھىم ئەھمىيەتكە، بولۇپمۇ رېئاللىق ئەھمىيەتكە ئىگە. شائىر كىشىلىك ئەخلاقى مەزمۇن قىلىنغان «غىل ـ پال كەلگەن خىياللار»، «مەن ۋە چۈمۈلە»، «شاتۇتنىڭ جاۋابى»، «ئەيىب كىمدە»، «ۋىجدان ھەققىدە مۇخەممەس»، «بۇ قىسمەتكە نېمە دەي»، «ئېقىن سۇ»، «مۇنداق باھا ئادىلمۇ؟»، «ئوخشىمىغان تىلەكلەر»، «يېشىلمىگەن تېپىشماق»، «كائىناتتىن تەرمىلەر»، «قىرغاۋۇلنىڭ زارى»، «تېرىكلەر ئۆلۈككە قىلمايلى ھەسەت»... گە ئوخشاش بىر قاتار شېئىرلىرىدا ھازىرقى جەمئىيىتىمىزدە رېئال مەۋجۇت بولۇۋاتقان ھەسەتخورلۇق، ساختىپەزلىك، ئىككى يۈزلىمىلىك، نەپسانىيەتچىلىك، ياخشىچاقلىق، ياماندىن قورقۇش، ئۇنىڭغا يانتاياق بولۇش، ياۋاشنى بوزەك ئېتىشتەك يامان ئىللەتلەرنى قاتتىق سۆكۈپ كىشىلەرنى ئىنتىپاقلىق، ئۆملۈككە ـ كەڭ قورساق بولۇشقا، باشقىلارنىڭ مەنپەئەتىنى كۆزلەيدىغان شەخسىيەتچىلىكتىن خالى دۇرۇس ئادەم بولۇشقا ئۈندەيدۇ. مەسىلەن:

ھەسەتنىڭ سايىسى چۈشسە ۋىجدانغا،
دىل بېغىڭ يۈزلىنەر قىش ـ زىمىستانغا.
زىمىستان قىش پەسلى كىم ئۇچۇن كېرەك،
پايدا يوق ئۇنىڭدىن قىلچە ئىنسانغا.
ھەر زامان مېنىڭلا گېپىم راست، دېمە،
سۆزۈڭنى ئاڭلاشقا ئادەممۇ لازىم.
راست بىلەن يالغاننىڭ مىزانى ئەمەس،
ئالدىڭدا پۈكلىنىپ قىلىنغان تەزىم.

شائىر تۇرسۇن نىياز كىشىلىك ئەخلاقى توغرىسىدىكى قاراشلىرىنى يالغۇز توغرىدىن ـ توغرا بايان قىلمىۋەرمەستىن، بەلكى كىنايە، ئاللىگورىيە ئۇسۇلى، مەسەل شەكلىدىن پايدىلىنىپمۇ ئوتتۇرىغا قويىدى. بۇ جەھەتتە ئۇنىڭ «يىلتىزىمىز چىڭ»، «شامال بىلەن تېرەك»، «شاتۇتنىڭ جاۋابى»، «ئىككى سۇنىڭ سۆھبىتى»، «كۆكيۆنىڭ ھېلىسى»، «كېپىنەك بىلەن ھەسەل ھەرىسى»، «جىگدە بىلەن ئازغان»، «نوچىلىقمۇ، نادانلىق»، «ئېشەك بىلەن ئۆكۈز» قاتارلىق ساتىرىك شېئىر ۋە مەسەللىرى ئالاھىدە ئەھمىيەتكە ئىگە.

شائىر تۇرسۇن نىياز بىر قىسىم ئىجادىيىتىنى بالىلارغا بېغىشلاپ، بالىلارنى مول مەنىۋى ئوزۇق بىلەن تەمىنلىدى. ئۇ يازغان «دوپپا تىكتىم چىرايلىق»، «بىر جۈپ ئالما»، «قالىغاچ ناخشىسى»، «كېپىنەك بىلەن ھەسەل ھەرىسى»، « باغدىن گۈللەر تېرەيلى»، «ياش بۈغۈنلار ناخشىسى»، «سەھەر» قاتارلىق شېئىرلار بالىلار ئالقىشلاپ سۆيۈپ ئوقۇيدىغان ياخشى شېئىرلاردۇر.

دېمەك، شائىر تۇرسۇن نىيازنىڭ شېئىرلىرى تېما دائىرىسى جەھەتتە كەڭ، مەزمۇنى چوڭقۇر، ھېسسىياتى ساغلام، تىلى ئاددىي ـ ساددا، راۋان، ئوبرازلىق بولۇپلا قالماي، تاللىغان شېئىر شەكىللىرى خىلمۇ خىل رەڭدارلىقى ئىگە.

ئۇنىڭ شېئىرىي ئىجادىيىتىنى ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزىتىدىغان بولساق، بارماق ۋەزنىنىڭ يەتتە بوغۇملۇقتىن ئونبەش بوغۇملۇققىچە بولغان شەكلىنى، كلاسسىك شېئىرىيەتنىڭ غەزەل، مەسنەۋى، قەسىدە، مۇۋەششەھ، تۇيۇق، رۇبائىي قاتارلىق خىلىنى ئۇچرىتىپ، ئۇنىڭ شېئىرلىرىنىڭ ھەقىقەتەن رەڭدارلىققا ئىگە ئىكەنلىكىنى چوڭقۇر ھېس قىلالايمىز. بۇ خىل رەڭدارلىق ئۇنىڭ شېئىرىي ئىجادىيىتىنىڭ ئىممۇنىتىك(جەلپ قىلىش) كۈچىنى ئاشۇرغان.

تۇرسۇن نىياز ئۆز ئىجادىيىتىنى شېئىرىيەتتىن تاشقىرى پروزا ساھەسىگىمۇ قاراتىپ، بۇ ساھەدە مەلۇم نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى. ئۇنىڭ «چۈشىنىش»، «ئەندىشە قىلماڭ ساقى ئاكا»، «رەستىدە»، «شۇنداقمۇ كىشىلەر بار»، «كۆكۈل»، «ئۈمىد شامى ئۆچكەندە»، «قوش قەبرە»، «بېكەتتىكى ھەمراھ»، «ئەينەك ئالدىدا» قاتارلىق ھېكايىلىرى مەلۇم رېئاللىنى ئەھمىيەتكە ئىگە.

ئاپتور «قوش قەبرە» ھېكايىسىدا پۈتۈن ئۆمرىنى قەبرىگە قاراش، قەبرە ياساش بىلەن ئۆتكۈزگەن ساۋاتسىز دېھقان ئەشرەپنىڭ مەدەنىيەت ئىنقىلابىدا ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىلگەن يازغۇچى ۋە تارىخشۇناس شۆھرەتنى بىلگەندىن كېيىن، نەۋرىسى ئۈچۈن ئاتاپ يىغقان پۇلىغا شۆھرەتنىڭ قەبرىسىنى ياستىپ قويغانلىقى ۋە ئۆزىنىڭمۇ قەبرە ياساش جەريانىدا جېنىدىن ئايرىلغانلىقىدەك ئېچىنىشلىق ۋەقەلەرنى ئوبرازلىق سۈرەتلەش ئارقىلىق مىڭلىغان، مىليونلىغان كىشىلەرنىڭ ئالىملارغا بولغان چوڭقۇر ئەقىدە، ئىخلاسىنى نامايەندە قىلغان ھەمدە «ئىلىم ئىگىلىرى مەڭگۈ ئۆلمەيدۇ» دېگەن ھەقىقەتنى ھەقىقەتلىگەن بولسا، «ئۈمىد شامى ئۆچكەندە» ناملىق ھېكايىسىدا دېھقان يىگىت ئەركىننىڭ پۇل تېپىپ، بېيىغاندىن كېيىن ئۆز ئايىلى ئايشەمگۈلگە، قىزى ساداقەتكە ۋاپاسىزلىق قىلىپ ئۇلاردىن يۈز ئۆرىگەنلىكى، ئاخىرىدا پۇلدىن، مېلىدىن، ھەتتا يۇرتىدىن ئايرىلىپ، يالغۇز ياشاش ئىقتىدارىنى يوقاتقاندىن كېيىن ھاياتتىن ئۈمىد ئۈزگەندە، ئىلگىرىكى يولدىشى ئايشەمگۈلنىڭ ئۇنىڭغا يېڭىباشتىن شەپقەت قولىنى سۇنۇپ، كەلگۈسىدىكى ھەر قانداق جاپا - مۇشەققەتنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىشقا تەييار بولۇپ، بەختلىك ئائىلىسىنى قوغداپ قالغانلىقىدەك بىر قاتار ۋەقەلەرنى تەسۋىرلەش ئارقىلىق، ۋاپادارلىقنىڭ ھەممىسىنى بېسىپ چۈشىدىغان ئۇلۇغ كۈچ قۇدرىتىنى نامايان قىلىدۇ.

«كۆكۈل» ھېكايىسىدا ئابدۇكېرىم ۋە مېھرىگۈلدىن ئىبارەت ئىككى پېرسوناژنىڭ ئوخشاش بولمىغان ئىككى خىل روھىي دۇنياسىنى ماھىرلىق بىلەن تەسۋىرلەش ئارقىلىق كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەت - دوستلۇق، مېھرىبانلىققا قارىتا ئۆز بۇرچىنى قانداق ئادا قىلىش لازىملىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

دېمەك تۇرسۇننىياز يازغان شېئىر - ھېكايىلەر يۇقىرىقىدەك ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكلىرى بىلەن كەڭ جامائەتچىلىكنىڭ ياخشى باھاسىغا، ئالقىشىغا، سۆيۈپ ئوقۇشىغا مۇيەسسەر بولدى. بىر قىسىم ئىجادىيەتلىرى قازاقىستاندا چىقىدىغان «يېڭى ھايات» گېزىتى ئارقىلىق ئوتتۇرا ئاسىيادىكى ئۇيغۇرلارغا تونۇشتۇرۇلغاندىن باشقا «ھايات ھەققىدە رۇبائىيلار» ئەسىرى 1981 - يىلى «شىنجاڭ ياشلىرى» ژۇرنىلى ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمى ئۇيۇشتۇرغان مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى سېلىشتۇرۇپ باھالاشتا «1 - دەرىجىلىك مۇنەۋۋەر ئەسەر مۇكاپاتى »غا، «گۈل دەيمەن،گۈلۈم دەيمەن»، «كېچەي»،«كەلدى گۈزەل ئالتۇن باھارىم »ماۋزۇلۇق ناخشا تېكستلىرى 1987 - يىلى ۋە 1988 - يىلى شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى،شىنجاڭ خەلق رادىئو ئىستانسىسى ئۈن-سىن نەشرىياتى

ئۇيۇشتۇرغان ناخشا تېكىست ئىجادىيىتىنى سېلىشتۇرۇپ باھالاشتا 2-، 3- دەرىجىلىك مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر مۇكاپاتىغا، «كۆڭۈل قۇشلىرىم كۈيلەيدۇ ناخشا» ماۋزۇلۇق چاتما شېئىرى 1991- يىلى 10- ئايدا كورلا شەھىرىدە ئېچىلغان 3- قېتىملىق «خانتەڭرى ئەدەبىيات مۇكاپاتى» غا، «يار يولۇڭغا قارايمەن»، «تىلسىز دېمە سۆيگۈمنى»، «سۆيگۈ ناخشىسى»، «خۇشتارمەن جامالىڭغا» قاتارلىق ناخشا تېكىستلىرى 1992- يىلى مەركىزىي خەلق رادىئو ئىستانسىسى، شىنجاڭ خەلق رادىئو ئىستانسىسى، شىنجاڭ ئۈن-سىن نەشرىياتى، قەشقەر خەلق رادىئو ئىستانسىسى بىرلىشىپ ئۆتكۈزگەن ناخشا تېكىستى مۇزىكا ئىجادىيىتى مۇسابىقىسىدا 2-، 3- دەرىجىلىك مۇنەۋۋەر ناخشا تېكىست ئىجادىيەت مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. شائىرنىڭ ئۆزى ئەدەبىي ئىجادىيەت ساھەسىدىكى ئەمگىكى ئۈچۈن 1989- يىلى قەشقەر ۋىلايىتىمىزنىڭ «ئون يىللىق ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىدىكى مۇنەۋۋەر خادىم» بولۇپ باھالىنىپ، مۇكاپاتلاندى.

شائىر تۇرسۇن نىياز ئۆز ئىجادىي ئەمگىكى بىلەن جامائەتكە تونۇلدى، جامائەتچىلىكمۇ تۇرسۇن نىيازنى شائىر-يازغۇچى سۈپىتىدە ئېتىراپ قىلدى. ئىدارە-جەمئىيەت، مەكتەپلەردىكى بىر قىسىم ئەدەبىي ئىجادىيەت ھەۋەسكارلىرى ئۇنىڭ ئەتراپىغا يېقىندىن ئۇيۇشۇپ، ئۇنى ئۇستاز تۇتۇپ ئۆگەندى. شائىر تۇرسۇن نىيازمۇ «ئۇلارنىڭ خۇشاللىقى، مېنىڭ خۇشاللىقىم، ئۇلارنىڭ نەتىجىسى، مېنىڭ نەتىجەم» دەپ قاراپ، ئۇلارغا يېقىندىن يار-يۆلەك بولدى. يازغانلىرىنى جاپادىن قاچماي كۆڭۈل قويۇپ تۈزىتىپ، ئىجادىيەت قىزغىنلىقىغا ئىلھام بەردى. ئەدەبىي ئىجادىيەت توغرىسىدا مەسلىھەت كۆرسەتتى. شۇنداق قىلىپ بىر مۇنچە ئەدەبىي ئىجادىيەت ھەۋەسكارلىرى ئۇنىڭ تەربىيىسىدە ئۆسۈپ يېتىلىپ، ئىجادىيەت سېپىگە قېتىلىپ، ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىيات سېپىنى ياش كۈچلەر بىلەن تولۇقلىدى. شائىر تۇرسۇن نىياز ھازىر جەمئىيەتتە ياش يازغۇچى-شائىرلارنىڭ ئاق كۆڭۈل ئۇستازى، دوستى سۈپىتىدە ئۇلارنىڭ ھۆرمىتى، ئىززىتىگە سازاۋەردۇر.

شائىر تۇرسۇن نىيازنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەتتىكى نەتىجىسى، «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنى تەشكىللەش، ئەسەرلەرنى تەھرىرلەش جەھەتتىكى تېخنىكىسى، ياش ئەدەبىي ھەۋەسكارلارنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈپ ژۇرنال ئەتراپىغا كۈچ ئۇيۇشتۇرۇشى جەھەتتىكى تۆھپىسىگە ئاساسەن 1991- يىلى 6- ئايدا «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ كاندىدات ئالىي مۇھەررىرلىكىگە تەكلىپ قىلىندى. ئۇ ھازىر جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر يازغۇچىلىرى جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى بولۇشتىن باشقا، يەنە شىنجاڭ يازغۇچىلىرى جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىي ھەيئەت ئەزاسى، شىنجاڭ نەشرىيات خىزمەتچىلىرى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئىجرائىي ھەيئەت ئەزاسى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق «قۇتادغۇ بىلىك» تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ، قەشقەر ۋىلايەتلىك پەلسەپە-ئىجتىمائىي پەن ئىلمىي جەمئىيەتلەر بىرلەشمىسىنىڭ، ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر تىل-ئەدەبىيات تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ، ۋىلايەتلىك 12 مۇقام تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى.

تۇرسۇن نىياز ھازىر ژۇرنالدا ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، بەزى ئەدەبىي پائالىيەتلەرنى ئۇيۇشتۇرۇش ھەمدە كېيىنكى يىللاردا يازغان شېئىرىي ئەسەرلىرىنى توپلاپ نەشرگە تەييارلاش ۋە يېڭىدىن-يېڭى شېئىر، ھېكايە، مەسەل، چۆچەك، ئەسلىمىلەرنى يېزىش بىلەن مەشغۇل بولماقتا. بىز شائىرنىڭ كەلگۈسى ئەدەبىي ئىجادىيىتىگە تېخىمۇ زور مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمىز.

تۇرسۇن نىياز

مەسەل ۋە چۆچەكلەر

ئىت ۋە ئارسلان ھەققىدە رىۋايەت

قەدىمكى زاماندا تۇران ئېلىنىڭ بىپايان زېمىنىدا شانۇ شەۋكەتلىك بىر پادىشاھ ئۆتكەنىكەن، لەشكەرلىرى ھەر قېتىملىق ھەربىي سەپەرگە ئاتلانغاندا پادىشاھ قول ئاستىدىكى ئالىي دەرىجىلىك ھەربىي قوماندان ۋەسەركەردىلىرىنى ئالدىغا چاقىرتىپ، ھەربىي يۈرۈشنىڭ مەنزىل - نىشانى ئۈستىدە ئېنىق پەرمان چۈشۈرىدىكەن- دە، ئارقىدىنلا ئۇلارنى شاھ ئوردىسىنىڭ كەينىگە جايلاشقان ھەشەمەتلىك ھايۋاناتلار باغچىسىغا باشلاپ چىقىپ، باغچىدىكى تۈرلۈك يىرتقۇچ ھايۋانلارنىڭ ئۆز ئارا جەڭگى- جېدەل، قىرغىنچىلىقلىرىنى تاماشا قىلدۇرىدىكەن.

باغچىدىكى تۆمۈر قەپەزلەردە بېقىلىۋاتقان شىر، يولۋاس، بۆرە، قاۋان، ئىت ۋە ئارسلانلار ئۆز نۆۋىتىدە توپ - توپى بىلەن تۆمۈر قەپەزلەردىن چىقىپ، ئاخىرى بىرسى ھايات قالغۇچە جان تىكىپ ئېلىشىدىكەن.

ئەگەر بۇ ئېلىشىشتا يولۋاس ھەممىنى يېڭىپ، باشقا ھايۋاناتلار ئۈستىدىن غالىب كەلسە، پادىشاھ لەشكەرباشلىقلىرىغا:

— سىلەر بۇجەڭدە يولۋاستەك باتۇرلۇق بىلەن جەڭ قىلىپ، ئۆز دۈشمەنلىرىڭلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلىپ قايتقايسىلەر! - دەپ قايتىپ كېتىدىكەن، ناۋادا ئارسلانلار توپى بۆرە - قاۋانلار ئۈستىدىن غالىب كەلسە:

— سىلەر بۇ قېتىمقى جەڭدە ئارسلاندەك چاققان، باتۇرانە جەڭ قىلىپ، ئۆز رەقىبىڭلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلغايسىلەر! دەپ جېكىلەپ قويۇپ قايتىدىكەن.

قوماندان، سەركەردىلەر كۆز ئالدىدا بولۇپ ئۆتكەن بۇ قانلىق ئېلىشىش ۋە پادىشاھنىڭ ئۆزلىرىگە ئېيتقان بۇ چوڭقۇر مەنىلىك سۆزلىرىدىن ئۆزگىچە كۆچ - جاسارەت ۋە ئەقىل - پاراسەت تېپىپ، بارغانلا يەردىكى جەڭدە غەلىبە قىلماي قالمايدىكەن.

ئاي - يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ھەر قېتىملىق ھەربىي يۈرۈش ئالدىدا ئۆزمەي داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان بۇخىل ئادەت پادىشاھنىڭ ھايۋاناتلار باغچىسىدىكى كۆپلىگەن ھايۋانلارنىڭ ئاستا - ئاستا يوقىلىپ، ئازىيىپ كېتىشىگە سەۋەبچى بوپتۇ. شىر، يولۋاسلار تۈگەپ، بۆرە - قاۋان، ئىت، ئارسلان قاتارلىق ئازغىنا ھايۋانلارلا قاپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادىشاھنىڭ ھايۋاناتلار باغچىسىغا قارايدىغان تەدبىرلىك خىزمەتكارى پادىشاھنىڭ بىر قېتىملىق ھەربىي يۈرۈش ئالدىدىكى كۆزدىن

ساتىرا ۋە يۇمۇر

كەچۇرۇشىنى چاندۇرماي ئورۇنلاشتۇرۇش ئۈچۈن، باغچىدا قالغان توققۇز ئىتقا بىر ئارسلاننى، توققۇز ئارسلانغا بىر ئىتنى باش قىلىپ، بۆرە - قاۋانلار توپىغا قارشى جەڭگە تەشكىللەپتۇ.

ئەتىسى پادىشاھنىڭ ئەمىر - پەرمانى بىلەن جەڭ باشلىنىپ، بىرىنچى قەدەمدە ئىت باش بولغان ئارسلانلار توپى بۆرە، قاۋانلار توپىغا قارشى شىددەت بىلەن ھۇجۇم باشلاپتۇ ۋە بىر مەھەل قەيسەرلىك بىلەن ئېلىشىپ، ئۆز رەقىبلىرىنى يېڭەيلا دەپ قاپتۇ، بىراق، شۇ پەيتتە باش سەركەردە ئىت، ئۆز ئاغزى - بۇرنىدىن ئېقىۋاتقان قاننى كۆرۈپ قاپتۇ - دە، بىرلا كاڭشىپ، ھېچنەرسىگە قارىماي كەينىگە قېچىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئىتقا ئەگىشىپ جەڭ قىلىۋاتقان توققۇز ئارسلانمۇ كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچە غايىب بولۇپتۇ، ئىككىنچى قېتىم ئارسلان باش بولغان ئىتلار توپى جەڭگە ئاتلىنىپتۇ، ئاتلانغاندىمۇ رەقىبىگە قارشى ئوقتەك تېز، چاقماقتەك شىددەتلىك ھۇجۇم باشلاپ، بىردەمدىلا بۆرە - قاۋانلار توپىنى تىرە - پىرەن قىلىپ، غەلىبە بىلەن تۆمۈر قەپەزگە قايتىپتۇ. ئىتلار توپىنىڭ باش سەركەردىسى ئارسلان بۇ جەڭدە ئېغىر يارىلانغان بولسىمۇ، لېكىن، سەركەردىگە خاس خىسلەتنى ساقلاپ قاپتۇ.

بۇ ئىككى قېتىملىق جەڭنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ تۇرغان پادىشاھ بۇ قېتىم ئۆز يېنىدا تۇرغان قوماندان ۋە لەشكەر باشلىقلىرىغا مەنىلىك قىلىپ قاراپ مۇنداق دەپتۇ:

«ئارسلان باش بولسا ئىتقا، ئىتمۇ
ئارسلان بولۇر،
ئىت باش بولسا ئارسلانغا، ئارسلانمۇ
ئىت بولۇر».

چۇمۇلە پادىشاھلىقىنىڭ ۋەيران بولۇشى

چۇمۇلە پادىشاھلىقى ماكان تۇتقان چوڭ دېڭىزدىكى كىچىك ئارال، زامانلارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن غايەت زور كەلكۈنگە دۇچ كەپتۇ. غەربتىن شەرققە، جەنۇبتىن شىمالغا توختىماي يېيىلىپ كېلىۋاتقان بۇ زور كەلكۈن ئارالدىكى بارلىق ئۇچارقۇش ۋە چوڭ - كىچىك ھايۋانلارنى ساراسىمىگە سېلىپ، ھاياتىغا ئېغىر تەھدىت سېلىشقا باشلاپتۇ. خەۋپتىن خەۋەر تاپقان بىر قىسىم جانىۋارلار دەرھال ئۆز يۇرت - ماكانلىرىنى تاشلاپ، يىراق - يىراقلارغا كۆچۈپ كېتىپتۇ.

بىراق، ئەزەلدىن ئۆزىنىڭ كېپىنى گەپ قىلىدىغان چۇمۇلە پادىشاھلىقىنىڭ شاھى — ئىلمەك باش ۋەزىر - ۋۇزۇرا، قوماندان، سەركەردىلەرنىڭ ئالدىن ئاگاھلاندۇرۇشلىرىغا قىلچە پىسەنت قىلماي، ئۆز ئوردىسىنىڭ ئەتراپىغا سوقۇۋالغان ئىككى سۇڭ ئېگىزلىكتىكى «سېپىل» تاملىرىغا ئىشىنىپ، خاتىرجەم ياشاۋېرىپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە كەلكۈن شىددەت بىلەن ئۇلغىيىپ، كىچىك ئارالنى بېسىپ كېتىش ھالىتىگە كېلىپ قاپتۇ. دەل شۇ پەيتتە، ۋەزىرلەرنىڭ ئىچىدىكى ئەقىللىقراق بىرسى شاھ ئوردىسىغا كىرىپ پادىشاھقا:

— ئى قۇدرەتلىك شاھىم، يەر - زېمىننى قاپساپ كېلىۋاتقان ئاسمان پەلەك كەلكۈن ئارالغا چىققاي دەپلا قالدى. كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچە تاجۇ تەخت سۇ ئاستىدا قالىدۇ، ئۇنىڭدىن كۆرە ئىجازەت بەرسىڭىز دەرھال بۇ ماكاندىن باشقا جايغا كۆچۈپ كەتسەك! - دەپتۇ.

بۇ گەپتىن قەھرى - غەزەپكە كەلگەن پادىشاھ ئىنتايىن كۆرەڭلىگەن ھالدا ۋەزىرگە:

— بىزنىڭ بۇ ماكانىمىز نوھ ئەلەيھىسسالام زامانىدىكى زور توپان بالاسىدىمۇ سۇغا غەرق بولمىغان، خەۋپ-خەتەردىن خۇدا ساقلايدۇ، بېرىپ ئىشىڭنى قىل. ئەل-يۇرت سېپىل تېمىنى تېخىمۇ ئېگىزلىسۇن، ئىشىنىڭ يولى شۇ، دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ۋەزىر ئوردىدىن چىقىپ پۈتۈن چۈمۈلە ئەھلىنى يىغىپ، ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى مۇداپىئە تېمىنى يېڭىباشتىن ئېگىزلەشكە كىرىشىپتۇ. ئەپسۇسكى، ئۇلار ياسىغان بۇ كىچىككىنە «قورغان» ئاسمان پەلەك ئېگىزلىكتە يامراپ كېلىۋاتقان زور كەلكۈننى قانداقمۇ توسالىسۇن؟ كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچە بۇ پادىشاھلىق سۇ ئاستىدا غايىب بولۇپ، پادىشاھمۇ، چۈمۈلىلەرمۇ تۈگىشىپتۇ.

خەلق ئارىسىدا ھازىرغىچە تارقىلىپ يۈرگەن «قۇرتنى ئوت ئۆڭلايدۇ، چۈمۈلىنى كەلكۈن» دېگەن سۆز مۇشۇنىڭدىن قالغان بولسا كېرەك.

قوزىچاقنىڭ سەرگۈزەشتىسى

چىرايلىق ياز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە تاغ باغرىدىكى گۈلچىمەن يايلاقتا، تۇغۇلغىنىغا ئەمدىلا بىر قانچە كۈن بولغان قوزىچاق ئانىسىدىن ئايرىلىپ، يولدىن ئادىشىپ قالدى. ئۇ، بىر مەھەل ئېچىنىشلىق مەرەپ، نەگە بېرىشىنى بىلمەي تەمتىرەپ يۈرگەندىن كېيىن، نائىلاج تاغ باغرىدىكى يىلان باغرى كىچىك ئۆستەڭنى بويلاپ، كۈن چىقىش تەرەپكە يول ئالدى.

ئۇ قورسىقى ئاچسا گۈل-گىياھلارنىڭ ئۇچىدىن ئۈزۈپ يەپ، ئۇسسىغاندا ئۆستەڭدىكى سۇنىڭ سۈزۈكىنى ئىچىپ، ئىككى كۈن بولغاندا، توساتتىن ئۆزى مۇشتەك، قۇيرۇقى دوغۇشتەك، سېرىق جۇۋا كىيگەن، ئۇزۇن تۇمشۇق، كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ تۇرىدىغان غەلىتە بىر مەخلۇققا ئۇچراپ قالدى. ئۇ يىراقتىنلا قوزىچاقنى كۆرۈپ ھەييارلىق بىلەن قۇيرۇقىنى شىپاڭلىتىپ كەلدى-دە:

— ئى بىچارە، سەن كىم، نەگە كېتىۋاتىسەن؟ - دەپ قوزىچاقنىڭ ئالدىغا ئۆتتى.

— مەن ئانامنىڭ بالىسى، يولدىن ئېزىپ قالدىم، - دېدى قوزىچاق كۆزلىرىدىن مۇنچاق-مۇنچاق ياشلىرىنى تۆكۈپ تۇرۇپ، - ئانامنى تېپىشىمغا ياردەم قىلسىڭىز.

— مۇنداق دە، - دېدى ھېلىقى مەخلۇق سىلىق-سىپايە سۆز باشلاپ، - سەن تېخى ھېلىقى قويۋاينىڭ ئوغلى قوزىۋاي بولۇپ يۈرمىگىن يەنە، مەن سېنىڭ ئاتا-ئاناڭ بىلەن قەدىناس دوستلاردىن. ئىسمىم تۈلكىۋاي، خالىساڭ ئاتا-ئاناڭنىڭ قېشىغا يەتكۈزۈپ قوياي.

— رەھمەت ئاكا!

قوزىچاق ئۆمرىگە كېلىپ، تېخى ئۇچرىشىپ باقمىغان، ئاتا-ئانىسىنىڭ بۇ «مېھرىبان» دوستىغا مىڭلاپ رەھمەت-تەشەككۈر بىلدۈرۈپ، ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشەندى-دە، تۈلكىنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ يولغا راۋان بولدى، تۈلكىمۇ ئۆزلۈكىدىن ئالدىغا كېلىپ، ئۆز دامىغا چۈشكەن بۇ تەييار «ئولجا» نى بۆرىگە تارتقۇزۇپ قويماسلىق ئۈچۈن، ئۇنى چىغىر يول تار، جىلغىلاردىن باشلاپ قويۇق ئورمان ئىچىگە ئېلىپ ماڭدى.

تۈلكە يولدا كېتىۋېتىپ، بىردىنلا تۈنۈگۈن ئاخشام جاڭگال پادىشاھى يولۋاسنىڭ: «ھەي قىزىلكۆز مۇتتەھەم! سەن

يېقىنىدىن بىرى تولىمۇ ئاچكۆز، بەدنىيەت بولۇپ كەتتىڭ، ئەگەر بۇ قېتىم ئالدىمغا قۇرۇق قول كېلىدىغان بولساڭ، تېرەڭنى تەتۈر سويۇپ، پوستىڭغا سامان تىقىمەن ۋە بۇ جاڭگالدىن ھەيدەيمەن!» دېگەن سۆزىنى يادىغا ئالدى - دە، دەرھال قوزىچاقنى ئۆزى يالغۇز يەۋېتىش نىيىتىدىن يېنىپ، پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىش قارارىغا كەلدى.

تۈلكە بىلەن قوزىچاق نۇرغۇن يوللارنى بېسىپ، تاغ - داۋان، دەريالاردىن كېچىپ، ئۈچىنچى كۈنى كەچتە مىڭ تەستە يولۋاسنىڭ تاغ ئۆڭكۈرى ئىچىگە جايلاشقان ھەشەمەتلىك ئوردىسىغا يېتىپ كېلىشتى. قوزىچاق دەسلەپ: «ئانام مۇشۇ جايدا بولسا كېرەك» دەپ ئويلىدى. كېيىن «پادىشاھ» ئاتىلىدىغان بۇ چوڭ ھەيۋەت مەخلۇقنىڭ قورقۇنچلۇق ئاغزى ۋە ھەر بىرى ئادەم بېلىدەك كېلىدىغان چىشلىرىدىن غال - غال تىترەپ، ئۆزىنىڭ تۈلكىنىڭ ئالدام خالتىسىغا چۈشكەنلىكىنى بىلدى.

— ھەي، ئالدامچى بەچچىغەر، سەن بۇ سالپاڭ قۇلاق ئۆلۈمتۈكنى نېمە دەپ ئالدىمغا باشلاپ كەلدىڭ؟ - دەپ ۋارقىرىدى يولۋاس، بېشىنى يەرگە تەگكۈچە ئېگىپ سالام بېرىۋاتقان تۈلكىگە قاراپ، - مەن ساڭا مۇشۇ جىنتەكنى ئېلىپ كەل دېگەنمىدىم؟ مەن بۇنى بىرلا چايىنىسام گۆشلىرى چىشىمنىڭ كاۋىكىدا قالىدۇ، ماڭ جوگۇ، ئېلىپ كەت، ئۇ ئاۋۋال ئازراق چوڭ بولسۇن!

— خوپ تەقسىر، دېگەنلىرىدەك بولسۇن!

تۈلكە يولۋاسنىڭ قەھرى - غەزىپىدىن قورقۇپ، شۇ ھامان كەينىگە ياندى - دە، قوزىچاقنى باشلاپ كۆزىدىن غايىب بولدى.

قوزىچاق شۇ كۈندىن باشلاپ، شاھ ئوردىسىنىڭ كەينىدىكى يېشىل يايلاقتا، تۈلكىنىڭ بىۋاسىتە نازارىتى بىلەن ھايات كەچۈرۈشكە باشلىدى. باشقا ياۋايى ھايۋانلارمۇ يولۋاسنىڭ غەزىپىدىن قورقۇپ، ئۇنىڭغا چېقىلمىدى.

قوزىچاق ئوردىغا كېلىپ، ئالتە ئاي ئۆتتى، ئۆزىمۇ بېشىمغا كەلگەننى كۆرەي، دېگەن ئوي بىلەن يىغلاپ - قاقشاپ مۆڭگۈزلىرى چىققان چوڭ قويغا ئايلىنىپ قالدى.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە تۈلكە يەنە قوزىچاقنىڭ ئالدىغا كېلىپ، بۈگۈن ئۇنىڭ ئۆزى بىلەن شاھ ئوردىسىغا سالامغا بارىدىغانلىقى ۋە يولۋاسنىڭ قوزىچاققا رەھمى كېلىپ، ئۇنى «ئازاد» قىلىۋەتمەكچى بولغانلىقىنى خەۋەر قىلدى.

قوزىچاق تۈلكىۋاينىڭ سۆزىگە بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەنمەي ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدى - دە، تۈلكىنىڭ يولۋاس قېشىغا كىرىپ كەتكەن پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ، قۇلىقىنى دىڭ تۇتۇپ، ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن ئۇلارنىڭ مەخپىي پىچىرلىشىپ قىلىشىۋاتقان مۇنداق سۆزلىرىنى ئاڭلاپ قالدى:

— ئاڭلىسام، - دەيتتى يولۋاس تۈلكىگە ھەييارلىق بىلەن كۆزلىرىنى قىسىپ، - قوزىۋاينىڭ ئەجدادلىرى يىراق بىر تاغدا گورە - گورە، توپ - توپى بىلەن ياشايدىكەن، بۈگۈن مەن ئۇنى راسا بىر مەززە قىلاي دېسەم، پەقەت بىر ۋاخلىق تاماققىلا يارايدىكەن، ئۇنىڭدىن كۆرە سەن ھازىر دەرھال يولغا چىقىپ، ئۇنى ئۆزى ياشايدىغان تاغقا باشلاپ بېرىپ، ئۆز ئاتا - ئانىسىغا تاپشۇرۇپ بەر، ئۇلار

ساڭا ئىشىنىپ، ئۆزلىرى ياشايدىغان بارلىق تاغ - تۇرا، يايلاقلارنى كۆرسىتىپ قويىدۇ - دە، كېيىنكى قېتىمدا ھەممىمىز تەڭ بىر كېچىدىلا بېرىپ، ھەممىسىنى ياپلايمىز.

— خوپ تەقسىر، ئەقلىڭىزگە بارىكاللا!

ئۆز پادىشاھىنىڭ ئەقىل - پاراسىتىگە قايىل بولغان ھېلىگەر تۈلكە، يولۋاسقا يۈكۈنۈپ تازىم بەجا كەلتۈردى - دە، دەرھال قوزىچاقنى باشلاپ يولغا راۋان بولدى. يولۋاسنىڭ يامان غەرىزىدىن خەۋەر تاپقان قوزىچاق يول بويى دەككە-دۈككە ئىچىدە ھەر خىل خىياللارنى سۈرۈشكە باشلىدى: «قانداق قىلىش كېرەك؟ - دەپ ئويلايتى قوزىچاق، - ئەگەر تۈلكىنى ئۇدۇل تاغقا باشلاپ بارسام ئاتا - ئانام ۋە قەۋمى - قېرىنداشلىرىمغا ئېغىر خەۋپ يېتىدۇ، ناۋادا تۈلكىنىڭ دېگەن يېرىدىن چىقمىسام ھاياتىم تەھدىتكە ئۇچرايدۇ».

قوزىچاق شۇ خىياللار ئىلكىدە كېتىۋېتىپ، تاغ باغرىدىكى بىر سۈزۈك بۇلاق بېشىغا ئازلا قالغاندا، ئۇشتۇمتۇت ئەپچىل بىر چارىنى كۆڭلىگە پۈكتى - دە، بىر تاشتىن ھالقىپ ئۆتۈۋېتىپ، «ۋاي پۇتۇم» دېگىنىچە داد - پەرياد كۆتۈرۈپ، يولغىلا ئۆزىنى تاشلاپ يېتىۋالدى، تۈلكە ئالاقزادىلىك ئىچىدە نېمە قىلىشىنى بىلمەي يۈگۈرۈپ كېلىپ قوزىچاقنى يۆلەپ تۇرغۇزۇشقا باشلىدى. قوزىچاق تېخىمۇ ئېچىنىشلىق مەرەپ:

— تۈلكە ئاكا، ئۇسساپ ھالىمدىن كېتەيلا دەپ قالدىم، پۇتۇم سۇنۇپ نابۇت بولدى، خاپا بولماي ئاشۇ بۇلاقتىن بىر ئوتلام سۇ ئەپكېلىپ بەرسىڭىز سىزدىن كۆپ خۇرسەن بولاتتىم، - دەپ نالە قىلدى. تۈلكە قوزىچاقتىن ئايرىلىپ قالسا، قوي پادىلىرى ئوتلاۋاتقان تاغقا ئۆزى بارالمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ، ئۇنىڭ تەلپىگە كۆنۈپ سۈزۈك بۇلاققا يېقىنلاشتى.

تاغ باغرىدىكى بۇ تەبىئىي بۇلاق مۇشۇ جايدىكى ئۇچار قانات ۋە ھەر خىل ھايۋانلارنىڭ بىردىنبىر سۇ ئىچىدىغان ھاياتلىق مەنبەسى بولۇپ، كېچە - كۈندۈز سۈيى ئۆكسۈمەي ئېقىپ تۇراتتى، تۈلكە بۇلاققا يېقىنلىشىپ ئەمدىلا تۇمشۇقىنى سۇغا تىقىۋىدى، كۈتۈلمىگەندە پۇتىنىڭ ئاستىدىن «جاق» قىلغان بىر ئاۋاز ئاڭلىنىپ، ئېچىنىشلىق نالە-پەريادى پۈتۈن تاغنى بىر ئالدى. قوزىچاق سەكرەپ تۇرۇپ بۇلاق بېشىغا كەلگەندە، ئاللىقاچان تۈلكىنىڭ ئالدى ئىككى پۇتى قاپقاندا سۇنۇپ، كۆزلىرى چاچراپ چىققۇدەك ھالەتتە سۇنايلىنىپ ياتاتتى.

قوزىچاق كىچىك چېغىدا ئانىسى بىلەن دەل مۇشۇ بۇلاققا سۇ ئىچكىنى كەلگەندە، ئانىسى ئۇنىڭغا: «بالام، بۇلاق بېشىدا ئوۋچىلار قۇرغان قاپقان بار، ئۆزۈڭگە پەخەس بول!» دەپ ئاگاھلاندۇرغانىدى، ئۇ بۈگۈن مۇشۇ ئىشنى ئەسلەپ تۈلكىنى سۇ ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇپ، ھېلىگەر تۈلكىنىڭ چاڭگىلىدىن ئەپچىللىك بىلەن قۇتۇلدى - دە، ئارقا - ئالدىغا قارىماي، ئۆز يولىغا راۋان بولدى ۋە كۆپ ئۆتمەي ئاتا - ئانا ۋە ئۆز قېرىنداشلىرى ماكان تۇتقان يېشىل يايلاققا بېرىپ، ئۇلار بىلەن خۇشاللىق ئىچىدە دىدارلىشىپ خاتىرجەم ھايات كەچۈرۈشكە باشلىدى.

ھېلىگەر تۈلكە ئۆز مەقسىتىگە يېتەلمەي ئوۋچى تەرەپتىن تېرىسى تەتۈر سويۇلۇپ، پوستىغا سامان تىقىلدى.

شاتۇتى نېمە ئۈچۈن قەپەزدە ياشايدۇ؟

بۇنىڭدىن نەچچە مىڭ يىللار مۇقەددەم،
بۇ كەڭ دىياردا شاھ جاھان ئىسىملىك
بىر پادىشاھ ئۆتكەن بولۇپ، ئۇ، ئۇچار
قۇشلارغا تولىمۇ خۇشتار ئادەم ئىكەن. پا-
دىشاھ ئاتىسىنىڭ شاھلىق تەختىگە ۋارىس-
لىق قىلغان بىرىنچى كۈندىن باشلاپ، ئۆزخە-
زىنىسىدىكى كۆپلىگەن ئالتۇن، كۈمۈش،
دەپى - دۇنيانى سەرپ قىلىپ، بۇ ئالەمدە
كەم تېپىلىدىغان بىر «قۇشلار باغچىسى»
ياسىتىپ چىقىپتۇ ۋە يەر يۈزىدىكى بارلىق
قۇشلاردىن بىر جۈپتىن ئالدۇرۇپ، بۇ باغ-
چىنى تۇرلۇك - تۈمەن قۇشلار سايراپ
تۇرغان، خىلمۇ خىل گۈللەر خۇشپۇراق
چېچىپ تۇرغان گۈزەل بىر جەننەتكە
ئايلاندۇرۇپتۇ.

باغچىدىكى قۇشلار ئىچىدە شاتۇتىمۇ
ئۆزىگە خاس تىل ۋە ئاۋازى بىلەن يېقىم-
لىق سايراپ، بۇ باغچىدىكى بارچە قۇشلار-
نى ۋە پادىشاھنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلىدى-
كەن، باشقا قۇشلارمۇ ئۇنىڭ زىل، يېقىم-
لىق ئاۋازىغا، پادىشاھ ئالدىدىكى ئىناۋەت-
ئابرويىغا قاراپ ئۇنى «شاھ تۇتى» دەپ
ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئالىدىكەن.

بىراق، كۆپ ئۆتمەي «قۇشلار باغچى-
سى» غا توساتتىن بىر ئاپەت تېگىپتۇ.
يەنى ھەر كۈنى ئاخشىمى تۈن تەگدىن
ئاشقاندا، باغ ئىچىگە نامەلۇم بىر يىرت-
قۇچ قۇش ئۇچۇپ كېلىدىكەن - دە، كۆزنى
يۇمۇپ ئاچقىچە ھەر بىر قۇشنىڭ شاھتىن
باشقا ھېچقانداق كىشىگە مەلۇم بولمىغان
ياتار جاي ئۇۋىلىرىغا، بىمالال كىرىپ
ئۇنىڭ تۇخۇمىدىن تارتىپ قۇرۇقداپ
ئېلىپ قاچىدىكەن.

پادىشاھ بۇ ئىشتىن خەۋەر تېپىپ قات-
تىق غەزەپكە كەپتۇ - دە، بىر كۈنى ئۆز
ياساۋۇللىرىنى ئالدىغا چاقىرتىپ:

— سىلەر بۈگۈندىن باشلاپ ھەركېچە-
سى قۇشلار باغچىسىدا كۆزەتچىلىك قىلى-
سىلەر، ئەگەر باغ ئىچىدە بىرەر ئاۋاز
ياكى شەپە سېزىلسە، دەرھال ماڭا خەۋەر
بېرىڭلار، ناۋادا ئۇخلاپ قېلىپ قۇشلاريو-
قالسا، كاللاڭلارنى ئالىمەن، - دەپتۇ. ياسا-
ۋۇللار پادىشاھنىڭ پەرمانى بويىچە ھەركۈنى
كېچىدە قۇشلار باغچىسىنى كۆزىتىشكە باش-
لاپتۇ. بىرىنچى كۈنى كېچىدە كاككۇك ئۇ-
گا سالغان قاپاق تېرەك شېخىدىن بىردىن-
لا كاككۇكنىڭ ئارقا - ئارقىدىن ئۈچ قې-
تىم سايرىغان «كاككۇك، كاككۇك!» دې-
گەن زىل ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. شۇ ھامان
باغنىڭ سىرتىدىن ئۇچۇپ كەلگەن بىرقا-
را قۇش شىددەت بىلەن كاككۇكنىڭ ئۇۋى-
سىغا ئۆزىنى ئېتىپ، ھەش - پەش دېگۈ-
چە كاككۇك ۋە ئۇنىڭ بالىلىرىنى چاڭگال-
لاپ ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ. ئىككىنچى
كېچىسى بۇلبۇل ئۇگا سالغان گۈل شېخىدى-
مۇ بۇلبۇلنىڭ ئاستاغىنا سايرىغان ئۈچ
قېتىملىق ئاۋازى بىلەن تەڭ ھېلىقى قۇش
يەنە پەيدا بولۇپ، ئۇنىمۇ ئۇۋىسىدىن قۇ-
رۇقداپ جېنىدىن جۇدا قىپتۇ. شۇنداق قىلىپ
سېرىق قۇشقاچ، تۇمۇچۇق، بوز تورغاي قا-
تارلىق خۇشناۋا قۇشلار ئارقا ئارقىدىن
يوقىلىۋېرىپ، باغ ئىچى گۆرىستان جىم -
لىققا چۆكۈپتۇ. بۇ ئىشتىن قەھرى-غەزەپكە
كەلگەن پادىشاھ، بىر قانچە ياساۋۇللا -
رىنىڭ بېشىنى تېنىدىن جۇدا قىلىپ، ئا-
خىرى ئۆزى باغقا چىقىپ كۆزەتچىلىك
قىلىشقا مەجبۇر بوپتۇ.

پادىشاھ بىرىنچى كۈنى ئاخشىمى شا-
تۇتىغا مەخسۇس تەييارلانغان ئۇۋا يېنى-
غا كېلىپ، يوشۇرۇنۇپ، باغ ئىچىنى كۆزى-
تىشكە باشلاپتۇ. ۋاقىت يېرىم كېچىدىن

ئۆتكەندە پادىشاھ كۈتۈلمىگەندە ئۆزى مۆ-
كۈنۈپ ياتقان شاتۇتى ئۇۋىسى يېنىدىن
ئاستا شىلدىرلىغان بىر خىل ئاۋازنى
ئاڭلاپ قاپتۇ - دە، ئارقىدىنلا ئۆزى ئار-
زۇلاپ ئىسىم قويغان بۇ گۈزەل قۇشنىڭ
« غىپپىدە » ئۇچۇپ بېرىپ، دوستى چۆل
تورغىيىنىڭ ئۇۋىسىغا قونۇپ، خۇددى چۆل
تورغىيىدەك ئۈچ قېتىم سايراپ قويۇپ
دەرھال ئۆز ئۇۋىسىغا كېلىۋالغانلىقىنى
ۋە بۇ ئىشتىن كېيىنلا ھېلىقى نامەلۇم قارا
قۇشنىڭ تورغاي ئۇۋىسىغا شىددەتلىك ھۇ-
جۇم باشلاپ تورغاي بالىلىرىنى ئېلىپ
قاچقانلىقىنى كۆرۈپ قاپتۇ.

پادىشاھ ئەتىسى ئەتىگەن بۇ ۋەقەدىن
ھەم ھەيران بولۇپ، ھەم قەھرى-غەزەپكە
كېلىپ، شاتۇتىنى ئوردىغا ئەكەلدۇرۇپ بىر-
بىرلەپ سوراق قىپتۇ ۋە سوراق ئارقىلىق
شاتۇتىنىڭ قۇشلارنىڭ دۈشمىنى قوزغۇن
بىلەن دوستلىشىپ شاھقا ۋاپاسىزلىق قىلغان-
لىقىنى ۋە قۇشلارنىڭ ئاۋازىنى دوراپ قوزغۇن-
غا بەلگە بېرىپ، ئۆز دوستلىرىغا ساتقىنلىق
قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىپ، شۇ ھامان ئۇنىڭ
كاللىسىنى ئېلىشقا بۇيرۇق بېرىپتۇ، لېكىن
پادىشاھنىڭ شاھ يۈسۈپ ئىسىملىك بىر
رەھىمدىل ۋەزىرى بولۇپ، شاتۇتىنىڭ
ئاھۇ زارى ۋە كۆز ياشلىرىغا چىداپ تۇ-
رالماي پادىشاھنىڭ ئالدىدا تىز چۆكۈپ
ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭغا بېرىلگەن ئۆلۈم جازا-
سىنى بىر ئۆمۈر تۆمۈر قەپەزگە نەزەربەنت
قىلىش جازاسىغا ئۆزگەرتىپتۇ.

شاتۇتى شۇڭا تارىختىن بۇيان شاھنىڭ
ئوردا - سارايلىرىدا قەپەزدىن چىقماي،
نەزەربەنت ئىچىدە ياشايدىكەن. ئۇ ئۆزتى-
لى ۋە ئاۋازىنى ئۇنتۇپ قېرىنداشلىرىغا
ئاسىيلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن، پۈتۈن ئۆم-
رىدە باشقىلارنى دوراش بىلەنلا كۆڭلىنى
خۇش قىلىدىكەن.

ھورۇن ھۆپۈپنىڭ ئاقىۋىتى

ئورمان ئىچىدىكى قېرى توغراق شې-
خىدا، بىر جۈپ ھۆپۈپ بىلەن بىر جۈپ
ئاق قۇشقاچ بىر - بىرىگە يېقىن ئىككى
كاماغا چاڭگا تىزىپ تۇخۇم باسۇرۇپ يې-
قىن قوشنىلاردىن بولۇپ قالدى ۋە كۆپ
ئۆتمەي ھەر ئىككىسى بىر كۈندىلا تۇخۇم
يېرىدىپ، ئۇنىڭدىن چىققان ئۈچتىن ئالتە
بالىسىنى كۆيۈنۈپ چوڭ قىلىشقا باشلىدى.

ئانا ھۆپۈپ ھەر كۈنى قاياقلاردىندۇر
ئېلىپ كەلگەن جىگدە ئۇرۇقى ۋە ئۇششاق
نان پارچىلىرى بىلەن ئۆز بالىلىرىنى
ئوزۇقلاندۇرسا، ئاق قۇشقاچمۇ كۆز يۇمۇپ
ئاچقىچە ئېتىز - ئېرىق، باغلارغا بېرىپ
ئۇششاق يېشىل قۇرتلارنى ئېلىپ كېلىپ،
ئۆز بالىلىرىنى خۇشال قىلاتتى.

لېكىن ئارىدىن كۆپ ئۆتمەي كۈتمى-
گەن بىر ۋەقە يۈز بەردى: بىر كۈنى ئانا
ھۆپۈپ بىلەن چوڭ ئاق قۇشقاچ ئوزۇق
ئىزلەپ كەتكەندە، تۇساتتىن ئۆز ئاكى-
لىرى بىلەن يەم تالىشىپ جېدەل چىقار-
غان بىر كىچىك ھۆپۈپ بالىسى «غىپپىدە»
قۇشقاچ ئۇگىسىغا كىرىۋالدى - دە، بالا
قۇشقاچلارنىڭ ئارىسىغا مەھكەم قىسىلىپ،
چاندۇرماي يېتىۋالدى. ئانا قۇشقاچ بۇ
ئىشتىن خەۋەرسىز ھەر كۈنى ئېلىپ كەل-
گەن قۇرت - قوڭغۇزلارنى ئالدىن ئۇنىڭ-
غا بېرىپ، ئۆز بالىلىرى قاتارىدا بېقى-
ۋەردى. ھۆپۈپ بالىسىمۇ ئۇ ئېلىپ كەل-
گەن نەرسىلەرنى بۇلاپ - تالاپ يەپ، ھەم-
ساتتىلا يوغىناپ كاماغا پاتماي قالدى.
بىر كۈنى بىچارە قۇشقاچ بالىلىرى ئۆز
ئۇۋىسىدىكى ئاچارچىلىق ۋە قىستاڭچى-
لىققا بەرداشلىق بېرەلمەي:

(ئاخىرى 113 - بەتتە)

مەتتۆمىن ئابدۇللا

مەسەللەر

ياش ئەدىب مەتتۆمىن ئابدۇللا 1960 – يىلى يېڭىسار ناھىيىسىنىڭ ساغان يېزىسىدا قول مۇنەررۇەن ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. 1967 – يىلدىن باشلاپ باشلانغۇچ، ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ۋە قەشقەر دارىلمۇئەللىمىن مەكتىپىنىڭ يېڭىسار شۆبە سىنىپىدا ئوقۇغان. 1981 – يىلدىن 1990 – يىلغىچە ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇتقۇچى، مۇئاۋىن مەكتەپ مۇدىرى بولغان ۋە قەشقەر مائارىپ شۆبىسىدە بىلىم ئاشۇرغان. 1990 – يىلدىن كېيىن، يېڭىسار ناھىيىلىك ئىتتىپاق كومىتېتى ۋە مائارىپ ئىدارىسىدا خىزمەت قىلغان. بۇ يىل 2 – ئاينىڭ 12 – كۈنى كېسەللىك سەۋەبى بىلەن ۋاپات بولدى.

مەتتۆمىن ئابدۇللا ئوقۇش مەزگىللىرىدىلا ئەدەبىياتقا، خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىغا قىزىققان. بالىلار ھېكايىلىرى ئىجادىيىتى، چۆچەك، مەسەل ئىجادىيىتى بىلەن قىزغىن شۇغۇللانغان. دەسلەپكى ئەسەرلىرى 1980 – يىلدىن باشلاپ شاپىگراپتا چىققان «يېڭىسار ئەدەبىياتى» ژۇرناللىرىدا ۋە باشقا ھەر دەرىجىلىك گېزىت – ژۇرناللاردا بېسىلغان. «دادامغا يېزىلغان خەت»، «قوشنىلار»، «ئاتا ۋە ئوقۇتقۇچى» قاتارلىق ھېكايىلىرى «ئالتۇن ۋە قەلەم»، «تۈلكىنىڭ چۈشى» قاتارلىق ئىجادىي چۆچەك، مەسەللىرى ئېلان قىلىنىپ، بەلگىلىك تەسىر قوزغىغان. 1991 – يىلى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى ئۇنىڭ «دادامغا يېزىلغان خەتلەر» (بىرلەشمە توپلام) ناملىق ھېكايىلەر توپلىمىنى نەشر قىلغان. 1992 – يىلى شىنجاڭ ياشلار – ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى ئۇنىڭ 25 پارچە ھېكايە، چۆچەك، مەسەللىرىدىن تەركىب تاپقان «خىيالپەرەستلەر» ناملىق توپلىمىنى نەشر قىلغان. ئۇ ھايات ۋاقتىدا يەنە ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى توپلاش، رەتلەشكە، «ئۈچ توپلام» خىزمىتىگە ئاكتىپ قاتناشقان. ئۇ توپلاپ رەتلىگەن ئەسەرلەردىن 43 پارچە چۆچەك، 31 پارچە مەسەل، شۇنىڭدەك روزاخۇن موللام، بارات زەپەنىڭ بىر قىسىم لەتىپىلىرى ھەر قايسى گېزىت – ژۇرناللاردا ھەمدە يېڭىسار ناھىيىسى ئىشلىگەن «ئۈچ توپلام»دا ئېلان قىلىنغان. 14 پارچە چۆچەك شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلغان «ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى» نىڭ 5-، 11-قىسىملىرىغا، بىر قىسىم يۇمۇرلار شىنجاڭ ياشلار – ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى نەشر قىلغان «تىكەنلىك گۈل» ناملىق يۇمۇرلار توپلاملىرىغا ئېلىنغان. ئۇ، ئەدەبىي ئىجادىيەت ۋە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ساھەسىدىكى كۆرۈنەرلىك نەتىجىلىرى ئارقىلىق، ھايات ۋاقتىدا قەشقەر ۋىلايەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتى، خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى جەمئىيىتىگە ئەزا بولغان ھەمدە 1989 – يىلى ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى جەمئىيىتىنىڭ 2 – قۇرۇلتىيىغا قاتناشقاندى. بىز بۇ ياش ئەدىبنىڭ ۋاپاتىغا چوڭقۇر تەزىيە بىلدۈرىمىز.

—تەھرىردىن

سالىجىنىڭ ئەقلى

سالىجا بىر قوينىڭ قېنىنى شوراپ ئۆلتۈرۈپ قويۇپتۇ.

— ھەي، راستىنلا ئاجىز نەرسە ئىكەن بۇ، مەندىن نەچچە ھەسسە چوڭ تۇرۇپ، مېنىڭ چېقىشىمغا بەرداشلىق بېرەلمەي ئۆلدى. بوپتىلا، بۇنىڭدىن چوڭراق بىر قوي تاپاي، – دەپتۇ سالىجا بىر كونا تام تۈۋىدە تۈگۈلۈپ يېتىپ.

شۇ ئارىدا بىر قانچە قوي ئۆز ئارا پاراڭلىشىپ بۇ يەرگە كېلىپتۇ-دە:

— قاراڭلار، ئاۋۇ يايلاقتا ئوت-چۆپ ناھايىتى مول ئىكەن. ئەپسۇس، ئارىدا بىر ئېقىن بار ئىكەن. شۇيەردىن ئۆتەلىسەكلا مەززىلىك ئوت-چۆپكە ئىگە بولىدىكەنمىز، — دېيىشىپتۇ.

قوينىڭ گېپىنى ئاڭلىغان سالجا:

— ۋاي ئېسىت، ۋاي بالىلىرىم، مەن قانداق قىلارمەن، قايسى بەدنىيەت يولۇمغا سۇ قويۇۋەتكەندۇ؟ ئەي شاپائەتچى قويلار، ماڭا رەھىم قىلىپ، مېنى شۇ سۇدىن ئۆتكۈزۈپ قويساڭلارچۇ، بالىلىرىم ئېقىننىڭ ئۇ تەرىپىدە قالغانىدى، — دەپتۇ يىغلاپ.

بۇنى ئاڭلىغان قويلاردىن بىرسى سالجىنى دۈمبىسىگە چىقىرىپ ئېقىندىن ئۆتكەندىن كېيىن:

— قېنى بىچارە، چۈشكىن، — دەپتۇ سالجىغا.

— ماقۇل ئەمىسە، — دەپتۇ سالجا قويغا نەشتىرىنى سانجىپ، — ئەددى قېنىڭنى شوراشقا چۈشەي!...

ھاماقەت، ئاقكۆڭۈل قوي سالجىدىن پەقەتلا قۇتۇلالماپتۇ. ئەكسىچە كۈندىن-كۈنگە زەئىپلىشىشكە باشلاپتۇ.

شۇنداقلارمۇ باركى كۆز يېشىنى ئېقىتىپ تۇرۇپ جېنىڭنى ئالىدۇ.

سالجىنىڭ قوي داۋالىشى

قوي پادىسىغا ئەمرەتكە كېسىلى تارقاپ كېتىپتۇ. قويلار بۇ كېسەلدىن زادىلا قۇتۇلالماپتۇ. ئۇلار نېمە قىلارىنى بىلەلمەي تۇرغىنىدا بىر سالجا ھاسىراپ-ھۆمىدەپ پادا ئارىسىغا كەپتۇ ۋە:

— ئەي قويلار، نېمىشقا شۇنچە بولۇپ كەتكىچە داۋالاتمىدىڭلار؟ — دەپتۇ.

— قايسى دوختۇرغا قانداق داۋالىتىشنى بىلەلمىدۇق. بۇ كېسەل جېنىمىزغا زامىن بولىدىغان بولدى، — دەپتۇ قويلار.

— مەن قويلاردىكى ئەمرەتكە كېسىلىنى داۋالايدىغان بىردىنبىر ئۇستا دوختۇرمەن، — دەپتۇ سالجا، قويلار بەك خۇشال بوپتۇ.

— ھە... دەپتۇ سالجا كۆزىنى چىمچىقلىتىپ، — ئاۋۋال ھەممىڭلارنىڭ قېنىنى تەكشۈرىمەن. داۋالاشنىڭ ئۈنۈملۈك بولۇشى ئۈچۈن كۈنىگە بىرىڭلارنىڭ قېنىنى تەكشۈرىمەن.

قويلار ئەخىرىسىز ماقۇل بوپتۇ. سالجا كۈنىگە بىر قوينىڭ قېنىنى تەكشۈرىمەن دەپ قان ئالىدىكەن، لېكىن نەتىجىسىنى ئېلان قىلمايدىكەن، شۇنداق قىلىپ سالجا ھەممە قوينى ئۆلتۈرۈپ قويۇپتۇ.

ياخشى-يامانني پەرق ئېتىدىغان دانالار بولمىسا، مەككارلار جاھانغا ھۆكۈمران بولىدۇ.

سالجا بىلەن قوي

سالجا قوينىڭ قويۇق يۇڭى ئارىسىغا تۈگۈلۈپ كىرىۋاپتۇ-دە، قوينىڭ قېنىنى شوراشقا باشلاپتۇ.

— ئەي سالجا، ئەمدى بولدى قىلغىن، ھالىم بەك يامانلىشىپ كېتىۋاتىدۇ، — دەپتۇ سالجىنى دۈمبىسىدىن چۈشۈرۈۋېتەلمىگەن قوي ئۈنىگە يالۋۇرۇپ.

— ئەي قوي، — دەپتۇ سالجا، — يايلاقنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى تاغدا مېھرىگىياھ دېگەن بىر ئوت بار. سېنى شۇ يەرگە باشلاپ باراي، سەن شۇ ئوتنى يېسەڭ راسا سەمرىيسەن.

— سەن ماڭا شۇنچە ئۆچ، ئۆچلۈكۈڭدىن داۋاملىق قېنىمنى شوراۋاتىسەن. شۇنداق تۇرۇقلۇق نېمە ئۈچۈن ماڭا پايدا قىلىدىغان ئوتنى كۆرسىتىسەن؟ — دەپتۇ قوي.

— راستىنلا ھاماقەت ئىكەنسەن، — دەپتۇ سالجا، — سەن سەمرىسەڭ بەدىنىڭدىكى قان كۆپىيىدۇ. مەن قانخىچە شورايمەن ئەمەسمۇ؟ ئەگەر مېھرىگىياھنى ئۆزۈم يېيەلىسەم ساڭا كۆرسەتتەمتىممۇ؟

1991 - يىل، ئۈرۈمچى.

ئەنۋەر مەتسەيدى

بىر جۈپ تورۇلغا

(مەسەل)

تىلسىماتلىق قەدىم تەكلىماكاندا،
پايانى يوق ئىپتىدائىي ئورماندا.
ھەيۋەت يوغان بىر تۈپ توغراق بار ئىكەن،
ئاڭا ئاسمان بارگاھى تار ئىكەن.
شۇ توغراقنىڭ بېلىدە — بىر كاماردا،
ياشاپ كەلگەنىكەن بىر جۈپ تورۇلغا.
ئۇلار ئۇندا نەچچە ئەۋلاد چوڭ قىلىپ،
ئۇچۇرما قىپ ـ باشلىرىنى ئۈك قىلىپ.
قېرىغاندا قاپتۇ يەنە ئىككىسى،
بىر كۈنلىكى شۇنداق دەپتۇ چىشىسى:
«بۇ كامارنى ماكان قىلىپ كۆپ زامان،
ياشاپتىمىز مۇشۇكەن دەپ بار جاھان.
مانا ئەمدى بالىلارمۇ كېتىشتى،
يىراقلاردىن يېڭى ماكان تېپىشتى.
غەم ـ قايغۇغا تولدى بىزنىڭ بېشىمىز،
كۆچىمىزدىن قالدۇق ئۆسۈپ يېشىمىز.
بۇنداق ئۆلۈپ كەتمەيلى بىز ئارماندا،
ئۈمىد باردۇر دېگەن گەپ بار ساق جاندا.
شۇڭا سىرتقا چىقايلى بۇ كاماردىن،
ئەركىن نەپەس ئالايلى ساپ ھاۋادىن.
ئەتراپلارنى سەيلە قىلىپ كېلەيلى،
ئۆزگىلەرنىڭ ھالى قانداق بىلەيلى.
قەدىرلەيلى قىسقىغىنا ھاياتنى،
ئىشلىتەيلى تەڭرى بەرگەن قاناتنى.
ئاڭلىسام شۇ قۇملۇقلارنىڭ چېتىدە،
كۆرۈنگەن سۇس يېشىل ئۇپۇق بېتىدە
بېھىش كەبى بوستانلىقلار بار ئىمىش،
ئۇندا بەخت جانلىقلارغا يار ئىمىش.
تېزدىن ئاشۇ بوستانلارغا بارايلى،
گۈزەللىكتىن بىزمۇ ھوزۇر ئالايلى...»
بۇنى ئاڭلاپ سەكرەپ ئەركەك تورۇلغا،
چاڭ سېلىپتۇ چىشىسىنىڭ گېلىغا.
دەپتۇ شۇنداق: «ھەي ھاماقەت جۆيلۈمە،
ئۆز ھاۋايى ـ ھەۋەسىڭنى كۆزلىمە.
بۇ جاي بىزگە ئەجدادلاردىن قالغاندۇر،
شۇنچە تىنچ، خاتىرجەم بىر ماكاندۇر.
ئۇ ئەزەلدىن بولغان بىزگە باشپاناھ،
دۈشمەنلەردىن قوغداپ كەلگەن ھەم يەنە.
تەرك ئەتسەك بۇ قەدىناس ماكاننى،
قانداق قوغداپ قالالايمىز بۇ جاننى؟
يات يەرلەردە سەرسان بولۇپ يۈرگەندە،
كۈشەندىلەر يەپ كەتمەمدۇ كۆرگەندە؟!»
شۇنداق قىلىپ چىقماي ئۇلار كاماردىن،
چىشىسىمۇ ئۈمىد ئۈزۈپ «تاما» دىن.
يېتىشىپتۇ تۈگۈلۈپلا غەم قىلىپ،
ئۆزى كىرگەن ھاشاراتنى يەم قىلىپ.
يىللار ئۆتۈپ توغراق قېرىپ قۇرۇپتۇ،
ئەركىكى ئۆز سۆزىدە چىڭ تۇرۇپتۇ.
بىر كۈن چىشىسى ساپتۇ مۇنداق مەسلىھەت:
«ئورماندىكى ھەممە توغراق بىر جەمەت.
ھەممىسىنىڭ يىلتىزلىرى تۇتاشتۇر،
بىز ئۈچۈن ھەم كامىرىمۇ ئوخشاشتۇر.
ياش توغراقتىن ماكان تۇتساق باشقىدىن،
ھېچكىم بىزنى تاندى دېمەس ئەسلىدىن.
ھادىسىدىن ساقلاش ئۈچۈن بۇ جاننى،
يېڭىلىماق لازىم بىزگە ماكاننى.»
بۇ تەكلىپنى ئاڭلاپ ئەركەك تورۇلغا،
دەپتۇ چوقۇپ چىشىسىنىڭ بۇرنىغا:
«بۇ كامارنى ماكان قىلىپ كۆپ زامان،
ياشاپتىمىز كۈشەندىدىن بوپ ئامان.
تەرك ئەتسەك بۇ تەۋەرۈك ماكاننى،
چەيلىگەنلىك بوپ قالامدۇ ۋىجداننى؟

توغراق قۇرۇپ قاقشال بولۇپ كەتسىمۇ،
بىزدىن بۇرۇن ئاڭا قازا يەتسىمۇ.
باشقا كەلگەن قىسمەتنى تەڭ كۆرمەيلى،
ئاخىر بىغىچە بۇ يەردە جۇپ ئۆتەيلى...»
دەل شۇ چاغدا بۇ قەدىمكى ئورمانغا،
ئىنسان ئاياغ باسمىغان تىنچ ماكانغا.
قاياقتىندۇر بىر ئوتئۇنچى كەپقاپتۇ،
ئاشۇ قاقشال توغراق تامان يول ساپتۇ.
نىيەت قىلىپ ئۇنى ئوتئۇن ئېتىشكە،
تۇتۇش قىپتۇ پالتا بىلەن كېسىشكە.
بۇنى تۇيۇپ تورۇلغۇلار چۆچۈپتۇ،
يا چىققالماي سىرتقا غەمگە چۆكۈپتۇ.
چىشىسى دەپتۇ: «چاتاق بولدى ئىشىمىز،
تېز ماڭايلى، ئامان قالسۇن بېشىمىز.»
ئەركەك جانئۋار دەپتۇ يەنە رەت قىلىپ:
«بۇمۇ تەڭرى ئىرادىسى ئىش قىلىپ.
پېشانىگە قىسمەت شۇنداق پۈتۈلگەن.
ياكى بىزدىن بىرەر گۇناھ ئۆتۈلگەن.
ھەقتۇر بىزگە توغراق بىلەن تەڭ ئۆلمەك،
تېخى جەننەت راھىتىنى تەڭ كۆرمەك...»
شۇ چاغ توغراق يىقىلىپتۇ بىر يولى،
غولىغاندەك گويا ئاسمان گۈمبىزى.
غوللىرىمۇ ئوتئۇن بوپتۇ چېچىلىپ،
تورۇلغۇلار جان بېرىپتۇ مىجىلىپ.
ياڭراپ قاپتۇ ئەكس سادا ئورماندا،
ماتەم كۈيى چېلىنغاندەك ھەر ياندا.

(بېشى 124 - بەتتە)

يۇلغۇن خاتىرىسى

كەڭ يېيىلىپ ياتار قاقاس ساي،
قورقۇنچتىن تاتارغان يۈزدەك.
نۇرى ئۆچۈپ قالغان يۇلتۇزلار،
ياتار بۇندا تۈركۈم - تۈركۈملەپ.

بىر تۈپ يۇلغۇن گۈللەر بۇ يەردە،
ساي ئەپتىگە بولغانچە بىزەك.
چېچەكلىدىن بالقىغان ھىدلار،
ھايياتلىقتىن بېرىدۇ دېرەك.

غوللىرىدىن چىققار كۆپۈلدەپ،
تەشنالىقنىڭ ئاتەش تىنىقى،
شاخلىرىغا ئېسىغلىق ئۇنىڭ،
شەپەق رەڭلىك گۈللەر تىزىقى.

قىزدۇرسىمۇ قاتتىق ھارارەت،
يۇلغۇن ئۆلمەي يەنىلا ياشنار،
قۇم - بورانىنىڭ دۇشكەللىشىنى،
جاھىللىقى قىلىدۇ تارمار.

ئېھ نەقەدەر قەيسەر ئۆسۈملۈك،
ھېچكىم تىمسال بولالماس ئاڭا.
تەنھالىقى ئوخشايدۇ پەقەت،
سۆيگۈسىدىن ئايرىلغان ماڭا.

يۇلغۇن، يۇلغۇن يۈتمەس تارىخ ئۇ،
قۇم - بوراندىن مەڭگۈ غالىب ئۇ.

گۆگۈم

بوشلۇقتا لەيلەيدۇ قارامتۇل پەردە،
گۈركىرەر تاشلاردا ئاپتاپنىڭ ھىدى.
چوققىلار قاتىلدۇر تاغلار قان يۇقى،
قۇياشنىڭ گەۋدىسى نەگە يىقىلدى.

شاماللار تىنەيدۇ قايسى ئۆتەڭدە؟
دەرەخنىڭ شېخىدا بالقىيدۇ سۈكۈت.
ئۈلپەتلەر يېگىدىن تۈزۈشتى سورۇن،
شىشىلەر كۆك ئىنەك، ھاراق ئوغۇز سۈت.

دالىدىدا باشلىنىپ كېتىدۇ يەنە،
نەۋقىران سۆيگۈگە ھامىلدار گەپلەر.
تارتىنچاق بەدەنلەر جۈپلەشسە بەزەن،
پاكلىقنى ئوغرىلار لەۋلەردىن لەۋلەر.

تەڭرىمۇ تىڭىرقاپ قالار بۇ ھالدىن،
زېمىندا يۈز بەرگەچ ئۇلۇغۋار تۇغۇم.
كەڭلىكنىڭ باغرىغا چېچىلار تامام،
بىر يارقىن سۈرەتكە ئايلانغان گۆگۈم.

كېرىمجان ئابدۇرېھىم

ئەدەبىي تەنقىدچى

ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ بولۇش-بولماسلىقى، بولغاندا قانداق بولۇشى — پۈتۈن ئەدەبىي تەنقىدچىلىك ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم بولغان مەسىلىلەرنىڭ بىرى. چۈنكى سۇبيېكتىپ ئىجادچانلىق نۇقتىسىدىن چىقىپ ئېيتقاندا، ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ بولۇش-بولماسلىقى ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنىڭ بولۇش-بولماسلىقىنى بەلگىلەيدۇ. ئەدەبىي تەنقىدچى بولمىسا سۆزسىزكى ئەدەبىي تەنقىدچىلىكتىن سۆز ئاچقىلى بولمايدۇ. ئەدەبىي تەنقىدچى بولغان تەقدىردە ئۇنىڭ قانداق بولۇشى يەنە بىر مۇھىم مەسىلە ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ قانداق بولۇشى ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنىڭ قانداق بولۇشىنى بەلگىلەيدۇ. شۇڭا ئادەتتە بىزنىڭ ئەدەبىي تەنقىدچىلىك ھەققىدە ئېلىپ بېرىۋاتقان بىر مۇنچە مۇلاھىزىلىرىمىز، ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنىڭ مەۋجۇت ئەھۋالى، ئورنى ھەققىدىكى باھالىرىمىز ۋە بەزى پىكىرلىرىمىز ئەمەلىيەتتە ئەدەبىي تەنقىدچى ئۈچۈن بولۇۋاتىدۇ دېيىشكىمۇ بولىدۇ. ئەقەللىيسى، بىزنىڭ «ئەدەبىي تەنقىدچىلىكىمىز خېلى جانلىنىپ قالدى» دېگەن باھايىمىز ماھىيەتتە ئەدەبىي تەنقىدچىلىرىمىزنىڭ ئۆز ئىجادىيەتلىرى ۋە پائالىيەتلىرى ئارقىلىق ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنى جانلاندۇرۇۋاتقانلىقىدىن ئىبارەت ئەمەلىيەت ھەققىدىكى باھادىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئەدەبىي ئىجادىيەت ئەھۋالىنىڭ قانداق بولۇشى يازغۇچى-شائىرلارغا باغلىق بولغىنىدەك، ئەدەبىي تەنقىدچىلىك ئەھۋالىنىڭ قانداق بولۇشىمۇ ئوخشاشلا ئەدەبىي تەنقىدچىگە باغلىق. بىزنىڭ «ئەدەبىي تەنقىدچىلىك ئۆز رولىنى جارى قىلدۇرالمايۋاتىدۇ» دېگەن پىكىرلىرىمىزمۇ ماھىيەتتە ئەدەبىي تەنقىدچىلىرىمىز ئۆزلىرىنىڭ ۋەزىپىسىنى ئۈنۈملۈك ئارتقۇرالمايۋاتىدۇ، دېگەن پىكىرنىڭ باشقىچە ئاتىلىشىدىن ئىبارەت. چۈنكى، بىز پىكىر بېرىۋاتقان ئەدەبىي تەنقىدچىلىك بىرخىل ئابستراكت مەۋجۇتلۇق، ئەمەلىيەتتە بۇ پىكىرنى ئاڭلايدىغىنى يەنىلا ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنى كونكرېتلاشتۇرۇپ، ئۇنى بىر خىل پائالىيەتكە ئايلاندۇرىدىغان، ئۇنى رول ئوينىتقۇزۇپ، ئۇنىڭدىن ئۈنۈم ھاسىل قىلىدىغان ئەدەبىي تەنقىدچىدىن ئىبارەت. قىسقىسى، ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنى ئەدەبىي تەنقىدچىلىك قىلىپ تۇرىدىغان بۇ ئىلمىي پائالىيەتچىلەرنى — ئىجادكارلارنى، يەنى ئەدەبىي تەنقىدچىلەرنى پۈتۈن ئەدەبىياتشۇناسلىقنىڭ، جۈملىدىن ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنىڭ مۇھىم بىر تەتقىقات تېمىسى سۈپىتىدە تونۇش كېرەك. بىز ئەدەبىي تەنقىدچى ھەققىدىكى تونۇشنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش مەقسىتىدە بۇ ھەقتە مەخسۇس مۇھاكىمە يۈرگۈزۈشنى مۇۋاپىق كۆردۇق.

ئەدەبىي ئىجادىيەتكە دائىر مۇلاھىزىلەر

بۇ ھەقتىكى مۇھاكىمىمىزدە بىز ئالدى بىلەن كىملەر ئەدەبىي تەنقىدچى بولالايدۇ؟ دېگەن مەسىلە ھەققىدە توختىلىمىز. چۈنكى، ئەدەبىي تەنقىدچىلىك بىلەن

شۇغۇللىنىشقا كىملەرنىڭ ئەڭ ماس كېلىدىغانلىقىدىن ئىبارەت بۇ نۇقتىنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىش ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنىڭ ساغلام تەرەققىي قىلىشىدا ئىنتايىن مۇھىم ئورۇن تۇتىدۇ. گەرچە «كىملەر ئەدەبىي تەنقىدچى بولالايدۇ» دېگەن مەسىلە ھەققىدە ئۇرغۇن ئەدەبىياتشۇناسلار، ئەدەبىي تەنقىدچىلەر ئوخشىمىغان نۇقتىلاردىن چىقىپ، ھەر خىل قاراشلارنى ئوتتۇرىغا قويغان بولسىمۇ، لېكىن كىشىلەرنىڭ قايىللىقىنى قوزغاپ، نىسبەتەن ئومۇمىي ئېتىراپقا ئېرىشكىنى — ئامېرىكىلىق مەشھۇر ئەدەبىياتشۇناس، ئەدەبىي تەنقىدچى بولغان يوھان كرووۋ رانسوم (1888—) نىڭ قارىشى. ئۇ، «تەنقىدچىلىك شىركىتى» ناملىق داڭلىق ئەسىرىدە «مەخسۇس تەربىيىلەنگەن ئۈچ خىل كىشىلەر، يەنى ئەدەبىي ئىجادىيەتچىلەر، پەيلاسوپلار، ئالىي مەكتەپلەرنىڭ ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىلىرى ئەدەبىيات تەنقىدچىلىكى بىلەن شۇغۇللانسا بولىدۇ» دېگەن قارىشىنى ئوتتۇرىغا قويغان، رانسوم يەنە بىر قەدەم ئىلگىرىلىگەن ھالدا ئۇلار ئىچىدىنمۇ يەنە تاللاش ئېلىپ بارغان: رانسومنىڭ قارىشىچە، ئەدەبىي ئىجادىيەتچىلەر ياخشى ئەسەرلەرنى تونۇيدۇ. ئېھتىمال مۇھىمى ئۇلار ئۆز ئەسەرلىرىنىڭ ئەڭ ياخشى تەنقىدچىسى بولالايدۇكى، لېكىن ئۇلارنىڭ تەنقىدى بىۋاسىتەسەزگۈ، تەسىرات خاراكتېرىدە بولىدۇ، تەتقىقات خاراكتېرىنى ئالماي قالىدۇ. ئەمدى پەيلاسوپلارغا كەلسەك، ئۇلار گەرچە ئەدەبىياتنىڭ بەزىبىر ماھىيەتلىك ئالاھىدىلىكلىرىنى، رولىنى ياخشى چۈشەنسىمۇ، لېكىن ئۇلار ئومۇملۇقنى كۆزلەپ، ئايرىم ئەدەبىيات ھادىسىلىرىگە دىققەت قىلىپ كېتەلمەيدۇ. كونكرېت ئەسەرلەرگە كۆڭۈل بۆلەلمەيدۇ. دېمەك، رانسوم ئەدەبىي تەنقىدچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىشقا ئەڭ مۇۋاپىق كېلىدۇ، دەپ قارىغان كىشىلەر — ئالىي مەكتەپلەردىكى ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىلىرى. رانسومنىڭ بۇ قارىشىنىڭ ماھىيىتىنى سۈرۈشتۈرسەك ياكى بۇ قاراشنى سەل كېڭەرەك مەنىدە چۈشەنسەك، بۇ قاراشنىڭ ماھىيىتى، مەنىسى شۇكى ئەدەبىي تەنقىدچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىشقا ئالىي مەكتەپلەردە ئەدەبىيات ئوقۇتۇشى ۋە تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئەدەبىيات پروفېسسورلىرىدەك ئەدەبىيات بىلىمى مول، تەتقىقات ئىقتىدارى كۈچلۈك كىشىلەر ئەڭ ماس كېلىدۇ.

ھەممىمىزگە مەلۇم، ئەدەبىي تەنقىدچىلىك — ئەدەبىي ئىجادىيەتكە ئوخشاش ھېسسىيات رول ئوينايدىغان ئىجادىي پائالىيەت ئەمەس. بەلكى ئەقلىلىك رول ئوينايدىغان بىر خىل ئىلمىي تەتقىقات پائالىيىتى. ئەدەبىي تەنقىدچىلىك ئىلمىيلىكىنى، توغرىلىقىنى، ھەقىقىي تەتقىقات تۈسى بولۇشىنى تەلەپ قىلغاچقا، ئۇ، ئۆزى بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارنىڭ ئەڭ ئالدى بىلەن نىسبەتەن ئەتراپلىق، نىسبەتەن چوڭقۇر ئەدەبىيات بىلىمى ۋە باشقا مۇناسىۋەتلىك بىلىملىرى بولۇشىنى شەرت قىلىدۇ. دەرۋەقە ئەدەبىيات-بىلىملىرى ۋە باشقا بىلىملىرى ئۇنچە ئەتراپلىق، چوڭقۇر بولمىغان كىشىلەرمۇ ئەدەبىي تەنقىدچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىشى مۇمكىن، لېكىن ئۇلارنىڭ تەنقىدى ھەقىقىي رەۋىشتە چوڭقۇر، قايىل قىلارلىق، تەتقىقات تۈسى قويۇق تەنقىد بولالمايدۇ. شۇنداقلا بۇنداق تەنقىدنىڭ قىممىتى، ئۈنۈمى، ئورنى بولمايدۇ ياكى ئانچە بولۇپ كەتمەيدۇ. مەسىلەن: ھازىرقى زاماندىكى يېڭىچە شېئىرىيەت بىلىملىرىدىن خەۋىرى يوق، بۇ ھەقتە مەخسۇس ئىزدىنىپ باقمىغان بىر تەنقىدچى قويۇق ھازىرقى

زامان تۇسىگە ئىگە، هازىرقى زاماندىكى يېڭىچە شېئىرىيەت چۈشەنچىلىرى ئاساسىدا
يېزىلغان بىر شېئىر ھەققىدە تەنقىد ئېلىپ بېرىشقا مەجبۇر بولۇپ قالسا، تەبىئىكى
ئۇ شېئىرىيەت ھەققىدىكى كونا، يۈزە چۈشەنچىلىرى ئاساسىدا بۇ شېئىرنى تەھلىل-
تەتقىق قىلىدۇ، باھالايدۇ. بۇنداق تەنقىد باشقا تەرەپلەرنى قويۇپ تۇرايلى، سۆز-
سىزكى تەنقىدچىنى مەسخىرىگە قويىدۇ. ئەگەر تەنقىدچىدە ئەدەبىيات بىلىملىرى ھە-
قىقەتەن يۈزە بولۇپ قالسا، ئۇز پائالىيىتىدە نۇرغۇن ئۇقۇشمىسلىقلارغا، مەغلۇبىيەت-
لەرگە ئۇچرايدۇ. ئەقەللىسى ئۆز پائالىيىتى ئۈچۈن شۇنچە قىممىتى بار نۇرغۇن ئۇ-
بيېكتلارنى ھېس قىلالمايدۇ. ئاز - تولا ھېس قىلالىدى دېيىلگەن تەقدىردىمۇ ئۇھەق-
ىقىي تەتقىقاتنى ۋايىغا يەتكۈزەلمەيدۇ. ئەدەبىي تەنقىدچى يەنە كۆپ بىلىمگە ئې-
رىشمەن دەپ، ئاخىرىدا ئۆزىمۇ بىلمىگەن ھالدا ئەدەبىيات بىلىملىرى - چۈشەنچە-
لىرى تارىخچىسىغا ئايلىنىپ قالماسلىقى كېرەك. ئەدەبىي تەنقىدچىدىكى بىلىم ناھا-
يىتى كۈچلۈك قوللىنىشچانلىققا ئىگە. ئەدەبىيات نەزەرىيىچىسىگە قارىغاندا ئەدەبىي
تەنقىدچىنىڭ بىلىمى تېز كونىراپ بارىدۇ. چۈنكى ئەدەبىي تەنقىدچى ئۆز بىلىمىنى
رېئال، تەرەققىي قىلىۋاتقان ئەدەبىيات ھادىسىلىرىگە مۇناسىۋەتلەشتۈرۈپ تۇرىدۇ.
ئەگەر ئەدەبىي تەنقىدچىدىكى بىلىم كونىرىسا، بۇنداق كونىلىق روشەن گەۋدىلىنىپ
قالىدۇ. شۇڭا بىز ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ ئەدەبىيات بىلىمىنى «ھەرىكەت ھالىتىدە بىل-
مە» دەپ ئاتايمىز، ھەقىقىي مەنىدىكى «ھەرىكەت ھالىتىدىكى بىلىمى» بولۇش ئۈچۈن
تەنقىدچى بىر تەرەپتىن ئەدەبىياتتىكى يېڭى ئۇسۇل، يېڭى ماھارەت، يېڭى چۈشەنچە-
لىرىنى نەزەرىيە - بىلىمى دەرىجىسىگە كۆتۈرۈپ بېرىشقا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈشى كې-
رەك. يەنە بىر تەرەپتىن ئەدەبىياتنىڭ يېڭى بىلىمى، چۈشەنچىلەر بىلەن بېيىتىپ يې-
ڭىلاپ بېرىشى كېرەك. قىسقىسى، ئەدەبىي تەنقىدچى ئۈچۈن ئەڭ چوڭ نومۇسلارنىڭ
بىرى - مۇرەككەپ ئەدەبىيات ھادىسىلىرىنى كونىچە نەزەرىيە - چۈشەنچىلەر ئارقىلىق
شەرھلەشكە زورۇقۇش. شۇڭا، بىز ئەدەبىي تەنقىدچى ئالدى بىلەن ئەتراپلىق، چوڭ-
قۇر ئەدەبىيات بىلىملىرىگە ۋە باشقا مۇناسىۋەتلىك بىلىملەرگە ئىگە بولۇشى كېرەك
دەپ قارايمىز.

ئەدەبىي تەنقىدچىدە ئەتراپلىق، چوڭقۇر ئەدەبىيات بىلىمى بولۇش بىلەن بىرگە
يەنە، نىسبەتەن كۈچلۈك ئىستېتىك، بەدىئىي تەسىرلىنىش كۈچىمۇ بولۇشى كېرەك. بۇ
كۈچنى بىز ئەدەبىي تەنقىدچىلىك ئۈچۈن يارىتىلغان تۇغما تالانت دېسەكمۇ ئارتۇق
كەتمەيدۇ. چۈنكى، بۇنداق تەسىرلىنىش كۈچى - شەيئىلەرنى، ھادىسىلەرنى جۇملى-
دىن ئەدەبىي تەنقىدچىلىك ئوبيېكتلىرىنى چۈشىنىشنىڭ ئاساسى، ھەم ئەدەبىيات
ھادىسىلىرىگە قارىتا تەھلىل - تەتقىقات ئېلىپ بېرىش ۋە باھا بېرىشنىڭ باشلى-
نىش نۇقتىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. تەنقىدچىنىڭ ئېستېتىك - بەدىئىي تەسىرلىنىش
كۈچى - پۈتۈن ئەدەبىي تەنقىدچىلىك پائالىيىتى ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم، ئەگەر شۇن-
داق تەسىرلىنىش بولمىسا ئەدەبىي تەنقىدچىلىك پائالىيىتىمۇ باشلانمايدۇ. ئۇ چاغ-
دا ئەدەبىي تەنقىدچىلىكتىن سۆز ئېچىشمۇ قۇرۇق گەپ بولۇپ قالىدۇ.

ھەر قانداق بىر كىتابخان - مەيلى ئۇ ئەدەبىي تەنقىدچى بولسۇن، مەيلى ئا-

دەتتىكى كىتابخان بولسۇن ، بىرەر ئەدەبىيات ھادىسىسىگە، جۈملىدىن بىرەر پارچە
ئەسەرگە مۇئامىلە قىلغاندىن كېيىن شۇ ھادىسىلەرگە، جۈملىدىن ئەسەرگە قارىتا
بەلگىلىك تۇيغۇ تەسىراتقا كېلىدۇ. بۇنداق تۇيغۇ تەسىرات ئادەتتە ئىستېتىك
بەدىئىي زوق پائالىيىتىنىڭ نەتىجىسى بولىدۇ، ئەدەبىي تەنقىدچى ئۈچۈن ئۇ، ئە-
دەبىي تەنقىدچىلىكنىڭ مۇقەددىمىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئەدەبىي تەنقىدچى ئۆز-
نىڭ ئادەتتىكى كىتابخانلارنىڭكىدىن كۈچلۈكرەك بولغان تەسىرلىنىش كۈچىگە تايى-
نىپ، دەسلەپكى قەدەمدە ئەسەرنىڭ ياخشى - يامانلىقى، ياخشى بولسا، شۇ ياخشىلىق-
نى پەيدا قىلغان كونكرېت ئامىل-مەزمۇنلار، يامان بولسا، شۇ يامانلىقنىڭ ئىپادىلى-
رى، ئەسەرنىڭ گەۋدىلىك ئالاھىدىلىكلىرى قىممىتى، ئەھمىيىتى، رولى، ئۈنۈمى...
قاتارلىق تەرەپلەر ھەققىدە مەلۇم تۇيغۇ تەسىراتقا ئىگە بولىدۇ ھەم شۇ تۇيغۇ تە-
سىراتلىرى ئاساسىدا تەنقىدچىلىك پائالىيىتىنىڭ ئوبيېكتىنى تاللاپ بېكىتىدۇ،
قىسقىسى ئۆزىنىڭ تەنقىدچىلىك پائالىيىتى ئۈچۈن ناھايىتى مۇھىم بولغان ئاسا-
سنى تۇرغۇزۇۋالىدۇ، لېكىن ماھىيەت جەھەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا، بۇلار يەنىلا ھېسسىي بىلىش
باسقۇچىدىكى پائالىيەتلەر بولۇپ، ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ بۇ باسقۇچتىكى تەسىراتى
كۆپىنچە بىۋاسىتە سەزگۈ خاراكتېردىكى تەسىرات بولىدۇ. ئەدەبىي تەنقىدچى ئەسەر
بىلەن ئۇچراشقان ھامان بىلدۈرگەن ئىنكاس ناھايىتى كۆپ ھاللاردا توغرىلىق ۋە
چوڭقۇرلۇق جەھەتتە كىشىنى قايىل قىلىۋېتەلەيدۇ. شۇڭلاشقا بىز ھامان ئەدەبىي تەن-
قىدچىنىڭ بەدىئىي ئىستېتىك تەسىرلىنىش كۈچىنىڭ كۈچلۈك ياكى ئاجىزلىقىغا ئالا-
ھىدە ئەھمىيەت بىلەن قارايمىز. ئەمدى ئەدەبىي تەنقىدچىلەرگە كەلسەك، ئەدەبىي
تەنقىدچى ئۆزىدە مۇشۇنداق تۇغما تالانت خاراكتېرىنى ئالغان ئىستېتىك بەدىئىي
تەسىرلىنىش كۈچىنىڭ بار - يوقلۇقىنى، بار بولسا زادى قانچىلىك دەرىجىدە بارلى-
قىنى دەڭسەپ بېقىشى كېرەك. ئەدەبىي تەنقىدچى ئۆزىدىكى بۇنداق تەسىرلىنىش كۈ-
چىنىڭ ئىقتىدارىنى تېخىمۇ جارى قىلدۇرۇپ، ئۇنى تېخىمۇ ياخشى رول ئوينىتقۇزۇپ،
ناھايىتى نەتىجىلىك ئەدەبىي تەنقىدچىلىك پائالىيىتى ئۈچۈن پۇختا ئاساس يارى-
تىش لازىم.

يۇقىرىدىمۇ سۆزلەپ ئۆتتۇق، ئەدەبىي تەنقىدچى ئۈچۈن ئىستېتىك بەدىئىي تە-
سىرلىنىش كۈچىنىڭ كۈچلۈك بولۇشى ئىنتايىن مۇھىم، لېكىن ئەدەبىي تەنقىدچىلىك
بىر خىل ئىلمىي تەتقىقات پائالىيىتى بولغاچقا، ئاشۇ بىۋاسىتە سەزگۈ خاراكتېردىكى
تەسىراتىنى كىتابخانلارنىڭ ئالدىغا «ئەدەبىي تەنقىد» دەپ قويغىلى بولمايدۇ.
شۇڭا ئەدەبىي تەنقىدچى ئەدەبىي ئەسەر ھەققىدىكى تەسىراتىنى ئاساس قىلىپ، ئاشۇ
تەسىرات بىلەن ئەسەر ئەمەلىيىتىنى يېڭىباشتىن بىرلەشتۈرۈپ، ئەسەر ھەققىدىكى
ئىزدىنىشلىرىنى، مۇھاكىمىلىرىنى تەتقىقات دەرىجىسىگە يەتكۈزۈش كېرەك. بۇنىڭ ئۈ-
چۈن ئەدەبىي تەنقىدچىگە يەنە كېرەك بولىدىغىنى — كۈچلۈك تەسەۋۋۇر كۈچى ۋە تە-
پەككۇر ئىقتىدارىدىن ئىبارەت. ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ ئەدەبىيات ھەققىدىكى بىلىم-
لىرى، كۈچلۈك تەسىرلىنىش كۈچى ئۇنىڭ تەسەۋۋۇر كۈچى ۋە تەپەككۇر ئىقتىدارى
ئارقىلىق ئاندىن تېخىمۇ گەۋدىلىنىدۇ. ئەگەر ئەدەبىي تەنقىدچىدە تەسەۋۋۇر كۈچى،

تەپەككۇر ئىقتىدارى بولمىسا ياكى ئاجىز بولسا مۇكەممەل ئەدەبىي تەنقىدچىلىكتىن سۆز ئېچىش قىيىن گەپ بولۇپ قالىدۇ. ئەدەبىي ئەسەر مەلۇم نۇقتىدىن چىقىپ قارىغاندا بىر خىل ماھارەت قۇرۇلمىسى بولغاچقا، ئۇنىڭ ئىدىيىسى، مەنىسى، مەقسىتى، قىممىتى، ھەر خىل ۋاسىتە - ئۇسۇللىرى ۋە باشقا تەركىبىي قىسىملىرى ھامان ئوچۇق ئاشكارا روشەن بولمايدۇ ياكى ئۇلاردىن مۇنداقچە تونۇشۇش ئارقىلىق چوڭقۇر، ھەقىقىي رەۋىشتە چۈشىنىپ ھېس قىلىپ كەتكىلى بولمايدۇ. مانا مۇشۇنداق ئادەتتىكى كىتابخانلىق نەزەرى بىلەن ھېس قىلىپ كەتكىلى، چۈشىنىپ بولغىلى بولمايدىغان مەنا، قىممەت، ماھارەتلەرنى پەقەت ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ تەسەۋۋۇر كۈچى ئارقىلىق ھېس قىلغىلى، چۈشەنگىلى بولىدۇ. مەسىلەن: بەزى ئەسەرلەردە مەلۇم بىر پېرسوناژنىڭ سەرگۈزەشتىلىرى تەسۋىرلىنىشى مۇمكىن. ئادەتتىكى كىتابخان ئۇنى پەقەت بىر پېرسوناژ سۈپىتىدىلا چۈشىنىشى مۇمكىن، لېكىن ئەدەبىي تەنقىدچى ئۆزىنىڭ تەسەۋۋۇر كۈچىگە تايىنىپ، ئەسەر تەمىنلىگەن يىپ ئۇچى ئاساسىدا ئۇنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىنىڭ ئېچىمۇ ئومۇمىي خاراكتېر ئالغانلىقىنى، ئۇنىڭ ھەرگىزمۇ بىرلا ئادەمنىڭ سەرگۈزەشتىسى ئەمەسلىكىنى ھېس قىلىشى، چۈشىنىشى مۇمكىن. يەنە مىسال ئالساق، دوستويېۋسكى ئەسەرلىرىدىكى نۇرغۇن ئەدەبىي قىممەتلەر، شېكسپىر ئەسەرلىرىنىڭ ھەقىقىي، ئېچىمۇ چوڭقۇر مەنىلىرى پەقەت ئەدەبىي تەنقىدچىلەرنىڭ تەپەككۇر ئىقتىدارىنىڭ ۋاسىتىسى ئارقىلىقلا ئاندىن نامايان بولۇۋاتىدۇ، خۇددى شۇنىڭدەك، ئەدەبىي تەنقىدچى ئۈچۈن تەسەۋۋۇر كۈچى ۋە تەپەككۇر ئىقتىدارى ئىنتايىن مۇھىم، ئەدەبىي تەنقىدچىلەر مۇشۇ كۈچ - ئىقتىدار ئارقىلىق ئۆز پائالىيىتىنى ئېچىمۇ نەتىجىلىك ئېلىپ بارالايدۇ. ئەگەر ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ تەسەۋۋۇر كۈچى ھەقىقەتەن كۈچلۈك ۋە توغرا بولسا ئۇنىڭ ئەسەر ھەققىدىكى قارىشى، چۈشەنچىسى، باھاسى ناھايىتى كۆپ كىتابخانلارنىڭكى بىلەن، ھەتتا ئاپتورنىڭكى بىلەن ئوخشاش چىقىدۇ. ئەدەبىي تەنقىدچى ئاشۇ تەسەۋۋۇر كۈچى بىلەن ئەسەرنىڭ ئەڭ مۇھىم، ماھىيەتلىك تەرېپىنى ئانچە قىينالمايلا ھېس قىلىپ، چۈشىنىۋالالايدۇ. شۇنداقلا ئەسەرنىڭ مۇھىم، قىممەتلىك ئامىللىرىنى تەنقىد مەزمۇنى دائىرىسىگە ئالالايدۇ.

ئەدەبىي تەنقىدچىدىكى تەسەۋۋۇر كۈچى قويۇق بەدىئىي تەسەۋۋۇر خاراكتېرىگە ئىگە بولىدۇ. شۇڭا، ئۇ بەدىئىي ئەسەرلەرنى چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن شۇنچە ئۈنۈملۈك خىزمەت قىلالايدۇ. ئەلۋەتتە كۈچلۈك تەسەۋۋۇر ئارقىلىق ئەسەرنى ئېچىمۇ چوڭقۇر، ئېچىمۇ توغرا چۈشىنىش، چۈشەندۈرۈش ھەقىقەتەن مۇھىم. لېكىن، تەنقىدچى ئۆز پائالىيىتىنى بۇنداق تەسەۋۋۇر باسقۇچىدا توختىتىپ قويالمايدۇ. چۈنكى، ئەدەبىي تەنقىدچىلىك ئەدەبىيات ھادىسىلىرى ھەققىدە ئەقلىي خۇلاسە چىقىرىشنى تەلەپ قىلىدىغان بىر خىل تەپەككۇر پائالىيىتى. شۇڭا ئەدەبىي تەنقىدچى تەپەككۇر ئىقتىدارىنى جارى قىلدۇرۇپ، ئەدەبىيات ھادىسىسى، جۈملىدىن ئەدەبىي ئەسەر ھەققىدە ئاكتىپ، ئەھمىيەتلىك، ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن، ئىلمىيلىكى كۈچلۈك خۇلاسىلەرنى، يەكۈن - نەتىجىلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇشى كېرەك. ئەدەبىيات ھادىسىلىرى ھەققىدىكى، جۈملىدىن ئەدەبىي ئەسەر ھەققىدىكى باھا مۇشۇنداق تەپەككۇر ئىقتىدارىنىڭ

رول ئوينىشىنىڭ مەھسۇلى، قىسقىسى ئەدەبىي تەنقىدچىدىكى تەسەۋۋۇركۈچى ئەسەرنى تېخىمۇ توغرا، تېخىمۇ چوڭقۇر چۈشىنىشىنىڭ ۋە بۇ ھەقتە تەھلىل - تەتقىقات ئېلىپ بېرىشىنىڭ تەپەككۇر ئىقتىدارى — ئەسەرنىڭ ماھىيەتلىك، قىممەتلىك تەرەپلىرىدىن مەلۇم خۇلاسە چىقىرىشىنىڭ ياكى ئەسەرنى باھالاشنىڭ ئالدىنقى شەرتى.

بىز يۇقىرىدا ئەدەبىي تەنقىدچى ھازىرلاشقا تېگىشلىك ئەڭ مۇھىم شەرتلەر — مول ئەدەبىيات بىلىمى، كۈچلۈك ئىستېتىك بەدىئىي تەسىرلىنىش كۈچى ھەم كۈچلۈك تەسەۋۋۇركۈچى ۋە تەپەككۇر ئىقتىدارى ھەققىدە قىسقىچە توختىلىپ ئۆتتۇق. ئەمدى ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ مەسئۇلىيەتچانلىقى ۋە پەزىلىتىگە مۇناسىۋەتلىك بەزى شەرتلەر ھەققىدىمۇ قىسقىچە توختىلىمىز.

ئەدەبىي تەنقىدچى ئەدەبىي تەنقىدچىلىك پائالىيىتى بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئىكەن ياكى شۇ پائالىيەت بىلەن شۇغۇللىنىشنى مەقسەت قىلغانىكەن، ئۇ، ئالدى بىلەن ئاشۇ پائالىيەتنىڭ زۆرۈرلۈكى، رولى، قىممىتى، ئورنى قاتارلىقلارنى ئوبدان چۈشىنىشى كېرەك. بۇ ھەقتە چۈشەنچە چوڭقۇر ھەم توغرا بولمايدىكەن، ئۇنىڭ «ئەدەبىي تەنقىدچى» دېيىپ ئاتىلىشقا شەرتى توشمايدۇ. چۈنكى، ماھىيەتلىك ئالاھىدىلىكلىرى بىلەن پىششىق تونۇشۇپ كېتەلمىگەن كەسىپ بىلەن شۇغۇللانغان ھەر قانداق ئادەم ھېچ بولمىسا شۇ كەسىپنىڭ ئەھلى بولالمايدۇ. بىرمۇنچە ئەدەبىي تەنقىدچىلەر، ئەدەبىي تەنقىدچىلىك ھەققىدە چوڭقۇرراق چۈشەنچىگە ئىگە بولمىغاچقا، ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنىڭ رولىدىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنالماي ياكى ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنى يېرىم ياتا پائالىيەتكە ئايلاندۇرۇپ قويىدۇ ياكى ئۆزىنى كۈلكىگە تۇتۇپ بېرىدۇ ۋە ياكى تەنقىدچىلىكنىڭ ئابرويىنى تۆكۈپ، ئورنىنى تۆۋەنلىتىۋېتىدۇ.

ئەدەبىي تەنقىدچى ئۆز نۆۋىتىدە يەنە ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنىڭ ھۆرمىتىنى قىلىپ، ئۇنىڭ ئورنىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش كېرەك. راستىنى ئېيتقاندا، ھەر خىل سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنىڭ جەمئىيەتتىكى، شۇنداقلا پۈتۈن ئەدەبىيات ساھەسىدىكى ھۆرمىتى، ئورنى ئانچە يۇقىرى ئەمەس. ئەلۋەتتە ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنىڭ ھۆرمىتى ئورنىغا يامان تەسىرلەرنى كۆرسەتكەن ئامىللار ئىچىدە ئەدەبىي تەنقىدچىلەرنىڭ ئۆزلىرىمۇ خېلى سالماق ئورۇننى ئىگىلەيدۇ. شۇڭا ئەدەبىي تەنقىدچى بىر تەرەپتىن ئۆزىنىڭ ئاكتىپ مەنىلىك ئەدەبىي تەنقىدچىلىك پائالىيەتلىرى، قايىل قىلارلىق ئەدەبىي تەنقىدچىلىك نەتىجىلىرى بىلەن ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنىڭ ھۆرمىتىنى، ئورنىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، يەنە بىر تەرەپتىن ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنىڭ ھۆرمىتى، ئورنىغا يامان تەسىرلەرنى كەلتۈرىدىغان ھەر خىل ئامىللارنى توسۇش ۋە ئۇلارغا قارشى قەتئىي كۆرەش قىلىشى كېرەك. ئۆز كەسپىنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاپ، ئورنىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ھەر قانداق بىر كەسىپ ئەھلىنىڭ ئەقەللىي مەسئۇلىيىتى.

ئەدەبىي تەنقىدچى يەنە ئەدەبىيات ھادىسىلىرىگە قارىتا يۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىش كېرەك. بارلىق ئەدەبىيات ھادىسىلىرىگە، ئەدەبىياتنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالىغا يېقىندىن دىققەت قىلىش، ئۇلار ھەققىدە مۇھاكىمە، مۇلاھىزە

ئىلمىپ بېرىش، مۇھىم ئەدەبىيات ھادىسىلىرىگە قارىتا كونكرېتنى تەھلىل تەتقىقات
ئېلىپ بېرىش ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ ئاساسلىق ۋەزىپىسى بولغاچقا، ئۇ چوقۇم بارلىق
ئەدەبىيات ھادىسىلىرىگە، ئەدەبىياتنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالىغا يۈكسەك مەسئۇلىيەتچان-
لىق بىلەن مۇئامىلە قىلىش كېرەك. بۇ نۇقتىدىن چىقىپ ئېيتقاندا، مەسئۇلىيەتچان-
لىق ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ بىر خىل مەجبۇرىيىتى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئەدەبىي تەن-
قىدچى ئاشۇ مەسئۇلىيەتچانلىقى بىلەن ئەدەبىياتنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالى ھەققىدە ــ ئە-
دەبىياتنىڭ ئاساسىي يۈزلىنىشى، مۇۋەپپەقىيەتلىرى، يېتەرسىزلىكلىرى ۋە باشقىلار
ھەققىدە ــ ناھايىتى ئەتراپلىق ۋە چوڭقۇر چۈشەنچىگە ئىگە بولۇپ تۇرۇشى، ئايرىم
ئەدەبىيات ھادىسىلىرىنى ئاشۇ ئومۇملۇق بىلەن مۇناسىۋەتلەشتۈرۈپ تۇرۇپ تەھلىل-
تەتقىق قىلىشى كېرەك. ئەدەبىي تەنقىدچى يەنە بىر تەرەپتىن يېڭىدىن مەي-
دانغا كەلگەن ياخشى ياكى ياخشىراق، يېڭى ياكى يېڭىراق، ئالاھىدە ياكى ئالاھىدى-
رەك ئەدەبىيات ھادىسىلىرىگە، جۈملىدىن ئەدەبىي ئەسەرلەرگە ئالاھىدە دىققەت قى-
لىپ، ئۇلارنىڭ ئۇتۇقلىرى، قىممەتلىرى، ئورنى ھەققىدىمۇ ئىزدىنىپ تۇرۇشى كېرەك.

ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ مەسئۇلىيەتچانلىقى يەنە ئۇنىڭ ئەدەبىيات ھادىسىلىـ-
رىگە، جۈملىدىن ئەدەبىي ئەسەرلەرگە تۇتقان ئەستايىدىل پوزىتسىيىسىدە ئىپادىلىنە-
دۇ. ئەدەبىي تەنقىدچى ئەدەبىيات ھادىسىلىرى ھەققىدە ئەتراپلىق چۈشەنچىگە ئىگە
بولۇپلا قالماستىن، بەلكى يەنە ئەدەبىيات ھادىسىلىرى ھەققىدە چوڭقۇر چۈشەنچىگىمۇ
ئىگە بولۇشى كېرەك. چۈنكى بۇ چوڭقۇر، نەتىجىلىك تەنقىد ئېلىپ بېرىشنىڭ، شۇنداقلا
ئەدەبىيات ھادىسىلىرىگە توغرا، ئىلمىي باھا بېرىشنىڭ يەنە بىر مۇھىم ئاساسى.
ئەدەبىي ئەسەرنى ئېلىپ ئېيتايلى، ئۆز ئىجادىيىتىگە ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلماي-
دىغان يازغۇچى يوق دېيەرلىك. شۇنداق بولغاچقا، ئەدەبىي ئەسەرنىڭ ھەر بىر تەر-
كىبىي قىسىملىرى ھەتتا ھەر بىر سۆز-جۈملىلىرىمۇ ھەرگىز مەقسەتسىز، مەناسىز، بى-
ھۇدە قوللىنىلمايدۇ. يەنە بىر قىسىم ئەسەرلەرنىڭ بەدىئىي ماھارىتى نىسبەتەن يۇقى-
رى بولىدۇ؛ يەنە بەزى ئەسەرلەرنىڭ بىشارەتلىك تۈسى نىسبەتەن گەۋدىلىك، يوشۇ-
رۇن مەنىسى نىسبەتەن چوڭقۇر، شۇنداقلا ئوبرازلىرىمۇ خېلى مۇرەككەپ بولىدۇ. ئە-
گەر ئەدەبىي تەنقىدچى ئەسەر بىلەن پىششىق تونۇشماي، ئەسەرنىڭ كۆرۈنۈشىگىلا
ئالدىنىپ قېلىپ ئەسەر ھەققىدە يۈزە پىكىر يۈرگۈزسە، ئەسەر ھەققىدە ھەقىقىي، چوڭ-
قۇر تەنقىد ــ تەتقىقات ئېلىپ بارالمايدۇ ھەم ئەسەرگە توغرا باھا بېرەلمەيدۇ. شۇڭا
بىز ئەدەبىي ئەسەرلەرگە تۇتقان ئەستايىدىللىق پوزىتسىيىسىنى ئەدەبىي تەنقىدچى-
نىڭ مەسئۇلىيەتچانلىقى دائىرىسىگە كىرگۈزۈپ قارايمىز ۋە بۇنىمۇ ناھايىتى مۇھىم
دەپ تونۇيمىز.

ئەدەبىي تەنقىدچى ئادەتتە ئۆزىدىن ھالقىپ چىقىپ پىكىر يۈرگۈزۈشى ۋە تەن-
قىدچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىشى كېرەك. مۇنداقچە ئېيتقاندا، ئەدەبىي تەنقىدچى ئۆ-
زىنىڭ سۇبيېكتىپ چۈشەنچىسىنى ئىپادىلەپ قويماي، تېخىمۇ كۆپ كىشىلەرنىڭ پىكىر
چۈشەنچىسىنى ئەسەرنى ئەمەلىيىتىگە ئەكس ئەتتۈرىدىغان تەتقىقات نەتىجىسى ۋە باھاسىنى ئى-
پادىلەش كېرەك. ئەدەبىي تەنقىدچى ئۆزىنىڭ ھەربىر كۆز قارىشىنى، مۇلاھىزىسىنى، تەھلىل-

تەتقىقاتىنى، خۇلاسە باھاسىنى ئەسەر ئەمەلىيىتى ئاساسىدا، ئوبيېكتىپ ھالدا ئوتتۇرىغا قو-
يۇشى كېرەك، ئادەتتىكى بىر زوقلانغۇچىنىڭ تەسىراتى بىلەن ئەدەبىي تەنقىدچى تەنقىدىنىڭ
پەرقى دەل مۇشۇ يەردە. بۇ ھەقتە شىللېر مۇنداق دېگەنىدى: «ھەر قانداق كىشىدە ئۆ-
زىگە يارىشا بەدىئىي زوق، تەسىرات-چۈشەنچە بولىدۇ. ئۆز تەسىرات-چۈشەنچىسىنى
بايان قىلىش ئەلۋەتتە ياخشى ئىش. بىراق، ئۆز تەسىرات - چۈشەنچىسىنىڭ سەۋە-
بىنى ھەم ئومۇمىيلىقىنى-ئەگەر ئاشۇ سەۋەب توغرا بولسا، ئاشۇ ئومۇمىيلىق شۇ تەسى-
رات - چۈشەنچىنى بىردىنبىر توغرا تەسىرات-چۈشەنچىگە ئايلاندۇرۇلسا - ئىسپات-
لاپ بېرىش - بېرەلمەسلىك ئەدەبىي تەنقىدچى بىلەن كىتابخاننى پەرقلەندۇرۇپ تۇ-
رىدىغان بەلگە بولىدۇ... ھەقىقىي ئەدەبىي تەنقىدچى ھەرگىز ئۆز تەسىرات - چۈشەن-
چىسىنىلا ئاساس قىلىپ رول ئېلىپ كەتمەيدۇ. بەلكى ھادىسىنىڭ ئۆزى ھاجەت بولغان
پرىنسىپ ئاساسىدا ئۆز تەسىرات-چۈشەنچىنى شەكىللەندۇرىدۇ.» دېمەك، ئەدەبىي تەن-
قىدچى ھەر خىل ئەدەبىيات ھادىسىلىرىغا، ئەدەبىي ئەسەر، ئەدەبىيات ئېقىملىرى،
يازغۇچى قاتارلىقلارغا ھەرگىز ئۆزىنىڭ سۇبيېكتىپ تەسىرات - چۈشەنچىسى ئاساسىدا
ئەمەس، بەلكى ئوبيېكتىپ ئۆلچەملەر، ئوبيېكتىپ ئەمەلىيەت ئاساسىدا تەھلىل-
تەتقىقات ئېلىپ بېرىشى ۋە باھا بېرىشى كېرەك. شۇڭا بىز ئەدەبىي تەنقىدچىگە نىس-
بەتەن ئادەتتە ئوبيېكتىپ تەنقىدچىلىك تەلىپى قويىمىز. بەزىلەر «ئەدەبىي ئەسەر-
لەر - ھېسسىيات سەنئىتىنىڭ مەھسۇلى، شېئىر تېخىمۇ شۇنداق، شۇنداق بولغانىكەن شېئىرنى
پەقەت ھېسسىيات ئارقىلىقلا چۈشەندۈرۈش مۇمكىن» دېگەن قارىشى ئارقىلىق ئەدەبىي
تەنقىدچىلىكنىڭ ئوبيېكتىپلىقىنى، ئەقلىيلىكىنى چەتكە قېقىشقا ئۇرۇنىدۇ. دەرۋەقە،
پۈتۈن ئەدەبىي پائالىيەتلەردە، مەيلى ئىجادىيەتتە بولسۇن، مەيلى تەنقىدچىلىكتە
بولسۇن، ھېسسىياتتىن ئىبارەت بۇ ئامىلنىڭ رولىغا سەل قارىغىلى بولمايدۇ. لېكىن
ھېسسىياتنىڭ رولى ئەدەبىي تەنقىدچىلىكتە ئۇنچە گەۋدىلىك بولۇپ كەتمەيدۇ، ھېچ
بولمىسا ئەدەبىي ئىجادىيەتتىكىدەك ئۇنچە گەۋدىلىك بولمايدۇ. چۈنكى ئەدەبىي تەن-
قىدچىلىك بىر خىل ئىلمىي پائالىيەت بولۇپ، ئۇ ھېسسىياتنى ئەقىل ئارقىلىق چۈشىنىشنى، چۈ-
شەندۈرۈشنى، باھالاشنى ئاساس قىلىدۇ. ئەمدى تەنقىدچىلىك ئۈچۈن زۆرۈر بولغان
ھېسسىياتقا كەلسەك، ئۇ يالغۇز ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ ئۆزىگىلا تالىق بولغان شەخ-
سىي سۇبيېكتىپ ھېسسىيات ئەمەس، بەلكى خېلى كۆپ كىشىلەرنىڭ ھېسسىيات بىلەن
ئورتاقلىشالايدىغان، ئەسەر ئەمەلىيىتى ئاساسىدا شەكىللەنگەن ھەم نىسبەتەن ئومۇ-
مىي خاراكتېر ئالغان بىر خىل ئورتاق ھېسسىياتتىن ئىبارەت.

ئەدەبىي تەنقىدچىلىك ياكى ئەدەبىي تەنقىدچى ھەققىدە سۆز ئېچىلسىلا تىلغا
ئېلىنىپ كېلىنىۋاتقان مۇھىم ھەم ئەمەلىي مەسىلىلەرنىڭ بىرى ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ پە-
زىلىتى مەسىلىسى. راستىنى ئېيتقاندا، ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ پەزىلەتسىزلىكى ناھا-
يىتى ئاسان ۋە ناھايىتى ئېنىق گەۋدىلىنىپ قالىدۇ، شۇنداقلا ئەدەبىي تەنقىدچىمۇ
ناھايىتى دىققەت قىلمىسا ئاسانلا ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا پەزىلەتسىزلىك قىلىپ قا-
لىدۇ. مەلۇم جەھەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئەدەبىي تەنقىدچىلىك «ئوت بىلەن سۇ ئا-
رىسىدا ئېلىپ بېرىلىدىغان»، «خەتەرلىك» پائالىيەت. ئەدەبىي تەنقىدچىنى ئۇنىڭ خە-
تىرىدىن پەقەت ئۆزىنىڭ پەزىلىتىلا ساقلاپ قالالايدۇ. پەزىلەت يالغۇز ئەدەبىي تەن-
قىدچىنى ساقلاپ قالالايدۇلا ئەمەس، بەلكى يەنە ئۇنىڭغا (ئەلۋەتتە، ئۇ باشقا شەرت-
لەرنى تولۇق ھازىرلاپ قويغان بولسا) شان - شەرەپمۇ ئاتا قىلىدۇ.

ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ پەزىلەتسىزلىكىنىڭ ئىپادىلىرى ئادەتتە ھەر خىل بولىدۇ. ئۇلارنىڭ نىسبەتەن گەۋدىلىكلىرىنى مۇنداق نۇقتىلاردا كونكرېتلاشتۇرۇش مۇمكىن: (1) ئەدەبىي تەنقىدچى ئۆزىنىڭ شەخسىي مۇناسىۋىتى، شەخسىي مۇددىئاسى — مەنپەئەتى نۇقتىسىدىن چىقىپ تەنقىد ئېلىپ بېرىش، گەرچە ئەدەبىي تەنقىدچى تەنقىد ئېلىپ بارغان ئاشۇ ھادىسىلەر، جۈملىدىن ئەسەر، ئاپتور ۋە باشقىلار ئەدەبىي تەنقىدچىلىك ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن ھەقىقىي ئوبيېكتلار بولالمىسىمۇ؛ (2) ئەدەبىي تەنقىدچى ئەمەلىيەتتىن چەتنىگەن، ئەمەلىيەتنى ئاساس قىلمىغان ھالدا تەنقىد ئېلىپ بېرىپ، تەنقىد ئوبيېكتىنى قارىغۇلارچە، ھەددىدىن ئارتۇق ماختاش ياكى ئەيىبلەش ئۇنىڭغا مۇناسىپ باھا بەرمەسلىك؛ (3) ئەدەبىي تەنقىدچى تەنقىدنى ئىلمىي يوللۇق «چوڭ سۆپەت» ئېلىپ بارماي، پەقەت ئۆز قارىشىنى گەۋدىلەندۈرۈش، ئۆزىنى غالىب كۆرسىتىش مەقسىتىدە تىل ـ ھاقارەت سۆزلىرىنى، قاملاشمىغان مەسخىرە ـ كىنايىلەرنى قوللىنىش؛ (4) ئەدەبىي تەنقىدچى جاھىللىق بىلەن ئۆز كۆز قارىشىدا، چۈشەنچىسىدە چىڭ تۇرۇۋېلىپ، ئاپتورنىڭ ئىجادىيەت مۇددىئاسىنى، ئەسەر ئەمەلىيىتى كۆرسىتىپ تۇرۇۋاتقان پاكىتنى، باشقىلارنىڭ يوللۇق پىكىرىنى قىلچە ھېسابقا ئالماسلىق، ھەرخىل ئەدەبىيات ھادىسىلىرىنى بىرلا كۆز قاراش، بىرلا چۈشەنچە بىلەن تونۇش، بىرلا ئۆلچەم بىلەن ئۆلچەش، بۇ ئارقىلىق ئەدەبىيات تەرەققىياتىغا، ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنىڭ ئورنىغا تەسىر يەتكۈزۈش؛ (5) ئەدەبىي تەنقىدچى ئۆزىنىڭ تەربىيىلىنىشىگە كۆڭۈل بۆلمەي، تەنقىدچىلىكنى ھەقىقىي تەنقىدچىلىك سەۋىيىدە ئېلىپ بارالماسلىق ...

ئەلۋەتتە، ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ پەزىلەتسىزلىكلىرى بۇنىڭلىق بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدۇ. بىز يۇقىرىدا پەقەت ئۇنىڭ ئاساسلىق ئىپادىلىرىنى كۆرۈپ ئۆتتۇق.

بۇ يەردە شۇنىڭغىمۇ ئالاھىدە دىققەت قىلىش كېرەككى، ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ پەزىلەتسىزلىكى يالغۇز ئەدەبىي تەنقىدچىنىڭ ئۆزى بىلەنلا تۈگىشىپ كېتىدىغان ئىش ئەمەس. ئۇنىڭ پەزىلەتسىزلىكى پۈتۈن ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالىغا، ھۆرمىتى، ئىناۋىتى، ئورنىغا بىۋاسىتە تەسىر كۆرسىتىدۇ. ئەدەبىي تەنقىدچىلەر بىر مۇنچە پەزىلەتسىزلىكلەرنى قىلغىنى ئۈچۈن نۇرغۇن كىشىلەر، ھەتتا ئەدەبىياتچىلارمۇ ئەدەبىي تەنقىدچىلىككە تولىمۇ ئېتىبارسىز قارايدىغان، ئۇنى مەنسىتمەيدىغان بولۇپ قالدى، ھەتتا ھازىر بىرەر پارچە ئەسەر ھەققىدە تەنقىد ئېلىپ بېرىلسا، كىتابخانلار ئالدى بىلەن ئەدەبىي تەنقىدچى بىلەن ئەسەر ئاپتورىنىڭ مۇناسىۋىتىنى سۈرۈشتۈرىدىغان بولۇپ قالدى. بىزنىڭچە، مۇشۇنداق پايدىسىز ۋەزىيەتنى، يامان ئاقىۋەتنى ئەدەبىي تەنقىدچىلەر پەزىلەتسىزلىكى ئارقىلىق پەيدا قىلغان ئىكەن، ئەمدى ئۇلار ئۆز پەزىلەتلىرى ئارقىلىق ئۇنى تۈگىتىش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسىتىشلىرى كېرەك.

بىز ئاخىرىدا يەنە شۇنىمۇ ئالاھىدە تەكىتلەپ قويۇشنى مۇۋاپىق كۆردۇق: ئەدەبىي تەنقىدچى ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنىڭ نىسپىي مۇستەقىللىقىنى ئالاھىدە ئېتىبارغا ئېلىشى، ئاشۇ مۇستەقىللىقنى تېخىمۇ مۇستەھكەملەش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسىتىشى كېرەككى، ئەدەبىي تەنقىدچىلىكنى ھەرگىزمۇ ياكى ئەدەبىي ئىجادىيەتنىڭ ۋە ياكى ئەدەبىياتشۇناسلىقنىڭ يىغىندىسىغا ئايلاندۇرۇپ قويماسلىقى كېرەك!

نېمىلا دېگەن بىلەن، ھەقىقىي بىر ئەدەبىي تەنقىدچى بولۇش تولىمۇ قېيىن.

ئابلاجان مۇھەممەت

ھەسرەتلىك ئىلتىجا

(ھېكايە)

مەن ھەر قېتىم بازار - رەستىلەرگە تېزىلغان ئاياللارنىڭ قىممەت باھالىق كېيىم - كېچەك ۋە زىبۇ زىننەت بۇيۇملىرىنى كۆرگىنىمدە ئۇنىڭغا نەپرەت تۇيغۇسى ئىچىدە يىرگىنىپ قاراپ ئۆتۈپ كېتەتتىم، ھەتتا بەزىدە ماگىزىنلاردىكى مودا كىيىملەر كىيدۈرۈلگەن ئايال مودىللارنى كۆرگىنىمدە ۋۇجۇدۇمدىكى غايىب بىر خىل تۇيغۇ مېنى «ئەنە ئالۋاستى، ئۇ ھەمىشە رەڭگا رەڭ كىيىملەرنى كىيىپ ئادەملەرنى ئېزىقتۇرىدۇ، كىشىنى بەختسىزلىككە دۇچار قىلىدۇ. ھېكايە - چۆچەكلەردىكى ئالۋاستىلارنىڭ تەلەتى يىرگىنچلىك كۆرۈمسىز بولىدۇ. لېكىن بۇلارنىڭ قىياپىتى ئانچە بەتبەشىرە ئەمەس. قاراڭلار بۇ كىيىملەرنى قورۇق ھەيكەلگە كىيدۈرۈپ قويغىنىنى! تۇۋا، ئادەم دېگەن غەلىتە ئىش قىلىدىغان مەخلۇق كەن!» دېگەندەك مۇرەككەپ ۋە غەلىتە خىياللارغا كەلتۈرەتتى.

كاشكى، ئىنسان بەختىنى ئايال ھېرىس قىلغان ئاشۇنداق كىيىم - كېچەك ياكى باشقا بۇيۇملاردەك پۇلغا سېتىۋالغىلى بولسا - ھە!؟

مەن بۇنى ئويلىسام ئۆزۈمنىڭ ھەقىقەتەن بەختسىز بايقۇش ئىكەنلىكىمنى، بىچارە ھەم ئاجىز ئىنسان ئىكەنلىكىمنى ھېس قىلاتتىم.

گەرچە يېشىم ئانچە چوڭ بولمىسىمۇ، بىلكىن ئون تۆت يىللىق ھايات مۇساپەم ماڭا تۇرمۇشنىڭ ئىسسىق - سوغۇق، ئاچچىق - چۈچۈكلىرىنى خېلى تېتىتقانىدى. باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ بىرىنچى ۋە ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇيدىغان چاغلىرىمدىكى بەختلىك تۇرمۇشۇم ھېلىمۇ شۇ قەدەر ئېنىق ئېسىمدە. بۇلار گەرچە ئۆتكەن ئىش بولسىمۇ، ئاشۇ چاغلاردا دادام بىلەن ئانام ئۆيدە خېلى ئىناق ئۆتۈشەتتى. مەنمۇ ئائىلىدە ئەركىن ھەم غەمسىز ياشايتتىم. ئوتتۇز ئۈچ ياشلاردىكى مىجەزى تەمكىن، تېنىمسىز ئىشلەيدىغان دادام بىر زاۋۇتتا ئىشچى ئىدى. ئانام كېلىشكەن سۇمباتلىق ئائىلە ئايالى بولۇپ، دائىم ئۆزىنى ياساپ - پەردازلاپ، تۇرمۇشتا ئەركىن ۋە شوخ يۈرۈيدىغان تېتىك چوكان ئىدى.

بىزنىڭ شۇ چاغدىكى تۇرمۇشىمىزدا تۆت جان ئادەم پەقەت دادامنىڭ يۈز نەچچە يۈەن مائاشىغىلا تايانماستىن، بەلكى ئانامنىڭ ئۇششاق - چۈششەك تىككۈچىلىكتىن كەلگەن ئاز - پاز كىرىمى بولغاچقا، تۇرمۇش ئەھۋالىمىز خېلى ياخشى ئۆتەتتى.

كېيىنكى مەزگىللەردە ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى

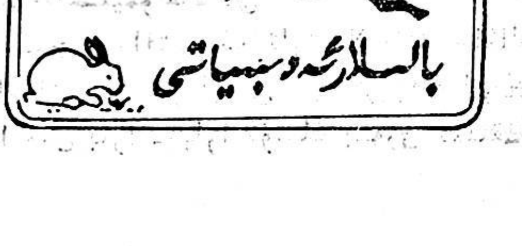

بىلەن، ئانامنىڭ ھەپتىدە بىر نەچچە قېتىم بارىدىغان مېھماندارچىلىقى ۋە كېلىپ - كېتىپ تۇرىدىغان دوستلىرىنىڭ كۆپىيىشىگە ئەگىشىپ تۇرمۇشىمىزدا زور ئۆزگىرىشلەر يۈز بەردى. ئانامنىڭ تىككۈچىلىك كىرىمىنىڭ ئورنىنى ئىگىلىگەن دادامنىڭ ئىشتىن سىرتقى تاپاۋىتى خېلى يامان ئەمەس بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ئانامنىڭ كۈتكەن يېرىدىن ناھايىتى يىراق ئىدى. ئانام كۆپىنچە ۋاقىتتا مېھماندارچىلىقتىن قايتىپ كەلگەن كۈنى كەچتە دادامغا: «پالانى گۈلنىڭ تويىدا ھەممە ئادەم قوللىرىغا قوشلاپ ئۈزۈك سېلىشىپتۇ، مەندەك كەمبەغەلنىڭ خوتۇنى خەقنىڭ ئالدىدا بەكلا چېنىپ قالدىم» دېسە؛ يەنە بىر كۈنى: «خەقنىڭ ئەرلىرى ئۆز ئايالىنىڭ ئىززىتىنى قىلىشنى بىلىدىكەن، پالانى گۈل پالانى رەختتىن ئانداق كىيىم كىيىپتۇ، پۇستانىخان پوكۈنى رەختتىن مۇنداق كىيىپتۇ، مېنىڭ شۇلاردىن قەيېرىم كەمكەن؟...» دەپ دادلاپ كېتەتتى. شۇنىڭ بىلەن دادام كۈنىگە تاپقان بەش-ئون يۈەن پۇلىنى ئۆيگە خەجلىمەي ھەر كۈنى ئاخشىمى ئانامغا تاپشۇرۇپ بېرەتتى. لېكىن ئانام ئۇنى كۈنلۈك سەي - گۆش ئۈچۈن قىسىپ خەجلەيتتى. دادام بىرەر سەۋەب بىلەن دۇكاننى ئاچمىغان ياكى شۇ كۈنلۈك پۇلنى دوستلىرى بىلەن ئولتۇرۇپ قېلىپ خەجلىۋېتىپ كەلگەن كۈنى ئانام دادام بىلەن خېلى ئۇزۇنغىچە تەگىشەتتى، ھەتتا ئانامنىڭ قاتتىق قوللىقى سەۋەبلىك ئۇلار بەزىدە جېدەللىشىپمۇ قالاتتى.

كىچىك ۋاقتىمدىن تارتىپلا ئانام ماڭا ئامراق بولسىمۇ، لېكىن كېيىنكى ۋاقىتلاردا مەن بارا - بارا ئۇنىڭ بەزى قىلىقلىرىنى ياراتمايدىغان بولۇپ قالدىم. مەن گەرچە ئۇنىڭ كېلىشكەن ھۆسنىگە ۋە لاتاپەتلىك قامىتىگە زوقلانساممۇ، لېكىن ئۇنىڭ دادامغا تۇتقان قوپال مۇئامىلىسى، بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىققان قوپال ۋە سەت گەپلەر تۈپەيلىدىن ئانامغا بولغان ھۆرمەت-ھېسسىياتىم ئىلگىرىكىدىن خېلىلا ئاجىزلىشىپ بېرىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم.

مېنىڭ دادامغا بەكمۇ ئىچىم ئاغرىيتتى، چۈنكى ئۇ، ئەتىگەندىن كەچكىچە زاۋۇتتا خىزمەت قىلىپ ھېرىپ - چارچىغىنىغا قارىماي ئائىلىمىزنىڭ بەختىنى دەپ بازارنىڭ ئايىغىدىكى دوقمۇشقا ئورۇنلاشقان رېمونتچىلىق بوتكىسىنى ئېچىپ، ھەتتا قاراڭغۇچۈشكىچە ئىشلەيتتى. ئانام بولسا دادامنىڭ بۇ ئىشىنى تاپقان پۇلى ئاز، دەپ ياراتمايتتى ھەمدە دادامنى چوڭ ئىش قىلىپ جىقراق پۇل تېپىشنى بىلمەيدۇ، دەپ ئەيىبلەيتتى. دادام ھەمىشە مېنى ئەركىلىتەتتى. بىرەر ئىشنى ياخشىراق قىلسام ماختاپ كېتەتتى. شۇڭا مەن بارغانسېرى دادامغا تېخىمۇ ئامراق بولۇپ قالغانىدىم، شۇڭا مەن دادامنىڭ ياخشى گېپىنى قىلغانلىقىم ئۈچۈن ئانام مېنى ئەيىبلەيتتى. بەزىدە مەكتەپتىن قورسىقىم ئاچ قايتىپ كەلسەم: «سەن داداڭنىڭ بالىسى بولغاندىكىن تاماقنى داداڭ ئېتىپ بەرسۇن!» دەپلا بىر يەرگە كېتەتتى. مەن ئانام بىلەن گەپ تالىشىپ تاكاللىشىپ قالسام ئۇ: «ئوغۇل بالا دېگەن كۆيۈمسىز كېلىدۇ. سەندىن ماڭا قانچىلىك ۋاپا كېلەتتى؟» دەپلا ئېغىز ئاچۇرمايتتى، لېكىن مەن ئۇنىڭ سۆزلىرىگە ئىچىمدە قايىل ئەمەس ئىدىم.

مەن ئانامنىڭ بۇنىڭدىن ئىككى يىل ئىلگىرىكى مېھرىبان، ئىشچان، كۆيۈمچان

ئانامغا ئوخشىماي قېلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىشقا باشلىدىم. ئۇنىڭ بەزى قىلىقلىرى ماڭا نىسبەتەن ئۆز ئانامنىڭ ئىشلىرى ئەمەستەك كۆرۈنەتتى، مانا ئەمدى ئانامنىڭ دادامغا ئېيتىدىغان كېيىم - كېچەك ھەققىدىكى دادلاپ ۋايساشلىرىمۇ ئازلاپ قالدى، بۇ مەن ئۈچۈن، شۇنداقلا ئائىلىمىزنىڭ بەختى ئۈچۈن ياخشى ئىش بولسىمۇ، لېكىن ئانامنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەس مېھماندارچىلىقى سەۋەبلىك سىڭلىم بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئۆيدە يالغۇز قېلىشىمىز، بەزىدە چۈشتە قاتتىق - قۇرۇق نان بىلەن ئاچ قورساق مەكتەپكە بېرىشىم مېنىڭ ئانامغا بولغان نارازىلىقىمنى قوزغايتتى. ئاخشاملىرى تولىمۇ كەچ ئۆيگە قايتىپ كەلگەن دادام ئانامغا خاپا بولۇپ كايىسا ئانامۇ بوش كەلمەستىن بىرگە ئىككى ئېغىز جاۋاب قايتۇراتتى. ئازراقلا جېدەل باشلانسا ئانام شۇ ھامان دوستلىرىنىڭ ئۆيىگە يامانلاپ كېتىپ بىر نەچچە كۈن، ھەتتا ھەپتىلەپ قايتىپ كەلمەيتتى، مۇنداق چاغلاردا دادام دائىم ئۆيگە ھاراق ئىچىپ تولىمۇ كېچىدە قايتاتتى.

بىر كۈنى ئاخشىمى دادام خېلى ئۇزۇنغىچە ئۆيگە قايتىپ كەلمىدى، ئۆيدىكىلەر ئۇخلاپ بولغانىدۇق، بىر چاغ ئۆيدىكى جېدەل - ماجىرا ئاۋازى مېنى ئويغىتىۋەتتى. مەن قورقۇش ھەم تەئەججۈپ ئىلكىدە ئىشىكنى قىيا ئېچىپ يان ئۆيگە قارىدىم. دادام خۇددى يىرتقۇچلاردەك ھۆركىرەپ دەلدۈگۈنۈپ يۈرۈپ ئانامنى ئۇرۇۋاتاتتى. ئانام بولسا بىر تەرەپتىن چىرقىراپ تۇۋلىسا، يەنە بىر تەرەپتىن نېمىلەرنىدۇر دەپ دادامنى تىللاۋاتاتتى، ئانامنىڭ بۇ بىچارە قىياپىتىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىدى. مەن يان ئۆيگە كىرىپ دادامنى تۇتۇۋالدىم. دادام ماڭا ئالىيىپ قارىۋەتكەندىن كېيىن توختاپ قالدى. جېدەل بېسىقاندىن كېيىن، مەن ئۆز خانەمگە كىرىپ كەتتىم. بىردەمدىن كېيىن دادام بىر قانچە كىشىگە تەڭ سۆزلىگەندەك: «ھۇ ۋاپاسىز شەرمەندە! خەپ توختاش، سەنلەردىن ھامان ھېساب ئالىمەن! مېنى مۇشۇ كويغا سالغان خۇمىسىدىن نېمە كۆرسەم كۆرىمەن! ھۇ ھايۋانلار...» دەپ ھۆركىرەشكە باشلىدى. بۇ، دادامنىڭ دەن ئەقلىمگە كەلگەندىن بۇيانقى ئەڭ قاتتىق غەزەپكە كېلىپ ئانامنى رەھىمسىزلارچە ئۇرۇشى ئىدى.

ئەتىسى ئورنۇمدىن تۇرۇپ قارىسام ئانام ئۆيدە يوق ئىدى. ئەسلىدە ئۇ بىزنى تاشلاپ يېزىدىكى تۇغقانلىرىنىڭ ئۆيىگە كەتكەنىكەن. ئەنە ئۇ شۇ كەتكىنىچە قايتىپ كەلمىدى. سىڭلىم بىلەن ئىككىمىز خېلى كۈنلەرگىچە قولۇم - قوشنىلار ئەكىرىپ بەرگەن ئاش - تاماقنى يېيىشىپ ئۆيدە يېتىمسىراپ ئولتۇردۇق. دادام ئاخشاملىرى تولىمۇ كېچىدە قايتىپ كېلىپ، بىزگە ئالغاچ كەلگەن نان ۋە باشقا يېمەكلىكلەرنى بېرىۋېتىپ، چىرايلىرى سۇرلۇك ھالدا تاماكىسىنى قاتتىق شوراپ ئۈن - تىنسىز ھالدا يېتىپ قالاتتى. مۇشۇ خىل تۇرمۇش باشلىنىپ ئىككى ھەپتە ئۆتمەيلا مەن دادامنىمۇ كۆرەلمەي قالدىم، شۇنىڭدىن كېيىن بىزنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالىمىزدىن دادامنىڭ ئىنىسى سادىق ئاكام خەۋەر ئالىدىغان بولدى. مېنىڭ ئاتا - ئانام ھايات تۇرۇپ، مەن نېمە ئۈچۈن باشقىلارنىڭ قولىغا قاراپ قالىمەن؟ ئەجەبا ئۇلار بىزنى تاشلاپ قەيەرلەرگە

كېتىشكەندۇ؟ مەن ئۆز تۇرمۇشۇمنى باشقىلارغا سېلىشتۇرۇپ ئازابلىناتتىم. ئۆزۈمچە مەيۇسلىنەتتىم. شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن مەكتەپتىن ئۆتتۈنچى يىللىقتا ئىككى يىل ئوقۇدۇم.

بىر ئايدىن كېيىن مەن باشقىلاردىن دادام توغرۇلۇق بەزى خەۋەرلەرنى ئاڭلىدىم، ئەسلىدە دادام هاراق ئىچىپ كىشىلەر بىلەن ئۇرۇشۇپ، بىرسىگە پىچاق تىقىپ ناكا قىلغانلىقى ئۈچۈن قولغا ئېلىنىپ كەتكەنىكەن. مەن بۇ شۇم خەۋەرنى ئاڭلاپ، مېنىڭ ئىلگىرىكى بەختلىك ماكانىم بولغان ئائىلىمىزنىڭ ۋەيران بولغانلىقىنى، ئۆزۈمنىڭ بىر شور پېشانە ئىكەنلىكىمنى هېس قىلدىم. قانۇن دادامغا رەسمىي هۆكۈم ئېلان قىلغاندىن كېيىن، مەن ئۇنىڭ بىلەن ئاخىرقى قېتىم كۆرۈشتۈم، دادامدىن ئايرىلىش ئالدىدا ئۇنىڭدىن بەزى ئىشلارنى سورىغۇم، نۇرغۇن سۆزلەرنى ئېيتقۇم بولسىمۇ، لېكىن نېمە ئۈچۈندۇر ئۇنىڭغا ئىلگىرىكىگە ئوخشاش ئەركىن - ئازادە سۆز قىلالمىدىم. قەلبىمدە ئېيتىپ بولغۇسىز قورقۇنچ، غەم-قايغۇ ۋە ئازابلىق تۇيغۇ هۆكۈم سۈرەتتى. دادامۇ مەن بىلەن ناهايىتى غەمكىن خوشلاشتى. شۇ چاغدا مەن ئىختىيارسىز ئاققان كۆز يېشىمنى توختىتالمىدىم.

يېرىم يىلدىن كېيىن، يەنى ئەتىياز پەسلىدە سادىق ئاكام مېنى يېزىدىكى چوڭ دادامنىڭ قېشىغا ئاپىرىپ قويدى، مەن ئوقۇشنى يېزىدىكى مەكتەپتە داۋاملاشتۇردۇم. مەن شۇ چاغدا ئانامنىڭ سىڭلىمنى ئۆزى ئېلىپ دادام بىلەن نىكاهتىن ئاجرىشىپ بولغانلىقىدىن خەۋەر تاپتىم.

مەن باشلانغۇچ مەكتەپنى يېزىدا پۈتتۈرۈپ، ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇش ئۈچۈن ناھىيىگە قايتىپ كەلدىم. تۇرمۇش ۋە ئوقۇشۇمدىن ئىلگىرىكىدەكلا سادىق ئاكام خەۋەر ئالاتتى، بەزىدە دادامنىڭ گەپ-سۆزلىرىنى قىلىپ ماڭا تەربىيە بېرەتتى. بىر قېتىم ئۇ دادام ھەققىدە توختىلىپ ماڭا: «ئۇكام، ھەممىنى قىلغان ئاشۇ ئاناڭ، ئۇ سىلەرنى ۋەيران قىلدى، داداڭ يەنە بىر يىلدىن كېيىن قايتىپ كېلىدۇ، بىلەمسەن، ئادەم چۈشكۈنلەشكەندە، ئېغىر روھىي ئازابقا دۇچ كەلگەندە جىنايەت ئۆتكۈزىدۇ. داداڭنىڭ چۈشكۈنلىشىشىگە نېمە سەۋەب بولدى؟» دەپ چۈشەندۈرۈپ كەتتى. مەن بۇ ئىشلارنىڭ تېگى-تەكتىنى تولۇق چۈشەنمىسەممۇ، لېكىن كۆپ ئادەملەرنىڭ ئانامنى ئەيىبلىگەن سۆزلىرىنى ئاڭلىغىنىمدا ئۇنىڭغا نەپرەتلىنەتتىم. شۇنداق بولۇشىغا قارىماي ئۇنى سېغىناتتىم. دادامنىڭ بۇرۇنراق قايتىپ كېلىپ ئانامنى ئېلىپ كېلىشىنى، ئائىلىمىزدىكىلەرنىڭ بىر يەرگە جەم بولۇپ ئىلگىرىكىدەك ياشىشىمىزنى ئارزۇ قىلاتتىم.

مەن ئۆزۈم توغۇلۇپ ئۆسكەن بۇ ناھىيە بازىرىغا كەلگەندىن بۇيان خېلى ياخشى ئوقۇپ كېتىۋاتاتتىم، سادىق ئاكام مۇشۇ مەكتەپتە ئوقۇتقۇچى بولغاچقا، ئۆگىنىشىمگە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلەتتى. ساۋاقداشلىرىممۇ مېنى ياخشى كۆرەتتى. بولۇپمۇ، سىنىپىمىزدىكى مېنىڭ ئالدىمدىكى پارتىدا ئولتۇرىدىغان جۈرئەت ئىسىملىك ساۋاقدىشىم ماڭا ئالاھىدە يېقىنچىلىق قىلاتتى. بىز دائىم بىرلىكتە ئۆگىنىش قىلاتتۇق. ماي ئېيىنىڭ ئاخىرلىرىدىكى مەلۇم بىر شەنبە كۈنى جۈرئەت مېنى ناھىيە بازىرىغا ئالتە كىلومېتىر كېلىدىغان

بىر يېرىدىكى ئۆيگە باغ سەيلىسىگە تەكلىپ قىلدى. مەن سادىق ئاكامدىن رۇخسەت ئېلىپ ئۇنىڭ ئۆيىگە چىقتىم.

بىز جۇرئەتنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كەلگەندە، هويلىدىكى پېشايۋاندا ئارام ئېلىپ ياتقان قىرىق بەش ياشلاردىكى ئوتتۇرا بوي، سېمىز، خېلى پۇزۇر كىيىنگەن بىر ئادەم بىزنى كۈتۈۋالدى. بىز ئۆيگە كىردۇق، ئالدى جەنۇب تەرەپكە قارىتىپ پىششىق خىش بىلەن سېلىنغان بۇ ئۆي خېلىلا ھەشەمەتلىك بولۇپ، ئۆي ئىچىمۇ كۆركەم بېزەلگەنىدى. چايدىن كېيىن جۇرئەتنىڭ دادىسى ئۇنىڭغا بىر نەرسىنى جىكىلەپ سىرتقا چىقىپ كەتتى. بىز باغقا كىرىپ بىر سائەت ئوينىغاندىن كېيىن قايتىپ چىقىپ بېدىش ئاستىدا تېلېۋىزور كۆرۈپ ئولتۇراتتۇق. بىر چاغدا ئۆيدىن ئوتتۇز بەش ياشلار ئەتراپىدىكى بىر ئايال قۇچاقتىكى بالىنى كۆتەرگەن پېتى هويلىغا چىقىۋېتىپ:

— جۇرئەت، ئۇكاڭغا بىر دەم قاراپ تۇرغىنا، — دېگىنىچە ئالدىمىزغا كەلدى. دەل شۇ چاغدا بۇ ئايال بىلەن كۆزىمىز ئۇچرىشىپ قالدى. مەن ئۆز كۆزۈمگە ئىشەنمەيلا قالدىم. چۈنكى مېنىڭ كۆز ئالدىمدا ئانام—هازىرقى جۇرئەتنىڭ ئۆگەي ئانىسى تۇراتتى. مەن تەمتىرەپ تۇرۇپلا قالدىم، ئاڭغىچە هەيران قالغان ئانام سۆز باشلىدى:

— ۋۇي بۇ پولاتجانغۇ؟ جۇرئەت بىلەن ئىككىڭلار قانداق تونۇشسىلەر؟ تىنچلىقمۇ بالام؟ مانا چوڭلا يىگىت بولۇپ كېتىپسەن ئەمدى.

— ۋۇي، بۇ، سىلەر قانداق تونۇشسىلەر؟!— دەپ سورىدى هەيران بولغان جۇرئەت ئانامنىڭ سۆزىگە ئۇلاپلا.

— بۇ مېنىڭ بالام. ياق، ياق ئاچامنىڭ بالىسى بولىدۇ. بۇ بىچارىنىڭ ئاتا-ئانىسى ئۆلۈپ كەتكەن. ئىككى يىلدىن بۇيان ئىزدىشەلمىگەنتۇق. مانا بۈگۈن كۆرۈشۈشكە نېسىپ بوپتۇ، — ئانام سۆزلەۋېتىپ بېشىمنى سىيلاپ قويدى.

ئانام ئۆيگە كىرىپ كەتتى. مەن ئۆز ئورنۇمدا بۇرۇنقىدەكلا ئۈن-تىنسىز ئولتۇراتتىم. قەلبىمدە هەيرانلىق، تەئەججۈپلىنىش ئالامىتى بىلەن بىرگە يەنە ۋۇجۇدۇمدا ئۆزۈمدىن بىرى تەشنا بولۇپ كۈتكەن ۋىسال شادلىقىغا ئارىلىشىپ كەتكەن بىر خىل نازۇك تۇيغۇنىڭ ئويغىنىۋاتقانلىقىنى هېس قىلدىم. لېكىن بۇ خىل تۇيغۇ مۇرەككەپ سېزىم، قانداقتۇر تولىمۇ سۇنئىي هالەت بىلەن بىردەمدىلا ئاجىزلاپ، غۇۋالىشىپ قالغاندەك بولدى. بولۇپمۇ ئۇنىڭ مېنى «ئاتا-ئانىسى ئۆلۈپ كەتكەن» دېيىشى قەلبىمدە ئويغانغان ئانىلىق مېھرىگە تەلپۈنۈش هېسسىياتىنى مۇرەككەپ تۇيغۇ ۋە چىگىش ئوي-خىياللار ئىچىگە غەرق قىلدى. مەن ئىچىمدە «بۇ يەردە بىرەر سىر بارمۇ نېمە؟» دېگەن ئويغا كېلىپ تۇرغىنىمدا ئۆي ئىچىدىن ئانامنىڭ مېنى چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى. مەن جۇرئەتنىڭ باشلىشى بىلەن قورۇنۇش، ياتسىراش ۋە خىجىللىق ئىلكىدە ئۆيگە كىردىم، ئانام قولىدىكى ئاشنى قازانغا تاشلاۋېتىپ، سۆز باشلىدى:

— بالام، سەن ئانچە تارتىنىپ كەتمە، مەن سېنى ئاچامنىڭ بالىسى دەۋېرەي، بۇندىن كېيىن مېنى جۇرئەتكە ئوخشاش ئاچا دېگىن. سەن مۇشۇ ئۆيدە تۇرغىن. جۇرئەتنىڭ دادىسىمۇ بالىغا ئامراق ئادەم. بىز ئىككىڭلارنى قوش ئوغۇل قىلىپ باقايلى...

— ياق، مېنىڭ... مېنىڭ دادام

بار... ئۇ پات ئارىدا قايتىپ چىقىدۇ.

— گېپىمنى ياخشى ئاڭلىغىن بالام، سەن زىيان تارتمايسەن...

— ئۇكام قېنى؟ رۇشەنگۈلنى دەۋاتىمەن؟ — مەن ئۆينىڭ ئىچىگە بىر قۇر سەپسېلىپ چىققاندىن كېيىن جىددىي سورىدىم.

— سىڭلىڭ يېزىدا، ئۇنى دادامنىڭ قېشىغا ئاپىرىۋەتكەن. توققۇزىنچى ئايدا قايتۇرۇپ كېلىپ مەكتەپكە بېرىمىز، — ئانامنىڭ جاۋابىدىن كېيىن، مەن قايتا ئېغىز ئاچمىدىم. شۇتاپتا مەن ئۆزۈمنى ئەمەس، بەلكى خۇددى ئۆزۈمگە ئوخشاش بەختسىز قىسمەت ئىچىدىكى تىرىك بىر يېتىمنى ئويلاپ كۆڭلۈم تولىمۇ يېرىم بولدى. كۆرمىگىلى ئۇزۇن بولغان سىڭلىمنىڭ ئۇششاق باللار بىلەن چاڭ - توپىلىق يولدا چېپىشىپ ئويناۋاتقان، كېيىن باشقىلار بوزەك قىلغاندا «ئانا»، «دادا»، «ئاكا» دەپ توۋلاپ يىغلاۋاتقان بىچارە قىياپىتى كۆز ئالدىمدىن يالت قىلىپ ئۆتكەندەك بولدى.

— تامىقىڭنى يېگىنە! نېمىنداق جىممىدە ئولتۇرىسەن؟! — ئانامنىڭ، يەنى ھازىرقى «ھامما» نىڭ جېكىلىشى مېنى خىيالدىن ئويغاتتى.

مەن ئۇزۇندىن بېرى يېيىش پۇرسىتىگە ئېرىشەلمىگەن ئانامنىڭ ئېشىنى قولۇمغا ئېلىپ يېيىشكە باشلىدىم. ھويلىدا جۇرئەتنىڭ ئۆز دادىسىنى توۋلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. شۇنىڭ بىلەن تەڭلا دادام ئېسىمگە كەلدى. ئىلگىرى ئۆيىمىزدە بەزى چاغلاردا دادام بىلەن ئىككىمىز بىرلىكتە ئاش ئېتىپ يېيىشەتتۇق. «دادام ھازىر تامىقىنى ئۆزى ئېتىپ يەۋاتامدىغاندۇ؟ ئۇ ھازىر بۇيەردىن ئۇچيۈزكىلومېتىر يىراقلىقتىكى جاڭگاللىقتا خۇددى قەپەز ئىچىدىكى بىچارە قۇشقا ئوخشاش ئەركىسىز ياشاۋاتىدۇ. ئاھ بىچارە دادام! سەن قانداق جاپالارنى چېكىۋاتىدىغانسەن-ھە!... لېكىن ئانامچۇ؟ ئۇ ھېچبىر غەم-ئەندىشىسىز ياشاۋاتىدۇ. يەنە كېلىپ مېنى ئۆگەي دادىغا قاراتماقچى. ئەتە - ئۆگۈن ئۇ مېنى جۇرئەتنىڭ دادىسىنى «دادا» دېگىن، دەيدۇ تايىنلىق! ياق، ياق! مەن دادامنىڭ يۈزىگە قانداق قارايمەن؟» — مەن ئىچىمدە ئاشۇلارنى ئويلاپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ سىرتقا ماڭدىم.

— تامىقىڭنى يەپ بولماپسەنغۇ؟ — مەن ئانامنىڭ سۆزىگە ئېرەن قىلماستىن ئۆيدىن چىقتىم.

— توختاپ تۇرغىن! نەگە بارىسەن؟ گېپىمنى ئاڭلىدىڭمۇ؟

مەن دەرۋازىدىن چىقىۋاتقاندا، ئانام ئارقامدىن توۋلاپ يۈگۈرۈپ چىقىپ مېنىڭ يولۇمنى توسۇۋالدى. مەن ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشىنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانىدىم. مەن ئۆز ئەركىمدىن ئايرىلغان ھالدا توختاشقا مەجبۇر بولدۇم. ئاڭغىچە ئانام مېنىڭ قولۇمنى تۇتۇۋېلىپ يېلىنغان تەلەپپۇزدا سۆزلەشكە باشلىدى:

— ئوبدان بالام! بىز ئاران كۆرۈشكەندە سەن مەندىن قاچمىغىن! ئەمدى سەن مېنىڭ قېشىمدا تۇرغىن. گېپىمنى ئاڭلىساڭ دېگىنىڭنى قىلىپ بېرىمەن. سەن ئەمدى يېتىمچىلىك دەردىدىن قۇتۇلىسەن، جۇر قايتىپ كېتەيلى.

— ياق، مەن خەقنىڭ ئۆيىدە تۇرالمايمەن.

— بۇ قانداقمۇ خەقنىڭ ئۆيى بولسۇن؟ ئاناڭنىڭ ئۆيى، ئۆزۈڭنىڭ ئۆيىغۇ؟ جۇرئەتنىڭ دادىسىمۇ ساڭا ئامراق. ئۇ سېنى

ئۆز باللىسىدەك كۆرىدۇ، ساڭا ئاتا بولىدۇ.
— ياق، مېنىڭ ئۆز دادام بار، شۇ بە-
چارە دادام ئاز كۈنلەرنى كۆرمىدى.
— يەنە شۇ داداڭنىڭ گېپىمۇ؟ ئەمدى
ئۇنتۇپ كەت! ئاشۇ مايچاپان لۈكچەكنى،
ئۇ دېگەن جىنايەتچى، ئۇ سېنى باقالمايدۇ،
سېنى بىز باقىمىز.
ئانامنىڭ دادامنى كەمسىتىپ ھاقارەت-
لەپ قىلغان بۇ سۆزلىرى سەبىي قەلبىمدى-
كى غەزەپ - نەپرەت يالقۇنىنى كۈچەيت-
تى. مەن شۇڭا ئۇنىڭ سۆزىنى كەسكىن
ھالدا بۆلۈپ تاشلىدىم:
— سەن يالغانچى، مېنى ئالداۋاتىسەن!
سەن دادامنىمۇ ئالداپتىكەنسەن، مەن سۆ-
زۈمنى تۈگىتىپ ئانامنىڭ قولۇمنى قويۇ-
ۋەتكەن پەيتىدىن پايدىلىنىپ مېڭىشقا
تەمشەلدىم. شۇ ئەسنادا ئانچە يىراق بول-
مىغان ئۆي تەرەپتىن جۇرئەت بىزنىڭ
ئالدىمىزغا قاراپ كېلىۋاتاتتى. مەن كې-
تىشكە تېخىمۇ ئالدىرىدىم. چۈنكى مەن
جۈرئەتنىڭ ئائىلىمىزنىڭ سەرگۈزەشتى-
لىرىنى ئۇقۇپ قېلىشى، مېنىڭ شەخسىي تۇر-
مۇش سىرلىرىمنى بىلىپ قېلىشىدىن تو-
لىمۇ ئەندىشە قىلاتتىم. شۇڭا مەن قەدەم-
لىرىمنى چوڭ ئېلىپ يۈرۈپ كەتتىم.
— بالام ئۇنداق قىلمىغىن! مەن خوش بو-
لۇپ كىتەي، مېنى مۇنچىۋالا ئازابلىمى-
غىن، توختا دەيمەن!
مەن ئۇنىڭ سۆزلىرىگە قۇلاق سالماس-
تىن مېڭىپ كېتىۋەردىم.
— ئاھ خۇدا! مەن نېمە دېگەن شور
پېشانە ئادەم - ھە! ئېسىت مېنىڭ ھالىم-
غا! مەن باشقىلارنىڭ قاغىشىغا كەتتىم-
مۇ يا؟ بۇ ماڭا نېمە كۆرگۈلۈكتۇر ئەمدى!
ئانام ئاخىرىدا قىلغان بۇ سۆزلىرىنى
ماڭا خۇددى كۈز شامىلى سوققان يۇمران
مايسىلاردەك تىترەپ تۇرۇپ ئېيتتى. بەل-
كىم ئۇ يىغلىغان بولۇشىمۇ مۇمكىن. لې-
كىن مېنىڭ شۇ تاپتا كەينىمگە قايتال-
شىم مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۇ يەنە نېمى-
لەرنىدۇ دەپ داد - پەرياد قىلىپ قال-
دى. مەن كېتىۋاتقانلىقىم ئۈچۈن ئۇنىڭ
ھەسرەتلىك نالىسى ۋە ئىلتىجالىرىنى ئې-
نىق ئاڭلىيالماستىن يولۇمنى داۋاملاش-
تۇرۇۋەردىم.

(بېشى 93 - بەتتە)

— ئاكا، سىز ھازىرھەممىمىزدىن خېلى
چوڭ بولۇپ قالدىڭىز، قانات - قۇيرۇق-
لىرىڭىزمۇ باشقىچە رەڭ تۈزەپ، ئۇچۇرما
بولۇپ قاپتۇ. ئەمدى بىزنى بۇ تار ئۇ-
ۋىدا قىيناۋەرمەي ئانام بىلەن بىللەچى-
قىپ، كەڭ ئاسماندا ئەركىن پەرۋاز قىلى-
سىڭىز قانداق؟ — دېدى.
— نېمە دەيسەن جىنتەك، يېتىشكىنى
يات!— دېدى ئۇنى ئاڭلىغان ھۆپۈپ بالى-
سى بىردىنلا غەزەپكە كېلىپ، ھېلىقى قۇش-
قاچ بالىسىغا، - ھەممە نەرسىنى ئانام
توشۇپ بېرىۋاتسا، سەن نېمە دەپ چىكىلى-
دايسەن؟ تاشقىرىدا بولۇۋاتقان ئىسسىق-
نى كۆرمىدىڭمۇ؟
— خاپا بولماڭ ئاكا، - دېيىشتى قۇش-
قاچ باللىرى ئۆز سۆزىگە پۇشايمان قىل-
غان ھالدا، - ئۇنداق بولسا بىز چىقىپ
كېتەيلى، سىز يېتىۋېرىڭ.
— چىقىپ كەتسەڭ كېتىۋەر، مېنى ئا-
نام بېقىۋېرىدۇ، تاشقىرىغا چىقىپ جان
قىيناپ ماڭا نېمە كەپتىكەن.
قۇشقاچ باللىرى ئۆز گېپى بويىچە راس-
تىنلا بىر كۈنى ئەتىگەن ئانىسىغا ئەگى-
شىپ، يىراق بىر كۆچۈم يېزىغا بېرىپ
ماكانلاشتى ۋە ئىككىنچى قايتىپ كەلمىدى.
بۇ ئىشتىن قىلچە خەۋىرى يوق ھۆپۈپ
بالىسى بىر كېچە - كۈندۈز ئۇگىدا يال-
غۇز يېتىپ، ئۇچەيلىرى تارتىشىپ پۇتلى-
رىدىن مادارى كەتكەندە ئاندىن نائىلاج
ئورنىدىن قىمىرلاپ تاشقىرىغا چىقىش
نىيىتىگە كەلدى. بىراق كىم بىلسۇن، ئۇ-
زۇندىن بۇيان قۇشقاچ باللىرىنىڭ ھەق-
قىنى بۇلاپ - تالاپ يەپ، ھەددىدىن زىيا-
دە سەمرىپ يوغىناپ كەتكەن بۇجا نىۋار قۇش-
قاچ ئۇگىسىنىڭ تار ئاغزىغا قاپلىشىپ قېلىپ،
زادىلا چىقالمىدى ۋە شۇ ياتقانچە كۈننىڭ سې-
رىقىنى كۆرمەي مەڭگۈ ئۇيقۇغا كەتتى.

ئابلىمىت قۇربان (سابامى)

شېئىرلار

بۇلۇتلار

كۆك قەرىدە يۈگەنسىز،
ئۈزۈپ يۈرگەن بۇلۇتلار.
خىرىس قىلىپ گۈلدۈرلەپ،
قاپاق تۈرگەن بۇلۇتلار.

يوق ئىدىڭلار ئەتىگەن،
نەدىن كېلىپ قالدىڭلار؟
قۇلاقلارنى يارغىدەك،
چۇقان - سۈرەن سالدىڭلار.

ئەيتىڭلارچۇ، ئويىنىغاچ،
قالدىڭلارمۇ سوقۇشۇپ؟
سىغىمىغانىمۇ ھويلىغا،
خورازلاردەك چوقۇشۇپ.

قىلغاچ سىلەر كەپسىزلىك،
قوغلىدىمۇ داداڭلار.
چۈشمىدىمۇ ئارىغا،
ياراشتۇرۇپ ئاناڭلار؟

سىلەر توسقاچ، قۇياشنىڭ
نۇرى بىزگە چۈشمىدى.
شۇنداق قىلىش سىلەرگە،
زادى ياخشى ئىشمىدى؟

قالدى مانا كەچكىرىپ،
ئۆيۈڭلەرگە كېتىڭلار.
كىرىپ ئۈنسىز - تىۋۇشسىز،
تىنچ ئۇيقۇغا يېتىڭلار.

قورقساڭلار مۇبادا،
بىز ئاپىرىپ قويايلى.
داداڭلاردىن، بۇلۇتلار،
تېز كەچۈرۈم سورايلى.

رۇخسارىنى سىلەرسىز،
ئاچسۇن ئاسمان سۈزۈلۈپ.
ئوينايلى بىز مۆكۈلەڭ،
ئاي نۇرىغا چۆمۈلۈپ.

چىلىمىغىن، تومۇچۇق

تومۇچۇقۇم، تومۇچۇق،
زەپ يېقىملىق سايرايسەن.
قەپىزىڭنىڭ ئىچىدە،
ئويناقلايسەن يايرايسەن.

باقسام ساڭا، گاھىدا،
ئۆچۈپ قالار ئاۋازىڭ.
كىرىپ قەپەز قوينىغا،
يوقالدىمۇ پەرۋازىڭ؟

گاھ تىپىرلاپ قەپەزدىن،
چىقىرىسەن بېشىڭنى.
كېلەلمىگەچ قېشىمغا،
ئاققۇزىسەن يېشىڭنى.

قاراپ ماڭا گاھىدا،
سەن قىلىسەن ئىشارەت.
كىر قەپەزگە ئوينايلى—
دەپ بېرىسەن بىشارەت.

مېنى كىر دەپ قەپەزگە،
چىلىمىغىن تومۇچۇق.
رەنجىپ مەندىن، ئىچىڭدە،
تىللىمىغىن، تومۇچۇق.

ئاچقان بولسا قورسىقىڭ،
دانغا راسا تويغۇزاي.
يەتسە ئەگەر تەشنالىق،
سۇ قاچاڭنى تولغۇزاي.

ئىشلىۋالاي تاپشۇرۇق،
سەن زېھنىمنى چاچمىغىن.
تۆگەتكىچە ئىشىمنى،
ئويۇنغا يول ئاچمىغىن!

كۆڭلىمىزنى ئۇت، ئانا

كېچە ـ كۈندۈز جان ئانا،
ياسىنىشنى ئويلايسەن.
دائىم مودا قوغلىشىپ،
كىيىمگە ھېچ تويمايسەن.

ئالغان ئايلىق مائاشىڭ،
يەتمەس بىر قۇر كىيىمگە.
ئەمما، ماڭا بەرگىلى،
كۆزۈڭ قىيماس تىيىنگە.

ئۆي يۈكىدە دادامغا،
ھەمدەم بولاي دېمەيسەن.
كۆكتات ئۈچۈن بىرەر كوي،
خەجلەپ قوياي دېمەيسەن.

ياڭزا ـ ياڭزا كىيىمگە،
تولدى ساندۇق ـ ئىشكاپىمۇ.
ھەتتا بوخچا ـ بوغۇندا،
بولدى تاغار ـ مىشكاپىمۇ.

يەتكۈزەلمەي پۇلىنى،
لازىمەتلىك كېمگە؛
بولسا دادام پايپېتەك،
ئۆي تۇتۇشنىڭ غېمىدە؛

ئۈچۈپ بەزەن دادامنىڭ،
ياقىسىدا ئىلانكۈچ؛
«ئازلىق قىلۇر كىيىمىم»
دەيسەن يەنە ئۈچمۇ ئۈچ.

شۇ يوسۇندا بىر ھازا،
تاراپ ساقال، چاچلىشىپ؛
دەيسەن ئاخىر ۋارقىراپ:
«مەن كېتىمەن ئاجرىشىپ!...»

ماڭا، ئۇكام، دادامغا،
ئەسلا ئىچىڭ ئاغرىماس.
بولۇپ كەتتىڭ جان ئانا،
نېمە ئۈچۈن باغرى تاش؟!

پۈتتى تاقەت، سۆزۈمنى —
ئىزھار قىلاي ـ دەي، ئانا:
بۇندىن كىيىن كىيىمنى،
ئۆز يولىدا كەي، ئانا.

بارنى ـ يوقنى تەڭ كۆرۈپ،
ئۆينى ئوبدان تۇت، ئانا.
مېھىر بېرىپ قايتىدىن،
كۆڭلىمىزنى ئۇت، ئانا!

مۇھەممەد ئىمىن قۇربانى

قەشقەردىكى داڭلىق ئىككى مەدرىس ھەققىدە بىلگەنلىرىم

قەشقەر شەھىرىنىڭ ئۆتمۈشىدە 17 مەدرىس (ئالىي ۋە ئوتتۇرا ئوقۇش يۇرتى) بار بولۇپ، بۇنىڭدىن ھېيتگاھ مەدرىسى ①، ئۆمەر ھېكىم بەگ مەدرىسى ②، تاج ھېكىم بەگ مەدرىسى ③، دورغا بەگ مەدرىسى ④، توختى خوجا مەدرىسى « كەنجازا » مەدرىسى ⑤، ئەھرارخان تۆرەم مەدرىسى ⑥، تاغارچى كوچىسىدىكى مەدرىس ⑦ تىن ئىبارەت يەتتە مەدرىس قەشقەر شەھىرىنىڭ «تاشقارقى شەھەر» دەپ ئاتالغان قىسمىغا جايلاشقان، شۇنىڭدەك دۆڭ مەسچىتتىكى مەدرىس ⑧، ۋاڭلىق مەدرىس ⑨، خانلىق مەدرىس ⑩، قازانچى مەدرىس ⑪، توقام (ئابدۇۋېلى باي) مەدرىسى ⑫، ئاخۇن بايوفلار مەدرىسى ⑬، ساقىيە مەدرىسى ⑭، چاچ مەدرىسى ⑮، لاي پەشتاق مەدرىسى ⑯، كەسكەنياردىكى مەدرىس ⑰ تىن ئىبارەت ئون مەدرىس « ئىچكىرىكى شەھەر » دەپ ئاتالغان قىسمىغا ئورۇنلاشقان. تاشقارقى شەھەر قىسمىدىكى مەدرىسلەرگە نىسبەتەن ئىچكىرىكى شەھەر قىسمىغا جايلاشقان مەدرىسلەر قەدىمىي ۋە ئۇزۇنراق تارىخقا ئىگە، شۇنىڭدەك بۇلاردىن « خانلىق مەدرىسى » بىلەن « ساقىيە مەدرىسى » تېخىمۇ قەدىمىراق بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بىز بۇ قۇرلىرىمىزدا ئەنە شۇ ئىككى مەدرىس ھەققىدە پىكىر يۈرگۈزىمىز.

1. خانلىق مەدرىسى

بۇنامدىكى مەدرىس دۆلەت باشلىقى خانلار تەرىپىدىن ياسالغان مەدرىسلەر بولۇپ، بۇلارنى ئومۇمەن «سەئىدىيە» خانلىقى پادىشاھلىرى ياسىغان، يەكەنـدە بۇ نام بىلەن ياسالغان ئۈچ مەدرىس بار بولۇپ، بىرى ئالتۇنلۇق مازار يېنىدىكى ئابدۇرىشىت خاننىڭ ياسىغىنىدۇر ، يەنە بىرى كونا خانلىق مەدرىسى ، يەنە بىرى رەستە ئارقىسىدىكى رىكىستان (قۇملۇق) دا ئابدۇللاخاننىڭ ياسىغىنىدۇر.

شۇنىڭدەك خوتەن ئىلچى شەھىرىدە بۇ نامدا بىر مەدرىس بار بولۇپ، قەشقەردىمۇ بىرى بار، بۇنى «سەئىدىيە» خانلىقىنىڭ 8 - پادىشاھى بولغان ئابدۇللاخان ئابدۇرېھىم ئوغلى تارىخىي ھىجرىيە 1048 - يىلى (مىلادىيە 1638 - يىلى) تەختتە ئولتۇرغاندىن كېيىن ياسىغان.

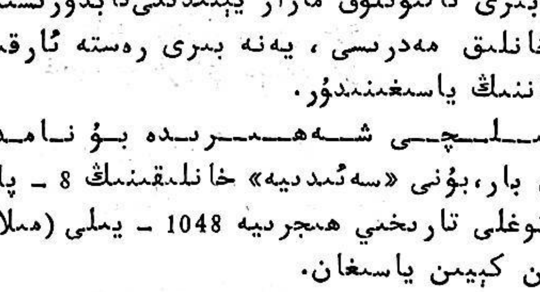

قەشقەردىكى بۇ مەدرىس ئەينى چاغدىكى شەھەرنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا كۆپ مەدرىس ۋە جامەلەر بىلەن ئاۋات بولغان «ئوردا ئىشىكى» ناملىق گۈزەرگە سېلىنغان بولۇپ، بۇرۇنقى چاغلاردا شاھ ئوردىسي (قەسىر) بار ئىدي.

بۇ ئاتالما ئەرەبچىدە مەدرىسەئى مەلەكىيە، ئىنگلىزچىدە رويال كالېج (*Royal Gollege*) دېيىلىدۇ.

قەشقەر خانلىق مەدرىسى غايەت زور مەرىپەت ئورنى بولۇپ، ئەينى چاغدا ئۇيغۇر مائارىپى راسا راۋاجلىنىپ يۈكسەكلىككە كۆتۈرۈلگەن ياكى ئۇيغۇر مائارىپىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشكە ئالاھىدە رول ئوينىغان بىر ئورۇن بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

بۇ مەدرىس خان تەرەپتىن قۇرۇلغان بولغاچقىمۇ نامى «خانلىق مەدرىس» دېيىلىپ ئۇنىڭ بىردىنبىر ئىقتىسادىي مەنبەسى «ۋەقف» (ۋەخپە) كىرىمى بولۇپ، ياسىغۇچىنىڭ ئاجراتقان زور مىقداردىكى ۋەخپە زېمىن، ۋەخپە ساراي، ۋەخپە دۇكانلىرىنىڭ كىرىملىرى ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئىش ھەققى — ئوقۇغانلارغا بېرىلىدىغان خانەندە (ئوقۇش ياردەم پۇلى)، مەدرىسنى باشقۇرغۇچى مۇتەۋەللى قاتارلىق خادىملار، شۇنىڭدەك مەدرىسنىڭ رېمونتلىرى قاتارلىق چىقىملارغا ئىشلىتىلەتتى. بۇ رېمونت چىقىملىرى گەرچە مەدرىسنىڭ ئۈچ ئەسىرلەپ ئۆمۈر كۆرۈشىگە تۈرتكە بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇزۇن يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ بىنانىڭ قۇرۇلۇشلىرى كونىراشقا، بۇزۇلۇشقا يۈز تۇتتى - دە، يىقىلىش ھالىتىغا يېتىپ قالدى.

بۇ چاغدا مۇساباي ھاجىنىڭ ئوغلى ھۈسەيىن باي ئوتتۇرىغا چىقتى - دە، مىلادىيە 1895 - يىلىدا بۇ مەدرىسنى چوڭ كۆلەملىك رېمونت قىلىشقا باشلىدى.

مۇساباي قەشقەر ئۈستۈن ئاتۇشتىن بولۇپ، غۇلجىدىكى مەشھۇر «مۇسابايوفلار»نىڭ ئاساسچىسىدۇر.

بۇ مەدرىس ھەققىدە ئۇيغۇر مۇتەپەككۇر شائىرى ھۈسەيىن «تەجەللى»، «چۇبۇد مەدرىسەئى خانلىق زىس ماۋسۇپى» قۇرى بىلەن باشلانغان ۋە ھەر بىر قۇرىدىن 1312- تارىخ (ھىجرىيە)① چىقىدىغان سەككىز مىسرالىق شېئىرىدا مۇنداق دېگەن (بىز بۇنىڭ يەشمىسىنى بەردۇق):

«خانلىق مەدرىس كونىرىغان ۋە خاراب بولۇپ يىقىلىش ھالىغا كەلگەندە ھىممەت تەبىئەتلىك، ساخاۋەت دېڭىزى ھۈسەيىن ئاخۇن، ياخشى ئەخلاق، ئوبدان ئىشلارنىڭ باھارى ۋە ھاجىلارنىڭ سەرخىلى (ئىلغاندىسى) مۇسا پەيغەمبەرنىڭ نامدىشىنىڭ پەرزەنتى ھۈسەيىن ئاخۇن يالغۇزلا مەدرىس تەمىر قىلمىدى، بەلكى دىن ئۈچۈن ئۆزىگە بىر قەسىر (شاھانە ئىمارەت) ياسىدى. ئۇنىڭ بىلەن ئۆزىگە جەننەتلەردە ئورۇن ۋە تۇراقلىق جاي بىنا قىلدى.»②

مانا بۇلاردىن بۇ مەدرىس كىم تەرەپتىن ياسالغانلىقى، كىملەر تەرىپىدىن شىكەستەرغت (رېمونت) قىلىنغانلىقىنى كۆرۈپ ئالالايمىز.

بۇ مەدرىسنىڭ ئورنى، كۆلىمى ۋە بىنالىرى، كېيىنكى تەقدىرى ھەققىدە يولداش قەمەرجان ئۆز ماقالىسىدا ئېنىق كۆرسەتكەنلىكتىن، بىز مۇشۇنىڭ بىلەنلا كۇپايىلەندۇق.

---

① 1312 - تارىخ ھىجرىيە 1895 - مىلادىيەگە توغرا كېلىدۇ.

② ھۈسەيىن باي: مىلادىيە 1926 - يىلى ۋاپات بولغان.

2 . «ساقىيە» مەدرىسى

«ساقىيە» مەدرىسى قەشقەرنىڭ ئىچكىرىكى شەھىرىگە مەنسۇپ «ساقىيە» ناملىق مەھەللىگە ئورۇنلاشقان. بۇ مەدرىس قەدىمىلىق جەھەتتە«خانلىق مەدرىس » تىن بۇرۇنراق بولۇپ، ئىسىم ۋە ئاتالما جەھەتلەرگە قارىغاندا، مىلادىيە 13-ياكى 14- ئەسىرلەردە ياسالغانلىقىنى بىلگىلى بولىدۇ.

بۇ مەدرىسنىڭ ئەسلى نامى «توقا بەگ مەدرىسى» بولۇپ، بۇ «توغرۇل» دېگەن ئاتالمىدىن بۇزۇلغاندۇر.

مەشھۇر موڭغۇل ئىمپېرىيىسىدىكى چىڭگىزخان دەۋرىدە «بەرراس» دېگەن بىر قەبىلە بار بولۇپ، بەرراسلار مەلۇم ئىمتىيازغا ئىگە ئىدى، مانا بۇ بەرراسلاردىن بولغان ئەر توغرۇل بەرراس دېگەن كىشى تەرىپىدىن بۇمەدرىس ياسالغان بولۇپ، ئەر توغرۇل بەگنىڭ مەدرىسى دەپ نام ئالغان، كېيىن بۇ ئاتالما سۆزىنىڭ ئېغىرلىقى بىلەن «ئەر» سۆزى تاشلىنىپ «توغرۇل بەگ» دېيىلگەن. بارا - بارا سۆز يەنە بۇزۇلۇپ توقا بەگ دېگەن سۆز ئوتتۇرىغا چىقىپ زامانىمىز ئۆتۈشى بىلەن توقا بەگكە ئۆزگەرگەن. يېقىنقى زامانغىچە توقا بەگنىڭ مەدرىسى دېگەن نام خەلققە سىڭگەن، مانا بۇنىڭغا قارىغاندا، بۇ مەدرىسنىڭ تەمىرىنى 500 يىلدىن ئاشقان دېيىشكە بولىدۇ.

مۇنداقتا «ساقىيە» دېگەن نام قانداق بولۇپ ئوتتۇرىغا چىققان؟!

«ساقىيە» مەدرىسنىڭ نامى بولماي «ساقى» ناملىق مەشھۇر بىر كىشى ئولتۇراقلاشقان جاينىڭ ئاتالمىسىدۇر. هازىرمۇ ھەربىر مەھەللىنىڭ نامى مەشھۇر كىشىنىڭ نامىغا مەنسۇپ بولۇپ كېلىۋاتىدۇ.

ئۇيغۇرلار ئىچىدە كىشىلەرنىڭ نامىدا بۇرۇن ساقى، باقى، سەقى، نەقى دېگەن ئاتلار كۆپ بولۇپ، ساقى قاسساپ دېگەن نامى بار بىر شەخس بۇنىڭ مىسالىدۇركى، ئۇ يېقىن زامانغىچە قاسساپلىق قىلغانىدى.

ساقى ئەنە شۇلارنىڭ بىرى بولۇپ، ئۆتمۈشتە ئىمتىياز ئىگىسى بولغانلىقتىن بىر مەھەللىنىڭ نامى شۇنىڭ نامى بىلەن ئاتالغان، هازىرمۇ چاساگۇزىردىن قارىقىدەرۋازا ئورنىغىچە كەلگەن ئۇزۇندىن - ئۇزاق بىر مەھەللە شۇنىڭدەك شۇمەھەللىگە ئورۇنلاشقان ئاھالىلەر كومىتېتىنىڭ نامىمۇ «ساقىيە» دېگەن نام بىلەن ئاتىلىدۇ.

بۇ مەدرىسمۇ ئەنە شۇناملىق مەھەللىۋى ئورۇنغا جايلاشقانلىقتىن «ساقىيە»دىكى مەدرىس دېيىلىپ كېيىن «دىكى» دېگەن سۆز چۈشۈرۈلۈپ ساقىيە مەدرىسى بولۇپ كەتكەن.

«ساقىيە» سۆزى ھەرگىزمۇ ئۇسسۇزلۇق ساتىدىغان دوغچى، سۇچىلارنىڭ ئورۇنلاشقانلىقى بىلەن قويۇلغان نام ئەمەس، «ساقى» دېگەن سۆزمۇ ئۇسسۇزلۇق دېگەن مەنىدە بولۇپ «ساتقۇچى» دېگەن مەنىدا ئەمەس، شېئىرلاردىكى« كەل ئەي ساقى»، «ساقىيا»... دېگەن خىتابىلار ئۇسسۇزلۇق كەلتۈر، ئۇسساپ كەتتىم ، دېگەن مەنالارنى بىلدۈرىدۇ- دە،ھەرگىزمۇ ئۇسسۇزلۇق ساتىدىغان ئورۇننىڭ جوغلانمىسىنى كۆرسەتمەيدۇ، ئەمەلىيەتتىمۇ بۇ ئۇزۇندىن - ئۇزاق كوچا رەستىسىدە دوغچى، جۇلاپچى ياكى ساماۋەرچىلەرنىڭ توپلاشقان جايىمۇ ئەمەس ئىدى. -

ئەمدى «ساقى» كەلىمىسى شەخسلەرنىڭ نامى بولغاندا «ساقىيە» دېگەن جۈملىنى نېمە دەپ چۈشىنىش كېرەك؟

ساقىيە كىشىلەردە تەخەللۇس بولۇپمۇ كېلىدۇ، ئىش ئىزلىرىنى بىلدۈرىدىغان مەنىسىدىمۇ ئىشلىتىلىدۇ. قەشقەر خانلىق مەدرىسىگە تۇتاش سېلىنغان «قازانچى مەدرىسى» بۇنىڭغا مىسالدۇركى ئۇ، قازان ساتىدىغان قازانچىلار ئورۇنلاشقان جايغا سېلىنغانلىقتىن «قازانچى مەدرىسى» دەپ ئاتالغان، كېيىنكى چاغلاردا قەشقەر بايلىرىدىن كېرىم بايۋەچچى، خانئېرىقلىق زۇلپىيەخان ناملىق بىر ئايالنىڭ ياسىغان بۇ مەدرىسىنى باشقىدىن رېمونت قىلىپ ئازادە پەشتاق مۇنارلىرى بىلەن زىننەتلەپ ئۇنىڭغا «مەدرىسەئى كەرىمىيە» دەپ نام بەرگەن. دېمەك، ساقىيەمۇ ئەنە شۇ تەخەللۇس ۋە ئىگىلىك ناملاردىن بولۇشى تەبىئىي، بۇ توقا بەگنىڭ مەدرىسى ئىكەن، «ساقىيە» شۇ مەھەللىدىكى مەۋجۇت ئورۇننىڭ نامى بولۇشى كېرەك.

«ساقىيە» مەدرىسىنىڭ ياسىلىشى ئۇزۇن تارىخقا ئىگە بولۇپ، يولداش قەمەرجاننىڭ ماقالىسىدىمۇ 1654 - يىلى قەشقەرلىك باھاۋىدىن باي تەرىپىدىن رېمونت قىلدۇرغانلىقى ئېيتىلغان، بۇ، ئۇنىڭ قەدىمكى مەدرىس ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلىدۇر.

دېمەك، بۇ مەدرىس 1913 - يىلى باھاۋىدىن مەخسۇم تەرىپىدىن غولىلۇق ھالدا يەنە بىر قېتىم رېمونت قىلىنغانىدى.

سال تەئمىر ئىن راۋاقى بىدان
ئەۋۋەلەش شۇغلى، ئاخىرەش غۇفران

بۇ ئىككى مىسرا شېئىر ئەنە شۇ كېيىنكى رېمونتتا مەدرىس پەشتىقىغا يېزىلغان مىسرالار بولۇپ، ياسىلىش تارىخىنىڭ ئەبجەد ھېسابى بىلەن يېزىلغانلىقىنىڭ كۆرسەتمىسىدۇر.

دېمەك شۇغلى (شغل) كەلىمىسى رېمونتنىڭ باشلىنىش يىلى 1330 نى كۆرسەتسە، غۇفران (غفران) كەلىمىسى قۇرۇلۇشىنىڭ پۈتكەنلىك يىلى 1331 نى كۆرسىتىدۇ.

بۇ سان ھىجرىيە ھېسابى بىلەن بولۇپ، مىلادىيىگە 1912-، 1913- يىللار ئىدى.

باھاۋىدىن مەخسۇم بۇ مەدرىسىنىڭ ئاتاقلىق ۋە ئۇزۇن تارىخقا ئىگە مۇدەررىسى بولۇپ 1914 - يىلى ۋاپات بولدى.

ساقىيە مەدرىسى يۇرتنىڭ ئاتاقلىق بىلىم يۇرتى بولۇپ، ئۇيغۇر مائارىپىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشكە نۇرغۇن ھەسسە قوشقان ئورۇندۇر. بۇنىڭغا ئۆلكىمىزنىڭ شىمالىي، شەرقىي ۋە جەنۇبىدىكى جايلاردىن ھەر يىلى نەچچە يۈزلىگەن ئوقۇغۇچىلار كېلىپ ئوقۇيتتى، ئۇنىڭدا دىنىي دەرسلەر (پىقھە) سەرپ - نەھۋىلەر، مەنتىقە، ئەدەبىيات (مەسنىۋى قاتارلىقلار) ئوقۇتۇلاتتى - دە، ئومۇمەن ئەرەبچە، پارسچە تەرجىمانلار يېتىشتۈرۈلەتتى. ئۇنىڭ ئىقتىسادىي ئاساسىمۇ ۋەخپە كىرىمىدىن بولۇپ، بۇ كىرىملەر مەدرىسىنىڭ ئوقۇ - ئوقۇتۇش ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ ئاملىرىدىن ئىدى.

(ئاخىرى 122- بەتتە)

ئەنۋەر ئابلەت (شەيدائى)

خەلق قوشاقچىسى ئالماس ئابدۇللايېۋ

كۆزگە كۆرۈنگەن خەلق قوشاقچىسى، پېشقەدەم سەنئەتچى ئالماس ئابدۇللايېۋ 1926 - يىلى مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ بازار ئىچىدە كەمبەغەل دېھقان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. بالىلىق ۋە ئۆسمۈرلۈك دەۋرىنى ئۆز يۇرتىدا ئۆتكۈزۈپ، كېيىنچە ئاتا - ئانىلىرىغا ئەگىشىپ كوچارغا كۆچۈپ كېلىپ، شۇ يەردە ئىشلەپ، شۇ يەردە ۋاقىتلىق ئولتۇراقلىشىپ قالغان. ئازادلىقتىن كېيىن، 1956 - يىلىغىچە يوپۇرغا ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ مەدەنىيەت - مائارىپ، ئىسلاھات بۆلۈملىرىدە، ناھىيىلىك مەدەنىيەت يۇرتىدا ئىشلىگەن، 1959 - يىلى ئىنتايىن «سول» لۇشيەنىنىڭ زىيانكەشلىكى تۈپەيلىدىن، خىزمىتىدىن ئايرىلىپ قېلىپ، قەشقەر، كوچار، قۇمۇل قاتارلىق جايلاردا كۆچۈپ يۈرگەن. 11- نۆۋەتلىك پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن، نامى ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈپ تاكى 1986 - يىلى پېنسىيىگە چىققانغا قەدەر يوپۇرغا ناھىيىلىك مەدەنىيەت يۇرتىدا ئىشلىگەن. 1990 - يىلى 21 - مارتتا، كېسەل سەۋەبى بىلەن ئالەمدىن ئۆتكەن. ئۇ، ھايات ۋاقتىدا قەشقەر ۋىلايەتلىك خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى ئىدى.

خەلق قوشاقچىسى ئالماس ئابدۇللايېۋ بالىلىق، ياشلىق چاغلىرىدىن تارتىپلا شېئىر - قوشاق، ھېكايە - چۆچەكلەرگە، سەنئەتكە چوڭقۇر ئىشتىياق باغلىغان. 1938 - يىلدىن باشلاپ ئارتىست بولۇپ، سەھنىلەردە نومۇر ئورۇنلىغان، «ھورۇن بالا»، «ئىلىم - پەن ئۆگىنىپ»، «يارىمغا» قاتارلىق شېئىر - قوشاقلارنى ئۆزى يېزىپ، ئۆزى ئورۇنلاپ، جامائەتنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشكەن. پارتىيىنىڭ 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيان، مەدەنىيەت، مائارىپ، سەنئەت ساھەسىدە جان كۆيدۈرۈپ ئۇزۇن يىل ئەجىر سىڭدۈرگەن بۇ ئاكا، چوڭ ياخشى ۋەزىيەتتىن ئىلھاملىنىپ، 4 نى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنى مەدھىيىلەيدىغان، ياخشى ئادەم، ياخشى ئىشلارنى، يېزىلاردىكى ئۇلۇغ ئۆزگىرىشلەرنى تەشۋىق قىلىدىغان؛ پارتىيىنىڭ يېزىلارغا قاراتقان ئىقتىسادىي سىياسىتى ۋە ئىشلەپچىقىرىش مەسئۇلىيەت تۈزۈمىنى مەدھىيىلەيدىغان، تۇرمۇشتىكى ناچار ئىستىل ۋە قىلمىشلارنى قامچىلايدىغان بىر نەچچە يۈز پارچە شېئىر - قوشاق ئىجاد قىلغان. بۇلارنىڭ بىر قىسمى «قەشقەر گېزىتى»، «شىنجاڭ گېزىتى»، «قەشقەر ئەدەبىياتى» قاتارلىق گېزىت - ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنغان، بىر قىسىم شېئىر - قوشاقلىرى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى نەشر قىلغان «ئۇيغۇر خەلق قوشاقچىلىرى» ناملىق كىتاب - توپلاملارغا كىرگۈزۈلگەن. ئۇ، 80- يىللاردا شەھەرگىراپىتا بېسىلغان «يوپۇرغا ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنى تەسىس قىلىش، بېسىپ تارقىتىشتا ئاكتىپ رول ئويناپ، ئاممىنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشكەن. ئۇ، كېسەل مەزگىلىدە، كېسەل ئازابىغا تىز پۈكمەي، مال - دۇنيا قوغلاشماي، تىرىشىپ رەتلەپ، «شادلىق كۈيى»، «ئىلھام بۇلىقى» ناملىق قولىيازما شېئىر - قوشاق توپلىمىنى بىزگە قالدۇرۇپ كەتتى. بۇ ھەممىمىزنى ئىنتايىن تەسىرلەندۈرىدۇ. تۆۋەندە ئۇنىڭ بىر قىسىم قوشاقلىرىنى كىتابخانلارغا تەقدىم قىلىمىز.

قوشاقلار

ئىشچان يارىم دىلىمدا

ئاتاپ ئىشچان يارىمغا،
توقۇپ چىقتىم قوشاقنى.

يارىنىڭ كۆزى چىرايلىق،
ئەسلىتىدۇ بولاقنى.
يارىنىڭ قىلغان سۆزلىرى،
چىقماس ئەسلا ئېسىمدىن.

ياردەك ئىلغار بولۇشقا،
ۋەدە قىلدىم دىلىمدىن.

يارنىڭ ئوتلۇق ناخشىسى،
دىل تارىمنى تىترىتەر.
تۆتلىشىشنىڭ جېڭىدە،
غەيرىتىمنى ئۆرلىتەر.

يارنىڭ ئوتلۇق يۈرىكى،
ۋەتەن ئۈچۈن سوقىدۇ.
شۇڭا ھەر بىر ئىشلىرى،
يۈرىكىمگە ياقىدۇ.

1983- يىل 1- ئىيۇن

دوختۇر بولساڭ

دوختۇر بولساڭ ئىللىق بول،
چىۋەر، كۆپ خىل تىللىق بول.
كۆزلەپ پارلاق نىشان - يول،
ئىشتا كەمتەر، سىلىق بول.

ئۈگەن كەسىپ تىرىشىپ،
تەجرىبىگە ئېرىشىپ.
دېڭىز بىلىپ بىمارنى،
سەن ئايرىلماس بېلىق بول.

دوختۇرلۇقنىڭ بەلگىسى،
ئەلگە ئايان ھەممىسى.
باراۋەرلىك ئارزۇسى،
خىلاپ ئىشتىن يىراق بول.

1982- يىل 1- سېنتەبىر

مەسئۇلىيەت تۈزۈمى

مول ھوسۇلنىڭ نەغمىسى،
يېزىمىزدا قاينايدۇ.
ياخشى ئەمگەك قىلغانلار،
راسا گۆش، ياغ چاينايدۇ.

مەسئۇلىيەت تۈزۈمى،
ياققاچ ئەلنىڭ قەلبىگە.
ئىشلەپ كەتتۇق يەڭ تۈرۈپ،
قاراپ ئېگىز پەللىگە.

سۇ باشلاپ بىنامىلارغا،
ئۇسسىمىغا قاندۇردۇق.
ئۇغۇتلاپ راسا ئاندىن،
تىرەكتۇردا ئاغدۇردۇق.

ئىلمىي ئۇسۇل قوللىنىپ،
يەر تېرىدۇق ھەممىمىز.
ھوسۇل ئالغاچ ھەسسىلەپ،
كۆكنى قۇچتى غەلبىمىز.

نۇرلۇق ئادىل سىياسەت،
كۈچ بەرگەچكە بىلەككە.
كېلىپ ئىشلەش پەيتىمىز،
يەتتۇق ئارزۇ - تىلەككە.

سائادەتنىڭ نۇرلىرى،
يېزىمىزغا چېچىلدى.
ھالال ئىشلەپ بېيىشنىڭ،
داغدام يولى ئېچىلدى.

1982 - يىل 17 - دېكابىر

خۇشامەتكە بىر قامچا

ھەريان قاتراپ ئالدىراپ،
كېلىشتۈرۈپ گەپ راسلاپ.
پۇتاق چىقىرىپ تۈز يەردىن،
كۆڭ ئۆتكۈزەر خۇشامەت.

راس-يالغاننى ئايرىماي،
سۆز قىلىدۇ بايقىماي.
تۇخۇمدىن تۈك ئۈندۈرۈپ،
كۆرەڭلەيدۇ خۇشامەت.

باشلىقلارنى كۆرگەندە،
ھى-ھى قىلىپ كۈلگەندە.
تاماخورلۇق ئىلكىدە،
سالام بىرەر خۇشامەت.

ئۆز نەپسىگە چوغ تارتىپ،
مەزھەپ توپلاپ، تارايتىپ.
ھەر بىر ئىشنى-سورۇننى،
دەسمى قىلار خۇشامەت.

دەرجە ئايرىپ ھەممە ۋاخ،
چىقىرىشقا نام- ئاتاق.
مۇئامىلە نەچچە خىل،
بازار تاپار خۇشامەت.

خاتا ئىشى جەينەكتەك،
كۆرۈلسىمۇ ئەينەكتەك.
تۈزىتىشنى خالىماس،
كۆڭلى قارا خۇشامەت.

ئاچساڭ كەشىپ، سىھىرىنى،
بەرسەڭ تەكلىپ، پىكرىنى.
قۇلىقىغا ياقمايدۇ،
ئاقلاپ كېتەر خۇشامەت.

ئىشلە ئەلنى چىن سۆيۈپ،
پىشانەڭدىن تەر تۆكۈپ.
ئارىمىزدا ئورۇن يوق،
نېرى كېتە! خۇشامەت.

1981 - يىل

(بېشى 119- بەتتە)

بۇ مەدرىستە نۇرغۇنلىغان ئالىملار يېتىشىپ چىققان، شۇنىڭدەك ئەلنىڭ تەربە-يىچىسى بولغان نۇرغۇن ئالىملار ئوقۇتۇش ئۈچۈن نۇرغۇن كۈچ چىقارغانىدى.

ئىزاھاتلار:

① ھېيتگاھ مەدرىسى: ھازىرقى ھېيتگاھ جامەسى ئىچىدە.
② ئۆمەر ھېكىم بەگ مەدرىسى: ھازىرقى قوناق بازىرى 2 - باشلانغۇچ مەكتەپ ئورنى.
③ تاج ھېكىم بەگ مەدرىسى: چاسا باشقارما ئوردا ئالدى باسما زاۋۇت ئورنى (چېقىۋېتىلگەن).
④ دورغا بەگ مەدرىسى: شەھەرلىك بانكا ئارقىسىدىكى ئاھالىلەر بىناسى ئورنى (بۇرۇن شەھەر كۈتۈپ-خانىسى ئورنى بولغان).
⑤ كەنجازا مەدرىسى: ھازىرقى ئۆستەڭبويى 4 - پەيچۇسونىڭ ئورنى.
⑥ ئەمرارخان تۆرەم مەدرىسى: ھازىرقى ئۆستەڭبويى باشقارما ئورنى.
⑦ تاغارچى كوچىسىدىكى مەدرىس: ھازىرقى تاغارچى كوچا ئاھالىلەر كومىتېت ئورنى.
⑧ دۆلەت مەسچىت مەدرىسى: ھازىرقى تاغارچىلىق ۋە گىلەمچىلىك كارخانىسى ئورنى.
⑨ ۋاڭلىق مەدرىسى: ھازىرقى ئوردا ئىشىكى 1 - باشلانغۇچ مەكتەپ ئورنى.
⑩ خانلىق مەدرىسى: ھازىرقى جەنۇبىي شىنجاڭ سىياسىي مەكتەپ ئورنى.
⑪ قازانچى مەدرىسى: بۇ مەدرىسەمۇ جەنۇبىي شىنجاڭ سىياسىي مەكتەپ ئىچىدە بولۇپ خانلىق مەدرىس بىلەن تۇتاش سېلىنغان.
⑫ توقام مەدرىسى: ھازىرقى خەلق باشقۇرغان تىل - ئېدەبىيات مەكتىپى ئورنى.
⑬ ئاخۇن بايوفلار مەدرىسى: سابىق چاسا باشقارما يېنىدىكى خەلق باشقۇرغان مەكتەپ ئورنى.
⑭ ساقىيە مەدرىسى: ھازىرقى چاسا 14 - باشلانغۇچ مەكتەپ يېنىدا (غوجى بەگ ھاجىم تاغارچىلىق كارخانا ئاچقان ئورۇن).
⑮ چاج مەدرىسى: ھازىرقى چاسا غوجىلا كوچىسى ئۇدۇلىدىكى سودا-سانائەت بىرلەشمە كارخانا ئورنى.
⑯ لاي پەشتاق مەدرىسى: بەشكېرىق كوچىسى ئىچىدىكى ياسالمۇاتقان باشلانغۇچ مەكتەپ ئورنى.
⑰ كەسكەليار مەدرىسى: (ساتادەتباي مەدرىسى دەپمۇ ئاتىلىدۇ) ھازىرقى شەھەرلىك ئىسلام دىنىي جەمئىيىتى باشقۇرۇشىدىكى ياسىلىۋاتقان دىنىي مەكتەپ ئورنى.

1989 - يىل، مارت، قەشقەر

ئابدۇرېھىم نەۋرۇز (تاجىك)

ئىككى شېئىر

ھۆركىرەر دەريا

زەرەپشان بويىدا يۈرىمەن تەنھا،
ئايدىڭ قۇملارغا باسقان ئىزىنى.
ئۇنچىلەر چاچرىتىپ ئاقىدۇ دەريا،
بىر ئەپلىك ئەللەيلەپ سۇبھى قىزىنى.
مەن ئۇندا قۇملاردىن ياسىسام قورغان،
شوخ شامال يۈزۈمگە سۆيۈپ قويىدۇ.
شادلىقىم قەلبىمدە ئاتقۇزسا ۋولقان،
تەڭكەش بوپ دولقۇنلار ئۇنچە سۇنىدۇ.
«قى-چۇ»لار ئىلكىدە كېلىدۇ دادام،
چوققىدىن تۆۋەنگە پادىلار ھەيدەپ.
تېشىلگەن چورۇقى، قولىدا قامچام،
قۇرۇغان لېۋىنى ھاراقتا نەمدەپ...
قۇم قورغان ياساشنى قىلىمەن داۋام.
ھۆركىرەر بۇ دەريا، يۇتۇۋالىمەن دەپ!

سەن ئىللىق قىش، سەن ئىللىق باھار

كۆزلىرىڭدە مۇھەببەتلىك نۇر،
چاقنىتىدۇ چاقناق كۆزلەرنى.
لەۋلىرىڭدە مۇزلىغان غورۇر،
سۆزلىتىدۇ شېرىن سۆزلەرنى.
چېچەك ئىدىڭ، چېچەك ئاتسىدىم،
بەردىڭ ماڭا بىر ئۆمۈر شادلىق.
ئاقلىقىڭنى ئاپئاق قار دېدىم،
سۆيگۈمىزگە تىلىگەچ پاكلىق!
مەشۇت ھېسلار بەردى لەۋلىرىڭ،
قاپقىڭدىن ئالسام بىر ئاچچىق.
كۈلكەڭ بىلەن مېنى ئەملىدىڭ،
جىلۋەڭ بىلەن سۇنۇپ سەن تاتلىق.
چۆكۈپكەتتىم زىننا قىلىرىڭغا،
ئۇندا ئاچچىق-تاتلىق ھەممە بار.
باش ئەگمەيمەن سېنا قىلىرىڭغا،
سەن ئىللىق قىش، سەن ئىللىق باھار.

① شەرەر — ئۇچقۇن. ② ئەفكەر — چوغ.

قۇربانخان ئاخۇنباي (تاجىك، ئايال)

ئىككى شېئىر

خۇرشىدنىڭ زىياسىدۇر ئارمانلىرىم

ئارمانلار قورسىقىمدا تۆرەلمە بوپ،
ئارمانلار قارىچۇقىمدىن تۇغۇلدۇم مەن.
ئارمانلار سەرپايىنى يۆلەنچۈك قىپ،
ئارمانلار يۈكىگە ئۇرۇلدۇم مەن.
ئارمانلار ساھىلىنى تاۋاپ ئەيلەپ،
ئارمانلار قەترىسىدىن شاراب ئىچتىم.
ئارمانلار ساماسىدا پەر ئويىنىتىپ،
ئارمانلار ئەختىرىنى مەنزىل قىلدىم.
ئارمانلار ئەڭ مۇقەددەس نىشانىمدۇر،
ئارمانلار ۋۇجۇدۇمغا نۇرلۇق شەرەر①.
ئارمانلار يۈرىكىمنىڭ ئاتەش شاۋقى،
ئارمانلار ئەشئارىمدا جۇلا - ئەفكەر.②
كېلەچەك ئاستانىغا زەر پايانداز،
زىندەگى ئىدايىمدۇر ئارمانلىرىم.
تاڭلارنى جىلۋە بىلەن زىننەتلىگەن،
خۇرشىدنىڭ زىياسىدۇر ئارمانلىرىم!...

سەن ئۇلۇغ، خارلىما ئۆزۈڭنى ئەمما

سەن ئۇلۇغ دۇنيادا ھەممىدىن — ئىنسان،
چۆللەردە، باغدا بار ئەجرىڭ جەۋھىرى.
كەڭ زېمىن قوينىدا قۇدرەتلىك سۆيگۈڭ،
مەۋجۇدات ۋەسلىنىڭ جۇلا - ئەختىرى.
سەن ئۇلۇغ، تەڭداشسىز قۇدرەتكە تولغان،
ئالەمنى بېزىگەن ئاشۇ جۇپ قولۇڭ.
ئەجدادتىن ئەۋلادقا تەۋەررۈك مىراس،
ئەسىردىن ئەسىرگە سوزۇلغان يولۇڭ.
سەن ئۇلۇغ چىن ۋاپا، ئۆملۈك بابىدا،
قانداقچە ياشاشنى بىلگەندە، ئاندىن!
سەن ئۇلۇغ، ئۇلۇغلۇق چاچىدۇ جۇلا،
تومۇرۇڭ قېتىدا شەۋق ئۇرغان قاندىن.

قېرىنداش مىللەتلەر ئەدەبىياتىدىن

سەن ئۇلۇغ جىسمىڭدە بولسىلا مەردلىك،
ھەسەت ۋە پەسلىكتىن بولغاندا جۇدا.
مەۋجۇداد ئۇلۇغدۇر، ئۇلۇغلۇق بىلەن،
سەن ئۇلۇغ خارلىما ئۆزۈڭنى ئەمما...

سادىر قادىر (تاجىك)

خىيال قۇشۇم

خىيال قۇشلىرىمنى قويۇپ بەرسەم ئۇزاققا،
پەرۋاز قىلىپ قۇشۇم قوندى ھىجرانى باغقا.
شۇنچە پەخەس بولغانىدىم باغلانىمىغاي
دەپ،
مۇھەببەتتىن قوندۇرۇلغان بىر خىل تۇزاققا.
سەيلە قىلىپ گۈلشەن ئارا، ئۇچالماي ئاخىر،
ئۇنىڭ مەيلى باغلىنىپتۇ لەيلىقازاققا.
ئۇشبۇ گۈلدىن تارقىلاتتى ئىپار ۋۇ ئەنبەر،
غىدىقلىغۇچ لەززىتىنى سېلىپ دىماققا.
ئۇشبۇ گۈلنىڭ ئىشقى ئۈچۈن يىغلانلار چېكىپ،
يولۇقتۇمەن ئاخىرىدا ئوتى پىراققا.
كۆڭۈل قۇشۇم بولدى يۈسۈپ، گۈلى-زۈلەيخا،
ئەلەم بىلەن تۆككەن يېشى ئوخشار بۇلاققا.

ئابدۇرۇسۇل تاش (قىرغىز)

كىرپىكىمگە قوندى بىر قۇياش

ئارمانلىرىم يېشىل دولقۇندا،
كۆي ئەۋجىگە سالدى پايانداز.
زەررە نۇردىن چاقنىدى دۇنيا،
خىياللاردىن ئويغانغان ئاۋاز.

يېشىل چۈشكە تاڭلار ھامىلدار،
شولىلاردىن ياسايدۇ تەخت.
سۈكۈتلەرگە يوق قىلچە تاقەت،
شاد ھېسلاردىن ياسىلار بەخت.

قاچان كىردىڭ ئىللىق چۈشۈمگە،
رېئاللىقمۇ شۇنىڭغا مەھكۇم.
چۈش كۆرىمەن گۈللەر قوينىدا،
تاڭ ۋەسلىنى مەن قىلىپ ئۇدۇم.

شەپەق يۇغان چەكسىز قەلبىمنى...
تۇيغۇلاردا چېقىلماقتا باش.
ئاھ قەلبىمگە نۇر - زىيا چېچىپ،
كىرپىكىمگە قوندى بىر قۇياش!

كىرپىكىمگە قوندى بىر قۇياش،
بۇ مۇھەببەت، بۇ بەلكىم كۆيۈش.
ئۈچۈپ كەتمە تاڭ قۇياشىمسەن،
بەرگىمىدىكى بۇ ھەقىقىي چۈش.

ئەكبەر مۇھەممەت (قىرغىز)

شېئىرلار

سەھەرنى ئۇزىتىش

ئۇپۇقتىن يامرايدۇ ئېچىرقاق نۇرلار،
توزۇيدۇ كېچىنىڭ قاپقارا جىسمى.
ئېھتىمال ھېچكىممۇ ئېيتىپ بېرەلمەس،
مۇشۇ كۈن ھاياتنىڭ نەچچىنچى قىسمى.

موردىن پۇرقۇيدۇ رەڭدار تىنىقلار،
قۇرۇغان جىگدىنىڭ ھىدىنى قوشۇپ.
تىلسىمكار قولدىكى سېھرىي كەتمەنگە،
چىقىدۇ تۇپراقتىن ئۇمىد يۇقۇشۇپ.

چېقىلغان ئەينەكتە تىلىنغان چىراي،
تۆت كۆزلۈك بوپ قاپتۇ توۋا بىرچوكان.
ھېلىلا ئۇزىتىپ ياۋاش كالىنى،
ئازادە تىن ئالار بوشىغان قوتان.

باشقىدىن ياسالدى سەھرادا دۇنيا،
يوق ئۇندا ساغۇچرەڭ ئەسلىمە پەقەت.
قېنى سەن دەپ باققىن دۇنياغا يەنە،
مۇشۇنداق سەھەرلەر كېلەر قانچە رەت.

(ئاخىرى 97 - بەتتە)

قەشقەردە ئەدەبىي ھايات

△ بۇ يىل 3- ئاينىڭ 13- كۈنى، قەشقەردىكى ھەر مىللەت ئەدىب - سەنئەتكارلار ھەم «قەشقەر گېزىتى» مۇشتەرىلىرى ئۈچۈن خاتىرىلەشكە ئەرزىيدىغان بىر قۇتلۇق كۈن بولدى. شۇ كۈنى «قەشقەر گېزىتى» نىڭ ئەدەبىيات بېتى — «قەشقەر گۈلزارى» نىڭ 1000 - سانى دۇنياغا كەلدى. «قەشقەر گېزىتى» 1950 - يىلدىن 1993 - يىل 13- مارتقىچە جەمئىي 7964 سان نەشر قىلىندى. گېزىت يۈزىدە «ئىلھام دېڭىزى»، «ئەدەبىيات»، «ئەدەبىيات گۈلزارى»، «خەلق ئەدەبىي ئىجادىيەتلىرى»، «زور كۇئېنلۇن»، «قەشقەر گۈلزارى» قاتارلىق ناملاردا ئەدەبىيات بېتى چىقىرىلىپ، جەمئىي 1000 سانغا يەتتى. ئۇنىڭدا 8324 ئادەم (قېتىم) نىڭ 12 مىڭ 110 پارچە ئەدەبىي ئەسەر، گۈزەل سەنئەت ئەسىرى ئېلان قىلىندى. قەشقەردىكى نۇرغۇنلىغان ئەدىبلەرنى تەربىيىلەپ قاتارغا قوشۇپ، خەلققە تونۇتقان بۇ بەت نۇرغۇن ئىسسىق - سوغۇقلارنى بېشىدىن كەچۈرۈپ، بۈگۈنكى كۈندە ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرىمىزغا تېگىشلىك تۆھپە قوشۇش ئۈچۈن داۋاملىق تىرىشتى: بۇ جەريانلارغا نۇرغۇنلىغان ئەدىبلەرنىڭ قان - تەرىدىن باشقا، بىر مۇنچىلىغان مۇھەررىرلەرنىڭ زور دەرىجىدىكى ھەسسىسى قوشۇلغان، ئەلۋەتتە.

3 - ئاينىڭ 13 - كۈنى «قەشقەر گېزىتى» ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمى ئۆتكۈزگەن 1000 سانىنى تەبرىكلەش مۇراسىمىغا سەيپىدىن ئەزىزى قاتارلىق دۆلەت رەھبەرلىرى ۋە ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئالاقىدار گېزىت - ژۇرنال، يازغۇچىلار، ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىلىرى تەبرىك خەت، تېلېگرامما، بېغىشلىما ۋە خاتىرە بۇيۇمى تەقدىم قىلدى؛ «قەشقەر گېزىتى» ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمى پائالىيەتنى ماددىي، مەنىۋى جەھەتتىن قوللىغان بىر قىسىم ناھىيە (شەھەر) لىك يازغۇچىلار جەمئىيىتى، ئىجادىيەت ئۇيۇشمىلىرىغا رەھمەت ئېيتىش بىلەن بىر چاغدا، 1000 سانىنى چىقىرىش جەريانىدا كۆپ ئەجىر سىڭدۈرگەن بىر قىسىم ئاپتور، مۇھەررىر يولداشلارغا «يادنامە» تەقدىم قىلدى؛ قەشقەر شەھەرلىك سەنئەت ئۆمىكىنىڭ ئارتىستلىرى كونسېرت نومۇرلىرىنى تەقدىم قىلدى؛ مۇئاۋىن ۋالىي ئابدۇقادىر نەسرىدىن، گېزىت ئىدارىسىنىڭ باشلىقى نىياز جالالىدىن، ۋىلايەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى تۇرسۇن نىياز قاتارلىقلار يىغىنغا قاتنىشىپ سۆز قىلدى ۋە بىر قىسىم شائىرلار ئۆزلىرىنىڭ بۇ يىغىنغا ئاتاپ يازغان شېئىرلىرىنى دېكلاماتسىيە قىلدى.

ئابلىمىت قۇربان («قەشقەر گېزىتى» مۇخبىرى)

△ «قەشقەر ئەدەبىياتى» تەھرىر بۆلۈمى، قەشقەر ۋىلايەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتى بىرلىكتە 3 - ئاينىڭ 31 - كۈنىدىن 4 - ئاينىڭ 15 - كۈنىگىچە ۋىلايىتىمىز تەۋەسىدىكى ھەر ساھەدىن 40 نەپەر كىشى قاتناشقان ئەدەبىي ئىجادىيەت ئۆگىنىش كۇرسى ئاچتى.

كۇرسقا قەشقەر سىفەن شۆيۈەنى، «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى، «قەشقەر گېزىتى» ئىدارىسىدىكى بىر قىسىم پېشقەدەم ۋە ياش دوتسېنت، لېكتور؛ ئالىي، ئوتتۇرا دەرىجىلىك مۇھەررىرلەر ئوقۇتقۇچىلىققا تەكلىپ قىلىندى؛ كۇرسانتلار 15 كۈنلۈك كۇرس

جەريانىدا ئەدەبىياتىمىزنىڭ نۆۋەتتىكى ئەھۋالى، ئۇيغۇر شېئىرىيىتى ۋە پروزىچىلىقى، كلاسسىك شېئىرىيىتىمىزدىكى بەدىئىي ماھارەتلەر، ئەدەبىي ئىجادىيەتتىكى ئىستىلىستىكىلىق ۋاسىتىلەر، ئەدەبىي ئاخبارات ۋە تۈرلىرى، يېزىقچىلىقتىكى بەدىئىي ماھارەت ۋە «سىر» قاتارلىق ئون نەچچە تېمىدا لېكسىيە ئاڭلاپ، نەزەرىيىۋى بىلىملەرنى ئىگىلىگەندىن باشقا، ئۆزلىرى يازغان بىر قىسىم ئەسەرلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇپ پىكىر، مۇلاھىزە يۈرگۈزدى. ۋىلايىتىمىز تەۋەسىدە كۆزگە كۆرۈنگەن بىر قىسىم ئەدىبلىرىمىزنىڭ «مېنىڭ شېئىرلىرىم ۋە شېئىرىيەت قارىشىم»، «ھېكايە ئىجادىيىتى توغرىسىدا»، «ئەدەبىي ئىجادىيەت ۋە تەھرىرلىك توغرىسىدا» قاتارلىق ئەمەلىي مەزمۇنلاردىكى تەجرىبە-ساۋاقلار بىلەن تونۇشتى. تەھرىر بۆلۈمى كۇرسانتلارنىڭ بىر تۈركۈم يارامىلىق ئەسەرلىرىنى ژۇرنال يۈزىدە بېرىشكە تەييارلاپ قويدى.

تۇرسۇنئاي ئوبۇلقاسىم («قەشقەر گېزىتى» مۇخبىرى)

خۇشخەۋەر

ژۇرنىلىمىز ئېلان كەسپىنى يولغا قويدى

«قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى مەملىكەت ئىچى ۋە چەت ئەللەرگە ئاشكارا تارقىتىلىدىغان قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال بولۇپ، 8000 نۇسخىدىن كۆپرەك تارقىتىلىدۇ. يېقىندا يۇقىرى دەرىجىلىك سودا-سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش تارماقلىرى ژۇرنالنىڭ مۇقاۋا 3-، 4-بەتلىرىدە رەڭلىك ۋە رەڭسىز سۈرەت ئارقىلىق ئېلان بېرىش كەسپىنى يولغا قويۇشقا رۇخسەت قىلدى.

تەھرىر بۆلۈمى دۆلەتنىڭ ئالاقىدار قانۇن-بەلگىلىمىلىرى ئىچىدە جايلاردىكى زاۋۇت، كارخانا، ئىدارە-ئورۇن، شەخسلەرنىڭ ھەر خىل مەھسۇلات، تىجارەت تۈرى سەيلە-ساياھەت ئورۇنلىرى قاتارلىقلارنى كۆركەم، سۈپەتلىك ئېلان قىلىپ بېرىشكە كاپالەتلىك قىلىدۇ. ئېلانىڭىزنىڭ تەشۋىقات ئۈنۈمى يۇقىرى بولغاندىن سىرت، ساقلاشقىمۇ ئەپلىك.

ئېلان بەرگۈچى ئورۇن، شەخسلەرنىڭ بىز بىلەن ئالاقە قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمىز. ئېلان تېپىپ بەرگۈچىلەرگە مۇۋاپىق سۆيۈنچە بېرىلىدۇ.

ئالاقىلاشقۇچى: دىلبەر قەييۇم
ماھىرە ئابلىمىت

ئالاقىلىشىش ئورنى: ۋىلايەتلىك كىنو فىلىم تارقىتىش-قويۇش شىركىتى خىزمەت بىناسىنىڭ 3-قەۋىتىدىكى «قەشقەر ئەدەبىياتى» تەھرىر بۆلۈمى

تېلېفون نومۇرى: 23196

گۈلمېھرى ئابباس (15 ياش) سىزغان

قەشقەر گىلىسى

(ئاۋۇت بارات فوتوسى)

«喀什噶尔文学»(维吾尔文) قەشقەر ئەدەبىياتى (22-يىل نەشرى)

(KASHGAR LITERATURE JOURNAL IN UIGHUR LANGUAGE)

1993 年 第三期（双月刊）
编辑：«喀什噶尔文学»编辑部
出版：喀什行署文化处
新疆«喀什日报»印刷厂印刷
喀什地区邮电局发行
全国各地邮电局订阅
各地邮电局代发行
国际统一刊号：ISSN 1004—2547
国内统一刊号：CN65—1081/I
邮政代号：58—62
印张：787×1092・1/16、8 张

1993-يىل 3 - سان (قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال)
تۈزگۈچى: «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى
نەشر قىلغۇچى: قەشقەر مەمۇرىي مەھكىمە مەدەنىيەت باشقارمىسى
شىنجاڭ «قەشقەر گېزىتى» مەتبەئەسىدە بېسىلدى
قەشقەر ۋىلايەتلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىدۇ
مەملىكەت ئىچىدىكى ھەرقايسى پوچتا ئورۇنلىرى مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ، ۋاكالىتەن تارقىتىدۇ
خەلقئارالىق بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: ISSN 1004 — 2547
مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: CN 65 — 1081/I
پوچتا ۋاكالەت نومۇرى: 62 — 58
فورماتى: 787×1092 مم، 1/16، 8 باسما تاۋاق

邮政编码：844000 电话：23196
定价：1.50 元

پوچتا نومۇرى: 844000 تېلېفون نومۇرى: 23196
باھاسى: 1.50 يۈەن